

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Νέα Παιδαγωγική-Σχολική Πράξη

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Χάρη Πάτση: 'Ο Πατριάρχης 'Αθηναγόρας εύλογεί τή ΜΕΝ (εξώφυλλο) «Νέου Σχολείου»: Πρὸς τὸν 10ον 'Εκδοτικὸ χρόνο	821
Εὐριπίδου Σούρλα: Γύρω ἀπὸ τὴν προεφηβικὴν ἡλικίαν	824
Αὐγ. Θεολογίτη: 'Η 'Εθνικὴ καὶ παιδευτικὴ σημασία τῆς Μ.Ε.Ν.	828
Γεωργίου Ρούσκα: Τὰ δύσκολα παιδιά	829
Ι. Χαραλαμποπούλου: Τὰ καθυστερημένα παιδιά	833
Γεωργίου Παπαστάμου: 'Η 'Αναλυτικὴ ψυχολογία	835
Μ. Βλών: 'Ο ρόλος τοῦ παιδαγωγοῦ στὸ Ν. Σχολεῖο	836
Ρήνα Διαμαντῆ: 'Ο Δημοδιδάσκαλος προπύργιο τοῦ 'Εθνους	838
Γεωργίου Κάζα: 'Ο 'Ισοκράτης ὡς παιδαγωγὸς	840
: Αἱ κατ' οἶκον ἐργασίαι	843
Υ. CHRENTIER: «Περιπατητικὲς Τάξεις»	847
Αἰκ. Θεοφανοπούλου: Πορίσματα Παιδαγ. Συνεδρίου 'Αθηνῶν	849
Κων. Μπάλλα: 'Η ἐργασία μας στὸ Ν. Σχολεῖο	853
Π. Μελετοπούλου: Ε. Σ. Δ]λία καὶ 'Ολικὴ μέθοδος	855
Γ. Στεργίου: 'Η Δ]λία τῶν Φυσιογνωστικῶν	858
Α. 'Αμβροσίου: Πατριδογνωσία καὶ κυρίως Γεωγραφία	860
Κ. Γ. Καμπούρη: 'Εργασία στὶς Πρότυπες Β', Ε-ΣΤ' Τάξεις	863
Κων)νου Μαριάκη: 'Η 'Ιδεοπτικὴ μέθοδος στὴν πράξη	869
Κων)νου Κολοβοῦ: Πορίσματα Παιδαγωγικῶν Συνεδρίων 'Ηλείας	874
'Εκπαιδευτικὲς εἰδήσεις: ἀπὸ τὶς ἐκπαίδ. περιφέρειες Τριφυλίας, Λή- μνου, Γορτυνίας, 'Αλμωπίας, 'Ορεστιάδος	

ΕΤΟΣ Ι' ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1959 - ΤΕΥΧΗ 109 - 110

"ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ,"

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΑΘΗΝΑΙ, ΣΤΑΔΙΟΥ 48

ΧΡΟΝΟΣ Γ' — ΑΡΙΘ. 109
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ—ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1959

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Μόνον Έτησια :

Γιὰ σχολεία καὶ εκπαιδευτικούς . . . δρχ. 100

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Α.Ν. 4092/1948

Ἐκδότης—Διευθυντής : Χάρης Πάτσης

Κατοικία : Προμπονᾶ 13, τέρμα Πατησίων

Τυπογραφείου : Ἰωσήφ Προδρόμου
Μέτωνος 2

"ECOLE NOUVELLE,"

REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE
ATHÈNES RUE STADIUM 48

ANNEE X'—NUMERO 109
1959

ABONNEMENTS

Pour les écoles et les instituteurs

d'un an dr, 100

Ἀλληλογραφία καὶ ἐμβάσματα

κ. Χάρη Πάτση

Σταδίου 40 Ἀθήναι—Τηλ. 36-188

(Χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται)

"ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ,"

(ECOLE NOUVELLE)

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

(Revue Mensuelle de Pédagogie)

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΑΘΗΝΑΙ—ΣΤΑΔΙΟΥ 48—ΤΗΛΕΦ. 36.188

ΕΤΟΣ 10ον

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ—ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1959

ΤΕΥΧΟΣ 109—110

ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΧΡΟΝΟ

Με τὸ σημερινὸ ὑπ' ἀριθ. 109 τεύχος μηνὸς Σεπτεμβρίου 1959, τὸ «Νέο Σχολεῖο» μπαίνει θριαμβευτικὰ στὸ δέκατο χρόνον τῆς ἐκδόσεώς του. Δέκα ὁλόκληρα χρόνια συνεχοῦς ἐκδοτικῆς ζωῆς ἐνὸς παιδαγωγικοῦ περιοδικοῦ δὲν εἶναι μικρὸ πρᾶγμα. Εἶναι ἓνα φωτεινὸ ὄροσημο μέσα στὴν ξεραῖλα ποὺ δέρνει τὴ γενικώτερη παιδαγωγικὴ κίνηση τοῦ τόπου μας. Τὸ «Νέο Σχολεῖο» στάθηκε ὅαση μέσα στὴν ἔρημο. Πρωτοπόρο σὲ κάθε νέα ἐκπαιδευτικὴ, παιδαγωγικὴ καὶ μεθοδολογικὴ προσπάθεια. Ἀνατάραξε τὰ ἤρεμα καὶ πρασινοσμένα νερά τῆς λίμνης. Ἐρριξε πετρίτσες μέσα σ' αὐτὰ καὶ διέγραψε κύκλους. Κύκλους ὁμόκεντρους. Ἀνοίξε ὀρίζοντες. Μετέδωσε ἀνησυχίες. Διεφώτισε προβλήματα. Ὑπέδειξε λύσεις. Μεταρρυθμίσεις. Πειραματισμούς. Παιδαγωγικὲς, προγραμματικὲς καὶ μεθοδικὲς καινοτομίες. Γνώρισε στοὺς ἐκπαιδευτικούς μας τὰ κερδισμένα ἀποτελέσματα τοῦ Νέου Σχολείου καὶ τῆς Νέας Παιδαγωγικῆς σὲ ἐθνικὴ καὶ διεθνὴ κλίμακα. Ἐκατοντάδες εἶναι οἱ μελέτες καὶ τὰ ἄρθρα ποὺ δημοσιεύονται στοὺς δέκα τόμους τοῦ «Νέου Σχολείου». Ὅλα μαζὶ τὰ δημοσιεύματα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν πιὸ πλούσια Παιδαγωγικὴ Ἐγκυκλοπαίδειαν.

Μέσα σ' αὐτὰ τὰ ἐννέα-δέκα χρόνια (ἀρχίσαμε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1950) μπηκαν οἱ βάσεις γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν πιὸ τολμηρῶν συλλήψεων καὶ ὁνείρων μας. Τῶν ὁνείρων ἐνὸς μονταξίτη δασκάλου, κάποιου ἀτόμου ἡπειρωτικοῦ χωριοῦ. Μὲ τὸν Εὐριπίδη Σούρλα ὁδηγητὴ—Διευθυντὴ ἄλλοτε τοῦ Πενταταξίου Διδασκαλείου Γιαννίνων—μάθαμε νὰ ὁνειρευόμαστε. Μάθαμε πὼς πέραν ἀπὸ τὰ στενὰ πλαίσια τῆς καθημερινῆς ρουτίνας, ὑπάρχουν πλούσια περιθώρια γιὰ... φαντασία καὶ...ὄνειρα! Μόνον ὅταν ὁ παιδαγωγὸς οἰστρηλατεῖται ὑπὸ ἀνησυχίες, ἀπὸ ὄνειρα, μόνον τότε κινητοποιεῖ τὴ δημιουργικὴ του φαντασία καὶ τὴν κατευθύνει στὴ σύλληψη καὶ πραγματοποίησιν τῶν ἰδανικῶν τῆς ζωῆς. Τὰ ὄνειρα καὶ τὰ ἰδανικά συμβαδίζουν. Πὼς ὅμως πραγματοποιοῦνται; Μοῦ νάχα μὲ τὴ δράση. Μὲ τὴ συνεχὴ καὶ ἐξιδανικὴ πρῶτοβουλία. Μὲ τὴν πειραματισμὸν. Μὲ τὴν ἀνησυχίαν. Πλῆθος ἢ συγκομιδὴ τότε. Μικρὲς-μικρὲς ἐπιτυχίες στὴν ἀρχή. Ποὺ καὶ ποὺ ἀποτυχίες. Στὸ τέρμα ἀναμένει πάντα ἡ ἐπιτυχία στὸν τῶν χρόνων ἀπὸ τὴν ἀρχὴν.

ΔΩΡΕΑ

ΗΜΕΡΟΜ.

ΑΡΙΘ.

Κ. Κουλιδης
20-7-90
44436

ΚΡΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Κωνσταντινούπολις 21 Αὐγούστου 1959

Τῷ Ἐντιμωτάτῳ κυρίῳ Χάρη Πάτση, τέκνῳ ἐν Κυρίῳ ἀγαπητῷ τῆς ὑμῶν
Μετριότητος, χάρις εἴη τῇ ἡμετέρᾳ Ἐντιμότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ

Εἰς Ἀθήνας

Μετὰ πολλῆς τῆς χαρᾶς ἐλάβομεν τὴν ὑπ' ἡμερομ. 10 Αὐγούστου ἐ. ἔ. ἐπιστολὴν τῆς ἡμετέρας ἀγαπητῆς Ἐντιμότητος ὡς καὶ τὸ ἀξιόλογον ὑμῶν ἔργον «Ἐγκυκλοπαίδεια τῶν Νέων» διὰ τε τὴν τοιοῦτῳ λεπτῷ τρόπῳ ἐκδήλωσιν τῶν πλουσίων αἰσθημάτων, τὴν εὐγενῆ προσφορὰν καὶ τὴν καλὴν τῆς ἐπικοινωνίας ταύτης εὐκαιρίαν.

Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἠὲ χαριστήθημεν διεξελθόντες αὐτὴν ἐκ τοῦ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος ὅπερ προκαλεῖ καὶ ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι θὰ θησαυρίσωμεν δι' αὐτῆς τὴν καθ' ἡμᾶς Πατριαρχικὴν Βιβλιοθήκην.

Καὶ νῦν γράφοντες ὑμῖν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν εὐχαριστίας θερμότητάς ἐπὶ τῇ πρόφροντι ταύτῃ ἀποστολῇ καὶ μειζόνως νὰ συγχαρῶμεν διὰ τὴν ἐκδοσιν τοιαύτης περισπουδάστου ἐπιστημονικῆς Ἐγκυκλοπαίδειας, εὐχόμενοι ὅπως ὁ Ὑψίστος ἐνισχύῃ ὑμᾶς πρὸς συνέχισιν τῆς τόσο γονίμου πνευματικῆς ὑμῶν ἐργασίας.

Καὶ ἐπὶ τούτοις βέβαιον, ὅτι ἡ εὐγενὴς αὕτη χειρονομία τῆς ὑμετέρας Ἐντιμότητος θὰ συνεχισθῇ καὶ εἰς τὴν ἐκδοσιν ὑπ' αὐτῆς νέων συγγραμμάτων, ἀπονέμεται ὑμῖν ὁλόθυμον τὴν Πατριαρχικὴν εὐλογίαν.

Μετ' ἀγάπης πατρικῆς
διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως
ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

του είτε στη φουρτουνιασμένη θάλασσα, είτε στα γαλήνια —άνησυχητικά ήρεμα— νερά της λίμνης.

Ποιά όνειρα πραγματοποιήσαμε μέσα σ' αυτά τα έννέα-δέκα χρόνια που πέρασαν από την ημέρα που ξεκινήσαμε ;

Α'. ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ».—Με κέντρο το «Νέο Σχολείο» συγκεντρώσαμε γύρω μας όλες τις ζωντανές δυνάμεις που διαθέτει το Έθνος μας στον παιδαγωγικό τομέα. Παιδαγωγοί, 'Ανώτατοι και 'Ανώτεροι εκπαιδευτικοί, Διευθυνταί Παιδαγωγικών 'Ακαδημιών και άλλων 'Ανωτάτων 'Εκπαιδευτικών 'Ιδρυμάτων, Καθηγηταί Πανεπιστημίων, Γενικοί 'Επιθεωρηταί, 'Επιθεωρηταί Στοιχειώδους, 'Υπάλληλοι της Κεντρικής 'Υπηρεσίας του Σ)τού μας 'Υπουργείου Παιδείας, Δάσκαλοι και Νηπιαγωγοί, μάς συνέδραμαν ποικιλοτρόπως στη μεγάλη εθνική μας εξόρμηση για τη μελέτη και το διαφωτισμό των προβλημάτων της Λαϊκής μας Παιδείας. "Άλλοι με τα άρθρα τους που δημοσιεύθηκαν στο «Νέο Σχολείο» μας, άλλοι με επιστολές τους, άλλοι με τις χρήσιμες συμβουλές και υποδείξεις τους, άλλοι με τον καλό τους λόγο και με τη γενικότερη προβολή της παιδαγωγικής προσπάθειάς μας, όλοι μαζί και ό καθένας χωριστά, μάς βοήθησαν να φτάσουμε στο σημείο που βρισκόμαστε σήμερα : να άτενίζουμε δηλαδή με αισιοδοξία προς ένα πιο γόνιμο και πλούσιο σε παιδαγωγικά αποτελέσματα μέλλον, παρά την έμφανη κάμψη που εξακολουθεί να παρουσιάζει σήμερα η παιδαγωγική κίνηση στη χώρα μας.

Β'. — ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΜΑΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ. Σ' αυτά τα έννέα-δέκα χρόνια που κύλισαν από την ημέρα που άρχισαμε τη συγγραφική και έκδοτική εξόρμηση του «Νέου Σχολείου», παρουσιάσαμε τις παρακάτω έπιτυχίες :

1. — ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ (Β.Β.): Κυκλοφορήσαμε ολόκληρη σειρά Βοηθητικών βιβλίων που είναι πασίγνωστα πιά στον κλάδο για τη μεθοδικότητα και πρωτοτυπία τους. Τα Β.Β. μας γαλούχησαν και γαλουχούν ακόμη τη μαθητιώσα νεολαία μας. 'Αγαπήθηκαν από το μαθητόκοσμο γιατί είναι πραγματικά «βοηθητικά» στη μορφωτική προσπάθεια δασκάλων—μαθητών. Είναι απλά, μεθοδικά, εύληπτα. 'Η σειρά αυτή θα αναπροσαρμοσθεί μελλοντικά σύμφωνα με τις επιδιώξεις του Νέου Προγράμματος. 'Εμείς πάντοτε θα προσπαθούμε να βρισκόμαστε στην πρωτοπορεία της βοηθηματογραφίας. 'Από τα έσοδα που πραγματοποιήθηκαν από την έκδοση της σειράς των βοηθητικών κατορθώθηκε να πραγματοποιηθούν οι υπόλοιπες κλασσικές και μνημειώδεις εκδόσεις μας. Τα Β. Β. μας, έκρίθησαν ως τα καλύτερα στα Φροντιστήρια της Πανεπιστημιακής Μετεκπαιδύσεως.

2. — ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ (Ε.Α.): Κυκλοφορήσαμε ολόκληρη σειρά 'Ελευθέρων 'Αναγνωστικών. Για πρώτη φορά έγινε συστηματικά αυτή η προσπάθεια στη χώρα μας και σημείωσε καταπληκτική έπιτυχία, γιατί συμβάλλει στην προώθηση της μορφωτικής προσπάθειας του δασκάλου και του παιδιού, με το να συμπληρώνει την επίσημη κρατική αναγνωσματογραφία. 'Ιδίως όσοι χρησιμοποιούν κάποια μορφή συγκεντρώσεως στη διδασκαλία τους καταφεύγουν στα δικά μας Ε. Α. για να βρουν σ' αυτά σωτηρία. Πάνω από 100.000 αντίτυπα έχουν εξαντληθεί από τις δύο πρώτες εκδόσεις των Ε. Α.

3. — ΤΡΙΠΛΟΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ (Τ.Χ.). 'Η σειρά των τριπλών Χάρτων μας έπεβλήθη από έτών. 'Υπάρχουν μικροί Τ. Χ. άτομικοί για τους μαθητάς και μεγάλοι Τ. Χ. ανάρτησεως για τα σχολεία. Οι τριπλοί χάρτες μας αγαπήθηκαν από τον μαθητόκοσμο γιατί

παρέχουν τα άπαραίτητα γεωγραφικά στοιχεία κατά τρόπον που ίκανοποιεί και την διδακτική αρχή των αίτιωδών σχέσεων και την καλαισθητική άποψη.

4. — ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ (Π.Β.). 'Η Π.Β. του «Νέου Σχολείου» περιλαμβάνει 25 παιδαγωγικές εκδόσεις και 10 εκδόσεις Σχολικού Παιδικού Θεάτρου.

5. — ΜΕΓΑΛΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ (Μ.Ε.Ν.). Το μνημειώδες αυτό έργον «μεγίστης 'Εθνικής και Παιδευτικής σημασίας», ως το έχαρακτήρισεν ή κριτική, (βλέπε συγχαρητήριο επιστολήν του κ. Αύγ. Θεολογίτη, 'Υπουργού Βορείου 'Ελλάδος στο έσώφυλλον του περιοδικού μας) βαίνει αίσίως προς την ολοκλήρωσή του. 'Εκυκλοφόρησαν μέχρι σήμερα οι ΔΕΚΑ (1 — 10) πρώτοι τόμοι της Μ. Ε. Ν. 'Απομένουν ΠΕΝΤΕ (11 — 15) ακόμη για την ολοκλήρωσή του. Πεντακόσιοι παιδαγωγοί, έπιστήμονες και λογοτέχναι συνεργάζονται άμεσα και έμμεσα στην έκδοση της Μ. Ε. Ν. που τιμά τα 'Ελληνικά Γράμματα και είναι το μοναδικό πλήρες έγκυκλοπαιδικό βοήθημα για τη σπουδάζουσα νεολαία μας. 'Η ήμετέρα Μ. Ε. Ν. παρουσιάζει την πληρότητα και ενημερότητα όλων των γνωστών 'Εγκυκλοπαιδειών για τους ένηλικους (άρα κάνει για όλες τις ηλικίες) και ταυτόχρονα εμφανίζει μια ειδικότερη μορφή λεξικογραφικής ταξινομήσεως και ανθολογήσεως των ανθρωπίνων γνώσεων και ιδιαίτερα των γνώσεων εκείνων που πρέπει να άποκτήσει ό μαθητής και ό σπουδαστής όλων των σχολικών τύπων της Παιδείας μας. (Χιλιάδες είναι οι συγχαρητήριες επιστολές που μάς άπηύθυναν διακεκριμένοι εκπαιδευτικοί και έκπρόσωποι του πολιτικού, έπιστημονικού και πνευματικού μας κόσμου).

6. — ΤΑ «ΑΠΑΝΤΑ ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ» (τόμοι 15), είναι ή δεύτερη μεγαλειώδης πολύτομη έκδοση του «Νέου Σχολείου» μας. Και αυτό το τόλμημα το έπραγματοποιήσαμε. Για πρώτη φορά αξιοποιείται, αξιολογείται και παρουσιάζεται ολόκληρο το συγγραφικό έργο του Κ. Παπαρρηγοπούλου (Παγκόσμιος 'Ιστορία, τόμοι 5, για πρώτη φορά, 'Ιστορικά μελετήματα, τόμοι 3 για πρώτη φορά, και 'Ιστορία του 'Ελληνικού 'Εθνους, τόμοι 7 σε νεωτάτη έκδοση, σύνολον 15 τόμοι). Και μόνον αυτός ό συγγραφικός άθλος θα ήταν ίκανός να γεμίσει με περιεχόμενο μια έκδοτική προσπάθεια. Μά έμεις δεν θα σταθούμε στις μέχρι σήμερα έπιτυχίες. Θα προχωρήσουμε και παραπέρα. "Ας έχουν λίγη ύπομονή οι άναγνώστες μας.

ΕΠΙΣΗΜΗ ΕΠΙ ΒΡΑΒΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΩΝ ΜΑΣ

'Εκτός από τις μέχρι σήμερα, από κάθε πλευρά, παντοίες εκδηλώσεις υπέρ της συγγραφικής και έκδοτικής προσπάθειας του «Νέου Σχολείου» και του φερώνυμου έκδοτικού οίκου, είχαμε και μια εκδήλωση Κυπριακής προελεύσεως που μάς έγέμισε χαρά και ίκανοποίηση. Το Σεβαστό 'Εκπαιδευτικό Συμβούλιο της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ (δηλ. το 'Υπουργείο της 'Ελληνικής Παιδείας Κύπρου) κατόπιν αποφάσεώς του έπρομηθέυθη και διένειμε δωρεάν εις τα 'Ελληνόπουλα των Κυπριακών σχολείων τις κάτωθι εκδόσεις μας :

— Είκοσι χιλιάδες (20.000) περίπου αντίτυπα των Φυσικών 'Ιστοριών μας.

— Τριακόσιες (300) και άνω σειρές τόμων εκ της ήμετέρας Μεγάλης 'Εγκυκλοπαιδείας των Νέων.

— Χιλίους (1000) Γεωφυσικούς τριπλούς Χάρτες 'Ελλάδος ανάρτησεως (Πάτση) οίτινες ανηρτήθησαν εις όλα τα σχολεία της Μεγαλονήσου.

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΤΗΣ ΠΡΟΕΦΗΒΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΑΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΕΦΗΒΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Τὸ πείσμα, ἡ βαναυσότης καὶ τὸ ἀγροίκον
εἶναι τὰ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὰ
γνωρίσματα τῆς προεφηβικῆς ἡλικίας.

Charlotte Bühler

ὑπὸ ΕΥΡΙΠΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγοῦ.

Προεφηβική ηλικία!...

Ἄς προσπαθήσουμε νὰ τὴν γνωρί-

Εἶναι ἡ ἡλικία ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν

γρεμίζεται τὸ βασίλειον τῆς παιδικότη-

Εἶναι ἡ ἡλικία ἐκείνη ἡ μεταβατικὴ ποὺ

— Καί, τέλος, διὰ νεωτέρας ἀποφάσεως τοῦ ἰδίου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβου-
λίου, συνιστῶνται καὶ εἰσάγονται εἰς ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα τῆς Κύπρου μας
ὅλα τὰ Ἑλεῦθερα Ἀναγνώστικά μας, τὰ μόνον, ἄλλωστε, ὑπάρ-
χοντα ἐν Ἑλλάδι.

Πιὸ μεγάλη καὶ πιὸ ἐπίσημη ἠθικὴ ἱκανοποίηση καὶ ἐπιβράβευση τῶν πολυε-
τῶν προσπαθειῶν μας γύρω ἀπὸ τὸ δάσκαλο καὶ τὸ παιδί, δὲν θὰ μπορούσε νὰ
γίνη.

Ἔτσι, λοιπόν, μπορούμε νὰ ὑπερηφανευόμαστε ὅτι ὅλες οἱ συγγραφικὲς καὶ
ἐκδοτικὲς πραγματοποιήσεις μας, — ἀφοῦ διέγραψαν τὸν ἀπαραίτητο κύκλο γνω-
ριμίας των ἀνάμεσα σὲ δασκάλους καὶ μαθητές, — ἀνεγνωρίσθησαν καὶ ἐπεβλήθη-
σαν γενικὰ στὴ συνείδηση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας κόσμου.

Καὶ τώρα, ἐνισχυμένοι ἠθικὰ καὶ ὕλικά ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές, θὰ βαδίσουμε
τὸ δρόμο ποὺ χαράξαμε καὶ θὰ ὁλοκληρώσουμε τὴ μεγάλη προσπάθειά μας.

Γ'... — ΕΡΓΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ : Ἐπαναλαμβάνομε
καὶ στὴ στήλη αὐτῇ, τὴν ἐπίσημη δήλωσιν ποὺ ἐκάναμε καὶ σὲ προηγούμενα τεύ-
χη, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, ὅσα κέρδη πραγματοποιήσῃ ἡ ἐκδοτικὴ ἐπιχείρησις
τοῦ «Νέου Σχολείου» καὶ τοῦ ὁμωνύμου ἐκδοτικοῦ μας οἴκου, θὰ διατεθοῦν γιὰ τὴν
πραγματοποίηση ἔργων ὑπὲρ τῆς Παιδείας. Πάνω στὸ ζήτημα αὐτὸ θὰ ζητηθῇ,
ὅταν ἐπιστῇ ἡ κατάλληλος στιγμή, καὶ ἡ γνώμη τοῦ Κλάδου. Κατὰ συνέπειαν κάθε
ὕλική καὶ ἠθικὴ ἐνίσχυσις ποὺ παρέχουν οἱ συνάδελφοι μὲ τὸ νὰ συνιστοῦν καὶ νὰ
εἰσάγουν τὶς ἐκδόσεις μας στὰ σχολεῖα τους, θὰ ἐπιστραφῇ, ὑπὸ διάφορες μορ-
φές, στὴν Παιδεία. Θεωροῦμε ὅτι ἡ ἐκδοτικὴ μας ἐπιχείρησις ἀνήκει στὸν κλάδο.
Θὰ δώσουμε, στὸν κατάλληλο χρόνο, ἕναν ἀπολογισμὸν πεπραγμέ-
νων. Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορίαν τῶν ἑλληνικῶν ἐκδοτικῶν οἴκων, ἐμφανίζεται
περίπτωση ποὺ μιὰ ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις, ὡς πρὸς τὶς εὐθύνες (ζημίαι, κινδύνους
κ.λ.π.), ἀποδέχεται νὰ θεωρηθῇ ὡς κτήμα ἐνὸς κλάδου 20.000 περίπου δημοδιδα-
σκάλων, ὡς πρὸς τὸ σκέλος τῶν πιθανῶν κερδῶν. Βοηθήστε μας, λοιπόν, μὲ φανα-
τισμὸ νὰ ὁλοκληρώσουμε τὰ ἀρχινημένα μεγάλα ἔργα (Μ.Ε.Ν. καὶ «Ἀπαντα Πα-
παρηγοπούλου») καὶ νὰ συνεχίσουμε ἐπιτυχῶς τὴ μεγάλη καὶ ἐθνωφελίμη προ-
σπάθειά μας. Γιὰ τὸν ἑαυτὸν μας δὲν διεκδικούμε τίποτε. Ὅλα γιὰ τὴν Παιδείαν.
Ὅλα γιὰ τὸ δάσκαλο. Ὅλα γιὰ τὰ παιδιά. Τὰ ἀγαπημένα μας Ἑλληνόπουλα.

(Ἀθήνα στίς 8—8—1959)

ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ἀποτελεῖ τὴν προβαθμίδα γύρω ἀπὸ τὴν
ὠριμότητα τῆς ἐφηβείας μὲ τὰς θυελλώ-
δεις ἀναταραχὰς ποὺ τὴν συνοδεύουν.

Εἶναι ἡ ἡλικία ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν,
καίτοι ἐκρημνίσθη τὸ βασίλειον τῆς παι-
δικότητος, μένει ὅμως διὰ τὴν περίοδον
αὐτὴν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς (ἀπὸ τὰ 12
ἕως τὰ 15 χρόνια) κλειστὸς καὶ αἰνιγμα-
τῶδης ἀκόμη ὁ κόσμος τῶν ἐνηλίκων.

Εἶναι ἡ ἡλικία ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν
ἀνακύπτουν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς διεξαγομέ-
νης πάλης γύρω ἀπὸ τὴν φυσιολογικὴν
τῆς ἀνάπτυξιν ἀκαθόριστες ἐνστικτώδεις
μορφές, χωρὶς ἀκόμη νὰ ἔχουν ἐξευγενισθῇ
μὲ τὰ πνευματικὰ στοιχεῖα ποὺ προσάγον-
ται κατὰ τὴν μόρφωσίν των.

Εἶναι ἡ ἡλικία ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν
κυριαρχεῖ ἐλαφρὰ καὶ τελειῶς φανταστικὴ
ἀφύπνισις τοῦ ἀναπαραγωγικοῦ ἐνστί-
κτου, χωρὶς νὰ ἐπιζητεῖται εἰς τὸ βάθος
τίποτε τὸ πραγματικόν.

Καὶ ὅπως τὸ μικρὸ παιδάκι — ἀμέριμνο
καὶ χωρὶς νὰ ἔχει συνείδησιν — παίζει πολ-
λὲς φορὲς μὲ τὴν φωτιά, ἔτσι καὶ οἱ ἀντι-
πρόσωποι τῆς προεφηβικῆς ἡλικίας — ἀ-
γόρια καὶ κορίτσια — παίζουν ἀνύποπτα
— κατὰ τὴν γραφικὴν ἔκφρασιν τῆς Char-
lotte Bühler — μὲ ὅλες τὶς ἀντιθέ-
σεις τοῦ ἐνστίκτου αὐτοῦ τῆς ἀναπαρα-
γωγῆς.

Ἡ πάλη ὅμως ποὺ διεξάγεται μεταξὺ
τοῦ χωματικοῦ καὶ τοῦ ψυχικοῦ στοιχείου
εἶναι στὸ βάθος τῆς μίας προβαθμὸς καὶ
μία προπαρασκευὴ γύρω ἀπὸ τὴν ἐπερ-
χομένην θυελλὴν κατὰ τὴν μετὰπτωσίν
των εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν.

Ἡ βαναυσότης, τὸ ἀγροίκον καὶ τὸ πεί-
σμα — ἰδίως τὸ πείσμα — ποὺ ἐμφανίζονται
κατὰ τὴν ἄχαρι αὐτὴν περίοδον τῆς ἀν-
θρωπίνης ζωῆς εἶναι ἡ μάσκα γιὰ τὴν ἑλ-
λειψιν ἐσωτερικῆς βοηθείας, δεδομένου ὅ-
τι ἀδυνατοῦν νὰ ἐρμηνεύσουν ἐνσυνειδή-
τως τὰ συμβαίνοντα τριγύρω τους καὶ μέ-
σα τους καὶ συνεπῶς ἀντιδρῶν ἐνστι-
κτωδῶς.

Τὸ ἀφύπνιζόμενον σκοτεινὸν ἐνστικτον
ὑπερτερεῖ τῆς θελήσεως καὶ συνεπῶς ὑ-
ποτάσσει τὴν θέλησίν των εἰς τὰ σκοτει-
νὰς δυνάμεις.

Ἔτσι κομματιασμένα, τρόπον τινά,
καὶ γεμάτα ἀπὸ στενοχώρια — ἰδίως τὰ
κορίτσια, λόγω τῆς εὐαισθησίας των — διε-
ξάγουν τόσον τὰ ἀγόρια, ὅσον καὶ τὰ κο-
ρίτσια τῆς ἡλικίας αὐτῆς τὸν πῖο ἄ-
χαρι ἄγωνά πρὸς τὸν ἴδιον

τὸν ἑαυτόν τους καὶ ἰδιαίτερος
πρὸς τὸ περιβάλλον γιὰ τὸ ὁποῖο πι-
στεύουν ὅτι δὲν δέχνην κατανόησιν, λόγω
τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς συγχύσεως αὐτῆς πα-
ραμένουν ἔρμαια τῆς ἰδιορρύθμου αὐτῆς
ψυχοφυσιολογικῆς καταστάσεως.

Ἐνα κορίτσι ἢ ἕνα ἀγόρι 13 ἐτῶν δὲν
ἔχει ἀκόμη συνείδησιν τοῦ τρόπου
τῆς σκαϊὰς συμπεριφορᾶς
τοῦ, καὶ μάλιστα μιᾶς συμπε-
ριφορᾶς ποὺ ἐκδηλοῦται κα-
τὰ τὸν τρόπον πεισματάρικον
καὶ κυνικὸν πολλὰκις.

Ἡ διάσημος ψυχολόγος Charlotte Bü-
hler, τοῦ Ψυχολογικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ
Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης, μετὰ τῆς ὁ-
ποίας ὁ χαράσσαν τὶς γραμμὰς αὐτῆς εἴ-
χε τὴν εὐτυχίαν νὰ συνεργασθῇ ἐπὶ ἐν-
τος εἰς τὸ Ψυχολογικόν της kurs ἡ
Charlotte Bühler ἔπαναλαμβάνομεν,
εἶναι ἡ πρώτη ἡ ὁποία μὲ τὴν λεπτὴν γυ-
ναικεῖαν ψυχολογικὴν διαίσθησιν κατάρθω-
σε νὰ ἀποσπάσει, ἐπὶ τῇ βάσει ἡμερολο-
γίων ποὺ ἔπρεσαν στὰ χέρια τῆς, μερικὰ
ἀπὸ τὰ βαθύτερα μυστικὰ ποὺ κυριαρ-
χοῦν εἰς τὸν κόσμον τῆς προεφηβικῆς ἡ-
λικίας.

Συνώψισε, ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος διάσημος
ψυχολόγος, τὸ δράμα τῆς πάλης ποὺ διε-
ξάγεται κατὰ τὴν προεφηβικὴν ἡλικίαν — ἰ-
δίως στὰ κορίτσια — εἰς τὰ κάτωθι :

«Δεδομένου ὅτι ὅλες αἱ ἀξίες τοῦ βασι-
λείου τῆς παιδικότητος ἔχασαν πλέον τὴν
αἴγλην καὶ τὴν φαντασμαγορίαν ποὺ τὶς
περιέβαλεν ἡ παιδικότης μὲ τὴν παραμυ-
θένια προβολὴν των, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς
προεφηβικῆς ἡλικίας δὲν ἔχουν πλέον μέ-
σα τους κυριαρχοῦντα ἰδεώδη καὶ σκο-
πούς, ἐπεὶ δὲ παράλληλα λείπει ἀπὸ
τὸν ἐσωτερικὸν ψυχικὸν τους κόσμον καὶ ἡ
δύναμις τῆς θελήσεως, γι' αὐτὸ κουρασμέ-
να — ἰδίως τὰ κορίτσια — μὲ τὴν πάλην τὴν
βιολογικὴν ποὺ διεξάγεται μέσα τους, γί-
νονται χωρὶς νὰ τὸ θέλουν γκρινιά-
ρικα, πεισματάρικα καὶ δυ-
σαρεστημένα καὶ μετὰ τοὺς
γονεῖς των, καὶ μετὰ τοὺς δα-
σκάλους των καὶ γενικὰ μὲ
τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον
ἀναστρέφονται. Ἀπὸ τὴν ἰδιό-
τυπον δὲ αὐτὴν ἀκριβῶς μορφήν τῆς στε-
νοχωρίας ποὺ κυριαρχεῖ μέσα τους, ἐκ-
πηδάει καὶ ἡ τάσις πρὸς ἀλ-
λαγήν, ἐκπηδάει ἡ πίστις των ὅτι κά-
τι τι θὰ τὰ ἐλευθερώσει ἐπὶ τέλους ἀπὸ

την πνιγερὰν ἀτμόσφαιραν εἰς τὴν ὁποίαν ζοῦν.

Ποθοῦν δηλαδὴ ἐνδομύχως καὶ τὰ ἴδια τὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν, χωρὶς νὰ ἔχουν βαθύτερη ἐπίγνωση.

Στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ σχολικοῦ περιβάλλοντος χαροπαλεύουσιν μετὰ ἑνα χαμόγελο ὑποκριτικὸ ποῦ ἐπανθεῖ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς τὰ χεῖλη των, μονάχα δὲ ἐὰν συμπέσει εἴτε ὁ ORDINARIUS τῆς τάξεως, εἴτε κάποιος ἐκ τῶν καθηγητῶν τους νὰ εὐρίσκειται σὲ ψυχικὴν ἐπαφὴν μετὰ τὴν Κοινότητά της τάξεως, μονάχα στὴν περίπτωσιν αὐτὴ καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τους θὰ μπορούσε νὰ ἀποσπάσει καὶ ὡς ἄγγελος παρορήγορος νὰ ἐμφανίζεται εἰς τὴν τάξιν των, ἀσκώντας κολλοσιαίαν ἐπίδρασιν καὶ εἰς τὴν τάξιν ὡς ὅλον καὶ εἰς τὰς ἐπὶ μέρους μαθητίας.

Γι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται—καὶ τὸ τοιοῦτον, ἡ ταπεινότης μας τὸ ἔχει τονίσει σὲ πλείονα ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς καὶ ἐπ' εὐκαιρίαν δημοσιευμάτων της—ἐπιβάλλεται, τονίζομεν, κατὰ τὴν μετάβασιν τῶν παιδιῶν ἀπὸ τοῦ λαϊκοῦ σχολείου εἰς τὸ Γυμνάσιον, νὰ ἔρχονται εἰς μορφωτικὴν ἐπικοινωνίαν—κατὰ τὰ πρῶτα Γυμνασιακὰ χρόνια—μετὰ τὰς κατώτερες Γυμνασιακὰς τάξεις οἱ πρὸ ὥριμες παιδαγωγικὲς καὶ διδασκαλικὲς προσωπικότητες καὶ νὰ μὴ ἀνατίθεται ἡ διδασκαλία εἰς νεαροὺς καὶ ἀρχαίους συναδέλφους καὶ νὰ ἐπαυξάνονται κατὰ ἀνεπανόρθωτον τρόπον τὰ δημιουργούμενα καινοῦργα ψυχικὰ τραύματα.

Πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι στὴν δική μας σχολικὴν προγραμματικὴν τὸ πρόβλημα τῆς ψυχολογίας τῆς προεφηβικῆς ἡλικίας εἶναι ἕνα θέμα παρθένον, εἰς δὲ τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν Γυμνασίων μας οὐδεμία διάκριση γίνεται μετὰ τὴν προεφηβικὴν καὶ ἐφηβικὴν ἡλικίαν.

Καὶ ἐδῶ ἔχει ἀκριβῶς τὴν ρίζαν τῆς ἡμωφωτικῆς χρεωκοπίας ποὺ ἐμφανίζεται κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς φοιτήσεως τῶν παιδιῶν στὰ Γυμνάσιά μας.

Ἡ ταπεινότης μας παρακολούθησας διὰ στατιστικῆς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνιαυσίων ἐξετάσεων τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῆς Α' Γυμνασιακῆς τάξεως εἰς διάφορα Γυμνάσια τῶν Ἀθηνῶν ἔφερεν εἰς φῶς, διὰ παλαιότερων δημοσιευμάτων της εἰς τὰ «Ἐκπαιδευτικὰ Χρῶνι-

κα» τὸ γεγονός ὅτι πλέον τοῦ ἡμίσεως τῶν φοιτητῶν εἰς τὴν Α' Γυμνασιακὴν τάξιν ἡ ἀπερίπτονος ἡ ἐμεινὸν μετεξεταστέοι, καὶ τὸ ἀπώτερον αἶτιον εἶναι ἡ ἑλλειψὶς κατανοήσεως τῆς ἰδιορρυθμοῦ ψυχολογικῆς προεφηβικῆς τῆς προεφηβικῆς ἡλικίας.

Καὶ ἐπειδὴ τὸ ζήτημα δὲν λύεται ἀπλῶς μετὰ τὰς ἀνωτέρω ψυχολογικὰς ἀποψέψεις, θὰ ἐπιτραπῇ νὰ ἀναφέρωμεν καὶ κάτι ποὺ λαμβάνει χώραν εἰς διαφόρους Εὐρωπαϊκὰς Χώρας, εἰδικὰ δὲ τὰ προβλήματα τῆς προεφηβικῆς καὶ γενικώτερα τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, τὰ συμπαρομαρτοῦντα.

Οὕτω, ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τὸ Ἀμβούργον τῇ ὑποδείξει τοῦ γνωστοῦ καὶ διασημοῦ ψυχολόγου William Stern καὶ παλαιοῦ δασκάλου τῆς ταπεινότητός μας—εἶχον καθιερωθῇ τὰ βράδια τῶν Γονέων (ἰδίως τῶν μητέρων) τῶν τάξεων ἐκείνων εἰς τὰς ὁποίας φοιτοῦσαν ἀγόρια καὶ κορίτσια τῆς προεφηβικῆς ἡλικίας καὶ οἱ γονεῖς τῶν παιδιῶν ἐμυοντο—ἀπὸ εἰδικοὺς ὁμιλητὰς—εἰς τὴν ἰδιότυπον ψυχοσύνθεσιν ποὺ κυριαρχεῖ στὴν ἄχαρι αὐτὴν περίοδον τῆς ἀνθρωπίνης ἡλικίας—ποὺ καλεῖται προεφηβική—καὶ ἔτσι ἦσαν ὀπλισμένοι οἱ γονεῖς—ἰδίως οἱ μητέρες—ὡς πρὸς τὴν στάσιν ποὺ ἔπρεπε νὰ τηροῦν ἐναντὶ τῶν παιδιῶν των.

Αὐτὴν τὴν παιδαγωγικὴν μορφήν συνεργασίας σχολείου καὶ οἴκου—γενεῖας τὴν ἔχουσιν ἡ ταπεινότης μας σὲ συγκεντρώσεις προπολεμικῆς Γονέων στὴ Λειψία στὸ Ἀμβούργον καὶ στὸ Βερολῖνον καὶ εἶναι ἡ μόνη ἐνδειγμένη ποὺ θάπρεπε νὰ ἀρχίσει νὰ καλλιεργεῖται καὶ στὴν δική μας ἐκπαιδευτικὴ καὶ μορφωτικὴ πραγματικότητα—γιατὶ αὐτὸ ποὺ καλλιεργεῖται παρ' ἡμῖν κατὰ τρόπον θεαματικόν, καὶ ἀποκαλεῖται «Συγκέντρωσις Γονέων Συνεργασίας Σχολείου καὶ Οἴκου» εἶναι μία παιδαγωγικὴ παρωδία καὶ πλέον οὐ.

Ὅλες δὲ οἱ συνταγὲς ποὺ ἔρχονται εἰς φῶς διὰ τῶν ποικιλῶν ὁμῶν δημοσιευμάτων παρ' ἡμῖν—σχετικὰ μετὰ τὸ πρόβλημα συνεργασίας Σχολείου καὶ Οἴκου—εἶναι μὴ κακοποίησι τοῦ τυπογραφικοῦ χάριτος χωρὶς νὰ λύεται εἰς τὴν πραγματικότητα τὸ πολυθρύλητον αὐτὸ πρόβλημα τῆς συνεργασίας Σχολείου καὶ Οἴ-

κογενείας μετὰ τὴν ἐν χρήσει συνταγὴν.

Καὶ ἔχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀνάγλυφον τὴν ἰσχὺν τῆς ἡ Σοφόκλειος ρήσις ὅτι «δὲν εἶναι ἴδιον ἱατροῦ σοφοῦ νὰ ἐπιχειρῇ νὰ θεραπεύσῃ μίαν κατάστασιν ποὺ θέλει ἐγχειρήσιν, νὰ τὴν θεραπεύσῃ μετὰ τὰ ξόρκια τῶν γραϊδίων».

«Ὁ ὑπὸ ἰατροῦ σοφοῦ θρηνεῖν ἐπὶ δάσος πρὸς τομῶντι πήματι».

Καὶ ἡδη κάτι γύρω ἀπὸ τὴν δική μας πραγματικὴν κατάσταση καὶ ἀπὸ τὴν ψυχοσύνθεσιν τῶν κοριτσιῶν τῶν ἰδικῶν μας κατὰ τὴν προεφηβικὴν ἡλικίαν.

Διδάσκοντες εἰς ἕνα τμήμα τῆς Α' Γυμνασιακῆς τάξεως τὰ Νέα Ἑλληνικά, χωρὶς νὰ εἴμεθα καὶ ὁ ORDINARIUS τῆς τάξεως, ἀπὸ τὰ παράδοξα καὶ αὐτὸ τῶν Γυμνασιακῶν μας προγραμμάτων κατὰ τὴν κατανομήν των ἐπὶ μέρους μαθημάτων—καὶ δημιουργήσαντες μετὰ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου κάποιαν ἀτμόσφαιραν ἐμπιστοσύνης εἰς τὰς φοιτήσας εἰς τὸ τμήμα αὐτὸ μαθητίας, ἐτολμήσαμε νὰ δώσουμε μετὰ τὴν ἄλλων καὶ τὸ κάτωθι θέμα ἐκθέσεως:

«Κάτι ἀπὸ τὴ ζωὴ μου καὶ ἀπὸ τὰ χρόνια μου τὰ παιδικά».

Ἐπεζήτησε δηλαδὴ, ἡ ταπεινότης μου, διὰ τῆς ὡς ἀνω μορφῆς ἐκθέσεως νὰ πληροφορηθῇ πέραν τῆς λογοτεχνικῆς ἀποψέψης τὴν μορφὴν τῶν ἐπιζητήσεων, ἐκείνων ποὺ ἔμεινον ζωντανὲς ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ κατὰ τὴν προεφηβικὴν ἡλικίαν, ποὺ εἶναι ἡ πρὸς συγγενεῶν καὶ χρόνικὰ μετὰ τὴν παιδικήν.

Συνηγάγομεν δὲ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐρευνῆς μας αὐτῆς τῆς ψυχολογικῆς τὰ κάτωθι:

Κυριαρχοῦσαν δηλαδὴ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς προεφηβικῆς τῶν αὐτῆς ἡλικίας ὡς κατὰ ζωντανόν:

1) Ἡ νοσταλγία γύρω ἀπὸ τὰ παιγνίδια μετὰ τὴν κόκλιν.

2) Τῆς γιαιγίας τὰ παραμύθια.

3) Ἡ χαρὰ τους γιὰ νεογέννητα ἀδελφάκια, ἀλλὰ καὶ ἡ ζήλεια τους ἀργότερα γι' αὐτά.

4) Ἡ μορφή καὶ ἡ ἔντασις τῆς ἀγάπης ποὺ δέχτηκαν ἀπὸ τὴν μάνα τους.

5) Ἡ ἑλλειψὶς μητρικῆς στοργῆς καὶ γε-

νικὰ ἡ ἀπουσία τῆς ζεστασίας τοῦ σπιτικοῦ των περιβάλλοντος.

6) Οἱ βαρεῖες ἀρρώστειες ποὺ παρουσιάστηκαν κατὰ τὴν περίοδον τῆς παιδικῆς τῶν ἡλικίας καὶ οἱ ὁποῖες ἀφήκαν ἀνεξάλειπτα τὰ ἴχνη στὴ θύμησιν τους.

7) Οἱ θάνατοι συγγενῶν καὶ προσφίλων προσώπων, ἰδίως ὅμως οἱ συγκλονιστικὲς τοὺς ἐπιζήσεις ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ παπποῦ.

8) Ἡ ζήλεια ποὺ ἐγεννήθη μέσα τους γιὰ τὴν ἀγάπην τῆς μητέρας τους πρὸς μικρότερα ἀδελφάκια τους.

9) Αἱ ἐπιζήσεις ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων τους.

10) Οἱ ἀνασκαφὲς ποὺ ἔκαμναν στὸ σπῆτι κατὰ τὴν ἀπουσία τῆς μητέρας πρὸς ἀνέυρεσιν ὅχι ἔργων τέχνης, ἀλλὰ δοχείων ποὺ θὰ περιεῖχον βιολογικὰς ἀξίας γλυκοῦ περιεχομένου.

11) Οἱ θύμησες τους ἀπὸ τὰ πρῶτά τους ταξίδια μακρὰν τῆς γενεθλίας γῆς τους.

12) Προσπάθειες ποὺ κατεβάλλοντο ἀπὸ καλλιτεχνικὲς ἰδίως φύσεις πρὸς ἀπολύτρωσιν των διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν ζωγραφικὴν.

13) Ἡ ἐλαφρὰ ἀφύπνισις ποὺ ἐγεννήθη εἰς τὴν ψυχὴν των πρὸς τήρησιν Ἡμερολογίου (ἀναλογία ὅμως 3—5 οο).

14) Οἱ ἐπιζήσεις τῶν τῶν πρῶτην ἰδίως ἡμέραν τῆς φοιτήσεως τῶν σχολείων—ἐπιζήσεις δηλαδὴ ποὺ παρέμειναν ζωντανὲς καὶ ἀνεξίτηλες ἀπὸ τὴν μνήμην των, ἐν συνεχείᾳ δὲ καὶ οἱ ἐπιζήσεις ἀπὸ τὴν φοιτήσιν των κατὰ τὰ δύο πρῶτα χρόνια στὸ λαϊκὸν σχολεῖο.

Αὐτὲς περίπου εἶναι οἱ σπουδαιότερες ἀπὸ τῆς ἐπιζήσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ποὺ παραμένουν ζωντανὲς καὶ κατὰ τὴν προεφηβικὴν τοὺς ἡλικίαν.

Ἐτελειώσαμε... χωρὶς βέβαια νὰ τελειώσουμε, γιὰτὶ θὰ ἐπεβάλλετο ἴσως καὶ ἡ παράθεσις τῶν πρωτοτύπων τῶν ἐκθέσεων των.

Ἀλλὰ τὸ πράγμα θὰ ξέφευγε ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ ἀρθροῦ τοῦ παιδαγωγικοῦ καὶ θὰ ἔπερνε τὴν μορφήν πλέον μονογραφίας ψυχολογικῆς.

Συνεπῶς πρέπει νὰ τελειώσουμε μετὰ γενικώτερες παρατηρήσεις γύρω ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα ποὺ θίξαμε καὶ παραθέσαμε ἀνωτέρω.

Καὶ συνοψίζοντες παρατηροῦμεν τὰ κάτωθι:

Διὰ μέσου τῶν γραμμῶν δλὼν τῶν σημείων, ὅσα ἀνωτέρω ἐθίξαμε :

Ἀντικρύσαμε τὸ βασίλειον τῆς παιδικότητος νὰ κρημνίζεται εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας νὰ παραμένουν ὅμως στὴ θύμησίν τους τὰ παρὰ μύθια τῆς γιαιῆς.

Ἀντικρύσαμε νὰ εἶναι κλειστὸς καὶ αἰνιγματώδης διὰ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἡλικίας αὐτῆς ὁ κόσμος τῶν ἐνηλίκων, νὰ ἐμπνέει ὅμως ἀπέραντον σεβασμὸν ἢ μορφὴ τῶν παπποῦ καὶ νὰ γεννᾷ ἀφατον λύπην ὁ θάνατός του.

Ἀντικρύσαμε τὶς ἀντιθέτους ἐπιζητήσεις ποὺ κυριαρχοῦν στὴν ψυχὴν τους κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς φοιτήσεώς των στὸ λαϊκὸ σχολεῖο καὶ κατὰ τὴν εἰσοδὸν των εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ Γυμνασίου.

Ἀντικρύσαμε τὸ ἀγνὸ παιδικὸ χαμόγελο νὰ ἐπανθῇ ἐπὶ τῶν χειλέων των, νὰ παιζογελάει ὅμως ἔξωφρα καὶ νὰ ἐναλλάσσεται μὲ ἕνα θλίβερό μοῖρο-λόγι, καθὼς οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐφη-

βικής ἡλικίας ἔφεραν στὴ θύμησίν τους τὴν παλὰ εὐτυχισμένη παιδιὰστικὴ ζωὴν τους.

Οἱ δύο δηλαδὴ ἡλικίες — παιδικὴ καὶ προεφηβικὴ — σὰν δὲ οὐκ ἔστιν ὁ τρομακτικὸν ἀντιθέσεων.

Καὶ ὅμως, κατὰ ἀνεξερευνητοὺς ψυχολογικοὺς νόμους, μέσα στὶς ἀντιθέσεις αὐτῆς τῆς προεφηβικῆς ἡλικίας κυοφορεῖται ἡ μετέπειτα μελωδία κατὰ τὴν μετάπτωσιν εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν.

Μὲ ἄλλα λόγια :

Ἡ μετάπτωσις ἀπὸ τὴν θύελλα στὴν γαλήνη, ἡ μετάπτωσις ἀπὸ τὴν ἀνταρσία τῆς προεφηβικῆς εἰς τὴν μελωδίαν τῆς ἐφηβείας γιὰ νὰ παραμείνῃ ἔτσι ὡς ἀτράνταχτο παιδαγωγικὸν ἀξίωμα ἐκεῖνο ποὺ διακηρύσσεται *per bi et omni* ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς νεωτέρας Παιδαγωγικῆς, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος στὴ ζωὴ του ἐθνικῆς, τι εἶναι, στὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν.

ΕΥΡΙΠΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΑ ΤΗΣ Μ. Ε. Ν.

...Ἀνέγνωσα μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος τοὺς ἀποσταλέντας μοι τόμους τῆς «Μεγάλης Ἑγκυκλοπαιδείας τῶν Νέων» τὴν ὁποίαν ἐκδίδετε καὶ ἔμεινα ἀπολύτως ἐνθουσιασμένος καὶ ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον συντάσσεται καὶ ἀπὸ τὸ θαυμάσιον καὶ ἀπολύτως παιδαγωγικὸν περιεχόμενον αὐτῆς. Τὸ μνημειώδες ἔργον σας, ἡ Μ. Ε. Ν., ἀποτελεῖ, ὡς διαπιστοῦται, τὴν μεγαλύτεραν ὑπεύθυνον καὶ μοναδικὴν Πηγὴν Γνώσεων διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Νεολαίαν, ἀπὸ ὅσας ἐνεφανίσθησαν μέχρι σήμερον εἰς τὴν χώραν μας. Οὐδένος, βεβαίως, διαφεύγει τὸ γεγονός, ὅτι πολλὰ καὶ ὀγκώδεις «Ἑγκυκλοπαιδείαι» ἔχουν κηλοφορήσει εἰς τὴν χώραν μας, ὅρτιοι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἀληθινὰ μνημεία τοῦ πνευματικοῦ μας πολιτισμοῦ. Τὰ ἔργα ταῦτα ἀπευθύνονται κυρίως εἰς ἡμᾶς τοὺς ἡλικιωμένους. Εἰς τὴν ὑμετέραν ὅμως «Μεγάλην Ἑγκυκλοπαιδείαν τῶν Νέων» συναντᾷ τις καὶ τὸ ἐντελὲς ἰδιάζον, καὶ τὸ προσηρμοσμένον εἰς τὰς μορφωτικὰς ἀνάγκας τῆς Νεολαίας μας. Ἰδίως οἱ μαθηταὶ Στοιχειώδους καὶ Μέσης Ἐκπαίδευστος θὰ εὗρουν εἰς τὸ πολύτιμον ἔργον σας, ἕνα ἀσφαλὲς καὶ ἀπαραίτητον ὁδηγόν, μίαν βασικὴν πηγὴν παιδαγωγικῶς ἡλεγμένων γνώσεων, πρὸς σχολικὴν καὶ ἑξωσχολικὴν χρῆσιν, οὕτως ὥστε ἡ Μ. Ε. Ν. νὰ ἀποβῇ ἐντρίφημα διὰ τὴν Νεολαίαν μας ἐν ταύτῃ δὲ καὶ εἰδικὸν βοήθημα διὰ τὴν προετοιμασίαν τῶν μαθητῶν καὶ σπουδαστῶν εἰς τὰ σχολικὰ τῶν μαθημάτων.

Ἐν ἔργον τοιαύτης Ἑθνικῆς καὶ Παιδευτικῆς σημασίας, ὅλα εἶναι ἡ ὑμετέρα Μ.Ε.Ν., θὰ ἔπρεπε πρὸ πολλοῦ νὰ εἶχεν ἐκδοθῇ ἐν Ἑλλάδι, καὶ ὅς συγκρατῶ θερμότερα διότι εἶχατε τὸ πνευματικὸν κῆρος νὰ ἀναλάβετε τὴν διεύθυνσίν του καὶ τὸ ψυχικὸν σθένος νὰ προβῇτε εἰς τὴν ἐκδόσιν του.

Ἐύχομαι ὅπως τὸ μνημειώδες ἔργον σας, ὁλοκληρωμένον, γίνῃ κτήμα παντὸς σχολείου καὶ πάσης Ἑλληνικῆς Οἰκογενείας, συντελοῦν οὕτω εἰς τὴν ἄνοδον τῆς πνευματικῆς στέθης τοῦ εὐγενοῦς λαοῦ μας.

Μετὰ τιμῆς

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΘΕΟΛΟΓΙΤΗΣ

Ὑπουργὸς Βορείου Ἑλλάδος

ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ

(ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΣ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΑ)

Ὑπὸ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΟΥΣΚΑ

Ὑποδ/ντοῦ Παιδ.γ. Ἀκαδημίας Ἀλεξ.ντροπουλέως

Α' ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

Ἡ κατηγορία αὐτὴ συμπεριλαμβάνει ὅλα τὰ δύσκολα παιδιά καὶ τὰ καθυστερημένα, ὅσον ἀφορᾷ κυρίως τὸν χαρακτῆρα (1). Θὰ ἐξετάσω με λίγα λόγια τὶς σπουδαιότερες περιπτώσεις, γιατί ἔρευνες ποὺ ἔγιναν στὶς Ἑνωμένες Πολιτεῖες καὶ σὲ ἄλλες χώρες ἀπέδειξαν, ὅτι τὰ παιδιά, ποὺ ὁδηγοῦνται στὸν παιδίατρο, παρουσιάζουν τὶς μεγαλύτερες διαταραχὰς στὸν χαρακτῆρα, ἰδίως μετὰ τὸν τελευταῖο πόλεμο: 50—70 ο.ο. Τὸ αὐτὸ παρατηρήσαμε, στὸ Παρίσι καὶ στὴ χώρα μας.

—Δύο θεωρίαι ὑπάρχουν ὡς πρὸς τὴν γένεσιν τοῦ χαρακτῆρος: α) Θεωρία τῶν ἐμφύτων παραγόντων: Σύμφωνα μ' αὐτὴ τὸν χαρακτῆρα ὀρίζουμε ὡς ἕνα σύνολο ἐμφύτων παραγόντων ποὺ διοικοῦν τὶς ἐπιδράσεις τοῦ παιδιοῦ στὴν ἐπαφὴν του μὲ τὸ ἔξωτερικὸ περιβάλλον. Τὸ περιβάλλον δὲν ἐνεργεῖ ἐδῶ, παρὰ μὲ μεγάλο περιορισμό. Ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυση συνεπῶς ἐπιτρέπει νὰ βγάξουμε συμπεράσματα ἀπὸ τὴν σχολικὴ ἡλικία

(1) Σημ.—Πρῶτοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες σπούδασαν τοὺς ἀνθρώπινους τύπους ἢ χαρακτῆρες, Ὁ Ἱπποκράτης καὶ ὅστερα ὁ Γαλιλνὸς προσπάθησαν νὰ κατανέμουν τοὺς ἀνθρώπους σὲ τύπους μὲ βάση τὴν εὐφυΐαν καὶ ἐνεργητικότητά των. Ὁ Θεόφραστος ἐργότερα ἔλαβε ὡς βάση κυρίως τὴν συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων στὴν κοινωνία καὶ περιέγραψε τὸν δειλὸν, τὸν δεισιδαίμονα, τὸν περιεργὸν κλπ.

Στὴν νεώτερη ἐποχὴ ἀσχολήθηκαν πολλοὶ καὶ στὶς τελευταῖες, μάλιστα δεκαετίες, ἡράρχησαν σπουδαῖα ἔργα, ὅπως τοῦ Kretschmer (Körperbau und character, Berlin 1936), τοῦ Adler (Menschenkenntnis 1928, μετάφρ. Γ. Παλαιολόγου), τοῦ Jung (Psychologie, Zürich 1937), τοῦ Spranger (Lebensformen, Halle 1930), τοῦ A. Le Gall (Caractéologie des enfants et des adolescents, Paris, 1950), τοῦ Le Senne, (Caractéologie, Paris, 1945), τοῦ L. Bovard (Ὁ χαρακτῆρας τοῦ παιδιοῦ, μετάφρ. Μ. Ποπαδάκη—Χορδάκη), τοῦ Σ. Παγιατάκη, (Παιδαγωγικὴ χαρακτηριστολογία, 1957), τοῦ Γρ. Οἰκονομάνου (Ὁ χαρακτῆρ, Περ. Σχολεῖο καὶ Ζωή, τεύχ. 6-7, 1945) κλπ.

γιὰ τὴν ἠθικὴ ὑπόστασιν κ.λ.π. ποὺ θὰ βεβαιωθῇ ἀργότερα στὴν ἐφηβικὴ ἡλικία. β) Θεωρία τῆς πλαστικότητος: Ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ἡ σπουδαιότερη.

1. — ΤΑ ΑΣΤΑΘΗ ἢ ΑΠΕΙΘΑΡΧΗΤΑ ΠΑΙΔΙΑ (2).

1.—Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζουμε τοὺς νόμους τῆς ψυχολογικῆς ἐξελίξεως ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ, προκειμένου νὰ διαπιστώσουμε ὅτι κάτω τῶν 3 χρόνων τὸ παιδί εἶναι ἐξ ἐνστίκτου δυσαρμονικόν, ὅτι ἀπὸ 3—7 χρόνων στὴν προσπάθειά του γιὰ νὰ φθάσῃ καὶ ὁλοκληρώσῃ τὰ πράγματα καὶ ὄντα τοῦ ἔξωτερικου κόσμου εἶναι πολλὰς φορὰς ὑποκείμενο ἀνωμαλιῶν καὶ ὅτι ἀπὸ 7—15 χρόνων, μέσ' τὶς καθημερινὰς ῥῆξεις, συμπεριφέρεται σὰν ἐλαττωματικόν, ποὺ καὶ ἡ σκέψις του εἶναι διεσπαρμένη καὶ ἡ χειρονομία του ἀσταθής. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῆς, ἔχομε τὴν ἐλαττωματικὴ ἀστάθεια, ποὺ ἔχει σὰν συνέπεια τὴν ἀπειθαρχία. Αὕτη κυρίως ἐνδιαφέρει πολὺ τὴν παιδαγωγική. Τὴν γνωρίζουμε στὴ διπλὴ της ἐκδήλωση: κινητικὴ καὶ νοητικὴ.

—Τὰ ἀσταθῆ ἢ ἀπειθαρχήτα παιδιά δὲν μποροῦν νὰ μένουν στὴ θέση των, κινεῖνται χωρὶς αἰτία. Δὲν εἶναι ὁ ἐρεθισμὸς τῶν σκέψεων ἢ τῶν εἰκόνων ποὺ τὰ ἐμποδίζουν νὰ σταθεροποιηθῶν. Ἡ προσοχὴ των εἶναι κινήτ, τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ τὴν προσελκύσῃ, τόσο στὴν ἐργασία, ὅσο καὶ στὸ παιχνίδι. Ἡ ἐξυπνάδα πολλὰς φορὰς χάνεται σ' αὐτὴ τὴν διάσπορά, καὶ ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὴ νοσητικὴν ἐπίσης καθυστέρηση. Ὅσο γιὰ τὴ φοίτηση ποτὲ δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὴ. Εἶναι ἀνίκανα σχεδὸν πάντα ν' ἀκολουθήσουν τὶς κανονικὰς τάξεις. Μένουν πίσω, πηγαίνουν ἀπὸ σχολεῖο σὲ σχολεῖο, χωρὶς νὰ κάνουν προόδους: Ἐχουν τὴ σκέψιν διεσπαρμένη καὶ κατὰ τοὺς γονεῖς των εἶναι ἀρεκτὰ ἔξυπνα... Ὁ δύσκολος διακρίνει κάποια κριτικὴ ἱκανότητα, ἀλλὰ χάνεται στὴ γενικὴ ἀπροσεξία. Τὸ μολὸ τοὺς πετὰ ἀπὸ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο, καθὼς οἱ πεταλοῦδες ἀπὸ ἀνθὸς σὲ ἀν-

(1)—M. Montessori: L' enfant, σ. 199.

(2)—G. Robin: L' enfant sans défauts, σελ. 75.

θος. Είναι επιδέξια στις απαντήσεις και διασκεδάζουν το περιβάλλον τους. Παρατηρείστε τα: τὰ πόδια των, τὰ χέρια των, καὶ τὸ κεφάλι των εἶναι σὲ διαρκῆ κίνηση. Τὸ βλέμμα των εἶναι πηδηχτό. Οἱ μελανιὲς γεμίζουν τὰ τετράδιά των. Ἡ φαντασία των διευκολύνει στὴν εὐκόλη διήγηση καὶ στὴν συνήθεια τοῦ ψεύδους. Ἡ μνήμη των εἶναι κατώτερη καὶ θεμελιωμένη στὸν αὐτοματισμὸ καὶ στὴν συνήθεια. Κάποτε δίνουν τὴ φαινομενικότητα μιᾶς πνευματικῆς ζωρότητας. Βλέπουμε νὰ ἐγγίζουν νευρικά τὰ ἀντικείμενα καὶ πολλές φορές νὰ τὰ σπάζουν. «Ξεσχίζουν τὰ τόσο θαιμάσια λουλούδια καὶ δὲν μπορούν ὅποτε τὸ ὥραϊο νὰ δημιουργήσουν, μὴ γνωρίζοντας ποῦ θὰ βροῦν τὴν πραγματικὴ ποίηση τοῦ κόσμου», λέγει ἡ MONTESSORI (3).

—Τὰ ἀσταθῆ παιδιά εἶναι αὐτὰ ποὺ δὲν βρῆκαν τὸ δρόμο τους, ποὺ δὲν ξέρουν ποῦ νὰ κατευθυνθοῦν, ποὺ διατάζουν μεταξὺ τῶν πολλῶν περιεργειῶν ἡ ἀντιθέτως δὲν ἔχουν ἰσχυρὰ διαφέροντα γιὰ τὴ συγκράτηση τῆς προσοχῆς των. Δὲν εἶναι πάντοτε κακὰ. Στὸ σχολεῖο ἀλλάζουν συμπεριφορὰ καὶ στὸ ἐπάγγελμα πᾶν τρωγες (4). Μερικὲς φορές ἡ ἀστάθεια συνδέεται ἀπὸ νευρικὲς συσπάσεις, ὀνχοφαγία, οδοντοφυΐα, ἀδυναμία, ἀδυναμία κ.λ.π. (5). Ἡ ἀλγία συνήθως εἶναι ἡ μόνη διέξοδος. Σχηματίζουν ἐπίσης μιὰ ἰδιαίτερη σπουδαία ομάδα ἀνάμεσα στὰ «ἐνοχα» παιδιά, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει κανένας κανόνας διαγωγῆς. Τὰ παιδιά αὐτὰ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ συγκέντρωση καὶ ἰκανὴ διεύθυνση. Ἄν τὰ παρακολουθήση ἀριόδιος

(5).—Βλ. Γ. Ρούσκα: Τὸ σεξουαλικὸ πρόβλημα στὰ παιδιά καὶ στοὺς ἐφήβους, 1957.

(6).—Σημ.: Τὸ 1914 ὁ G. Heuyer (Enfants anormaux et délinquants juveniles, thèse, Paris, 1914), δίνει μιὰ πρώτη περιγραφή τοῦ παιδιοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐφήβου. Περιγράφει τὴν ἰδιαίτερη ψυχολογικὴ κατάσταση τοῦ καὶ τοὺς τρόπους τῆς συμπεριφορᾶς ἀνάμεσα στὴν κοινωνικὴ ὑπόσταση. Ἐφαρμόζει μιὰ κλινικὴ ἀντίληψη, ποὺ δὲν εἶναι ἕνας ἀπλὸς ὁρισμὸς μετὰ ἀναλογία τοῦ τύπου ἐκείνου τοῦ Demmoor (Die anormales Kinder und ihre erzieherische Behandlung in Hans und Schule, Altenberg, 1901): «ὅτι ἡ ἀστάθεια δηλαδὴ εἶναι ἕνα εἶδος «νοητικῆς ἀσθένειας».

(7).—H. Wallon: Annales de l'enfance, 1926.

δάσκαλος, ἰκανὸς νὰ διεγείρῃ τὴν προσοχὴ των, κάνουν σπουδὲς σχεδὸν ὁμαλές (6).

2.—Τὰ περισσότερα ψυχολογικῶς ἀσταθῆ παιδιά πάσχουν ἀπὸ ὑπερτονία τοῦ σωματικοῦ νευρικοῦ συστήματος. Τὸ πρόσωπό των εἶναι χρωματισμένο, τὰ μάτια των λάμπουν, ὁ ὕπνος των εἶναι ἐλαφρὸς, ἡ καρδιά των κυτᾶ γρήγορα: 85—90 παλμούς, οἱ συγκινητικὲς των ἀντιδράσεις εἶναι ἰσχυρές, τὸ δέρμα των ξηρό. Ἄλλοτε πάλι ὀφείλεται στὴν ψευδοαφασία, στὴν ἀνεπάρκεια τοῦ νευρικοῦ τόνου καὶ τῆς ἰσορροπίας (7). Δὲν πρέπει νὰ παραβλέπουμε τὴν ἐπιληπτικὴ ἐπίστροφά. Ἐκείνη τοῦ διεστραμμένου μᾶλλον εἶναι ἐμφυτη. Τὸ ἐνδοκρινικὸ σύστημα παίζει σπουδαῖο ρόλο καὶ ἰδίως ὁ θυρεοειδὴς ἀδένας. Ἡ τοξικομολυσματικὴ ἀσθένεια ἡ ὁ τραυματισμὸς στὴν σπονδυλικὴ στήλη, ἔχουν σὰν συνέπεια τὴν ἀστάθεια. Ἡ ἐπίδραση ἐπίσης τῆς οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς, εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους παράγοντες. Τὰ παιδιά ποὺ θὰ καταλήξουν στὴν ἀστάθεια, φαίνονται ἀπὸ τὴν ἡλικία τῶν 2 χρόνων: ἀπὸ τὴν διαρκῆ κίνησιν, ἀπὸ τὴν διασπορὰ τοῦ βλέμματος, ἀπὸ τὴν συνεχῆ ἀλλαγὴ τῶν παιγνιδίων των καὶ ἀντικειμένων... Πρὶν ἀπὸ ὅλα ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἐξέταση: Στὴν οἰκογενειακὴν των ζωὴ καὶ συμπεριφορὰ τοῦ περιβάλλοντος, στὸ ἐνδοκρινικὸ σύστημα καὶ στὴν φυσιολογικὴ ἀδυναμία των ἄκρων, τοῦ πεπτικοῦ συστήματος κ.λ.π.

2.—ΤΑ ΥΠΕΡ-ΣΥΓΚΙΝΗΤΙΚΑ

1.—Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀσταθῆ παιδιά εἶναι καὶ ὑπερσυγκινητικὰ σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις ἢ πάντοτε. Ὁ BURT (8) βρῆκε ὅτι 34 οὐκ ἄντ' ὅλα τὰ ἀνώμαλα παιδιά εἶναι ἀσταθῆ, εὐσυγκίνητα, ἐπειδὴ θέλει σὰν τεχνητὸ συνώνυμο στὴν ἀστάθεια τὴν ὑπερσυγκινητικότητα. Ἡ πηγὴ τῆς ὑπερσυγκινητικότητος εἶναι μᾶλλον τὸ περιβάλλον. Ὑπάρχουν πολλοὶ τύποι. Ὁ κλασσικὸς ὅμως τύπος ἔχει περιγραφῇ ἀπὸ τὸν DUPRÉ (9). Χαρακτηρίζεται μετὰ τὴν αἵρεση τῶν ἀντανάκλαστικῶν κινήσεων, τὴν τρεμούλα, τοὺς σπασμούς, τὴν ταχυκαρδία, τὴν κνητικὴς

(8).—Βλ. The Young Delinquent, Londres, Macurillan, 1926.

(9).—Mad Violet-Conilet Canivet: L'exploration expérimentale de la mentalité infantile.

ταραχές, τὴν μυϊκὴ ἐνέργεια. Τὰ παιδιά αὐτὰ κοιμῶνται κακῶς, ταράσσονται ἀπὸ νυκτερινὰς θορύβους, ὑποφέρουν ἀπὸ ἀσυνείδητες καὶ ἐπώδυνες φοβίες. Ἡ δειλία, ὁ φόβος, ἡ ἐντροπὴ τὰ συνοδεύει. Τὸ συναίσθημα τῆς μειονεκτικότητος τὰ τυραννεῖ. Στὴ σχολικὴ ἡλικία ἡ εὐσυγκινησία συνίσταται στὴν ὑπερευαίσθησία, ποὺ χαρακτηρίζεται μετὰ παραλυτικὴ ἀγωνία καὶ φοβία.

Πιστεύουμε πὺς πρόκειται περὶ κακῶν μαθητῶν. Ἄν δὲν τὰ προσέξουμε ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἀποτύχουν καὶ νὰ μείνουν καθυστερημένα. Εἶναι ἄρρωστα, καὶ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὴ φροντίδα μας.

Πρέπει νὰ τὰ διακρίνουμε ἀπὸ τὰ ἀναίσθητα, τὰ συναισθηματικῶς πορωμένα, ποὺ εἶναι χωρὶς καρδιά, ἐγωϊστὲς καὶ ἐξ ἴσου ἄρρωστα...

3.—ΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Στὶς ἀνωμαλίες αὐτὲς παρουσιάζεται καὶ ἐλαφρὴ ψυχὴπάθεια μετὰ μικρὴ νοητικὴ ἀδυναμία τὴς περισσότερας φορές.

α') Τὰ κνηστικὰ (περιοδικὰ)

1.—Ἡ ψυχικὴ ἀνωμαλία χαρακτηρίζεται ἀπὸ διαδοχικὲς περιόδους ἐρεθισμοῦ μετὰ ταραχές στὸν χαρακτήρα καὶ κνητικὴ ἀστάθεια καὶ περιόδους μετὰ χαλάρωση, λήθη καὶ ἀπάθεια.

α) Ἡ περίοδος τοῦ ἐρεθισμοῦ χαρακτηρίζεται ἀπὸ μιὰ ὑπερένταση τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν: ἡ νόησις, ἡ ἐμπνευσις, ἡ δημιουργία εἶναι παγνιδί. Τὸ παιδί αἰσθάνεται ὑγεία, μεγάλη ἐνέργεια, ἀδιάκοπη χαρὰ...

β) Ἡ περίοδος ποὺ διακρίνεται μετὰ τὴν χαλάρωση, τὴ μελαγχολία: ἡ νόησις μᾶλλον διατηρεῖται, ἀλλὰ ἡ ψυχικὴ ἐνέργεια ἐλαττώνεται καὶ μὴ δένειται σ' ἑξῆς. Δὲν ἔχομε καμμία δημιουργία καὶ οἱ ἰδέες τῆς αὐτοκτονίας εἶναι συχνές.

γ) Μεταξὺ τῶν δύο περιόδων ὑπάρχει ἡ ὁμαλὴ, συνήθως περίοδος, ἡ μᾶλλον φαινομενικῶς ὁμαλὴ, ποὺ τὸ παιδί συμπεριφέρεται λίγο ἀλλόκοτα καὶ μετὰ καλίστα.

Ἄλλες φορές τὸ παιδί γίνεται ἀπειθαρχο, ἀπρόσεκτο. Στὶς περιπτώσεις ποὺ μὲν ἀνεργό, ἀδιάφορο, μπορεῖ νὰ νοηθῇ σὰν κακὸ ἢ ὀκνηρὸ ὑποκείμενο. Οἱ προσπάθειες πολλὰς φορές εἶναι μάταιες, ἡ ἐπίδραση τῶν δασκάλων

ὄχι ἱκανοποιητικὴ, μάλιστα δὲν τὸ ἀγνοοῦν στὸ βάθος ἐντελῶς (10).

2.—Ὁ μανιακὸς ἢ ὑπομανιακὸς παιδικὸς τύπος εἶναι σὰν συνέπεια ἀρκετῶς φορὲς τοῦ κυκλοθυμικοῦ χαρακτήρος. Εἶναι τὰ παιδιά ποὺ ὁ κόσμος τοὺς φαίνεται γεμάτος χαρὲς καὶ οὐρανὸς χαμογελά. Ὅλα «τὰ μποροῦν» καὶ τίποτε δὲν κάνουν προτιμώντας πάντα: «καὶ τί ἄλλο». Σπανίως ὅμως στὰ παιδιά, ὁ τύπος αὐτὸς ἐξελίσσεται σὲ μεγαλομανία, περιορίζεται συνήθως σὲ ἐλαφρὲς ἐκδηλώσεις. Στὸν ἐγωκεντρισμὸ, ὑπερτίμησιν τοῦ ἑωσ, ἐξελόφθονίαν ἀπομόνωση, ἐπιδεικτικὸτητα κ.λ.π.

Ἰδοὺ ἕνα παρόδειγμα περιοδικῶν μανιακῶν τύπων (11). Ἐνα παιδί 15 χρόνων, ὕστερα ἀπὸ πόνους τῆς κεφαλῆς του, ποὺ διαρκοῦν 3 ἡμέρες δεικνύεται ἐνεργητικὸ, ὁμιλεῖ, ἀπαγγέλλει, παραδίδεται σὲ διάφορα φανταστικὰ γεγονότα. Ὅταν τοῦ ζητοῦν τὴν ἡλικία λέγει: «ἔχω τὴν ἡλικία τοῦ μικροῦ μου δακτύλου». Ἡ κατάστασὶς του διαρκεῖ 3—4 ἡμέρες.

β) Σχιζοειδῆς — Παρανοϊκὰ...
(ὕστερία — φαντασία — μνηστική καὶ παθομανία)

1.—Σχιζοειδῆς: Μερικὲς φορές ἡ παιδικὴ φαντασία κλείνεται στὸ ὄνειρό της καὶ γίνεται κεντρομόλος (12). Τὸ παιδί τότε, βλαμένο, πιστεύει στὸ ὄνειρό του καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸ ζήσει. Ὁ χαρακτήρας αὐτὸς παλεύει σ' ἕνα βάθος συγκινητικότητος καὶ δυσπιστίας πρὸς τὸν ἑαυτὸ του. Ἀναδιπλώνεται στὸν ἑαυτὸ του καὶ αἰσθάνεται τὸ συναίσθημα τῆς μειονεκτικότητος. Ἡ σχιζομανία συνδέεται μ' ἕνα ἐλαφρὸ χαμόγελο καὶ παριστάνει μιὰ παθολογικὴ κατάσταση, ξυποφαντασίας, μὴ προσαρμωμένης στὸ περιβάλλον. Μπορεῖ νὰ προσαρμωθῇ στὸν ἐξωτερικὸ κόσμον μετὰ ἰατρικὴ παρέμβαση καὶ ψυχολογικὴ μέθοδο.

Δὲν πρέπει νὰ συγχέουμε τὸν σχιζοειδῆ μετὰ τὸν σχιζοφρενῆ (13), ποὺ εἶναι βλαμένος πολὺ

(10).—Σημ.: Τὰ κυκλοθυμικὰ μποροῦν νὰ γίνουν ἐνοχα. Τὸ θέμα αὐτὸ ἐξετάσθηκε στὴν ἐναίσθημα διατριβὴ τῆς Mlle Renon (1923) καὶ ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ τοὺς: Heuyer (1914), Gelina (1926) καὶ Logre (1920).

(11).—Marc, Nathan et H. Durot: Les arrières scolaires, σ. 114.

(12).—M. Violet-Conil etc. βιβλ. μν., σελ. 347.

(13).—Τὸ σχιζοφρενικὸ παιδί, ἐνῶ κατὰ τὴν ἐκπαίδευσίν του στὸ δημοτικὸ σχολεῖο καὶ στὰ πρῶτα γυμνασιακὰ χρόνια τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσως μπορεῖ νὰ ᾔσταν ἄριστος μα-

νοητικώς. Αυτόν είναι άπαιδαγώγητος.

2.—Π α ρ α ν ο ῖ α κ ό ς : (14). Παριστάνει ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα πού τον κάνει ουσιαστικώς άπροσαρμοστον. Περήφανος, έγωκεντρικός, υπερτροφικός στο έγώ του, ματαιόδοξος, δύσπιστος. Φαντάζεται ότι είναι τó κέντρο τού κόσμου. Δέν άσχολείται με τούς άλλους, πού τούς βλέπει με δυσπιστία. Τό βλέμμα του, οι χειρονομίες του χαρακτηρίζονται σάν κάτι τό κακόβουλο. Πνεύμα ψευδές, βασανισμένο. Γεμάτος από ξηλοφθονία, έχθρότητα και δέν προσαρμόζεται, πάρα πολύ δύσκολα στο οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον. Έπιτίθεται με θία, με διαχυτικότητα και κυριαρχία ή άποτραβηγμένος, μένει έρημος, σιωπηλός. Τό πρόσωπό του είναι κλειστό, τραχύ, κρύο, τά χείλη του σφιγμένα, τό βλέμμα άκίνητο, άπλανές. Ύποφέρει όταν άσχολούνται με τ' άδέρφια του. Στα διαλείμματα θέλει νά γίνεται άοχηγός. Μερικά μάλιστα έπιθυμούν νά ζήσουν τίς περιπέτειες τού Ροβινσώνα. Η διάθεση αυτή, άν δέν προληφθή, μπορεί νά οδηγήσθι προς την άλητεια και τίς πύδ βαθείες νοητικές ταραχές. Φαίνεται ότι φέρνει πολλά έλαττώματα έν γενετής, φέρνει δηλαδή ένα «ιδιότροπο» χαρακτήρα, πού τόν κάνει νά μή μπορή νά προσαρμόσθι εύκολα (15).

3.—Σάν συνέπεια τών δύο αυτών χαρακτήρων είναι : ή ύ σ τ ε ρ ί α, ή ν ο σ η ρ ή φ α ν τ α σ ί α, ή μ υ θ ο μ α ν ί α και ή π α θ ο μ α ν ί α. Συνδυάζονται πάντοτε σέ μικρό ή μεγάλο βαθμό, γι' αυτό τίς εξετάζουμε συντόμως.

4.—Ύ σ τ ε ρ ί α : (16). Η ύστερία έ-

θητής, όρχίζει νά δείχνι άδιαφορία γιά τό έργο του, πνευματική κατάπτωση και άνικανότητα γιά προοδό στο σχολείο. Από την κατάπτωση αυτή περιορίζεται και ή ζωή τού έφήβου, δέν έπεκτινεται πέραν τού 15ου-17ου έτους, σέ άλλες μάλιστα περιπτώσεις ό θάνατος είναι έγγύτερος, γιατί ό πάσχων πεθαίνει μετά 1-2 χρόνια. (Κοίταξ. Γ. Σακελλαρίου: Ψυχολογία τού έφήβου, σελ. 302).

(14).—M. Violet-Conilete. Βιβλ μν., σ. 342.

(15).—G Robin: Les enfants difficiles, σ. 30.

(16).—Σ η μ.: Ποβλ. P. Foulhuie: «Psychologie», σ. 135., P. Ταβριώτης: βιβλ. μν., σ. 46. R. Cruchet: Les arriérés scolaires, σ. 27 κλπ. La Psychiatrie infantile, σ. 127.

(17).—Le developpement Psychique de l'adolescent, § 230. (Βλ. επίσης γιά άλλους τούς τύπους τó κεφ. XII τού σπουδαίου βιβλίου τού Clonite Köhler, 261 κ.έ. έκδοσις 1952).

(18).—α) Ν. Έξαρχόπουλου: Ψυχικά άνω-

κτός τών κρίσεων χαρακτηρίζεται από άνισόροπη ψυχική κατάσταση, από συγκινητικότητα και συναισθηματικότητα, πού άποτελούν αυτό τό βάθος τού ύστερικού. Ο ύστερικός παθαίνει εύκολα ύποβολή, όχι μόνο στη νόηση, αλλά και στο σώμα. Είναι μιμητική ψυχική κατάσταση μ' ένα πολύπλοκο σύμπλεγμα, πού ώθει τό παιδί στη λεωφόρο τού έγωκεντρισμού, τής ματαιόδοξίας, τής νοσηρής ευσέβειας, τής στοργής και τής έπιθυμίας νά βασανίξη και άνησυχή τό περιβάλλον του. Οι έκδηλώσεις τής είναι οι έπιθέσεις και τό ψέμμα. Παρουσιάζεται σέ παιδιά ηλικίας 4—14 χρόνων. Πυνκνότερα όμως άνάμεσα στα 6—7 και 12—14 χρόνια. Ο PICHON (17) λέγει ότι ή ύστερία μένει πρό πάντων ψυχική άσθένεια. Στην ψυχική κατάσταση τού ύστερικού... πού μένει τό κύριο σημείο, πρέπει νά ζητήσουμε την εξήγηση αυτής τής «σωματικής προσαρμοστικότητας», πού έπιτρέπει εκείνο πού λέγει ό FREUD «μεταμόρφωση» δηλαδή την μετατροπή τών ψυχικών ταραχών σέ συμπτώματα ψευδοοργανικά... (18).

Η ύστερία κυρίως στο παιδί συνυπάρχει με την έπιληψία. Σέ περίπτωση άπομονώσεως ή διάγνωση τής είναι δύσκολη. Μέχρι τό 1908 άπέδιδαν τίς ύστερικές ταραχές σέ οργανικές αίτίες. Ο BABINSKI (1908) (19) ύποστήριζε ότι ή ύστερία έμηνευόταν και θεωρούνταν με πειθό ή ύποβολή. Η θεωρία του έγινε δεκτή από τούς ψυχιάτρους. Η ύστερία από ισχυρές έντυπώσεις προκαλεί σωματικά γεγονότα: παραλύσεις, έμμετούς, τύφλωση, κωφότητα κ.λπ. Ο Ε. Y. DÜRING θεωρεί την ύστερία ως καρπό μάλλον τής κακής άνατροφής. Μπορούμε νά ύποστηρίξουμε τή γνώμη του, γιατί αυτά τά παιδιά «ύστερικοποιούνται», άν δέν σταθι κοντά τους κάποιος με άληθινή κατανόηση.

(Συνεχίζεται)

μαλίας τών παιδών σελ. 167 κ.έ.

β) Γ. Σακελλαρίου: Ψυχολογία τού έφήβου, σελ. 299.

γ) Σ η μ.:—Ο ύστερικός διαφέρει τού νευρασθενικού, γιατί είναι άτομο άνώτερης σωματικής ισχύος και κυκλοθυμικής προσωπικότητας, πού δέν θυσιάζει τόν έαυτό του, τι δήποτε και νά γίνη, όπως συμβαίνει με τόν νευρασθενικό.

Ο αν ό ύστερικός βρίσχεται σέ κρίση κραυγάζει, κλαίει, ιδρώνει, φωνάζει και παρουσιάζει γενική έξεγερση και εύκολα μπορεί ν' άναγνωρισθι κι' από τούς γονείς και τούς δασκάλους. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις ύστερίας, πού δύσκολα άποκαλύπτονται. Γι' αυτό ό δάσκαλος έχει ύποχρέωση νά ζητή βοήθεια ή τών ειδικών ίατρών ή ψυχολόγων.

(19) Σ η μ.:—Καλούμε σημείο Babinski ένα σύμπτωμα πού μάς έπιτρέπει νά διακρί-

ΤΑ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΑ ΠΑΙΔΙΑ

Υπό Ι. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, Πτυχιούχου
Παιδαγωγικών τού Πανεπ. τού Έδιμβούργου

Όλοι οι δίδασκαλοι γνωρίζουν ότι άλλοι μόν μαθηταί είναι θεωρητικοί τύποι, άλλοι δέ πρακτικοί. Άλλοι διακρίνονται εις τὰ γλωσσικά μαθήματα κι' άλλοι εις την 'Αριθμητική' άλλοι πάλιν εις την Μουσικήν κι' άλλοι εις τὰ άθλητικά παιγνίδια. Είναι αδύνατον δύο παιδιά νά ομοιάζουν άπολύτως πρὸς ἄλληλα. Διὰ τὸν δίδασκαλον βασικόν εἶναι νά γνωρίζη τὰς μεταξὺ τῶν παιδιῶν παρατηρουμένας άτομικὰς διαφοράς.

Η πλειονότης τῶν μαθητῶν μίᾳς τάξεως εἶναι μέσης γενικῆς ικανότητος καὶ ἡ σημειουμένη ὑπ' αὐτῶν σχολικὴ πρόοδος μετρία. Ὀρισμένως ἐπίσης ἀριθμὸς μαθητῶν, περίπου 15 ο)ο, εἶναι ὑψηλῆς γενικῆς νοημοσύνης καὶ εἶναι οἱ ὀνομαζόμενοι «πρώτοι» μαθηταί τῆς τάξεως. Ὀρισμένος πάλιν ἀριθμὸς, ἀνερχόμενος εἰς τὸ 10—15 ο)ο τοῦ συνολικοῦ σχολικοῦ πληθυσμοῦ, ἁποτελεῖ τοὺς καθυστερημένους, ὡς ὀνομάζονται, μαθητάς.

Οἱ δίδασκαλοι συνήθως δὲν ὀνομάζουν «καθυστερημένους» τοὺς μαθητὰς πού ὑστεροῦν εἰς τὰ πρακτικὰ μαθήματα. Ὡς γνωστόν, ὀρισμένοι μαθηταί ὑστεροῦν εἰς τὴν χειροτεχνίαν, τὴν Μουσικὴν, τὴν Ἰχθυογραφίαν καὶ Ῥαλλιγραφίαν· ἐφ' ὅσον ὁμως ἡ ἐπίδοσις των εἰς τὴν Ἀνάγνωσιν, Ἐκθεσιν κι' Ἀριθμητικὴν εἶναι ικανοποιητικὴ δὲν χαρακτηρίζονται ὡς καθυστερημένοι. Ὅταν ὁμως ἡ ἐπίδοσις ἑνὸς μαθητοῦ εἶναι κάτω τοῦ κανονικοῦ εἰς τὰ θεωρητικὰ μαθήματα—Ἀνάγνωσιν, Ἐκθεσιν, Ἀριθμητικὴν κ.τ.τ.—οἷονδήποτε τυχόν τάλαντον εἰς τὰ πρακτικὰ μαθήματα δὲν τὸν σώζει ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ «καθυστερημένου» μαθητοῦ. Ἡ στάσις αὐτῆ τῶν διδασκάλων ἀντανάκλα πολλὴ τὴν μονόπλευρον ἄποψιν τῆς ἀγωγῆς· ὅταν δὲ ὀμιλοῦμεν περὶ «καθυστερημένων» μαθητῶν

οἰομε τὴν ὕστερίαν ἀπὸ τὴν ἐπιληψίαν· ὅταν περνοῦμε τὸ χέρι μας στὸ πέλμα τοῦ ὑστερικοῦ, ὁ μεγάλος δάκτυλος διπλῶναι (κάμπτεται). ἀ. τιθέτω, στὸν ἐπιληπτικὸ μένει τεντωμένος.

πρέπει νά ἔχωμεν τὸ γεγονός τοῦτο ὑπ' ὄψιν!

Υπάρχει ὁμως ὠρισμένη δικαιολογία εἰς τὴν στάσιν αὐτὴν. Ἡ Ἀνάγνωσις, ἡ Ἀριθμητικὴ καὶ ἡ Γραφὴ εἶναι πολὺ ἀπαραίτητα εἰς τὸν σύγχρονον βίον τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνας οἷοσδήποτε τεχνίτης πρέπει νά εἶναι ικανὸς τουλάχιστον νά ἀναγινώσκῃ ἐφημερίδα, νά γράφῃ ἁπλὰς ἐπιστολάς καὶ νά ἐκτελῇ ἁπλοὺς ἀριθμητικούς λογαριασμούς. Ὁ τεχνίτης ἐξασκεῖ τὸ ἐπάγγελμά του πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, εἶναι ὁμως συχνὰ καὶ ἀρχηγὸς οἰκογενείας καὶ μέλος βεβαίως τῆς κοινωνίας. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουν ἐξ ἴσου ὅσον ἀφορᾷ τὰς οἰκοκυράς. Ἀκόμη καὶ οἱ ἐργάτες ἐργοστασίων πού ἐκτελοῦν ἐργασίαν ρουτίνας ἔχουν ἀνάγκην ὠρισμένης ικανότητος εἰς τὴν Ἀνάγνωσιν, Ἀριθμητικὴν καὶ Γραφὴν, διὰ νά δύνανται νά περνοῦν εὐχάριστως τὰς ὥρας τῆς σχολῆς των καὶ νά διαβιοῦν εὐχάριστον βίον ὡς πολῖται δημοκρατικῆς κοινωνίας. Ἐνεκα τῆς ἰδιαζούσης σπουδαιότητος τῶν μαθημάτων τούτων, δὲν εἶναι παράλογον τὸ ὅτι μετράται ἡ καθυστέρησις ἐνὸς μαθητοῦ, ηλικίας 10 ἐτῶν, ἐκ τῆς ἐπιδόσεώς του εἰς τὰ μαθήματα ταῦτα.

Ἐνας ἀκόμη λόγος, διὰ τὸν ὅποιον οἱ δίδασκαλοι ἀποδίδουν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν σημειουμένην ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ὁσον ἀφορᾷ εἰς τὰ μαθήματα τῆς Ἀναγνώσεως, Ἀριθμητικῆς καὶ Ἐκθέσεως, σχολικὴν ἐπίδοσιν εἶναι τὸ γεγονός ὅτι τὰ μαθήματα ταῦτα παρέχουν κατὰ κανόνα ὠρισμένην ἔνδειξιν τοῦ βαθμοῦ τῆς νοημοσύνης τοῦ μαθητοῦ. Ἡ νοημοσύνη διαπερᾷ, εἰς διάφορον βαθμόν, κάθε ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς περίπτωσιν ἀκόμη πού ἠθέλομεν περιορίσει τὴν χρῆσιν τοῦ ὅρου «καθυστερημένος» εἰς ἕνα ὠρισμένον ἀριθμὸν βασικῶν μαθημάτων, ἡ ἔννοιά του εἶναι ἀσαφὴς κι' αὐθαίρετος. Πόσον ἡ ἐπίδοσις ἑνὸς μαθητοῦ θὰ πρέπει νά εἶναι κάτω τοῦ κανονικοῦ πρὶν ἢ χαρακτηρισθῇ ὡς καθυστερημένος;

ΤΙ ΕΝΝΟΕΙΤΑΙ ΔΙΑ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΑ ΠΑΙΔΙΑ»

Ο Άγγλος διαπρεπής ψυχολόγος Cyril Burt δίδει τον εξής ορισμό: «Καθυστερημένοι είναι οι μαθηταί οι οποίοι εις το 10ον έτος της ηλικίας των είναι ανίκανοι δι' έργασίαν την οποίαν εκτελούν μαθηταί φοιτώντες εις την άμέσως κατωτέραν της κανονικής δια την ηλικίαν των τάξιν» (1).

Δύο έρευναι γενόμεναι εις το Λονδίνον και Μπέρμινγχαμ απέδειξαν ότι οι καθυστερημένοι μαθηταί απέτελουν το 10 ο)ο του σχολικού πληθυσμού. Το ποσοστόν τούτο διέφερεν από περιοχής εις περιοχήν: εις αγροτικάς περιοχάς ήτο μεγαλύτερον του παρατηρηθέντος εις τα αστικά κέντρα. Μεγαλύτερον επίσης ποσοστόν παρατηρήθη εις τας πτωχάς συνοικίας των πόλεων ή εις τας εύπόρους τοιαύτας.

Η καθυστέρησις ενός μαθητού είναι κατά κανόνα το αποτέλεσμα ώρισμένου αριθμού αιτίων. Το κοινώτατον και ισχυρότερον αίτιον είναι ή χαμηλός βαθμός της νοημοσύνης του μαθητού. Το κοινόν παιδί έχει μικρήν αντίληπτικότητα κι' αδύνατον πνεύμα αυτοκριτικής: ή προσοχή του είναι περιωρισμένη και διασκεδάζεται εύκολως. Βερμπαλιστικά μέθοδοι είναι ακατάλληλοι δια τοιούτους μαθητάς: επιβάλλεται ή χρήσις πλουσίων εποπτικών μέσων και ή εκτέλεσις εργασιών πρακτικής φύσεως.

Τοιούτοι μαθηταί δύνανται να συμμετέχουν εις γενικάς ένασχολήσεις της τάξεως—παιχνίδια, γυμναστικάς ασκήσεις, τραγούδια, χορούς, άθλητικά παιχνίδια κ.τ.τ.—ή ανάγνωσις όμως και ή αριθμητική θα πρέπει να διδάσκωνται με βραδύτερον ρυθμόν και με διάφορον μέθοδον.

Εις την έπιστημονικήν έρευναν του Άγγλου ψυχολόγου Βούρτ παρατηρήθη ότι τα 60 ο)ο των καθυστερημένων μαθητών ήσαν χαμηλής νοημοσύνης.

Ο διδάσκαλος, εις την περίπτωσιν των καθυστερημένων μαθητών, προσδιορίζει, δια της εφαρμογής έπιστημονικών τήσες, τον βαθμόν της νοημοσύνης κάθε μαθητού

1. Απόσπασμα από μιάν έπιστολήν που μās απήλυθε προ καιρού ή διακεκριμένος παιδαγωγός μας μαζί με πολλά «σχεδιαγράμματα εργασίας» σε κάθε μάθημα. Το απόσπασμα αυτό έμπνέει και το δμώνυμο σύγγραμμά του που εκκλυσθήσε άργυρον.

και κατ' ακολουθίαν την πνευματικήν ηλικίαν του και ούτω χαράσσει ανάλογον πρόγραμμα εργασίας, το όποιον να είναι κατάλληλον δια την πνευματικήν στάθμην του μαθητού και ικανοποιή τās ανάγκας του. Τούτο εφαρμόζεται εις τās πλείστα πεπολιτισμένα έθνη εις την χώραν μας, άτυχώς, πλην της εξαίρέσεως ελαχίστων ιδιωτικών σχολείων, δεν εφαρμόζονται. Η εφαρμογή των τέσες νοημοσύνης βοηθεί τον διδάσκαλον εις την διαίρεσιν των μαθητών εις δύο κατηγορίας:

1.—Εις τούς μαθητάς των οποίων ή καθυστέρησις οφείλεται εις τον χαμηλόν βαθμόν νοημοσύνης αυτοί ονομάζονται συνήθως κουτοί και έχουν δείκτην νοημοσύνης 70—85 και

2.—Εις εκείνους των οποίων ή καθυστέρησις οφείλεται εις άλλα αίτια, ως είναι ή έλαττωματική παιδείσις κ. ά. Οι μαθηταί αυτοί δύνανται να βελτιωθούν, έν μέρει τουλάχιστον, καθότι έχουν τον απαιτούμενον βαθμόν νοημοσύνης.

Η σημασία της τοιαύτης διακρίσεως έχει μεγάλην σπουδαιότητα δια τόν διδάσκαλον. Συνήθως, το 10—15 ο)ο των μαθητών κάθε τάξεως αποτελείται από καθυστερημένους μαθητάς.

Εις πεπολιτισμένας χώρας (Ηνωμένας Πολιτείας, Αμερικής, Μεγ. Βρεταννίαν, Βέλγιον, Ολλανδίαν, Γαλλίαν κ.λ.π.) ή κάθε κατηγορία καθυστερημένων μαθητών απαρτίζει ιδιαίτερον τάξιν, ή οποία διδάσκεται από διδάσκαλον εξειδικευμένον εις την εφαρμογήν ειδικών, δια καθυστερημένα παιδιά, μεθόδους διδασκαλίας. Εις την χώραν μας, επί του παρόντος, ή εφαρμογή του μέτρου τούτου είναι δύσκολος: υπάρχει δε ή τάσις όπως οι καθυστερημένοι μαθηταί προάγονται εις την άμέσως ανώτεραν τάξιν, λόγω του ότι ή χρονολογική ηλικία των είναι υπέρ το κανονικόν και ή συμφοίτησίς των με μαθητάς πολύ μικρότερας ηλικίας δημιουργεί συχνά διάφορα προβλήματα. Ένεκα της ως άνω επικρατούσης νοοτροπίας, οι καθυστερημένοι μαθηταί αγωνίζονται σκληρώς εις το σχολείον δια την εκτέλεσιν εργασίας, ή οποία είναι ανωτέρα των δυνάμεών των, με αποτέλεσμα να τραυματίζονται ψυχικώς, να δημιουργούνται συχνά συμπλέγματα κατωτερότητας και να διαταράσσεται ή χαρακτήρ και ή προσωπικότης των.

Συχνά οι διδάσκαλοι τιμωρούν, άτυ-

Η ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

Υπό ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ

Η Άναλυτική Ψυχολογία του Jung έδωσε περισσότερον βάθος εις την ψυχαναλυτικήν Έπιστήμη. Προσπάθησε δηλ. να βρή τās σφάλματα των Freud και Adler και έζητase όλες τις μορφές της ψυχής μας με ιδιόρρυθμον και πολύ πρωτότυπον τρόπον.

Και οι ψυχαναλυτές Freud και Adler μελέτησαν πλατείαν τη ψυχική ζωή του Άνθρώπου, μα θελήσαν να έρμηνεύουν όλες τις ψυχές της, στηρίζομετοι πάνω σε ό,τι γεννήθηκε μέσα στα βάθη του άσυνειδήτου Έγώ, κατά το παρελθόν.

Έδω σταμάτησε ό Jung. Άνέλυσε την περίπτωση αυτή, την μελέτησε και βρήκε, πως αυτό είναι το μεγαλύτερο σφάλμα των δύο άλλων ψυχαναλυτών που προαναφέραμε. Η ζωή εξηγείται κατά τον ίδρυτή της αναλυτικής ψυχολογίας, όταν γνωρίσωμε καλά το παρελθόν και προσπαθήσωμε να προφητέψωμε το σχέδιον τού μέλλοντος. Έτσι θα μπορέσωμε να έρμηνεύσωμε το παρόν, έτσι θα μπορέσωμε να αντιληφθώμε το βαθύτερο νόημά του. Το σχέδιον του μέλλοντος, που γεννιέται μέσα στο άσυνειδήτο, είναι προέκτασις, τρόπον τινά, του παρελθόντος.

Βλέπουμε λοιπόν, πως το άσυνειδήτο το έζητase με πλατείαν στοχαστικότητα και όξύνοια

χώς, τούς καθυστερημένους μαθητάς, αποδίδοντες την μη ικανοποιητικήν σχολικήν έπίδοσιν των εις όκνηρίαν των με αποτέλεσμα ώστε ή όλη κατάστασις να επιδεινούται ακόμη περισσότερον.

Η καθυστέρησις ενός μαθητού δύναται να είναι: 1) γενική, παρατηρουμένη εις όλα σχεδόν τās μαθήματα και οφειλομένη εις έμφυτον χαμηλόν βαθμόν νοημοσύνης και 2) ειδική, παρατηρουμένη κυρίως εις τās μαθήματα της αριθμητικής, της άναγνώσεως ή της εκθέσεως. Ειδική όμως καθυστέρησις εις το μάθημα της άναγνώσεως είναι τήσων βασική, ώστε ένδεχομένως να απολήξη εις γενικήν καθυστέρησιν. Η ειδική καθυστέρησις εις ένα ώρισμένον μάθημα οφείλεται συχνά εις το ότι έλλείπουν εις επαρκή βαθμόν διάφοροι ειδικοί ικανότητες που απαιτούνται δια το μάθημα τούτο.

Τα αίτια της καθυστέρησεως των μαθητών δύνανται να συνοψισθούν ως εξής!

(Συνεχίζεται)

ό Jung και έδωσε σοβαρές λύσεις, σε μερικές περιπτώσεις, που οι ψυχαναλυτές Adler και Freud τις είχαν τόσο πολύ συσκοτίσει και περιπλέξει.

Περισσότερο όμως άξιο λόγου είναι να ασχοληθώ κανένας με την τυπολογία του Jung, γιατί αυτή έχει κάποια σχέση με την παιδαγωγική, γιατί ή βαθεία γνωριμία της από κάθε έναν που ασχολείται με τās ζητήματα της άγωγής θα τον βοηθούσε, έχομε τη γνώμη, να πραγματοποιήση τόν αντικειμενικό του σκοπό.

Περισσότερο θέλωμε να γνωρίσωμε τη διδασκαλία της γιουγκικής ψυχολογίας, για να αποφύγωμε την νεύρωση των παιδιών μας, που πολλές φορές έχει την αίτία της σε νοσολόγια γεγονότα, που ανακαλύπτονται μόνον και μόνον με τη γνώση και εφαρμογή των πιο βεβαίως μορφών της.

Η νεύρωσις έδω δεν γεννιέται από την μετατροπή του βιολογικού σκοπού σε προσωπικό (Adler) ούτε με την καταπίεση της γενετικής όρμης, Libido, (Freud) αλλά γεννιέται από την παρεμπόδιση της συμπλήρωσης του συνειδητού δια του άσυνειδήτου. Η δυσαρμονία αυτή του συνειδητού και άσυνειδήτου κόσμου της ψυχής μας προέρχεται από την άενασ και διαρκή τάση, που έχει ό συνειδητός κόσμος μας να ρέπη προς κάθε τί ήθικόν και ώραϊον και από την άλλη μεριά από την τάση που έχει ό άσυνειδητός κόσμος μας να ελσχωρή μέσα στους κόσμους του άνηθικού και ΤΙΠΟΤΕΝΙΟΥ.

Είναι δυνατόν όμως να συμβαίνει και το αντίθετον δηλ. το άσυνειδήτο να τείνη προς το ήθικόν και ώραϊο και ή συνειδηση να τείνη προς το άνηθικό και τιποτένιο. Από τη λειτουργία αυτή συνειδησης και άσυνειδήτου πραγματοποιείται ή στρόφη προς τα έξω ή προς τα μέσα. Η στρόφη αυτή του Έγώ μας προς τα μέσα ή προς τα έξω είναι ενεργεια κυρίως του Άσυνειδήτου. Η στρόφη αυτή που παρουσιάζεται σε κάθε άνθρωπινη ύπαρξη καθορίζει και τον τύπον στον όποιο ονάγεται κάθε μιάν.

Δύο είναι οι ψυχολογικοί τύποι κατά τον Jung. Ο έσωστρεφής και έξωστρεφής. Κάθε ένας από αυτούς υποδιαιρείται σε διανοητικό, συναισθηματικό, κατ' αίσθησιν και ένορατικό. Η κατανόησις από τον έρευνητή της ψυχής, έάν το παιδί έχει την τάση να έπικοινωνή με έάν το έξω κόσμο και να αποφεύγη κάθε τί που γίνεται αίτια να έπέλθη ένωμαλία και δυσαρμονία εις την ψυχικήν του ζωή, είναι βασικής και σπουδαίας σημασίας.

Η έπίτευξη κάποιου ένιαίου και άρμονικού ρυθμού ζωής μέσα στη ψυχή του παιδιού πρέπει να είναι το πρώτο μέλημα κάθε δασκάλου και πως θα κατορθωθεί αυτό;

Για να αποφευχθώ ή νεύρωσις και για να

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ ΣΤΟ ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Της Δεσποινίδος Μ. ΒΛΩΝ

Ἡ Νέα Ἀγωγή μὲ κυρίαρχες ἀρχές καὶ μέσα προσπαθεῖ νὰ φθάσῃ στὸν σκοπὸν τῆς. Διδακτῆρια, ὕλικο, σύγχρονοι μέθο-

ἐπιτευχθῇ ὁ ἀρμονικὸς ρυθμὸς ζωῆς εἶναι ἀνάγκη. νὰ κατανοηθῇ βαθιά καὶ νὰ ἀναλυθῇ ὁ βαθύτερος κόσμος τοῦ παιδιοῦ.

Ἡ ὁλληλοσυμπλήρωση τῶν δύο τάσεων τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ἔσω καὶ ἔξω εἶναι ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἐπίτευξης τοῦ σκοποῦ μας. Ἐδῶ ἔγκειται ἐκρίβως ἡ συμβολὴ τῆς ἀναλυτικῆς ψυχολογίας στὸν τομέα τῆς ἀγωγῆς. Λέγω μικρή, γιατί περισσότερα δὲν προσέφερε εἰς τὴν ἀγωγή, γιατί κι' ἀπὸ τὸν ἴδιο τοῦ Jung θεωρήθηκε σὸν ψυχολογία τοῦ μεσῆλικα καὶ τοῦτο γιατί τὸ θεωρητικὸ καὶ πρακτικὸ μέρος τῆς εἶναι πλημμυρισμένο ἀπὸ φιλοσοφία καὶ ποίηση.

Γιὰ ἀκοῦστε τί ἀντιλήψεις ἔχει γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο: Ἡ Ζωὴ καὶ τὸ νόημά της δὲν συσχετίζονται μὲ τὰ καθήκοντα ποὺ ἔχει κάθε ἄνθρωπος πρὸς τὸ κοινωνικὸ σύνολο μέσα στὸ ὁποῖο ζῇ καὶ κινεῖται. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ ἀτομικότητα καὶ νὰ ἐξυψωθῇ ὁ ἄνθρωπος ὡς ὄντοτητα ξεχωριστή, ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν κοινωνία ρωμαλέα καὶ ζωντανό. Ἰκανὴ νὰ ζῇ μόνη μὲ τὴ δική της δύναμη καὶ ἐξίς. Μέσα ἐδῶ πῖνει ἕνα πνεῦμα ποὺ μονάχα στὴ νιτσεϊκῇ φιλοσοφίᾳ παρατηρεῖται. Ὁ Jung ἔχει καταφανῇ τὴν ἐπίδρασή του σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς ὅλης του θεωρίας.

Ἡ τελειότητα πρὸς τὴν ὁποία πρέπει νὰ τείνῃ τὸ ἄτομο εἶναι χαραγμένη μέσα στὶς λέξεις ἐκείνης τοῦ Νίτσε «γίνου ὅτι εἶσαι». «Merde de du bist».

Ὅμως ὅλα αὐτὰ ἐκφεύγουν τῆς πρακτικῆς ἀξίας, ποὺ ἔχει ἀνάγκη τὸ λαϊκὸ σχολεῖο. Ἡ ἀναλυτικὴ ψυχολογία δὲν προσέφερε στὴ παιδαγωγική, δὲν προσέφερε γιατί εἶναι δυσπρόσιτη καὶ ὁκατανόητη.

Ἡ ἀναλυτικὴ Ψυχολογία σιωπᾷ γιὰ κάθε τί ποὺ ὀφρᾷ τὴν ἀγωγή, σιωπᾷ καὶ ὀφείναι νὰ ὁμιλήσουν. Ἡ Ἀτομικὴ καὶ ἡ Ψυχολογία.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Ἡ θεωρία κατὰ τοὺς Ψυχολογικούς: Α. Παρασκευαστοῦλου.
- 2) Ὁ Jung καὶ τὸ πρόβλημα τῆς Ψυχῆς: Δ. Μωρετίου.
- 3) Χαρακτῆρες καὶ Ψυχολογικοὶ Τύποι: Ἀθήναι 1935 Σ. Καλιάφα.
- 4) Jung G. Psychologische Typen Leipzig.
- 5) Τὸ πρῶτο Ψυχῆς πρόβλημα: Σπ. Καλιάφα.

δοι, ἐξασφαλίζουν γιὰ κάθε μαθητὴν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐνεργήσῃ καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὶς προσαρμοστικὲς ἱκανότητές του. Ἐν τούτοις κανένας ἀπὸ τοὺς παράγοντας αὐτοὺς δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι τελεσφόρος ἀπολύτως ἐὰν ἕνας τελευταῖος ὁρος δὲν διέπει τὴν παιδαγωγικὴν ἐνέργειαν.

Πολὺς λόγος ἔγινε ἕως σήμερα καὶ ἰδιαίτερα στὰ μοντεσοριανὰ περιβάλλοντα γιὰ τὸ παιδί. Ἐνα ἄγνωστο ἄτομο ἐξεπῆδησε μπροστὰ μας μὲ ἀποθέματα δραστηριότητος ἀφάνταστα συνήθως. Ἡ το μίαν ἀποκάλυψις ποὺ μόνη της θὰ ἀρκοῦσε ὡς ἀπόδειξις γιὰ τὴν ἀξίαν τῶν νέων ἀρχῶν.

Ποτὲ ἕως τότε δὲν εἶχαν ἰδῇ τὰ μικρὰ νὰ φθάνουν τὸ πρῶτ' εἰς τὴν τάξιν καὶ γιὰ πολὺ νὰ κάθωνται μόνα τῶν εἰς τὸ τραπέζι τῆς ἐργασίας. Τὸ θαύμα αὐτὸ ἔλεγε κάποτε ὅτι ὀφείλεται εἰς τὸ διδακτικὸ ὕλικό. Καὶ αὐτοῦ τὴν παντοδυναμίαν ἐπρέσβευαν κυρίως οἱ μοντεσοριανοί. Πράγματι ἕνα μέρος ἐπιτυχίας ὀφείλετο εἰς αὐτὸ ὅπως καὶ ἄλλων πραγματοποιήσεων.

Ἀλλὰ ἡ ἐνέργεια ὅλων αὐτῶν δὲν θὰ κατέλγε ποτὲ εἰς αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ὅτι μιὰ βαθειὰ μεταμόρφωση τοῦ ἐνηλίκου δὲν ἐγένετο συγχρόνως. Καὶ πραγματικὰ ἐπειδὴ ὑπάρχει ἕνας νέος ἐνῆλις ἡμπόρσε καὶ τὸ ἄγνωστο ἕως τότε παιδί νὰ παρουσιασθῇ καὶ νὰ μᾶς καταπλήξῃ.

Ὅλοι ὅσοι ἐπέσκεψαν πρότυπα νηπιαγωγεία καὶ δημοτικά, ἢ ὅσοι ἔζησαν μέσα εἰς αὐτά, ἐδοκίμασαν ἐκπληξιν ἀληθινὴν μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ νέο ἄτομο ποὺ δίδει ζωὴ σὲ κάθε τί μὲ τὴν προσωπικὴν του δράσι, τὸν διδάσκαλο τῆς Νέας Ἀγωγῆς.

Μὲ τὴν πρώτη ματιὰ ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ὅτι αἱ σχέσεις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ παιδιοῦ δὲν εἶναι πλέον αἱ ἴδιαι. Καὶ ἀκριβῶς ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναζητήσῃ κανεὶς τὸ πραγματικὸ κλειδί τῆς πρόόδου. Τίποτε εἰς τὴν στάσιν του δὲν ἐνθυμίζει τὸν δάσκαλο ποὺ ἕνα βάραθρο τὸν ἐχώριζε ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του, καὶ ὁ ὁποῖος ἔτεινε ἀδιακόπως καὶ ἀποκλειστικῶς νὰ θίξῃ τὴν διάνοιά τους. Ἡ φωνὴ του δὲν περιέχει τὸν διδακτικὸν τόνο ποὺ ἀπομακρύνει

τὸ σχολεῖο ἀπὸ τὴν ζωὴ. Εἶναι μία φωνὴ πολὺ κοντὰ εἰς τὸν μαθητὴν χωρὶς παράξενες μεταπτώσεις ποὺ ἐπέμενε νὰ σημαίνει ὡς καμπάνα τοῦ πεπρωμένου. Τὸ βλέμμα τοῦ ἐμπνέει τὴν χαλάρωσιν, οἱ κινήσεις δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἄγριο καὶ σκληρό. Τίποτε δὲν εἶναι συσπασμένο ἢ τεχνικὸ καὶ ὅμως μία μεγάλη δύναμις ἀναδύεται ἀπ' αὐτὸν τὸν δάσκαλο. Ὁ παιδαγωγὸς εἶναι τὸ κοινὸν σημεῖον πρὸς τὸ ὁποῖον συγκεντρώνονται ὅλοι οἱ πόθοι τῆς τάξεως. Εἶναι τὸ πλᾶσμα ποὺ μετακινεῖται συνεχῶς, βοηθεῖ, χαμογελά, ὑπερασπίζει μὲ μίαν σταθερότητα ἀπὸ τὴν ὁποία τὰ παιδιὰ δὲν θὰ διανοοῦντο ποτὲ νὰ ἀποσπασθῶν. Δὲν ὑπάρχει τέχνη τόσο δύσκολη ὅπου ἡ θυσία πρέπει νὰ ἀνανεώνεται μὲ τόση ἀποφασιστικότητά, ὅπου ἡ ἐπιτυχία ἢ ἡ ἀποτυχία πρέπει νὰ κυβερνῶνται μὲ δικαιοσύνη, ἀπὸ τὴν τέχνη τοῦ παιδαγωγοῦ. Ξεύρομε ὅτι μερικὰ πλᾶσματα γεννῶνται μὲ τὴν δύναμιν νὰ ἀφομοιώσουν αὐτὸν τὸν σκοπὸν. Εἶναι ὅμως ὀλιγόριθμα. Ἐξ ἄλλου τὸ ἐνστικτο καὶ αἱ φυσικαὶ ἱκανότητες δὲν ἀρκοῦν ἕως τὸ τέλος σὲ ἕνα σύνθετο ἔργο ποὺ ἔγινε τόσο δύσκολο στὴν ἐποχὴ μας. Γεμάτο δὲ τόσες εὐθύνες ποὺ δὲν διστᾷ νὰ παραδεχθῇ κανεὶς ὅτι σὲ μεγάλο ποσοστὸ ὀρισμένες κατεστραμμένες ζωές, θὰ ἐγνώριζαν μία καλύτερη τύχη ἐὰν τὸ ξεκίνημά τους γινόταν κοντὰ σὲ ἕνα καλὸ παιδαγωγό.

Δι' αὐτὸ, παρ' ὅλες τὶς ἐπιτεύξεις ποὺ ἐπραγματοποίησε ὁ σύγχρονος διδάσκαλος, ἔχει ἀκόμη ἀρκετὸν δρόμον νὰ βαδίσῃ. Καὶ χωρὶς νὰ ὁμιλήσουμε διὰ τὴν καθαρῶς ἐπαγγελματικὴν ἐπιμόρφωσιν καὶ προετοιμασίαν, νομίζομε ὅτι ὑπάρχει μία ἀποψις τῆς τελευταίας ἡ ὁποία εἶναι γιὰ μᾶς περισσότερο βασικὴ καὶ λεπτή.

Εἶναι ἀρχικῶς μία ἀπολύτρωση ἀπὸ τὰ διάφορα συμπλέγματα καὶ τὶς ποικίλινυμες καταπιέσεις ποὺ οἱ συνθήκες καὶ οἱ δύσκολοι χρόνοι προσκόμισαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδαγωγοῦ. Μία ἰσορροπία, μία ἡρεμία ψυχικὴ, μία χριστιανικὴ γαλήνη πρέπει νὰ ἀπολαύσῃ ὁ παιδαγωγὸς πρὶν ἀναλάβῃ τοὺς ἄλλους. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο διὰ νὰ μπορέσῃ:

α) Νὰ ἐννοήσῃ τὰ πλᾶσματα ποὺ ἔχει νὰ ἐκπαιδεύσῃ.

β) Διὰ νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐξασκήσῃ μία πραγματικὴ ἐπιρροή.

γ) Διὰ νὰ μπορέσῃ ἡ κάθε του ἐνέργεια νὰ εἶναι καθαρὴ καὶ ἡρεμῇ.

καὶ δ) Διὰ νὰ αἰσθανθῇ ἐμπρὸς εἰς τοὺς μαθητὰς του μίαν συμπάθειαν καὶ ἐλκυστικότητα μακρὰ ἀπὸ κάθε αἰσθημα ἐπιβολῆς.

Πρὶν νὰ μπῇ στὴν νέα τάξι διὰ νὰ διευθύνῃ τὴν ζωὴν τῶν ἄλλων, διότι τώρα κάθε τάξις εἶναι τμήμα ζωῆς, πρέπει πρῶτα νὰ ἔχῃ ζήσει τὶς ὁμορφιὰς καὶ τὶς πίκρας τῆς δικῆς του. Διότι ἡ πιὸ βαθειὰ ἐπίδρασις, αὐτὴ ποὺ δὲν εἶναι κατασκευασμένη μὲ τεχνικὰ μέσα, εἶναι ἡ ἀκτινοβολία ποὺ πηγάζει ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀγωνίστηκαν γιὰ τὴν δική τους ζωὴ πρὶν ἀναλάβουν τὴν ὑπαρξὶ τῶν ἄλλων.

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ Η ΜΕΘΟΔΟΣ

Εὐτυχῶς ποὺ οἱ κατακτήσεις καὶ οἱ πραγματοποιήσεις τῆς παιδαγωγικῆς ἡλθαν νὰ στηρίξουν τὶς νέες ἀρχές. Μία ἀλήθεια καταπληκτικὴ ἀπέρρεε ἀπὸ τὶς διάφορες ἐφαρμογές. Ἡ παιδαγωγικὴ μεταρρύθμισις ἔπαυε νὰ φαίνεται ἀποκλειστικῶς ὡς ζήτημα προγραμμάτων καὶ ἐγίνετο πρὶν ἀπὸ ὅλα ζήτημα μέλου ὅτι ἐὰν ἡ διδακτέα ὕλη πρέπει νὰ ὀρίζεται μὲ ἐπιμέλεια, ἐὰν ὀρισμένες παραγνωρισμένες ἀρχές πρέπει τώρα νὰ τιμηθοῦν ὥστε ἡ διάπλασις τοῦ ἀτόμου νὰ εἶναι τελεία, εἰς τὴν πραγματικότητά δὲν ἡμποροῦμε νὰ ἐξυπηρετήσωμε, κατὰ βάθος τὸ παιδί, παρὰ ἀνακαλύπτοντας τὸν τρόπο ποὺ ἡμπορεῖ εἰς κάθε ἡλικίαν νὰ κατακτήσῃ τὶς γνώσεις του. Ἀκριβῶς γυρεύοντας νὰ πραγματοποιήσουν τὸ ἰδεώδες τῆς ἀγωγῆς προσκείμενα ἰδιαίτερος εἰς αὐτὴν τὴν ἀποψιν τοῦ προβλήματος, ὀρισμένα συστήματα ἐπέτυχαν νὰ φέρουν εἰς πέρας τὸν σκοπὸν τῶν.

Ἡμποροῦμε νὰ ἀναφέρωμε μεταξὺ ἄλλων τὸ Dalton Plan, τὴν μέθοδο Winecka, τὴν μέθοδο Montessori καὶ τὴν τεχνικὴ τοῦ Δρ. Decroly. Τοιοῦτοτρόπως μὲ τὸ νὰ παράσχωμε εἰς τὰς παιδαγωγικὰς ἀξιολογήσεις τὴν πρωτεύουσα σημασίαν εἰς τὰς μεθόδους, εὐρίσκομεν τὴν φυσικὴν θέσιν τοῦ ζητήματος διότι ἡ ἀγωγή εἶναι καὶ πρέπει νὰ μείνῃ μία πράξις προσαρμογῆς. Ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀναγκαῖον λοιπὸν πρωτίστως εἶναι ἡ τελειοποίησις τῶν μέσων μὲ τὰ ὁποῖα κάθε ἄτομο θὰ δύναται νὰ προσαρμοσθῇ καλύτερα εἰς τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει κληθῇ διὰ νὰ ζήσῃ. Νὰ μετατρέψῃ τὴν κοινωνικὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι ἀσφαλὲς ἔργο

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ - ΤΟ ΠΡΟΠΥΡΓΙΟ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Του ΡΗΝΑ ΔΙΑΜΑΝΤΗ, Δ)λου

Η μακροχρόνιος πείρα έχει πιά αποδείξει, ότι κάθε έθνος για να υπερασπίσει την ανεξαρτησία του, δεν έχει ανάγκη μόνο από χρήματα, από τεχνικούς εξοπλισμούς, από πηγές πρώτων υλών. Η ύπόστασή του εξαρτάται από την ενδιάφερον που δείχνει για την Παιδεία, από τις υγιείς κατευθύνσεις που θα δοθούν, προπάντων στη νεολαία, δια μέσου

τουλάχιστον άμεσων του παιδαγωγού. Ο παιδαγωγός έχει ως άποστολή να προετοιμάσει δια το πρόβλημα της ελευθερίας τα πλάσματα που έχει στα χέρια του. Έπρεκει λοιπόν όχι να γίνει μία έκλογη μεταξὺ μαθητοῦ καὶ σχολικῆς τεχνικῆς, ἀλλὰ νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀγωγή ὡς ἓνα ἔργον ζωῆς.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ σύγχρονος παιδαγωγικὴ ἀντεπεξῆλθε ὅχι βρίσκοντας μία λύσιν διὰ τὸ πρόβλημα τῆς ελευθερίας τῶν παιδιῶν, κατὰ τὴν μάθησιν, ἀλλὰ ἀπλούστατα ἐξαλείφοντάς το. Καὶ αὐτὸ ἔγινε κατορθωτὸν τὴν ἡμέρα ὅπου μετὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀντιμετώπισε μετὰ τὸν ἴδιον τρόπον ποὺ οἱ ἄλλες ἐπιστήμες μελετοῦν τὸν ἄνθρωπον, τίς σχέσεις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος. Εἰς τὴν βιολογίαν καὶ τὴν φυσιολογίαν θεωροῦν ὡς οὐτοπίαν καὶ τὴν διανοήσιν ἀκόμη ὅτι ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ὁργανισμὸς ἔξω ἀπὸ τὸ περιβάλλον του. Τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν παιδαγωγικὴν παιδί καὶ γνώσεις πρὸς ἀπόκτησιν ἔπαυσαν πλέον νὰ παρουσιάζωνται ὡς ζητήματα συγκρουόμενα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον νὰ ἐξετάζωνται χωριστὰ καὶ μία νέα ἀξιολόγησις σύμφωνη μετὰ τὴν ζωὴν ἦλθε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰς ἀναλυτικὰς μεθόδους. Γιατὶ τὸ παιδί νὰ μὴν ἀναπτύσσεται σύμφωνα μετὰ ἓνα ρυθμόν, ἀλλὰ καὶ σχηματίζεται ἀπὸ ὠθήσεις τοῦ περιβάλλοντος. Καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὠθησέων αἱ διαπαιδαγωγούσες συνθήκες μετὰ τίς ὁποῖες οἱ μεγάλοι φροντίζουν νὰ τὸ περιβάλλουν, κατέχουν ἀδικόπως εἰς κάθε πολιτισμένην κοινωνίαν τὴν πρωτεύουσαν θέσιν. Καὶ αὐτὲς εἶναι οἱ γνωστὲς: ἀποφυγὴ ἀφρημένων ἐννοιῶν, ἐφαρμογὴ χειροτεχνικῆς δραστηριότητος, ἀσκήσις σώματος, καλλιτεχνίας,

αὐτῆς. Κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν ἡ Παιδεία καὶ ἡ ἀγωγή θεωροῦνται τὸ ἰσχυρότερον μέσον ἀμύνης κάθε χώρας. Ἡ χώρα μας προπάντων, ὅπως διαμορφώθηκε σήμερον ἡ κατάστασίς της, σὴν Παιδεία θὰ πρέπει νὰ στρέψῃ περισσότερον τὰ βλέμματά της. Ὁ δάσκαλος ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ψυχὴν της, ἀποτελεῖ τὸν ἀναπόσπαστο καὶ ἀναντικατάστατο παράγοντά της, εἶναι

πρακτικότητος, παρακολούθησις καθημερινῶν γεγονότων τῆς πραγματικότητος κ.τ.λ. Ὁ παιδαγωγὸς δὲ θὰ προσδιορίσῃ τὰς μεθόδους ποὺ θὰ ἐπιτρέψουν στὰ παιδιά νὰ φθάσουν εἰς τὰς γνώσεις ἀπὸ μίαν ὁδὸν ζωῆς. Διότι τὸ πρῶτιστον εἰς τὴν Νέαν Ἀγωγήν εἶναι νὰ ἐφαρμοσθοῦν ἀκριβῶς αἱ νέαι μέθοδοι. Ἄν ὀνομάζονται Montessori, Cousinet ἢ Winetka, σύστημα Dalton ἢ Decroly, ἂν ἐφαρμόζονται εἰς τὰ νήπια, ἢ σὲ ὅλην τὴν ἐκπαιδευτικὴν κλίμακα, ἂν ἀπευθύνονται εἰς τὴν διάνοιαν ἰδιαιτέρως ἢ εἰς τὸ σύνολον τῶν ἱκανοτήτων, ὅλοι αἱ νέαι μέθοδοι ἡμῶν πρέπει νὰ ἀπαντήσουν εἰς τὸν βασικὸ νόμον τῆς νεότητος: τὴν ἀνάγκην τῆς δραστηριότητος ποὺ τὸ παιδί αἰσθάνεται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς διαμορφώσεώς του καὶ ὅπου ἀντανακλώνται καὶ συγκεντρώνονται ὅλα τὰ διακριτικὰ σημεῖα τῆς προσωπικότητός του.

Μὲ αὐτὲς ἡ μόρφωσις γίνεται κάθε φορὰ διὰ τὸν μαθητὴν μία ἀφορμὴ διὰ νὰ ζήσῃ καὶ νὰ ριφθῇ εἰς τὴν πείραν πραγματοποιώντας μίαν ἀξιοποίησιν τῶν δυνάμεών του. Ἡ εὕρεσις τῶν μεθόδων αὐτῶν εἶναι ἡ καταπληκτικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα: ἐλευθερία εἰς τὸ παιδί καὶ πόσις; Ἡ πραγματοποίησις τῶν δὲ εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ ὁ μέγας Decroly ἔθεσε ὡς σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς: «Ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ διὰ τὴν ζωὴν».

(Μετάφραση ἀπὸ ἄρθρον τῶν βιβλίων «L'education nouvelle» καὶ «Psychologie sociale» τῆς σειρᾶς «Que sais-je?») 1).—C. BURT: «The Backward Child» 1937, σ. 77.

ὁ τηλαυγὴς φάρος, ποὺ τὸ φῶς του ἀντανακλᾷ σ' ὅλοκληρῃ τῇ χώρᾳ. Εἶναι ὁ μόνος ποὺ μετὰ τὴν φλόγα τῆς ψυχῆς του κατορθώνει νὰ προσγάγει σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τῶν παιδιῶν, τῶν τρυφερῶν αὐτῶν βλαστῶν ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ μέλλον τῆς χώρας φυσικὰ καὶ ἀδιάστα, νὰ τοὺς ἐμφυσησῇ τὴν ἀγάπην γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν πλήρη ἀφοσίωσίν τους σ' αὐτή. Τὸ μέλλον τῆς χώρας μας θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὴν προσπάθειαν ποὺ καταβάλλει ὁ δάσκαλος γιὰ τὸν ἐθνικὸν τὸν φρονηματισμό, μαζὶ μετὰ τίς γνώσεις ποὺ παρέχει καὶ τὸ διαφέρον ποὺ δείχνει γιὰ τὴν διάπλαση τῆς ψυχῆς τῶν παιδιῶν. Γιατὶ ἀπὸ τοὺς νεαροὺς αὐτοὺς βλαστοὺς θὰ προκύψουν αἱρομεταῦριο οἱ πολιτικοὶ ἡγέτες, οἱ στρατηγοί, ὁ στρατὸς μετὰ τὴν ἀλύγιστη δύναμίν του κ.λ.π. Τὸ σχολεῖο εἶναι τὸ ἔδαφος, τὰ παιδιά εἶναι τὰ ἀντὰ καὶ γεωργὸς ὁ ἀκάματος αὐτὸς φροντιστής, ὁ δάσκαλος. Ὅσο συστηματικώτερη δουλειὰ κάνει, ὅσο πὺ πολλὰς προσπάθειες καταβάλλει, τόσο πὺ πολλοὺς καὶ πὺ καλοὺς καρποὺς θὰ παραγάγῃ καὶ θὰ προσκαίσει σὴν κοινωνίαν. Σὲ ὅλα τὰ παιδαγωγικὰ συνέδρια συζητεῖται ὅτι μόνον μετὰ τὴν ἀγωγή καὶ τὴν Παιδείαν τὰ κράτη θὰ μπορέσουν νὰ δημιουργήσουν μιὰ εἰρηνικὴν κοινωνίαν καὶ ν' ἀποφύγουν τοὺς πολέμους. Τοὺς πολέμους ὁμως θὰ τοὺς ἀποφύγομε ἀκόμη ὅταν γίνωμε δυνατοὶ ὡς κράτος, ὅταν χαλυνδώσουμε τὴ θέλησίν μας μ' ἓνα ὅχι σὲ κάθε ἀπαίτησιν τοῦ ἐχθροῦ μας. Γιαντὸ καὶ ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ ἐμφωρῇ ἀπὸ πόθους ἀγνοῦς, ὑψηλὰ ἰδανικά καὶ πίστη ἀκλόνητη γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν πνευματικὴν τῆς ἀναγέννησιν. Σ' αὐτὸν ἡ πατρίδα μας ἐμπιστεύεται τὸν πὺ ἀξιόλογο θησαυρὸν της, τὸ παιδί, γιὰ νὰ πλάσῃ σὴν ἀποκρυφὴν χροάνη τῆς ψυχῆς του τοὺς μελλοντικούς φωτεινοὺς καὶ ἀξιόπιστους παραστάτες ποὺ σὰ νέα ἀστέρια τῆς Βηθλεὲμ νὰ προοικονομῶν ἓνα πὺ λαμπρὸ ἐθνικὸ αἶγιο, ποὺ σὲ κάθε στιγμή δρᾷ ἀντικαταστήσει. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν πτώση τῆς Βασιλείουσας βαθὺν σκοτάδι ἐσκέπασε ὅλην τὴν πυρσοφόρα Ἑλλάδα. Καὶ τέτοια «μυροφόρα ἀτελεισία» ἀπλώθηκε ποὺ ἐβόουθνε τὰ στόματα τῶν πλάνων. Δὲν ἐβόουθνε ὅμως καὶ τὰ στόματα τῶν κληρικῶν δασκάλων. Εἶχαν πίστη γιὰ ὅτι ἔκαναν καὶ ἤξεραν ὅτι, ἡ προσπάθεια ποὺ εἶχαν ἀναλάβει, δὲν θὰ βραδύνει, ἐσάν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγαρόλο ἀστὲρ—τῆς νύχτας τὸ ξημέρωμα νὰ φέρει.

Τὰ σχολεῖα μας ὑπῆρξαν καὶ συνεχίζουν νὰ εἶναι οἱ συνεχιστὲς τῆς πνευματικῆς μας παραδόσεως. Ἐὰν ἐπιθυμοῦμε τὴν πρόδόν μας, τὴν πραγματικὴν μας ἐξίσωσιν, ἂν θέλωμε νὰ εἶ-

μεθα σεβαστοὶ εἰς τοὺς φίλους καὶ φοβεροὶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς μας, δυὸ πράγματα, ὡς μᾶς ἔλεγε κάποτε ὁ κ. Χαρολαμπίδης, πρέπει νὰ προσέχει ἡ χώρα μας: τοὺς πολιτικούς τῆς ἡγέτες καὶ τοὺς παιδαγωγούς της. Ὅταν τὸ 1903 ἡ ἐφημερίδα «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ» σὸ πρῶτο φύλλον τοῦ χρόνου αὐτοῦ ἐδημοσίευσε τίς εὐχές γιὰ τὸν καινούργιον χρόνον, ὡς ἀπάντησιν σὸ ἐρώτημα ποὺ εἶχε θέσει στοὺς ἐπαλέκτους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, «ποία εἶναι ἡ μᾶλλον κατεπείγουσα ἀνάγκη διὰ τὸ ἐλληνικὸν κράτος, τῆς ὁποίας τὴν ἐκπλήρωσιν ἐπιθυμεῖ πᾶς Ἕλλην νὰ εὐχηθῇ κατὰ τὸ Νέον Ἔτος», ὁ μέγας ποιητῆς μας Κ. Παλαμᾶς ἀπάντησε: «ἡ κατεπείγουσα ἀνάγκη καὶ ἦταν τὸ στρατιωτικὸν δυνάμωμα τῶν τόπων». Ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνει αὐτὸ, πρόσθεσε, «πρῶτα θὰ μᾶς χρειάζεται ἄνθρωπον ἀπόκτημα, τοὺς ὁποίους θὰ μᾶς ἔδιδε ἡ Παιδεία». Τὸ σχολεῖο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ προετοιμάζει τοὺς αἱριανούς ἐργάτες, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὴν μοναδικὴν ἐλπίδα γιὰ τὴν ἐκπλήρωσιν κάθε μας ἰδανικοῦ, οἱ ὁποῖοι θὰ συμβάλουν ὅχι μόνον γιὰ τὴν διατήρησιν τοῦ ὑπερτατοῦ ἀγαθοῦ, τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπέκτασιν σὲ σκλάβους ἀδελφούς. Ὁ Παλαμᾶς ἐστηριξε μεγάλες ἐλπίδες σὸ παιδί καὶ τοῦ ἔδωκε σὰν κληρονομία αὐτῆς τοῦ τις συμβουλές:

«Παιδί τὸ περιβόλι μου ποὺ θὰ κληρονομήσῃς—ὅπως τὸ βορὴ καὶ ὅπως τὸ δῆς νὰ μὴν τὸ παρατήσῃς—Στάψε το ἀκόμα πὺ θαθεῖ καὶ φράξε το πὺ στέρια—...φτάνει μᾶ ἰδέα νὰ σὸ πῇ μᾶ ἰδέα νὰ σὸ προστάξῃ—κορῶνα ἰδέα, ἰδέα σπαθί, ποὺ θὰ εἴν' ἀπάνου βλᾶς». Τὸ παιδί! Πόσα ἀλήθεια βαραίνει σὴν λυρικὴ διάθεσιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ποιητοῦ. Εἶναι ἡ παρηγορία σὸ ἐθνικὸν μας παρόν, ἡ ἐλπίδα γιὰ ἓνα φωραιότερον μέλλον. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος ποιητῆς, ὁ Παλαμᾶς, σ' ἓνα ἄλλο τὸν ποίημα, συμβουλεύει νὰ χτίσουν ὄρατα καὶ μετὰ σχολεῖα, ποὺ μᾶζι μετὰ τὴν ψυχὴν τους, τὸ δάσκαλο, ἀποτελοῦν τὰ προπύργια τοῦ ἔθνους: «Διὰ χτίστε τὰ ἀπλόχωρα, μεγάλα, γεὰ θεμελιωμένα... τὰ σχολεῖα χτίστε!... Καὶ βαθεῖνους τάφους γύρω—γύρω σκάψτε—καὶ πυργούς πολεμόχαρους ἠψώστε—καὶ βαρδιατῆρους βάλετε νὰ κρατοῦνε—μακρὰ—μακρὰ, τὸν ψεῖστη καὶ τὸν πλάνο τῆς Ρωμοσύνης».

Ἡ πὺ καλὴ προετοιμασία τοῦ ἔθνους μας, ἡ πὺ ἀποτελεσματικὴ ἀντίστασιν σὲ κάθε ἐξωτερικὴ ἐπιβουλὴ κατὰ τῆς Ἑλλάδας μας θὰ πρέπει νὰ εἶναι: ἡ βελτίωσιν τῶν κατεστραμμένων σχολείων, τὸ χτίσιμο νέων, ἡ ἀρτία μόρφωσιν τῶν δασκάλων καὶ κάθε ἐκπαιδευτικοῦ, ἡ προαγωγή γενικὰ τῆς παιδείας μας καὶ κυρίως τῆς λαϊκῆς μας παιδείας, καθόσον ἀπὸ

Παρ' όλα ταῦτα ὅμως ἀναγνωρίζει πὼς ἡ φυσικὴ προδιάθεσι χωρὶς τὴν ἀνάλογη μόρφωσι ἢ τουλάχιστον τὴν ἀνάλογη κατεῦθυνσι καταντᾷ ἐλαττωματικὴ καὶ δύναται εἴκοσι νὰ ξεπερασθῇ ἀπὸ μιᾶς μετρίοτητος, ἡ ὁποία ὅμως δέχθηκε τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασι τῆς παιδείας. «Οἱ μὲν γὰρ φύσει καὶ τύχῃ δεινοὶ γενόμενοι λέγουσι οὐ πρὸς τὸ βέλτιστον ἀποβλέπουσιν, ἀλλ' ὥπως ἂν τύχουσιν, οὕτω χρῆσθαι τοῖς λόγοις εἰώθασιν» οἱ δὲ φιλόσοφοι καὶ λογισμῶ τὴν δυνάμιν ταύτην λαβόντες, οὐδὲν ἀσκέτως λέγοντες, ἦντον περὶ τὰς πράξεις πλημμελοῦσιν, (ἀντιδόσεως).

Μεγάλῃ σημασίᾳ ἀποδίδει ὁ Ἰσοκράτης στὸ ζήτημα τῆς ἀμίλλης καὶ τοῦ παραδείγματος γιὰ τὴ δημιουργία χρηστῶν ἀτόμων, ἀγαθῶν καὶ τιμῶν χαρακτηρῶν. Στὶς συμβουλές του πρὸς τὸν Νικολῆ διαβάζουμε: «μὴ φθονεῖτε τοῖς παρ' ἡμῶν πρωτεύουσιν, ἀλλ' ἀμιλλᾶσθε, καὶ πειράσθε χρηστοὺς ἡμᾶς αὐτοὺς παρέχοντες ἐξισοῦσθε τοῖς προσέχουσιν». Καὶ ἄλλου: «ἂ πάσχοντες ὑφ' ἑτέρων ὀργίζεσθε, ταῦτα τοὺς ἄλλους μὴ ποιεῖτε· περὶ ὧν ἂν ἐν τοῖς λόγοις κατηγορήτε, μηδὲν τούτων ἐν τοῖς ἔργοις ἐπιτηδεύετε... μὴ μόνον ἐπαινέτε τοὺς ἀγαθοὺς ἀλλὰ καὶ μμείσθε». (Νικολῆς).

Ἀναγνωρίζων τὴν ὀφελιστικὴν ἀξία τοῦ παραδείγματος μᾶς σινοῦντᾷ: «ὅσοι περ ἂν τις ἐρεθισμένον ἐπιθυμῇ πεῖναι τοὺς ἀκούοντας τοσούτω μᾶλλον ἀσκήσει καλὸς καγαθὸς εἶναι» (ἀντιδ.).

Ὁ Ἰσοκράτης, διάνοια πολυμερῆς, προτρέπει καὶ τοὺς ἄλλους νὰ μὴ περιορίζονται σὲ μιὰ μόρφωσι μονόπλευρη, ἀλλὰ νὰ ἐνδιαφέρονται γὰρ καὶ τὴν χρηστικότητα πού συναντοῦν, ὅπως ἀκριβῶς κάνει ἡ μέλισσα «ὥσπερ γὰρ τὴν μέλιτταν ὀρώμεν ἐφ' ἅπαντα μὲν τὰ βλάστηματα καθίζανουσιν, ἐφ' ἑκάστου δὲ τὰ βέλτιστα λαμβάνουσιν, οὕτω δὲ καὶ τοὺς παιδείας ὀρεγομένους μηδενὸς μὲν ἀπειρώς ἔχειν, πανταχόθεν δὲ τὰ χρήσιμα συλλέγειν». (Δημόν.).

Ἀξιοπρόσεκτες εἶναι καὶ αἱ συμβουλές, πού μᾶς δίνει στὴ «Ρητορικὴν τοῦ Τέχνη» γιὰ ζητήματα συντάξεως. Ὁ μέγας λόγιος ἀρτίστας τῆς λέξεως μᾶς παραγγέλλει πὼς: «δεῖ δὲ ἐν τῇ μὲν λέξει τὰ φωνηέντα μὴ συμπίπτειν· χωλὸν γὰρ τὸ τοιοῦνδε· μηδὲ τέλειαν καὶ ἀρ-χεσθαι ἀπὸ τῆς αὐτῆς συλλαβῆς, οἷον εἰ - π ο ὅ σ α σ α φ ῆ, ἡ λ ῖ κ α, κ α λ α', ἔ ν θ α θ α λ ῆ ς καὶ τοὺς συνδέσμους τοὺς αὐτοὺς μὴ σύνεργον τιθέναι καὶ τὸν ἐπόμενον τῷ ἡγουμένῳ εὐθὺς ἀνταποδιδόναι, ὀνόματι δὲ χρῆσθαι ἢ μεταφορᾷ μὴ σκληρᾷ ἢ τῷ καλλίστῳ ἢ τῷ ἥμισυ πεποιη-

μένῳ ἢ τῷ γνωριμωτάτῳ· ὅλος δὲ ὁ λόγος μὴ λόγος ἔστω· ξηρὸν γὰρ· μηδὲ ἔμμετρος. Καταφανὲς γὰρ· ἀλλὰ μεμικθῶ παντὶ ρυθμῷ, μάλιστα ἱαμβικῷ ἢ τροχαϊκῷ. Διηγητέον δὲ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον καὶ τὰ λοιπὰ ἐπομένως καὶ μὴ πρὶν ἀποτελέσαι τὸ πρῶτον ἐπ' ἄλλο ἵεναι, εἰτα ἐπὶ τὸ πρῶτον ἐπανένειναι ἀπὸ τοῦ τέλους».

Ὁ Ἰσοκράτης θέλει τὸ δάσκαλο νὰ ἔχη εἰδικὴς πρὸς τὸ ἐπάγγελμά του γνώσεις. Κατηγορεῖ δὲ τοὺς σοφιστὰς, διότι ἐπαγγέλλονται τὸ ἔργο τοῦ διδάσκοντος χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν καὶ προσπαθοῦν μὲ διάφορα ψεύδη νὰ προσελκύσιν μαθητὰς. Ἰσχυρίζονται, μᾶς λέγει, πὼς γνωρίζουν τὰ μέλλοντα, ἐνῶ στὴν πραγματικότητά δὲν ξέρουν οὔτε τὰ παρόντα «ἐπὶ δὲ περὶ μὲν τῶν μελλόντων εἰδέναι προσποιούμενοι περὶ δὲ τῶν παρόντων μηδὲν τῶν δαόντων μὴτ' εἰπεῖν μὴτε συμβουλευσάιν δυνάμενοι». Κατ' αὐτόν: «τὰ μέλλοντα προγγινώσκουν οὗ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἔστιν» (κατὰ σοφιστῶν).

Ἄλλ' ἂς ἴδοιμε τὸν Ἰσοκράτη καὶ ἀπὸ μιᾶς ἄλλης πλευρᾶς, γιὰ νὰ δολικηρώσουμε τὴν ἀδρομερῆ σκιαγραφίαν τῆς προσωπικότητός του. Ἡ λεπτή καὶ εὐγενὴς ψυχὴ του διαβλέπουσα τοὺς κινδύνους τῶν μεταξὺ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων εὐφυλίαν πολέμων, ἐπιθυμοῦσε διακαῶς τὴν κατὰπαντοῦ των καὶ τὴν συνένωσι ὅλων τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τῶν Περσῶν.

Δὲν ἔχανε εὐκαιρίαν, στὴν ὁποία νὰ μὴ ὑπενθυμίσῃ στοὺς Ἕλληνας ὅτι ὀφείλουν νὰ παύσουν τὴν μεταξὺ τῶν φιλονικίαν καὶ διαμάχην καὶ νὰ στραφῶν, ἐνωμένοι, ἐναντίον τῶν βαρβάρων. Οἱ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν προσπάθειές του παίρνουν μορφὴ ἐκστρατείας, ἰδίως ἀπὸ τὴν ἐκφώνησι τοῦ «πανηγυρικοῦ» του μέ-χρη τοῦ θανάτου του: «Καὶ πανσάμενοι τῆς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, φιλονικίας κοινῇ τοῖς βαρβάρους πολεμήσωμεν», διαβάσαμε στὸν «Πανηγυρικόν» καὶ πάρα κάτω: «μόνος γὰρ οὗτος ὁ πόλεμος εἰρήνης κορείττων ἔστιν».

Φαίνεται μάλιστα πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ ὑποδεί-ξας εἰς τὸν Φίλιππο τῆς Μακεδονίας τὸ μεγα-λεπτόβολον σχέδιόν του, τῆς συνενώσεως δηλ. τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἐκστρατείας πρὸς καθ' ὑπόταξιν τῆς Ἀσίας. Ὁ ἴδιος ὁ Ἰσοκράτης ρωτᾷ τὸν Φίλιππο στὴν ἐπιστολήν του: «Πό-τερον ἐγὼ σοι παρήνεσα ποιεῖσθαι τὴν στρα-τείαν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἢ σοὺ διανοηθέντος σινεῖπον».

Στὸ λόγο τοῦ πρὸς Φίλιππον πληροφορεῖ αὐ-τὸν πὼς: «οἶδα γὰρ ἀπάσας ὠμολισμένας ὑπὸ τῶν συμφορῶν ὡσθ' ἡγοῦμαι πολὺ μᾶλλον αὐτὰς ἀεχέσεσθαι τὰς ἐκ τῆς ὁμονομίας ὀφελείας ἢ

ΑΙ ΚΑΤ' ΟΙΚΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

ΥΠὸ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΥΜΠΕΡΗ

Οὐδὲν διδακτικὸν πρόβλημα δύναται νὰ ἐξετασθῇ μεμονωμένως χωρὶς νὰ ἐπαλεσθῇ τις τὰ πορίσματα τῆς παιδαγωγικῆς ἱατροφυσιολο-γίας καὶ χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸν ἀνθρώ-πινον καὶ φυσικὸν χώρον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐντάσσεται ἡ Σχολικὴ πράξις ἥτοι τὴν παρον-τολογίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας μοιραῶς δέχεται τὰς ἐπιδράσεις τὸ ἐξελισσόμενον παιδί.

Προκειμένον καὶ ἐγὼ νὰ διαπραγματευθῶ τὸ θέμα τῶν κατ' οἶκον ἐργασιῶν τῶν μαθη-τῶν, εἰμαι ὑποχρεωμένος νὰ στηρίξω τὴν ἐρ-γασίαν μου α) εἰς τὰ πορίσματα τῆς ἐξελί-ξεως τοῦ παιδὸς σχετικῶς μὲ τὰ διαφέροντά του, τὴν ἀτομικότητά του, τὴν ὁποίαν θὰ λαμ-βάνῃ ὑπ' ὄψιν εἰς κάθε ἀπαίτησιν του ὁ διδά-σκαλος, διότι ἕκαστος μαθητῆς ἔχει ἰδιαιτέραν εἰσδεκτικὴν ἱκανότητα (STRUCTUR). β) Εἰς τὰ πορίσματα τῶν ὑγεινολόγων ἐπὶ τοῦ με-γάλου κεφαλαίου τῆς κοπώσεως τῶν μαθη-τῶν καὶ γ) Εἰς τὰς ἐπικρατούσας ἐν τῇ κοι-νωνίᾳ ἀντιλήψεις ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς ἐργασίας, διότι τὸ Σχολεῖον, ὡς κοινωνικὸν λειτουργημα, ὑπηρετεῖ καὶ δίδει τὸ ἠθικὸν νόημα, τὸν ἠθικὸν ρυθμὸν εἰς τὰς κοινωνικὰς ἐκδηλώσεις. Τὸ πρό-βλημα τῶν κατ' οἶκον ἐργασιῶν τῶν μαθητῶν θίγει γενικῶς τὸ πρόβλημα τῆς ἐργασίας τοῦ παιδὸς ἐκτὸς τοῦ Σχολείου, ὅπου δαπανᾷ τὰς περισσοτέρας ὥρας τῆς Σχολικῆς του ζωῆς.

τὰς ἐκ τῶν τότε πραγματοποιησάμενων πλεονεξίας καὶ τὸν συμβουλευε νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν στα-τορφορία, ἂν μποροῦμε νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν λέξιν, γιὰ τὴν ἐνοποίηση τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν τιμωρία τῶν ἐχθρῶν των. (Ἐάν τὸ κῆρυξ αὐ-τὸ) «τοῖς μὲν Ἕλλησιν ἔσει πιστός, τοῖς δὲ βαρβάρους φοβερός», τὸν συμβουλεύει.

Ἡ ἐλπίς του ὅμως διεφύεσθαι μετὰ τὴν μά-χη τῆς Χαιρωνείας καὶ πέθανε ἐκονοίως, ὅ-πως φαίνεται, ἐκ τῆς ἀστίας καὶ τῆς λυ-πῆς του.

Αὐτὸς, μὲ λίγα λόγια, ἦτο ὁ Ἰσοκράτης, ὁ εἰσπράττης παιδαγωγός, ὁ στοχαστικὸς φιλό-σοφος, ὁ καλλιτέχνης τῆς λέξεως, ὁ μέγας ἡ-θικοπλόστης, ὁ φλογερὸς πατριώτης.

Σταχυολογοῦμε μερικὰ ἀκόμη ἀποφθέγματα τοῦ Ἰσοκράτη, ἐνδεικτικὰ τῆς πολυπλευρῆς προσωπικότητός του, πού τὸν κατατάσσουν στὴ σειρὰ τῶν μεγάλων παιδαγωγῶν καὶ φιλο-σόφων.

Τὸ θέμα τῶν κατ' οἶκον ἐργασιῶν εἶναι ἀρ-κετὰ ἐκτεταμένον, παρ' ὅλον πὺν φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως μικρόν. Θὰ προσπαθῶ νὰ διε-ξέλθω τὸ θέμα τούτο, θίγων ἀπλῶς τὰ σημεῖα, ἅτινα πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ Δ. κατὰ τὴν ἀνάθεσιν τῶν κατ' οἶκον ἐργασιῶν.

ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΡΙΝΕΤΑΙ ΓΕ-ΝΙΚΩΣ Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΥΠΟ ΠΟΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΝΑ ΕΙΣΑΓΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

Πρέπει νὰ γίνῃ πίστις εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ μαθητὴν, ὅτι ἡ ἐργασία πρέπει νὰ θεωρῆται ἀποστολὴ μὲ α ὕ τ ο σ κ ο π ὶ ν. Ὑπηρετεῖ τις τὴν Κοινωνίαν, ὅταν προσφέρῃ διὰ τῆς ἐρ-γασίας του, ἕν προϊόν πνευματικὸν ἢ ὑλικόν. Ἡ ἐργασία δὲν εἶναι μόνον λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ δοῦ-ναι. Ἡ ἐργασία εἶναι παραγωγὴ ἀγαθῶν εἰς ἀντάλλαγμα τῶν ὧσων ἔχει παραγάγει ἢ ἀν-θρώπότης. Ὁ πολιτισμὸς κατὰ τὸν Πιερσλό-τσι δὲν ἐπὶλθεν ἀτομικῶς, ἀλλὰ διὰ τῆς συ-νειδητῆς καταναλώσεως δυνάμεως ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ σχολεῖον ὡς ὁ πλέον σοδα-ρὸς παράγων τῆς ἀγωγῆς, ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ εἰσα-εἰς τὴν πατρίδα μας, ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ εἰσα-γάγῃ τὴν ἐργασίαν εἰς τὸ σχολεῖον ὑπὸ τὴν γνησίαν μορφήν, διότι δι' αὐτῆς θὰ διατηρήσῃ

«Εἰ σοὶ τὸ μέλλον ἔξει, ἂν τὸ παρὸν εὖ τιθῇ».

«Τὸν λογισμὸν ὥσπερ ἱατρὸν ἀγαθὸν ἐπα-λείπειν δεῖ ἐν ἀτυχίᾳ βοηθόν».

«Ἐάν καλὸν ἔχῃς σῶμα καὶ ψυχὴν κακὴν, κακὴν ἔχεις καὶ τὸ κακὸν ἀνθεστήτην».

«Τῶν εὐτυχῶν ἀνταγωνιστὴς ὁ φθόνος».

«Τῆς εὐτυχίας ὥσπερ ὁπώρας παρούσης ἀ-πολαύειν δεῖ».

«Ἄ ἂν σοὶ λογιζαμένο βέλτιστα, ταῦτα τοῖς ἔργοις ἐπιτέλει».

«Προαιρετέον μέτριον μετὰ δικαιοσύνης, μᾶλλον ἢ μέγαν πλοῦτον μετ' ἀδικίας».

«Ὡν τὰς δόξας ἱπλοῖς, τούτων καὶ ἡ ἀ-γαθὰ πράξις».

«Τῷ μὲν τρέφῳ γίγναι φιλοπροσήγορος τῷ δὲ λόγῳ εὐπροσήγορος».

«Οἱ γὰρ πολλοὶ τὴν μὲν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσιν».

«Τὸ γὰρ ἄκαιρον πανταχοῦ λυπηρόν».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΖΑΣ

και θα ανυψώσει τον υπάρχοντα πολιτισμόν. Η εργασία θα κάμει τον Έλληνοπαίδα να σέβεται και να εκτιμά τα δημιουργήματα του ανθρώπου. Θα τον κάμει να χαρακτηριστεί ως δυναμικόν όχι τον καταστροφέα, όπως πιστεύουν οι κοιμουνιστάι, αλλά τον δημιουργόν, ο οποίος καταναλώνει δυνάμεις δημιουργικάς, παραγωγικάς.

Από αυτό το νόημα εάν διαποτισθῇ ἡ εργασία και εισαχθῇ εἰς τὸ σχολεῖον, δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ ἐπιφέρει ἀποτελέσματα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τοῦ σχολείου και νὰ ὠφελήσῃ τὸ παιδί διττῶς, παιδαγωγικῶς και εἰδολογικῶς. Ἐργασία λοιπὸν γνῆσια και ὄχι ἐκφυλισμένη, εργασία ἡ ὁποία νὰ βασίζεται ἐπάνω εἰς ἕν σχέδιον, νὰ ἔχη σκοπὸν και νὰ χρησιμεύῃ μέσα τὰ ὁποῖα ὑπαγορεύει τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας.

Ἐργασία ἡ ὁποία νὰ ἔχη ὡς βασικὸν στοιχεῖον τὴν αὐτενέργειαν ἡ ὁποία ἀποτελεῖ και γνώρισμα τοῦ νέου σχολείου.

Ποία ἡ παιδαγωγικὴ ἀξία τῶν κατ' οἶκον ἐργασιῶν;

Ἐάν ἡ εργασία πληροῖ ὁρισμένους προϋποθέσεις, τὰς ὁποίας θὰ ἀναφέρω εἰς εἰδικὸν κεφάλαιον, θὰ δύναται νὰ ὠφελήσῃ τὸν ἐν ἐξελίξει παῖδα διττῶς.

α) Εἰδολογικῶς

Θὰ ἀναπτύξῃ ἀπάσας τὰς πνευματικὰς δυνάμεις του, κρίσιν, φαντασίαν και γενικώτερον τὴν νοημοσύνην του. Τὸ παιδί ἀρμυρόν εἰς τὰς ἰδιότηας του μόνον δυνάμεις, εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ ὁργανώσῃ τὸν χρόνον, τὸν χρόνον τῆς ἐργασίας, τὸν ρυθμό, τὸν τρόπον, ἀναλόγως τῶν ἰδιατέρων συνθηκῶν τῆς ζωῆς του. Ἰσχυροποιεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν βούλησιν, διότι πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἡ εργασία ἀπαιτεῖ ὑπομονὴν και ἐπιμονήν. Ἀποκτὰ ἐτοιμότητα και εὐστροφίαν πνεύματος και περιορίζει τὴν ἐπιπολαιότητα ἡ ὁποία εἶναι τὸ κύριον γνώρισμα τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

β) Παιδαγωγικῶς

Ὁ GAUDIG λέγει, ὅτι αἱ κατ' οἶκον ἐργασίαι διὰ τὴν ἀγωγὴν τοῦ παιδὸς εἰς προσωπικότητα, ἀποτελοῦν μέσον, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ ἀπὸ κανὲν ἄλλο.

Μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τὰς ὁποίας προβάλλει ἡ κατ' οἶκον εργασία δημιουργεῖται εἰς τὸν παῖδα ἡ αὐθυπευθίνου πειθαρχία, διότι εἶναι ὑποχρεωμένος τὴν ἐπομένη νὰ δώσῃ λόγον ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ του, τοῦ διασκάλου και τῶν συμμαθητῶν του, ἂν δὲν ἔχει τελειώσει τὰς ἐργασίας του ὅπως πρέπει. Θὰ ἀποβάλῃ τὰς κα-

κὰς ἔξεις, θὰ ἀποφύγῃ τὰς κακὰς συναναστροφὰς και θὰ ὑποχρεώσῃ τὸν ἑαυτὸν του νὰ στρωθῇ εἰς τὴν ἐργασίαν, δημιουργῶν μίαν προσωπικὴν τάξιν τῶν πραγμάτων και μίαν ἀκριβείαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς κατ' οἶκον ἐργασίας, θὰ διοχετεύσῃ τὴν περισσειαν τῆς ζωτικότητός του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐργασίας — πρᾶγμα ὅπερ σημαίνει τὸν περιορισμὸν τῆς ἀταξίας. Θὰ μεταβάλῃ, τὸν ἐγωκεντρικὸν χαρακτήρα του και θὰ τὸν κάμει νὰ ὑποσέλῃ τὴν σημαίαν τῆς μικροφιλοδοξίας του, διότι θὰ ἀναμετρᾷ τὰς δυνάμεις του ἐναντι τῶν συνεργατῶν του.

Θὰ μετριάσῃ τὸν ἄκρως ἐξωστρεφῆ και τὸν ἄκρως ἐσωστρεφῆ τύπον, διότι ἡ εργασία ἀπαιτεῖ συγκέντρωσιν ψυχικὴν ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν και ἐξωτερίκευσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν ἄλλην. Στηρίζόμενον εἰς τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις χωρὶς νὰ ἔχη τὴν ἐπίδρασιν συνειδητῶς ἡ ἀσυνειδήτως τοῦ διασκάλου, συνηθίζει εἰς τὸ νὰ διανοῆται και νὰ συναισθάνεται αὐτοτελῶς, βαθμίδας ἀπαρατήτους τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀνέλθῃ τὸ παιδί διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς αὐτόνομον ἡθικὴν προσωπικότητα. Τὸ φέρει σὲ θέσι νὰ στέκεται μὲ αὐθυπαρξίαν και αὐτοτέλειαν ἐμπρὸς ὡς καθήκοντα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ φέρῃ εἰς πέρας διὰ τῶν ἰδίων του δυνάμεων. Θὰ γίνῃ ἱκανὸ νὰ συνεχίσῃ τὴν μετασχολικὴν ζωὴν, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδεὶς παραστάτης ὑπάρχει. Παιδί τὸ ὁποῖον ἐργάζεται κατ' οἶκον, ἐργάζεται βέβαια διὰ τὸ σχολεῖον ἀλλὰ σὲ μιὰ ἐξωτερικὴν κατάστασιν ζωῆς, ἡ ὁποία εἶναι ὅμοια μὲ τὴν κατάστασιν τὴν ὁποίαν θὰ συναντήσῃ μετὰ τὸ σχολεῖον, ὅταν πρόκειται νὰ ἐργασθῇ ἐπαγγελματικῶς. Θὰ καλλιεργήσῃ τὴν ὁριωτέραν τῶν ἀρετῶν, τὴν εὐσυνείδησιν τοῦ καθήκοντος, διαστέλλον τὸ παισυνείδησιν τοῦ καθήκοντος διαστέλλον τὸ παιγνίδι ἀπὸ τὸ καθῆκον, τὴν σοβαρὰν ἐργασίαν. Μὲ τὴν καθημερινὴν ἐκτέλεσιν τῶν κατ' οἶκον ἐργασιῶν, θὰ συνηθίσῃ τὸ παιδί νὰ ἐκμεταλλεύεται τὸν χρόνον, ἡ δὲ ῥῆσις τῶν Ἀρχαίων: «φείδου χρόνον», θὰ γίνῃ ἐπιτήσις διὰ τὸν μαθητὴν, θὰ δώσῃ ρυθμὸν εἰς τὴν ζωὴν του και θὰ ἀποτελέσῃ τὸ βάθρον τῆς μελλοντικῆς του σταδιοδρομίας. Ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐργασίας τὸ ὁποῖον θὰ ἔχη προέλθῃ ὀλοκληρὸν ἢ κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν ἰδίων δυνάμεων τοῦ παιδὸς θὰ αἰσθανθῇ τὸ εὐάρεστον συναίσθημα τὸ προερχόμενον ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος και τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μοναδικὸν κίνητρον διὰ τὴν πρόβδον ἀτόμων και λαῶν.

Θὰ δημιουργήσῃ τέλος τὴν σταθερότητα τοῦ χαρακτῆρος διὰ τῆς αὐθυπευθίνου πειθαρχίας και θὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀυτοπεποίθησιν ὅτι ἀ-

ξίζει μέσα εἰς τὴν ζωὴν, ὑπερνικῶν οὕτω τὸ συναίσθημα τῆς μειονεκτικότητος, ἐμμένων ἰδεῶν, συνήθων φαινομένων κατὰ τὸν τελευταῖον καιρὸν. Διὰ τῶν κατ' οἶκον ἐργασιῶν ἐν πολλοῖς ὠφελείται και ἡ οἰκογένεια παιδαγωγικῶς, διότι ὑποχρεώνεται νὰ ρυθμίῃ τὴν ζωὴν τῆς. Δὲν ἡμπορεῖ ἡ οἰκογένεια νὰ ἀπασχολῇ τὰ τέκνα τῆς μὲ ἄσκοπες ἀσχολίας, οὕτε νὰ ὀδηγῇ ταῦτα εἰς τοὺς χρονοφάγους κινήματογράφους. Δύναμαι νὰ εἰπῶ ὅτι ἐνίοτε αἱ κατ' οἶκον ἐργασίαι, εἰς τοὺς τυχόντας τῆς στοιχειώδους γραμματικῆς μορφώσεως γονεῖς, ἀποτελοῦν μίαν εὐκαιρίαν διδακτικῆς ὠφελείας και δι' αὐτοὺς.

Καὶ τὸ κύριον τοῦ σχολείου ἀνυψοῦται ἡ καταπίπτει ἐκ τῶν κατ' οἶκον ἐργασιῶν, διότι αὐτὰ ἀποτελοῦν ἕνα μικρὸ φωτεινὸ παράθυρον ἀπὸ τοῦ ὁποῖον οἱ γονεῖς μποροῦν νὰ βλέπουν τὴν πρόβδον τῶν παιδιῶν τῶν, τὴν ἐργασίαν τοῦ διασκάλου και τὴν ἐσωτερικὴν ὁργάνωσιν τοῦ σχολείου.

Εἰς τὴν ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἀποβλέπουν αἱ κατ' οἶκον ἐργασίαι προοριζόμενου ἐκ τῆς φύσεως και τοῦ περιεχομένου τῆς ἐργασίας διαιροῦνται εἰς δύο εἶδη:

1) Εἰς ἐργασίας ὑποχρεωτικὰς ἢ δεσμευμένας, δηλαδὴ ἐργασίας, τὰς ὁποίας ἀναθέτει τὸ σχολεῖον και

2) Εἰς ἐργασίας τῆς ἐλευθέρως ἐκλογῆς τῶν παιδιῶν.

Αἱ ὑποχρεωτικαὶ ἐργασίαι ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἐργασιῶν εἰς ὁρισμένον χρόνον και μὲ σκοπὸν ὅστις ἐτέθη παρὰ τοῦ σχολείου. Ἐλευθέραι εἶναι αἱ ἐργασίαι αἱ ὁποῖαι φέρουν τὴν προσωπικὴν σφραγίδα τοῦ μαθητοῦ και ἀναφέρονται εἰς βιώματα τῶν μαθητῶν ἐντὸς και ἐκτὸς τοῦ σχολείου, εἰς συλλογὰς, ἐκθέσεις, ἰχνογραφῆσεις, ἀνακωνώσεις ἐκ διαφόρων βιβλίων (συγκέντρωσις ἐπικαίρων, ἐφημερίδων: Σονέζ, Πετρέλαια, Ἰσραήλ, Μέση Ἀνατολή).

Εὐνόητον εἶναι ὅτι αἱ ὑποχρεωτικαὶ ἐργασίαι ἀνατίθενται κατ' οἶκον μειώνουν τὸν εὐάρεστον συναισθηματικὸν τόνον τοῦ μαθητοῦ. Πρέπει ὅμως νὰ συνηθίσῃ τὸ παιδί εἰς τὴν πειθαρχίαν τῆς ἐκτέλεσεως τοῦ καθήκοντος. Ἡ ζωὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ καθήκοντα. Εἶναι πλάνη νὰ νομίσῃ τις ὅτι ἡ ζωὴ χωρὶς καθήκοντα θὰ ἦτο εὐτυχής: ἂν ἦτο οὕτω θὰ ἔχανε τὴν σοβαρότητα, θὰ ἦτο νηπιὰ. Ὅχι ὅλα ῥόδινα (ὡς πῶς συνηθίζεται εἰς τὰ ἰδιωτικά σχολεῖα). Ἡ ζωὴ ἔχει και ἀντιξοότητας τὰς ὁποίας πρέπει νὰ συνηθίσῃ τὸ παιδί νὰ τὰς ἀντιμετωπίζῃ.

Αἱ ἐλευθέραι κατ' οἶκον ἐργασίαι δημιου-

γοῦν εἰς τοὺς μαθητὰς εὐάρεστα διανοητικὰ συναίσθηματα, διότι ὁ μαθητὴς καταβάλλει αὐτοτελὴ προσπάθειαν, θέτει ἐν συναγεμῇ ὅλας του τὰς πνευματικὰς ἱκανότητας, διότι ὑποχρεοῦται νὰ κάμῃ συγκρίσεις, κατατάξεις (παραγωγικὴ εργασία), εἶναι σπουδαῖον κίνητρον διὰ πλουσίαν ἐνεργητικότητα και δρᾶσιν τοῦ μαθητοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἀπαιτοῦν ἀνώτερον πνευματικὸν ἐπίπεδον, ἀνατίθενται τοιοῦτου εἶδους ἐργασίαι εἰς μεγαλυτέρους μαθητὰς. Διὰ τῶν παραγωγικῶν ἢ ἐλευθέρων ἐργασιῶν ὑποβοηθεῖται τὸ ἔργον τοῦ σχολείου, διότι εὐρύνεται τὸ πνεῦμα τῶν μαθητῶν, γεννᾶται ἡ χαρὰ πρὸς ἐργασίαν, ἐνασχολήσιν και μάθησιν και ἀποβαίνει τὸ σχολεῖον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ τόπος πνευματικῆς ἀναψυχῆς.

Τὰς ἐλευθέρως ἢ παραγωγικὰς ἐργασίας ἐξέμνησαν οἱ παιδαγωγοὶ διὰ τῶν κάτωθι:

Ὁ GAUDING λέγει: «ὁ μαθητὴς ὀφείλει νὰ ἐργάζεται παραγωγικῶς οὐχὶ χάριν τῆς παραγωγῆς ἐπιστημονικῶν και οικονομικῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ἵνα ὑπαστῇ τὰς δημιουργικὰς διαπλαστικὰς μορφωτικὰς ἐπιδράσεις». Ἄλλου «τὸ παιδί αὐτενεργοῦν δέον νὰ ὀδηγῇ μόνον τὸν ἐξ ἐσωτερικῆς ἀνάγκης πρὸς μάθησιν και οὐχὶ ἐνεργοῦν ὡς νευρόσπαστον».

Ὁ δὲ SCHEIBNE% λέγει: «ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν και ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καθίσταται ὁ μαθητὴς δεξιότερος περὶ τὸ ἐλευθέρως ἐργάζεσθαι και ἀδιαλείπτως εὐρύνεται τὸ πλῆθος τῶν εἰδῶν ἐργασίας τῶν ὁποίων ἀποβαίνει κύριος».

ΜΟΡΦΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Αἱ μορφαὶ διὰ τῶν ὁποίων θεωρεῖται αἱ κατ' οἶκον ἐργασίαι εἶναι αἱ ἑξῆς:

α) Μορφή ἀτομικῆς ἐργασίας, ὑποδιαιρούμενης εἰς ἀτομικὴν ἐργασίαν ἐντὸς τοῦ Σχολείου, ὡς σωτηρίας ἐργασίας και εἰς ἀτομικὴν κατ' οἶκον ἐργασίαν.

β) Εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς τάξεως και

γ) Εἰς τὴν ἐργασίαν τὴν ὁμαδικήν.

δ) Ἀτομικὴ ἢ ὁμαδική

Ἡ ἀτομικὴ εργασία εἴτε ἐν τῷ σχολεῖῳ εἴτε κατ' οἶκον εἶναι σπουδαιότητα, διότι συνηθίζεται εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ. Ἰδοὺ τί λέγουν οἱ μεγάλοι παιδαγωγοὶ διὰ τὴν ἀξίαν τῆς ἀτομικῆς ἐργασίας: Ὁ Πρεσταλότσι λέγει: «ἐκάθε μάθησις τοῦ μαθητοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἐνεργεῖα ἐλευθέρως».

Ὁ Ρουσσώ λέγει: «ὁ μαθητὴς ὀφείλει μόνος του νὰ παρατηρῇ, νὰ ἐξετάσῃ, νὰ συλλογίζεται. Τὸ σχολεῖον ποὺ δὲν κατέστησε τοὺς παῖδας αὐτενεργοὺντας και δημιουργικοὺς δὲν ἐπέτυχεν τὸν σκοπὸν του, τὸν προορισμὸν του.

Οὕτω προπαρασκευάζεται διὰ τὸν μετέπειτα βίον καὶ ἀκόμη περισσότερον ἀποκτὰ ἐμπειρίαν διὰ τὴν ἀσκήσαν τοῦ ἐπαγγέλματος.

Ὁ Ντεβέν: «Τίποτε δὲν εἶναι τραγικώτερον εἰς τὸν κόσμον δι' ἑν ἄτομον ἀπὸ τὸ νὰ μὴν εὐτυχίσῃ νὰ ἀνακαλύψῃ διὰ ποίαν ἐργασίαν λέγει: «Διὰ τῆς ἀτομικῆς ἐργασίας ἀποζωὴν αὐτὴν ἢ ἀπὸ τοῦ νὰ ἀνακαλύψῃ ἀργὰ ἢ γοηγοῦσα ὅτι τὸν ἔφεραν εἰς αὐτὴν τὴν ἐργασίαν ὁ πατὴρ ἢ ὁ κηδεμὼν ἢ αἱ περιστάσεις ποὺ δὲν ἔχουν μέλλον».

Ὁ SCHEIBNER ἐπαίνων τὴν ἀτομικὴν ἐργασίαν λέγει: Διὰ τῆς ἀτομικῆς ἐργασίας ἀπομακρύνομεν τὴν ἀδιάλειπτον μεσιτείαν τοῦ διδασκάλου μεταξὺ τοῦ μανθάνοντος καὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς μαθήσεως καὶ ἀντιθέτως συνδέομεν ἀμέσως βιβλίον καὶ ἀναγνώστην, φύσιν καὶ ἐξεταστήν αὐτῆς, διανοήματα καὶ διανοούμενον.

Ἐξ ὧν τούτων συνάγεται ὅτι ἡ ἀτομικὴ ἐργασία εἶναι ἀπαραίτητος, διότι στηρίζεται εἰς τὴν ἀτομικότητα τοῦ μαθητοῦ, τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν προάγει. Διὰ τῶν ὁδηγῶν τοῦ σχολείου πρὸς ἀτομικὴν ἐργασίαν καὶ διὰ τῆς χρησιμοποιοῦσας εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ ἰδιαιτέρων δι' ἑκαστον μαθητὴν θεμάτων, ὑποκινεῖ τὸ παιδί πρὸς τὴν ἐπαμέλειαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸν γνῶσιμα μὴς τάσεως πρὸς τὴν ἐργασίαν. Ἐπιμελὴς εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀνάλογα μὲ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών του καὶ τὴν ἱκανότητά του κάνει ὅ,τι εἶναι δυνατόν διὰ νὰ γίνῃ πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, πάντα μὲ τὸ νόημα τῆς ἠθικῆς εὐθύνῃς.

Καὶ ὁλίγα ὥς πρὸς τὰς ὑποχρεωτικὰς ἐργασίας ἃς φροντίζει τὸ σχολεῖο νὰ μὴν διδῇ ὡς στερεοτύπους μηχανικὰς ἐργασίας (ρουτίνα).

Ἐκεῖνο ποὺ ἐγίνετο εἰς τὸ παλαιὸν Σχολεῖον, «γράφει ἀπὸ ἐδῶ ὡς ἐκεῖ», «κλίνει 5 ὀνόματα, ἀπομνημόνευσε τὴν ἄψυχο ὕλην, ἡ ὁποία ἔχει προσφερόθῃ εἰς τὸ σχολεῖον παθητικὰ χωρὶς καμμίαν ἐσωτερικὴν αὐτενεργὴν καὶ αὐτόνομον συμμετοχὴν τοῦ μαθητοῦ, ἃς σταματήσῃ. Ἄς προσέξῃ τὸ σχολεῖον νὰ διδῇ ἐργασίας αἱ ὁποῖαι νὰ ποικίλλουν ὡς πρὸς τὴν μορφήν, ἀλλὰ νὰ καταλήγουν εἰς τὸν ἴδιον σκοπόν. Ἄς προβληματοποιῇ τὴν ὕλην διὰ νὰ παρουσιάσῃ διαφορὰν. Ἀπεδείχθη πειραματικῶς ὅτι ἡ καθ' ὅμιον τρόπον ἐπιβολὴ ἐργασίας, γίνεται μὲ ὀλιγώτερον διαφέρον. Ποτὲ μία φιλότιμος προσπάθεια τοῦ ἐπιστημονικῶς ἐργαζομένου διδασκτικοῦ προσωπικοῦ δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπιπολαίαν ἀνάγκωσιν κεφαλαίων ἐκ τῶν σχολικῶν ἐγγειριδίων.

Τὰ ἐλεύθερα ἀπογεύματα τὰ ὁποῖα ἐφαρμόζονται ἀπὸ ἐτῶν εἰς τὸ Πειραματικὸν Σχολεῖον

Ἀθηνῶν καὶ ἤρχισαν νὰ ἐφαρμόζονται καὶ εἰς τὰ Σχολεῖα Ἀθηνῶν χάρις εἰς τὸ ζῶηρον διαφέρον τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Εὐαγγ. Παπαϊωάννου, ἀποτελοῦν τὸ ἰδεώδες εἶδος ἀτομικῆς ἐργασίας, διότι συνδυάζουν ἀτομικὴν ὑποχρεωτικὴν καὶ παραγωγικὴν ἐργασίαν καὶ διότι παρέχουν τὰς συνθήκας μὴς πλήρους ἐργασίας (βιβλιοθήκη — χάρτες — χειροτεχνικὸν ὑλικόν).

β') Ἐργασία τῆς τάξεως

Κατὰ τὴν ἐργασίαν τῆς τάξεως ἀναλαμβάνουν ἀπὸ κοινοῦ οἱ μαθηταὶ τὴν ἐκτέλεσιν μὴς ἐργασίας, χωρὶς νὰ δεσμεύεται ἡ ἀτομικότης τοῦ μαθητοῦ, ἡ ὁποία θὰ τεθῇ εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ κοινοῦ σχολικοῦ ἐργασίας καὶ ἡ ὁποία θὰ ἐξελεχθῇ ἐν μέσῳ τοῦ πλουσίου κοινωνικοῦ βίου. Ἡ ἐργασία δηλ. τῆς τάξεως καίτοι εἶναι κοινὴ δύναται νὰ ἀποτελῇ καὶ ἀτομικοποιημένην ἐργασίαν προσηρμοσμένην δηλ. εἰς τὸ ἄτομον. Ἡ τάξις ἄλλωστε δὲν εἶναι συμπαγὴς, διαλύεται εἰς τὰ ἐπὶ μέρους ἄτμα κατὰ τὴν ἀνάθεσιν μὴς ἐργασίας καὶ ἐνοῦται εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ κοινοῦ ἀποτελέσματος ἐργασίας. Ὁ διδάσκαλος ἐπεμβαίνει, ὅταν καλῆται, διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὸν ὁρθὸν δρόμον ἐργασίας καὶ εἰς τὴν μέθοδον τοῦ ἐλεύθερου ἐργάζεσθαι.

Ὁ Ντεβέν ὑπερτιμῶν τὴν ἐργασίαν τῆς τάξεως λέγει: «Διὰ τῆς ἐργασίας τῆς τάξεως τὸ σχολεῖον ὁμοιάζει περισσότερον πρὸς τὴν οἰκογένειαν».

γ') Ὁμαδικὴ ἐργασία

Κατ' αὐτὴν ἡ τάξις διαίρεται εἰς ομάδας. Ἐκάστη ὁμάς ἀναλαμβάνει νὰ ἐπεξεργασθῇ ἓν μέρος μιᾶς κοινῆς ἐργασίας, ἐνὸς κοινοῦ θέματος ἢ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ ἓν αὐτοτελὲς θέμα (Γεωγραφία: μιὰ ὁμάς τὴν φυσικὴν διάπλασιν, ἄλλη τὴν οἰκονομικὴν ἐξέτασιν).

Ἡ ἐργασία αὕτη ὀφείλει τοὺς μαθητὰς, διότι κινεῖται καὶ οἱ πλέον ἀδρανεῖς ἀπὸ ἅμιστα, διότι πλουτίζουν τὴν ἐργασίαν προσφέροντες ἑκαστος ἐργασίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀτομικὴν του κλίσιν καὶ ἱκανότητα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐργασία εἶναι ὁμαδικὴ κοινὴ ὀλιγώτερον τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν. Κάθε ὁμαδικὴ ἐργασία ὅμως διὰ νὰ προχωρήσῃ καὶ καρποφορήσῃ πρέπει νὰ διέπεται καὶ νὰ ἐθουσιάζεται ἀπὸ κοινὸν πνεῦμα, κοινὴ προσπάθεια.

Χωρὶς τὸ κοινὸ πνεῦμα δὲν ἐπιτυγχάνομε ποὺ ἐπιδιώκουν οἱ γραπτὲς ἐργασίες κατ' οἶκον. (Συνεχίζεται)

Y. CHARPENTIER

“ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΕΣ,, ΤΑΞΕΙΣ... (ΕΥΚΑΙΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ)

Μετάφραση ΕΜΜΙΣ Χ. ΠΑΤΣΗ

Σπουδαστρίαν τῆς «École de Lettres» τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λωζάννης.

Ἡ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου ἐξέτασις τῶν κέντρων ἐνδιαφέροντος φαίνεται ὅτι παρουσιάζει, γιὰ τὴν δασκάλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπαιτούμενην κατοχὴν τῆς τεχνικῆς, κάποια ἀνησυχία, ἂν ὄχι δυσκολία. Στὴν ἀρχὴ τοῦ χρόνου, ὅταν προγραμματίζοιμε τὴς ἐβδομάδες, πιστεύομε πὼς ἡ ὅλη δὲν θὰ ἀρκέσει γιὰ νὰ καλύψοιμε τὸ χρόνο ποὺ μὴς διατίθεται. Μὰ, ἔξω ἀπὸ τὸ πρόγραμμα, τὸ «εὐκαιριακόν», οἱ «εὐκαιρίες» θὰ μπορέσουν νὰ μὴς προσφέρουν πολὺτιμα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐργασία. Ἡ «περιπατητικὴ τάξις» (ὅρος γενικευμένος πᾶς γιὰ γαλλόφωνους χώρους, ποὺ σημαίνει ὅτι ἡ τάξις κάνει συχνὰ ἐπισκέψεις καὶ μαθαίνει περιπατώντας, ὅτι μέσα στοὺς τέσσαρες τοίχους, Σ.Μ.), πρὸ πάντων γιὰ τοὺς Παρισίους (γιατί ὄχι καὶ γιὰ τοὺς Ἀθηναίους ἢ τῶν ἄλλων πόλεων μας Σ.Μ.) δασκάλους εἶναι μιὰ πολὺτιμη πηγὴ ἐργασίας. Πολλὲς φορές μὴς σώζει ἀπὸ τὴν μονοτονίαν τῆς σχολικῆς μας ἐργασίας. Πόσες ἀποδόλεψες, ζωντανὲς καὶ θελητικὲς πληροφορίες δὲν μὴς δίνει.

Γιὰ νὰ εἶναι καρποφόρα, δηλ. γιὰ νὰ δίνει πραγματικὰ στὰ παιδιά τὴν ἱκανοποίησιν τῆς περιέργειάς των καὶ γνώσεις γιὰ τὰ διάφορα φαινόμενα, ἡ περιπατητικὴ τάξις πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ποικίλοισμα μὲν (ἡ ὕλη καὶ ἡ ὀνομασία τῆς, γραμματολογικὰ ἀκριβῆς, τὴ διακρίνει ἀπὸ τὸν ἀπλὸ καὶ σύντομο περίπατο γιὰ καθαρό ἀέρα...), προετοιμασμένη ἀπὸ τὰ παιδιά καὶ ἀπὸ τὸ δάσκαλον.

Νὰ εἶναι παράδειγμα μὴς ἀπὸ αὐτὲς τῆς τάξεως στὸ Παρίσι, μὲ μιὰ ὁμάδα ἀπὸ 30 κοριτοῖκια. Σὰς τὸ παραθέτομε παρμένο ἀπὸ τῆς σημειώσεως τῆς δασκάλας τῆς τάξεως αὐτῆς.

Μελετώντας τὸ κέντρο «ἡ πόλις μας, ἡ συγκοινωνία στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἑρρίκου ΙΥ» (ὁ Ἑρρίκος ΙΥ διέταξε τὸ ἀνοιγμὸν τοῦ καναλιῦ τῆς Μπριάρ) κατέληξαν, στὴ σπουδὴ τοῦ ὑποκέντρου «τὰ κανάλια τοῦ Παρισιῦ—τὸ κανάλι τῆς Μπριάρ.

Ὑστερα ἀπὸ πληροφορίες γιὰ τὴν κατασκευὴ καὶ τὴν χρησιμότητα τῶν καναλιῶν ἀπο-

φασίσαμε νὰ πᾶμε τὴν ἐπομένη νὰ ἰδοῦμε τὸ κανάλι τοῦ Σαιντ Μαρτέν ποὺ εἶναι προέκτασις τοῦ καναλιῦ τῆς Οὐρκ καὶ νὰ παρατηρήσοιμε τοὺς ὑδατοφράκτες τῆς προκυμαίας τοῦ Ζερμάπ.

Ἡ ἐπίσκεψις εἶναι ἐτοιμασμένη (ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν μαθητῶν) μὲ τὴν παρουσία θείας γιὰ παρατήρησιν (ἐργασία γιὰ ἐρευνᾶς ποὺ κάνει τὸ παιδί στὸ σπίτι ἔχοντας ὑπόψιν του τὸ κέντρο ἐνδιαφέροντος καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς ἐπομένης) καὶ περιλαμβάνει πέντε σημεία:

1) Ποιοὺς ποταμοὺς ἐνώνει τὸ κανάλι τῆς Μπριάρ;

2) Ποιὺς ποταμοὺς ἐνώνει τὸ κανάλι τῆς Οὐρκ; (καίτα τὸ λεξικό). Σὲ τί λοιπὸν χρησιμεύουν τὰ κανάλια;

3) Σὲ ποιὲς περιοχὰς (πεδιάδες ἢ βουνὰ) εἶναι μιὰ εὐκολία νὰ ἀνοῦξοιμε κανάλια (διώρυγες);

4) Τί μεταφέρουν τὰ πλοία ποὺ βλέπομε στὸν Σηκονάνα;

5) Παρατηρήσατε στὸ χάρτη τῶν διωρύγων. Σὲ ποιά περιοχὴ τῆς Γαλλίας εἶναι οἱ περισσότερες; Γιατί;

Ἡ προπαρασκευὴ τῆς τάξεως τῆς δασκάλας αὐτῆς, ἐκεῖνη τὴ μέρα, περιλάμβανε τὴν ἐτοιμασίαν τῶν φακέλων—δεξιώσεων, μὲ τὴ βοήθειαν τῶν ὁποίων ἡ δασκάλα θὰ ἐξασφάλιζε τὸ οὐσιώδες περιεχόμενον τῶν θεμάτων τῆς διδασκαλίας τῆς. (Σχετικὰ μὲ ὅτι ἀφορᾷ τὰ δελτία αὐτὰ παρατήρησιν, σημειώνοιμε πὼς καμμία προπαρασκευὴ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι προκαθοριστικὴ. Αὐτὰ τὰ δελτία παρατήρησιν (FICHES D' OBSERVATION) θὰ τροποποιηθοῦν πολὺ καὶ μάλιστα κατὰ τὴ στιγμὴν ποὺ θὰ συμπληρώνωνται ἐπὶ τόπον ἢ μέσα στὴν τάξιν. Ἐτοῖς φτάνοιμε μπροστά σὲ μιὰ διώρυγα ἀπεξηραμένη (στεγνὴ) ποὺ μερικοὶ ἐργάτες τὴν καθαρίζουν καὶ τὴν ξαναετοιμάζουν. Τὸ δελτίο «τὸ πέρασμα τῆς διώρυγας» ποὺ ἔχοιμε ἐτοίμο, θὰ συμπληρωθῇ λοιπὸν μὲ «τὴν ἐργασία τῶν ἐργατῶν»).

Νά τὰ δελτία παρατήρησης τριῶν ομάδων:
—Π ρ ὶ τ ῆ ὁ μ ᾶ δ α : παρατήρηση τοῦ καναλιού.

Παρατηρήσατε τίς ὄχθες τῆς διώρυγας ἐνὸς ποταμοῦ. Σημειώστε τίς διαφορὲς (οικοδομικὲς, ἀπουσία δένδρων τῶν ὁποίων οἱ ῥίξες νὰ βυθίζονται στὸ νερό).

—Δ ε ὕ τ ε ρ ῆ ὁ μ ᾶ δ α : ὁ ὕδατοφράχτης.

Μὲ τί μοιάζει ὁ ὕδατοφράχτης. Συγκρίνατε τὸ βάθος τῆς διώρυγας ἀπὸ κάθε πλευρὰ τοῦ ὕδατοφράχτη, τὴ θέση ὁπῶν διαφυγῆς (φράχτες), τὴ χρησιμότητά τους.

—Τ ρ ῖ τ ῆ ὁ μ ᾶ δ α : Ἡ ἐργασία τῶν ἐργατῶν

Διάφορες ἀσχολίαι, στάσεις, ἐνδυμασίες, ἐργαλεῖα.

Κάθε ομάδα παίρνει τὸ δελτίο τῆς ὕστερα ἀπὸ τίς παρατηρήσεις καὶ τίς ἐξηγήσεις πού ἔγιναν ἐπὶ τόπου. Οἱ μικρὲς μαθήτριες συζητοῦν καὶ ἀπαντοῦν γραφτὰ στὰ ἐρωτήματα πού εἶναι γραμμένα ἐκεῖ.

Κατὰ τὴν ἐπιστροφή τους στὴν τάξη (στὴν πραγματικότητα ὁ περίπατος ἐπειδὴ ἔγινε πρὸ τοῦ μεσημεριοῦ ἀσφαλῶς καὶ ἡ ἐργασία στὴν τάξη θὰ γίνῃ τὴν ἐπομένη) προσέβησαν στίς παρακάτω ἐργασίες :

1) Ἐ λ ε ὕ τ ε ρ ῆ ἔ κ θ ε σ η.—Αὐτὴ περιγράφεται στὴν διήγηση—περιγραφή ἀπὸ μέρους τῶν παιδιῶν τοῦ περιπατοῦ καὶ τῶν παρατηρήσεων πού ἔκαναν. Τὴν ἐκθεση αὐτὴ συντάσσουν μόνον τοὺς τὰ παιδιά. Ἄλλα μὲν ἐργάζονται ἀτομικῶς, ἄλλα προτιμοῦν νὰ ἐργάζονται κατὰ ομάδες (συμβουλευόντων ἀναμεταξύ τους Σ.Μ.). Τὰ κείμενα αὐτὰ τὰ διαβάζουν φωναχτὰ. Ἡ τάξη διαλέγει τὸ καλύτερο (μενοῦμε πάντοτε ἐκπληκτοὺς πῶς καταφέρουν καὶ βρίσκουν τὸ καλλίτερο χωρὶς ποτὲ νὰ λαθεῖν), πού τότε τὴ διορθώνουν στὸν πίνακα, ὅλοι μαζί καὶ χρησιμεύει ἔτι γιὰ τὴν ἀσκηση στὰ γλωσσικὰ καὶ στὴν ὀρθογραφία ἰδιαίτερα. Ἐξαιρετικῶς μὲν τὴν ἔννοια μερικῶν ἀπὸ τίς λέξεις πού χρησιμοποιοῦνται ἐκεῖ μέσα στὸ κείμενο. Τὰ παιδιά ὁδηγοῦνται νὰ χρησιμοποιοῦν τίς λέξεις (σχισμὴ, κατακοιμηθῆναι, νεροφράχτες, σπαρταρῶ...) σὲ μικρὲς φράσεις.

2) Τὸ σ χ ε δ ι ο θὰ συμπληρώσῃ αὐτὴ τὴν ἐξέταση. Μία διαλεχτὴ σειρὰ τέτοιων σχεδίων θὰ ἀναπαραστήσῃ ὁλόκληρο τὸν περίπατο πού ἔγινε.

Ἄν θέλομε νὰ ἀνακεφαλαιώσουμε, μποροῦμε νὰ συνοψολογήσουμε (ἐνυφανόμε) γύρω ἀπὸ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν :

1) Τὴν ἀσκηση παρατήρησης ἐπὶ τόπου.

2) Τὴν ἀσκηση τῆς ζωντανῆς ἐκθεσης πού στηρίζεται σὲ ἀκριβεῖς παρατηρήσεις.

3) Τὴν ἐργασία στὴ γραμματικὴ.

4) Τὴν ἐμπέδωση μὲ τὸ σχέδιο ἐννοιῶν—ἐποπειῶν πού παρατηρήθησαν.

5) Τὴν ἐνύφανση ἐνὸς μαθήματος γιὰ τὰ ψάρια, κι' ἔτσι μᾶς δίνεται μιὰ νέα ἀφορμὴ—στήριγμα γιὰ ἄλλο κέντρο ἐνδιαφέροντος, τίς προσεχέεις ἡμέρες.

Γιατί (καὶ ἐπαναλαμβάνω ἀκριβῶς τίς σημειώσεις τῆς δασκάλως) ἡ δι ὠ ρ υ γ α ἐ π ε ι δ ῆ ἦ τ α ν ε ἰ ὁ δ ε ι α ν ῆ ἀπὸ νερό, δὲν μᾶς ἐπέτρεψε νὰ παρατηρήσουμε τὰ πλοῖα, τὸ πέρασμα τοῦ ὕδατοφράχτη... κ.λ.π. Ἀντίθετα, πρὸς μεγάλην χαρὰ τῶν μαθητῶν μου, φέραμε στὴν τάξη ψάρια πού οἱ ἐργάτες πετοῦσαν στοὺς περιεργούς (φαίνεται πῶς στὸ βάθος τῆς διώρυγας εἶχαν μείνει μικρὲς ἀναποξήραντες λιμνοῦλες μὲ ψαράκια, ἀποκομμένα ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἀπὸ αὐτὰ ἔπαιναν μὲ εὐκολία οἱ ἐργάτες καὶ τὰ πετοῦσαν στοὺς περιεργούς).

Τέλος, σὰν ἐπίλογο καὶ σὰν ὁμολογία, ἴσως, πρέπει νὰ ὁμολογήσω πραγματικὰ ὅτι ἡ συγκομιδὴ καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ αὐτὲς τίς «περιπατητικὲς τάξεις» ἔξω ἀπὸ τοὺς τέσσερες τοίχους τοῦ σχολείου, ξεπερνᾶ συχνὰ τὰ παρασκευασμένα ὅρια καὶ τὸ ἴδιο τὸ θέμα.

Αὐτὴ ἡ διώρυγα, πού πηγαίναμε νὰ τὴ δοῦμε «ἐν λειτουργίᾳ», τὴ βοήθαμε «ἐξερῆ». Οἱ πεσομιστὲς θὰ λέγανε «πᾶσι περίπατο ὁ... περίπατος». Αὐτοὺς ὅμως θὰ εἶχαν. Τὰ παιδιά ἀμέσως μετέβαλαν τὴν πορεία τῶν ἐρευνῶν τους, ἔκαναν νέες μικρὲς ἀνακαλύψεις, πολὺ χρήσιμες γιὰ τὸ διαψασμένο πνεῦμα τους καὶ γιὰ τὴν ἄβυσσὸς τῆς περιέργειάς τους, πράγματα δηλ. γιὰ τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς τὰ ἐκτελοῦμε ἀρχετὰ. Καὶ νὰ λοιπὸν πού φτάσανε στὴν πόρτα τοῦ γραφείου μου... «Ἐ, λοιπὸν, αὐτὸ τὸ κανάλι...». Γέλια... καὶ διηγήσεις...

...Βγάζουν τὰ ψάρια ἀπὸ τίς σάκκες τους, σπαρταροῦν ἀκόμη: «εἶναι τὸ μετρό...». Σὲ μιὰ ἀδειανὴ λεκάνη βάζουνε φρέσκο νερό, ἀνέλπιστα εὐκαιρία γιὰ μιὰ κύρση στὸ μακρὸν διάδρομο. Τὸ «χοντρό» ψάρι σαλεύει στὴν ἐπιφάνεια. Παιδεύεται ἀπεγνωσμένα νὰ ξεφύγῃ. Τὰ λεπτὰ περνοῦν. Τί χρειάζονται τὰ λόγια. Κι' ὅμως σὲ λίγο εἶπα: «νομίζω ὅτι δὲν ζεῖ πιά τὸ ψάρι μας...». Ἀπόλυτη σιωπὴ. Μὰ ἡ Ρεῖ-γίνα (71)2 χρονῶν) λέγει: «κι' ὅμως ἔχει τὰ μάτια του ἀνοιχτά...». Πρέπει νὰ ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ ὅτι τὰ ψάρια δὲν ἔχουν καθόλου βλεφαρίδες» (κατὰ ἐμπέδωσιν πῶς θὰ εἶχαν λ.χ. μιὰ μεμβράνη γιὰ νὰ κλείνουν τὰ μάτια τους). Ἡ

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓ. ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ Α' ΠΕΡΙΦ. ΑΘΗΝΩΝ

Σημείωμα τῆς κ. ΑΙΚΑΤ. Β. ΘΕΟΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ

Τὸ χρόνο πού πέρασε ἔλαβαν χώραν στὴν πρωτεύουσα πολλὲς παιδαγωγικὲς συγκεντρώσεις. Μία ἀπὸ τίς πρὶν σημαντικὲς ἦταν ἐκείνη πού ἔγινε στὰ διδασκῆρια τοῦ 18ου καὶ 19ου Δημ. Σχολείου, τῆς Α' περιφερείας Ἀθηνῶν. (Ἐπιθεωρητὴς τότε ἦταν ὁ νῦν Γεν. Ἐπιθεωρητὴς κ. Γ. Κιτίνος). Γενικῶς Ἐπιθεωρητὴς στὴν Α' περιφέρεια ἦταν καὶ εἶναι ὁ κ. Εὐάγ. Παπαϊωάννου. Καὶ οἱ δύο τοὺς στάθηκαν πολὺτοι συντελεστοὶ στὴν ὁμαλὴ ἐξέλιξη καὶ εὐδόση τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου. Νὰ ἔνα διάγραμμα τῶν ἐργασιῶν του.

Β. ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΕΣ

α) Π α ρ α μ ῦ θ ι σ τ ῆ ν Α'. τ ᾶ ξ η

Ἡ συνάδελφος κ. Φωφὼ Τεσσαραμιάτη ξεκινώντας ἀπὸ ἓνα σύντομο παιγνίδάκι διηγείται τὸ μῦθο τοῦ πελαργοῦ καὶ τῆς ἀλεπούς μὲ παρεμβολὴ σχετικῆς εἰκόνας, ἐρωτᾷ τὰ παιδιά τί τοὺς ἄρεσε, τὰ προσκαλεῖ νὰ πάρουν ἓναν ὑπνάριο καὶ νὰ ποῦν τὸ ὄνειρο πού εἶδαν, ἀναθί-νεται εἰς αὐτὰ νὰ ζωγραφίσουν τὸν πελαργὸν ἢ τὴν ἀλεπού καὶ νὰ φτιάξουν τὰ ζῶα αὐτὰ μὲ πλαστιλίνη, τὰ ἐρωτᾷ σὲ ποῖον θὰ ποῦν τὸ παραμῦθι καὶ ὕστερα ἀπὸ ἓνα τραγουδάκι τὰ σχολάζει.

2) Ἀ ν ᾶ γ ν ω σ η σ τ ῆ ν Στ' τ ᾶ ξ η.

Ὁ διευθυντὴς τοῦ 18ου Δημ. Σχολείου κ.

Ντενὶς λοιπὸν μὲ ὠθεῖ νὰ καταφύγῃ στὸ τελευταῖο ὄχιρῶμα: «πῶς λοιπὸν κοιμᾶται τὸ ψάρι...».

Πόσο μικρὴ εἶναι αὐτὴ ἡ διαπίστωση...

Θὰ ἔπρεπε λοιπὸν τὴν ἄλλη μέρα νὰ ἐξετάσουμε ἰδιαίτερα τὸ ψάρι νὰ ἐρευνήσουμε «τίς ἰδιαίτερες λεπτομέρειες τοῦ σώματος καὶ τῆς γαστῆς του...».

Καὶ τὴν ἐπόμενη ἔγινε τοῦτο τὸ ἀνέλπιστο. Οἱ μικρὲς μου μαθήτριες μοῦ ἔφεραν, γιὰ τὴ μαύρη γάτα μου, ἑπάνω σ' ἓνα στυπόχαρτο, ἀραδιασμένα: τὰ σπλάχνα τοῦ ψαριοῦ, τὰ βράγχια του, καὶ τὴν κόστη του φουσκωμένη ἀκόμη... Τοῦ εἶχαν κάνει μόνον τοὺς τὴν ἀνατομία... Φτωχὸ ψαράκι...

Κι' ὅμως βοσκοῦμαστε πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἑρρίκου ΙΥ πού χάραξε καὶ ἀνοίξε

Γεώργιος Σακκάς ὕστερα ἀπὸ μερικὲς εἰσαγωγικὲς ἐρωτήσεις ἀναθίτει σὲ μιὰ μαθήτριά, ν' ἀναγνώσῃ ὁλόκληρο τὸ κεφάλαιο «Δάμων καὶ Φιντίας», γιὰ τὸ ὁποῖον ἔχουν προπαρασκευασθῇ τὰ παιδιά στὸ σπίτι. Ἄλλη μαθήτριά ἀναθίτει τὸ περιεχόμενον τοῦ κεφαλαίου. Ἀκολουθεῖ συζήτηση μεταξὺ 7—8 μαθητῶν γιὰ τὴ συμπλήρωση καὶ τὴ σημείωση τῶν παραλείψεων καὶ τῶν σφαλμάτων καὶ τὴν ἐρμηνεία τῶν ἀγνωστων λέξεων. Οἱ ἄγνωστες λέξεις γράφονται μία—μία στὸν πίνακα ἀπὸ μιὰ μαθήτριά, ἢ ὅποια προκαλεῖ τοὺς συμμαθητὲς τῆς νὰ τίς ἐξηγήσουν. Οἱ λανθασμέναι λέξεις δὲ διορθώνονται ἀμέσως, ἀλλ' ἀφήνονται ἀδιόρθωτες γιὰ νὰ διορθωθοῦν ἀπὸ τὰ παιδιά. Ἀκολουθεῖ διατύπωση ἀποριῶν, ἐξαγωγή κατὰλληλου συμπεράσματος καὶ ἀνάγνωση ὑπὸ τῶν μαθητῶν μερικῶν περικοπῶν παρμένων ἀπὸ τὸ λεξικὸ καὶ ἄλλες πηγές. Ὁ κ. Σακκάς κατόπιν ζητεῖ νὰ τοῦ εὑρουν τὰ παιδιά λέξεις χαρακτηριστικῆς τοῦ τυράννου, πληροφορίες γιὰ τὸ συγγραφεῖα, τοῦ ὁποῖου διαβάζει τὴν βιογραφία καὶ δείχνει τὴν φωτογραφία. Γίνεται συζήτηση περὶ τῶν διαφόρων ἐργῶν τοῦ συγγραφεῖα, εὑρεση εἰκό-νων ἀπὸ τὸ μῦθος, ἀνακεφαλαιώση τοῦ μαθήματος, ἐξαγωγή γενικοῦ συμπεράσματος. Ἀνάθεση στους μαθητὲς νὰ δοῦν παραμῦθια καὶ ἱστορίες γιὰ τὰ φίλια καὶ νὰ ἐτοιμάσουν σκέτς.

3) Γ ε ω γ ρ α φ ῖ α σ τ ῆ ν Στ' τ ᾶ ξ η.

Ὁ διευθυντὴς τοῦ 19ου Δημ. Σχολείου κ.

τὸ κανάλι τοῦ Σαιντ Μαρτέν.

Ὅλα αὐτὰ, θὰ μᾶς παρατηροῦσαν οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Νέου Σχολείου, στεροῦνται τῆς δυνατοῦτας γιὰ μιὰ κανονικὴ συνέχεια τῆς διδασκαλίας καὶ φαίνεται πῶς ἡ «εὐκαιρικὴ διδασκαλία» μὲ τὴ μορφὴ τῶν «εὐκαιρικῶν κέντρων ἐνδιαφέροντος» καὶ τῆς «περιπατητικῆς τάξης» στηρίζεται στὴν τύχη περισσοτέρου παρὰ στὰ προγράμματα, ὅταν αὐτὰ δὲν τὴν προβλέπουν.

Κανένα ὅμως ἀληθινὸ πρόγραμμα, πού διαπνέεται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Ν. Σχολείου, δὲν θὰ ἀποκλείσῃ τὸ περιθώριον γιὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἄλλων παρόμοιων «εὐκαιρικῶν διδασκαλιῶν».

Υ. CHARPENTIER

Ἐπιθεωρητὴς Σχολείων

(Ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Méthodes Actives»)

Γεώργιος Δογάνης έρωτά κατά ποιόν τρόπο μπορούμε να πάμε από την 'Αθηνά στην Αίγυπτο; πώς θα ήτανε καλύτερα να μάθουμε την Αίγυπτο και γράφει στη σειρά τις σχετικές απασχολήσεις (θέσεις, ύψος, έδαφος, κλίμα, προϊόντα, πληθυσμός, πόλεις, βιομηχανία, έμποριο, συγκοινωνία, λαός, θρησκεία, πολιτισμός, ιστορία, ιδιαίτερα γνωρίσματα, έμπορικά σχέσεις με την 'Ελλάδα, πνευματικές σχέσεις). Καθορίζεται ή απόλυτη και σχετική θέση της Αιγύπτου στην υδρόγειο σφαίρα και στο γεωγραφικό χώρο, γίνεται παρατήρηση μεγάλου γεωγραφικού χώρου της Αιγύπτου, εύρισκονται το γεωγραφικό μήκος και πλάτος της χώρας και διάφορες αποστάσεις από άλλες χώρες με τη βοήθεια της κλίμακας, ξετάζονται οι πληροφορίες που έχουν συγκεντρώσει οι μαθητές και οι πηγές από τις οποίες άντλήθηκαν, δείχνεται γρανιτής της Αιγύπτου και ή όλη διδασκαλία επιστεφεται με παρακολούθηση κινηματογραφικής ταινίας αναφερομένης στη ζωή, στα προϊόντα και στις αρχαιότητες της Αιγύπτου.

Γ' Κριτική επί των διδασκαλίων.

Το απόγευμα της ίδιας ημέρας άρχισε ή συζήτηση επί των διδασκαλίων και ως για το παραμύθι :

α) 'Η δίσσα χ. Φ. Τεσσαραμάτη έξηγει, γιατί έδίδαξε παραμύθι, ποιά επίδραση έξασκει τουτό στο παιδί, για ποιους λόγους πρέπει να διδάσκονται παραμύθια, ποιους σκοπούς επιδιώκει ή διδασκαλία παραμυθίων, ποιές αρετές πρέπει να έχη το παραμύθι για να διδάσκεται στα παιδιά, ποιά είναι ή πατρίδα του μύθου ('Ινδία), ποιά χώρα έθεσποίησε το παραμύθι και ποιόν τρόπο διδασκαλίας ακολουθήσε.

Οι σπουδαιότερες παρατηρήσεις των κ.κ. συναδέλφων ήσαν: α) 'Ότι ή εικόνα δείχτηκε σε ακατάλληλη στιγμή, β) δέν έγινε κριτική υπό των μαθητών, γ) ότι όρθον είναι το ήθικόν διδάγμα να έξαχθι από τα παιδιά και όχι από τη διδασκαλία, δ) ότι στη διδασκαλία που έγινε δέν έλέχθη νέον τι, ε) ότι δέν ήτο κατάλληλα και στ) ότι είναι άρετή μιιά καλή διήγηση του παραμυθιού, άργότερα δέ μιιά δραματοποίηση, έφ' όσον είναι δυνατή.

Επί των παρατηρήσεων άπαντά ή κ. Τεσσαραμάτη.

Ο 'Επιθεωρητής κ. Γ. Κιτίνος συγκεφαλαιώνων τις παρατηρήσεις και συζητήσεις των δ)λων άποφαινεται ότι διά των παραμυθίων έ-

ξυτηρετείται ό γενικός σκοπός της άγωγής και ιδίως ή εξέλιξη των ψυχικών λειτουργιών των μαθητών. Αναφέρει και άλλες ώφέλειες και δίδει οδηγίες περί του τρόπου της άφηγήσεως του παραμυθιού. Θεωρεί άπαραίτητα μερικά μέσα για την άπασχόληση των παιδιών (ανέλα, άμμοδοχείο, πλαστίλη, ψαλλίδια, κόλλες γλασέ) και συνιστά ν' αντικατασταθούν τα θρανία με τραπέζια και ό δάσκαλος να κάθεται στη μέση.

Ομιλεί κατόπιν ό Γεν. 'Επιθεωρητής κ. Παπαϊωάννου, ό οποίος συλλαμβάνει τους δ)λους και δίνει την άπάντηση στο έρώτημα: «Πού εύρίσκεται το νέον στην ύποδειγματική διδασκαλία;», ότι το νέον στη διδασκαλία του παραμυθιού είναι ή παράλειψη της αναδιηγήσεως. Συνιστά να δημιουργηται ψυχικό κλίμα για τη διδασκαλία του παραμυθιού, το όποιο δέ μπορούσε να δημιουργηθι στη σημερινή διδασκαλία, γιατί έγινε πρωί. Το κυριώτερο είναι προετοιμασμένος ψυχικά ό δάσκαλος, θεωρεί τυχερούς τους δασκάλους των 'Αθηνών, έπειδή τα παιδιά τους είναι δύσκολο ν' άνοίξουν το στόμα τους. Βασικές δεξιότητες του δασκάλου θεωρεί: να ξέρη να διαβάξη, να διηγείται και να εκθέτη. Δέν άφησε λέγει ή διδάσσα να περάση λίγη ώρα μετά τη διδασκαλία για κατηρέμηση των μαθητών. Αναδιήγηση του παραμυθιού δέν πρέπει να γίνεται. 'Επιτρέπεται μόνον αυτό: να ζητήσουν τα παιδιά είτε την ίδια ώρα είτε άλλη. Μπορεί να έλασσει την ήδνη και αναπαραστατική άσκηση, κουκλοθέατρο και έορτή παραμυθίων. Τέλος παραγγέλλει να διδαχθι σε έπόμενο συνέδριο παραμύθι μέσα στο πλαίσιο μιās διώρου ενιαίας διδασκαλίας.

6) 'Ο συνάδελφος κ. Γ. Σακκάς προβαίνει σε άνάλυση της διδασκαλίας του και αναπτύσσει το σκοπό των γλωσσικών μαθημάτων (παραμυθίων, ποιημάτων, άναγνώσεως). Φρονεί ότι ή επιτυχία της διδασκαλίας έξαρτάται από το θέμα της άναγνώσεως και από τον τρόπο της διδασκαλίας. Κατ' άρχην ούτος ούδέποτε αντιγράφει τον έαυτόν του, έχει όμως ίσπ όψιν του ένα βασικό σχέδιο εργασίας, το ακολουθο περίπου:

1) 'Αφήγηση του ενδιαφέροντος για την άναγνωστική ύλη. Αδτή επιτυγχάνεται τόσο από την έπαγρυφή του κεφαλαίου όσο και από τα άλλα μαθήματα, έκτακτα γεγονότα, έορτές κ.λ.π.

2) Προσέκτηση της διδακτικής ύλης. Γι' αυτόν το σκοπό είχε αναθέσει στα παιδιά από την προηγούμενη ήμέρα την έπεξεργασία του κε-

φαλαίου και ιδίως τη συγκέντρωση παραμυθίων, ποιημάτων και παραμυθίων.

3) 'Επεξεργασία της άναγνωστικής ύλης.

4) 'Εκφραση με μιιά έκθεση ή σκέτις.

Ακολουθεί κριτική και συζήτηση επί της διδασκαλίας του κ. Σακκά, στρεφόμενη κυρίως επί του προβλήματος του φόρου των κατ' όλον εργασιών ως και της έρμηνείας των άγνώστων λέξεων.

Συνοψίζων τα λαχθέντα ό επιθεωρητής κ. Κιτίνος διαγράφει την πορεία της διδασκαλίας της άναγνώσεως ως έξης περίπου:

Ορίζεται το κεφάλαιο και διαβάζεται από το δάσκαλο, ό οποίος παρέχει οδηγίες για τον τρόπο της εργασίας και για τον τρόπο της συλλογής πληροφοριών. Την έπομένη γίνονται: άνάγνωση υπό των μαθητών και κριτική επί του ύφους, έξηγηση των λέξεων, σχηματισμός προτάσεων με τις νέες λέξεις είτε άργότερα, πραγματική έπεξεργασία, άπόδοση του περιεχομένου χωρίς διακατές, έξαγωγή περιλήψεως, κρίσεων, χαρακτηρισμών και συμπεράσματος, έξαρση των καλογιστικών στοιχείων, κρίσεις περί του συγγραφέως και γραμματικές παρατηρήσεις.

Συμπληρώνων ό κ. Γεν. 'Επιθεωρητής τα λαχθέντα τονίζει ότι δέν πρέπει να έχουμε παλαιό και νέο μάθημα, άλλα ένα και μόνον, και όμιλει περί έντατικής και έκτατικής άναγνώσεως.

γ) 'Ο συνάδελφος κ. Γ. Δογάνης όμιλει για την εξέλιξη της Γεωγραφίας διά μέσου των αίωνων και αναλνει την πορεία της διδασκαλίας του ως έξης: 1) 'Ετέθη ό σκοπός, 2) άνεζητήθησαν τα μέσα, 3) διεγράφη ή πορεία της εργασίας και 4) έξητάσθη ή ένότης κατά την διαγραφείσαν πορεία. Οι ομάδες των μαθητών είχαν έτοιμασθι εύντερα στα διάφορα μέρη της διδασκαλίας, όλοι όμως οι μαθηταί ήσαν ύποχρεωμένοι να γνωρίζουν και τα λοιπά γεωγραφικά στοιχεία. 'Η προετοιμασία των μαθητών γίνεται όχι σε έπαισιώδεις εργασίες που μπορούν εύκολα να βγούν από την παρατήρηση του χώρου και τις συζητήσεις, άλλα σε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της έξεταζόμενης χώρας. 'Η έκφραση των μαθητών επιδιώκεται με την κατασκευή χαρτών από διάφορα ύλικά, ή δέ αίσθητοποίηση της γεωγραφικής ύλης με μέσα έποπτικά, φυσικά και τεχνητά, δηλ. κατάλληλους γεωγραφικούς χώρες, σχεδιαγράμματα, ίχνογραφήματα, χαρτ-ποστάλ, κινηματογραφικές ταινίες, γεωγραφικά λευκώματα και άλλα.

Μετά την εισήγηση του κ. Δογάνη άκουσαν

θεί κριτική, κατά την οποία προβάλλονται και άλλα πλάνα εργασίας και άναζητούνται τα στοιχεία εκείνα εις τα όποια όφειλε να έπιμένη ό δ)λος, για να μην άπομακρύνεται από τους κυρίους σκοπούς, που επιδιώκει το γεωγραφικό μάθημα. 'Επίσης προβάλλονται άπορίες αναφερόμενες στην γεωγραφική ύλη που πρέπει να διδάσκεται σε κάθε τάξη.

Ο κ. Γεν. 'Επιθεωρητής παίρνοντας άφορμή παρέχει πληροφορίες για το Νέο 'Αναλυτικό πρόγραμμα που συντάσσεται από το 'Εκπαιδευτικό Συμβούλιο.

Συνοψίζοντας κατόπιν ό 'Επιθεωρητής κ. Γ. Κιτίνος λέγει, ότι τα παιδιά του κ. Δογάνη έέρουν να διαβάσουν το χώρο, δίνει οδηγίες για την εισαγωγή στην κλίμακα, άσχολεται με τα μέσα διδασκαλίας, συνιστά τη μελέτη του ύπομνήματος του χώρου και χαράσσει την πορεία της γεωγραφικής διδασκαλίας ως έξης:

'Ανάγνωση του χώρου, εύρεση του γεωγραφικού μήκους και πλάτους, εύρεση έκτάσεως της χώρας, κλίμα, ταξίδι φανταστικό, δοννά, πεδιάδες, λίμνες κλπ. που συναντούμε κατά το ταξίδι, — προϊόντα, ασχολίες κλπ. που τις βρίσκουμε έξετάζοντας τις αιτιώδεις σχέσεις μεταξύ των γεωγραφικών στοιχείων. Στο έπόμενο μάθημα έπαληθεύονται τα άνωτέρω ύστερα από μελέτη σχετικών βιβλίων, βρίσκονται τα σωστά και τα λανθασμένα και έπαναλαμβάνονται τα όρθά. 'Η εργασία αυτή γίνεται καθ' ομάδας. 'Αλλη ομάδα άσχολεται με το θρόνισμα, άλλη με τη ζωή κλπ. 'Ός έφαρμογή σκόπιμες ένέργειες είναι οι συλλογές γραμματισμών, ή παρασκευή λειψιδίων, ή κατασκευή χαρτών, ή περιγραφή όλης της χώρας υπό μιās ομάδος, ή διοργάνωση μιās έκθεσεως με προϊόντα και σχετικά χειροτεχνήματα. Με τη γεωγραφία λέγει — επιδιώκομε το άκόνισμα του παιδικού μυαλού. Γι' αυτό πρέπει να διοργανώσουμε τη βιβλιοθήκη του σχολείου και να έπινοήσουμε μερικά γεωγραφικά παιχνιδάκια.

Ο Γεν. 'Επιθεωρητής κ. Ε. Παπαϊωάννου έξάγει το χάρισμα της εφευρέσεως και το χαρούμενο ύφος του κ. Δογάνη και διαγράφει την πορεία της δ)λλας ως έξης:

1ος Τρόπος: α) γεωγραφικά στοιχεία, β) οικονομικά στοιχεία, γ) ανθρωπολογικά στοιχεία.

2ος Τρόπος: 'Ορίζεται ή δ)λία από ένα χαρακτηριστικό στοιχείο της χώρας και προχωρεί από στοιχείον σε στοιχείο με τη συσχέτιση που έπιβάλλουν τα πράγματα και οι τοπικές συνθήκες.

3ος Τρόπος: Θέτουν τα παιδιά γεωγραφικά προβλήματα με συνεργασία προβαίνουν στη λύ-

ση τους (σ.σ. Λένε: τί θά θέλατε νά μάθωμε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο;)

4ος Τρόπος: Παίρνομε τὴ Γεωγραφία ὡς κύριο μάθημα καὶ γύρω ἀπ' αὐτὸ στρέφεται ὅλη ἡ ἐργασία τοῦ σχολείου.

Ἡ δὲ διὰ τῆς Γεωγραφίας θὰ γίνεται ὄχι κατὰ Νομούς καὶ ἐπαρχίες, ἀλλὰ κατὰ γεωγραφικά ἄτομα, δηλ. κατὰ γεωγραφικὰς ὁμάδες. Κατὰ τὸ χρόνον τῆς γεωγραφικῆς διδασκαλίας θὰ ἐξετάζονται τὰ σπουδαιότερα πράγματα μᾶς χώρας. Γιὰ τὰ λοιπὰ προβλήματα καὶ στοιχεῖα θὰ γίνεται παραπομπή γιὰ τὴν ἐξέτασή τους σὲ ἄλλα μαθήματα, πὺν ἔχουν σύνδεσμο μὲ τὸ γεωγραφικὸν μάθημα. Οὐσιώδεις εἶναι νὰ προσερχοῦνται ὁ διδάσκαλος. Ἐξάγει τὴ μαθητικὴ ἀλληλογραφία μὲ παιδιὰ ἄλλων μερῶν, τίς γεωγραφικὰς ἐκθέσεις, τὰ γεωγραφικὰ παίγνια (π.χ. ἀπαντήσεις στίς ἐρωτήσεις: πῶς ἔγινε κάποιο γεγονός; πότε ἔγινε; κλπ.), τὰ μαντέματα (π.χ. Ἐγὼ θρίσσομαι σ' ἕναν τόπο πὺν εἶναι ἔτσι καὶ ἔτσι. Ποῦ θρίσσομαι;), τοὺς χρημένους γεωγραφικοὺς χάρτες πὺν συναρμολογούνται καὶ τὴ σημασία τῶν ἀσκήσεων αὐτῶν γιὰ τὸν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμὸ καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς κ. Κιτίνος εὐχαριστεῖ τὸν κ. Γεν. Ἐπιθεωρητὴν, τοὺς διδάξαντας καὶ ὅλους τοὺς συνέδρους γιὰ τὴν πολιτισμένη συζήτηση.

Ὁ κ. Γεν. Ἐπιθεωρητὴς συγχαίρει τὸν κ. Ἐπιθεωρητὴ γιὰ τὴ διεξαγωγὴ τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου, ἀπονέμει εὐαρέσκειαν εἰς τοὺς διδάξαντας καὶ συγχαίρει ὅλους γιὰ τὴ συμμετοχὴν τοὺς στὰ συνέδρια. Ὁμιλεῖ περὶ τῆς σημασίας ὡρισμένων σχολείων καὶ τῆς εὐθύνῃς τῶν ἀπέναντι ἄλλων σχολείων τῆς περιφερείας, τὰ ὁποῖα ἀναμένουν ἀπὸ τὰ πρῶτα��ποδειγματικὴν ἐργασίαν.

Διαπιστώνει ὅτι διδάσκαλοι σὰν τοὺς Ἐλληνες, δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι, καὶ προβλέπει τὴν ἀνύψωσιν τοῦ δασκάλου. Ἐπιλέγει δέ: «Ἡ Ἑλλάς φημιζέται ὡς χώρα τῆς πενίας καὶ τῆς δόξης. Ὁ Ἕλληνας διδάσκαλος ὅμως θὰ ἀφαιρέσῃ τὸ πρῶτον γιὰ νὰ μείνῃ τὸ δεύτερον».

Δ' Μερικὲς σκέψεις

Φεύγοντας ἀπὸ τὸ συνέδριον ἐβασανίζομουν ἀπὸ κάποιες ἀνησυχίες. Στὴ διάνοιά μου ἀνατηδοῦσαν ἀνθρώπινα τὰ ἐρωτήματα: Τί ἐκέρδιμα ἀπὸ ὅσα εἶδα καὶ ἀκουσα; Πῶς θὰ ἀξιοποιήσω τὰ κέρδη αὐτά; Ἐσυμβουλευτήκα τότε τίς σημειώσεις μου, ἀνακάλεσα στὴ μνήμη μου τίς διάφορες ἐντυπώσεις καὶ ἔκαμα τίς ἀκόλουθες σκέψεις:

Ἀποδίδουμε ἐξαιρετικὴ σημασίαν στὰ παιδαγωγικά συνέδρια. Γι' αὐτὸ — ὅπως ἀναγνωρί-

στηκε ἀπὸ τοὺς Σοὺς προϋσταμένους μᾶς — ἡ προσέλευσή μας σ' αὐτὰ γίνεται ἀπὸ κάποια ἐσωτερικὴ ὥθησιν, ἀπὸ μιὰ ψυχικὴ ἀνάγκη. Μᾶς κεντρίζει ἕνα ἀνώτερον ἐνδιαφέρον. Τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ τελείωσιν καὶ τελειοποίησιν μᾶς. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ καταναγίνεται ἀπὸ ἕνα ὑψηλὸ ἰδανικόν, οἰστορηλατεῖται ἀπὸ κάποιο ἰσχυρὸ αἰσθηματικὸν στοιχείον καὶ θεμελιώνεται ἀπὸ μιὰ συναίσθησιν εὐθύνης. Ὁραματίζομαστε μιὰ νέα Ἑλληνικὴ γενεὰ πλοῦσα σὲ σωματικά, πνευματικά, συναισθηματικά καὶ ἠθικά χαρίσματα. Μᾶς διακατέχει ὁ ἱερὸς πόθος νὰ ἐδραιώσωμε, νὰ δυναμώσωμε καὶ νὰ ὑψώσωμε στὰ ἀκρότατα ὅρια τίς ἀρετὲς τῆς Φυλῆς μᾶς καὶ νὰ κατατινίσωμε τὰ ἑλαττώματά της. Ἀνησυχούμε γιὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν μᾶς. Ὁνειρό μας εἶναι νὰ τοὺς δημιουργήσωμε μιὰ ζωὴ πὺν χαρούμενη, πὺν εὐτυχιμένη, πὺν ὁμορφὴ, πὺν ἀνώτερη ἀπὸ τὴ δική μας. Ἀναλογίζομαστε τὴν εὐθύνην μᾶς ἀπέναντι τῶν παιδιῶν μᾶς, τῆς οἰκογένειας, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς Πολιτείας γιὰ τοὺς καρποὺς τοῦ ἔργου μᾶς. Κατανοοῦμε ὅτι μιὰ ἀδεξιότητα, μιὰ ἐπιπολαιότητα, ἡ μιὰ ἀμέλειά μας μπορεῖ νὰ προκαλέσῃ ἀνεπανόρθωτη ζημιὰ, γιὰ τὸ ἔργο μᾶς δὲν ἀσχολεῖται μὲ ὑλικὴν φύσεως ὑποθέσεις, ἀλλὰ μὲ τὰ Ἅγια τῶν Ἀγίων.

Ἡ συναίσθησις τῆς βαρεῖας αὐτῆς εὐθύνης μᾶς πιέζει νὰ ἐπιστρατεύωμε ὅλες τίς σωματικές καὶ ἠθικές δυνάμεις μᾶς, νὰ ἐκκενώνωμε ὅλην μᾶς τὴ στοργὴν καὶ νὰ πλημμυρίζωμε τὴ σχολικὴ ἀτμόσφαιρα μὲ τὸ μῦρο καὶ τὸ ἄρωμα τῆς διδασκαλικῆς μᾶς ψυχῆς.

Δὲν ἀρκοῦν ὅμως οὔτε ἡ στοργὴ, οὔτε οἱ ἀνησυχίες, οὔτε ἡ φιλοπονία καὶ ἡ εὐσυνειδησία μᾶς, οὔτε ἡ ἀνάλογη μᾶς ἐπὶ τὴν σχολικὴν ἔδραν, γιὰ νὰ φτάσωμε στὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν, στὸ σκοπὸ τῆς Ἀγωγῆς. Χρειαζόμαστε καὶ μερικά ἐφόδια. Τὰ ἐφόδια ὅμως πὺν πήραμε κάποτε ἀπὸ τὰ Διδασκαλεῖα καὶ τίς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας, δὲν παρέχουν σήμερον τὴν ἐγγύτησιν, ὅτι μποροῦμε νὰ συλλάβωμε ὁλόκληρον τὸ νόημα τῆς Ἀγωγῆς, νὰ γνωρίσωμε τίς πτυχές, τοὺς μαϊάνδρους καὶ τίς ἰδιορρυθμίες κάθε παιδικῆς ψυχῆς καὶ νὰ θέσωμε σὲ ἐφαρμογὴ τίς διδακτικὰς καὶ παιδευτικὰς ἐνέργειες, πὺν πραγματικὰ συντελοῦν στὴν προαγωγὴν καὶ τὴν ὀρθὴν μόρφωσιν τῆς.

Τίς ἐλλείψεις μᾶς αὐτὲς προσπαθοῦμε ν' ἀναπληρώσωμε μόνοι μᾶς μὲ τὴν διαίσθησιν μᾶς, μὲ τὴν αἰσθητικὴν μᾶς διάθεσιν, μὲ τίς προσωπικὰ παρατηρήσεις μᾶς, μὲ μερικὸν πειραματισμὸν μᾶς, μὲ τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν σχολικῶν φαινομένων καὶ μὲ τὴ με-

Ἡ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΑΣ ΣΤΟ ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (*)

ὑπὸ ΚΩΝ. ΝΟΥ ΜΠΑΛΛΑ
Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Σχολείων

Ἐργασία γενικὰ σημαίνει καταβολὴ δυνάμεων ἢ ἐνέργεια γιὰ τὴν πραγματοποίησιν κάποιου σκοποῦ.

Ἐργασία ὅμως ἔχομε δύο εἰδῶν. Ἐργασία ἐκ οὐσίας καὶ ἐργασία ἀκ οὐσίας.

Στὴν ἐκ οὐσίας ἐργάζεται γιὰ τὴν πραγματοποίησιν σκοποῦ τὸν ὁποῖο ἄλλος ἔδεσε. Στὴν πρώτη ἡ ἐργασία γίνεται αὐτόθουλα μὲ χαρὰ καὶ μὲ πλήρη συνείδησιν τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖο ἐπιδιώκει καὶ πέρνει τὴ μορφήν δημιουργίας. Στὴ δεύτερη δὲν συνοδεύεται μὲ χαρὰ, εἶναι μηχανικὴ, γίνεται μὲ ἐξωτερικὴ ἐπιταγή, ἔχει μερικὴ συνείδησιν τοῦ σκοποῦ καὶ εἶναι καταναγκαστικὴ, ὀλίγο ἀπέχουσα τῆς μορφῆς τῆς ἀγαθείας.

Ἡ ἐκ οὐσίας ἐργασία ἀποδίδει πολὺ. Ἡ ἀκ οὐσίας ἀποδίδει πολὺ λίγο. Μιὰ ὥρα ἐργασίας ἀπ' τὴν ἐκ οὐσίας ἰσοδυναμεῖ σὲ ἀποτελέσματα μὲ δέκα ὥρες ἀκ οὐσίας ἐργασίας.

Ἡ ἐργασία ἄλλοτε ἀπαιτεῖ τὴν προσπίθεια πολλῶν καὶ ἄλλοτε ἐνὸς μόνου. Στὴν πρώτη

περίπτωσιν λέγεται ὁμαδική. Στὴ δευτέρῃ ἀτομική.

Τὸ Νέον Σχολεῖον προτιμᾷ τὴν ἐκ οὐσίας ἐργασίαν.

Αὐτὴν πὺν τὸ παιδί ἐργάζεται μὲ τὴ θέλησιν τοῦ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ.

Αὐτὴ πὺν τοῦ γεννᾷ χαρὰ καὶ εὐχαρίστησιν καὶ τὸ ὁδηγεῖ στὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐσωτερικῆς ἀνάγκης καὶ στὴ δημιουργίαν.

Αὐτὴ πὺν ξαίρει τὸ παιδί τί κάμνει καὶ γιατί τὸ κάμνει καὶ ἀποφεύγει, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴν ἀναγκαστικὴν ἐργασίαν πὺν εἶναι τυφλὴ καὶ ἄχαρη.

Προτιμᾷ ὅμως καὶ τὴν ὁμαδικὴν καὶ τὴν ἀ-

(*) Ἀπόσπασμα ἀπὸ μιὰ μελέτη πὺν μᾶς ἀπηύθυνε πρὸ καιροῦ ὁ διακεκριμένος παιδαγωγός μας μαζὶ μὲ πολλὰ «σχεδιαγράμματα ἐργασίας» σὲ κάθε μάθημα. Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ ἐμπνέει καὶ νὸ ὁμώνυμο σύγγραμμά του πὺν ἐκυκλοφόρησε ἐργότερα.

λέτη πὺν διαθέτομε ἀνάλογα μὲ τὸ χρόνον πὺν μᾶς ἀφήνουν οἱ ὑπηρεσιακὲς καὶ οἱ βιοτικὲς ἀπασχολήσεις μᾶς.

Μὰ καὶ αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Ἐχομε ἀκόμη ἀνάγκη ἀπὸ περισσότερο φῶς. Ἀπὸ φῶς ἄπλετο, γιὰ νὰ μὴν σκοτίζωμε στίς σκοτεινὰς γωνίες, στὰ ἐμπόδια καὶ στίς δυσκολίες πὺν συναντᾶμε κατὰ τὴν ἀσκήσιν τοῦ ἔργου μᾶς. Τὸ φῶς αὐτὸ μποροῦν νὰ μᾶς τὸ ἐπιδαφνεύουν μετεκπαιδεύσεις καὶ μαθήματα γινόμενα κατὰ περιόδους, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ στρατοῦ. Μὰ ἀπὸ αὐτὸ εἶναι δύσκολον ἂν μὴ ἀδύνατον, ὡς μόνον πηγὴ φωτισμοῦ μᾶς ἀπομένουν τὰ παιδαγωγικά συνέδρια.

Τὰ συνέδρια αὐτά, ὅσες δὴποτε ἀτέλεις καὶ ἂν ἔχουν, μᾶς φωτίζουν καὶ μᾶς ἀνανεώνουν. Γι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται νὰ διατηρῆται ἀσβεστή ἡ πυρὰ πὺν μᾶς ἐθέρμανε καὶ μᾶς ἐφώτισε. Κι αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται, ἂν τὰ πνευματικά καὶ ψυχικά ἐδέσματα, πὺν μᾶς παρατέθηκαν κατ' αὐτὰ, ἀπορροφῶνται ἀπὸ ὅλους μᾶς, ἀφομοιώνονται μὲ τὸ πνευματικὸ καὶ ψυχικὸ ἐκάστου ὑπόβαθρον καὶ γίνονται δυνάμεις ἐνεργεῖς καὶ ἀνήσυχες γιὰ τὴν τελειότερη καὶ ἀποδοτικώτερη ἀσκήσιν τοῦ ἔργου μᾶς.

Οἱ ἐντυπώσεις, οἱ εἰκόνες, οἱ συζητήσεις, οἱ κρίσεις καὶ τὰ πορίσματα πρέπει νὰ προβάλονται κατὰ τὴν κατάστροφον τῶν σχολικῶν ἐνεργειῶν μᾶς.

Κατὰ τὴν γνώμην μου ὠφέλιμος γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ θὰ ἦταν ἕνας σύντομος ὑπομνηματισμὸς τῶν ἐπιδιώξεων κάθε συνεδρίου, πὺν δὲν θὰ περιέχῃ μόνον τὰ θετικὰ ἐπιτεύγματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀρνητικά καὶ τὰ ἀμφίβολα καὶ ἐκείνα πὺν μένουν ὡς προβλήματα ἢ ἐπείθεσαν ὑπὸ δοκιμασίαν. Αὐτὸς ὁ ὑπομνηματισμὸς μπορεῖ νὰ γίνεται ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς διευθύνοντας τὸ συνέδριον σὰν ἐπιστάγραμμα τῶν ἐργασιῶν του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν καθέναν μᾶς.

Τὸ αἶτημα αὐτὸ ὅμως γιὰ σήμερον δὲ θὰ ἦταν δίκαιον νὰ βαρύνῃ μόνον τοὺς ξένους ὁμους, ἀλλὰ πρῶτα πρῶτα ἐκεῖνον πὺν τὸ πρόβλημα.

Γι' αὐτὸ ἐθεώρησα καθήκον μου νὰ παραθέσω τίς ἀτομικὰς μου ἐντυπώσεις, σκέψεις καὶ κρίσεις γιὰ τὸ συνέδριόν μᾶς μὲ τὴν προσδοκίαν, ὅτι ἐκεῖνοι πὺν τὸ παρακολούθησαν θὰ βροῦν πὺν δὲν ἀπομακρύνθηκα ἀπὸ τὴν ὑπὲρ καὶ τὸ πνεῦμα του. Ἰδοὺ αὐτές:

(Συνεχίζεται)

τομική γιατί και η μία και η άλλη είναι αναγκαίες και φυσικές μορφές εργασίας.

Γιατί και η μία και η άλλη συναντώνται στη ζωή και είναι χρήσιμες.

Έκουσία εργασία γίνεται όταν στηρίζεται στα ενδιαφέροντα του παιδιού. Και μπορεί να στηρίζεται η εργασία στα διαφέροντα του παιδιού, όταν ξεκινάμε απ' τα «εσώτατα» του παιδιού, απ' τις ανάγκες του, τις πνευματικές και υλικές, τους πόθους του, τα βιώματά του, τα άμεσα και έμμεσα, και τα όνειρά του. Όταν σεβόμαστε την ατομικότητά του και γνωρίζουμε σε κάθε ηλικία τις ανάγκες του. Όταν έχουμε υπ' όψιν τον βαθμό της «οριμότητος» του και για βίωση την «πρωτη αφετηρία» και τέλος όταν η ζωή στα σχολεία μας πάρε φυσική μορφή, γίνει κέντρον ζωής και χαράς, οργανισμός ζωντανός και ο δάσκαλος παύση να είναι «μεγαλοπράγμων» αλλά φίλος, οδηγός και βοηθός για τη λύση προβλημάτων που συναντά το παιδί.

Ειδικότερα η εργασία στο Νέο Σχολείο πρέπει να πέσει εντελώς «φυσική μορφή». Να γίνεται δηλ. απαραίτητα όπως γίνεται έξω στη ζωή. Έξω στο σχολείο και μέσα στη ζωή η εργασία γίνεται έτσι: Λέει κάποιος τη γνώμη του για κάποιο θέμα ή για ποιο ζήτημα στην παρτίδα του, ανακοινώνει ή διηγείται σ' αυτή κάτι που διάβασε, είδε, άκουσε ή έκανε ο ίδιος. Οι άλλοι τον άκουσε με σεβασμό και τον κοιτάζουν, όπως η καλή συμπεριφορά απαιτεί, στα μάτια. Όταν τελειώσει αυτός, οι άλλοι παίρνουν τον λόγο με τη σειρά και λένε αν συμφωνούν με όσα άκουσαν ή διαφωνούν, συμπληρώνουν αν γνωρίζουν κάτι παραπάνω από όσα άκουσαν ή διορθώνουν αν ελπίζει κάτι εσφαλμένα. Όλα αυτά γίνονται διαλογικά. Αν άπύνω στις συζητήσεις αυτές υπάρχουν διαφωνίες καταφεύγουν σ' έναν που είναι ειδικός ή ξαίρει περισσότερα ή σ' ένα βιβλίο ή ακόμα ξαναδιαβάζουν εκείνο που όλοι διάβασαν ή ακόμα πάνε οι ίδιοι να το διαπιστώσουν.

Έπειτα, σ' αν συμφωνήσουν όλοι επάνω σε κάποιο που άκουσαν και συζητήσαν, προορίζουν τις απορίες τους, για κάτι τι που τους φαίνεται περίεργο ή ακατανόητο. Για τη λύση αυτών απαντούν πάλι δι-

αλογικά όσοι δύναται ή καταφεύγουν κάποιον. Μετά τη λύση των αποριών, γίνεται κρίσις προορίζουν πάλι διαλογικά, πάλι δηλ. με συζήτηση φυσική και τέλος λαμβάνουν μια απόφαση.

Αν πάλι πρόκειται να εκτελέσουν κάποια εργασία ως ομάδα, τότε καταμερίζουν την εργασία μεταξύ τους έστέρα από διαλογική συζήτηση ή σύμφωνα με τις οδηγίες του ικανωτέρου και εκτελεί ο καθένας ένα μέρος αυτής, εκείνο δηλ. το οποίο ανέλαβε. Κανένα όμως έργο και τίποτε δε γίνεται στη ζωή είτε ομαδικά δουλεύει ο άνθρωπος είτε ατομικά, αν δεν καταρτίσει ένα σχέδιο απλό ή σοβαρό, σύμφωνα με το οποίο προχωρεί.

Επίσης κανένας δεν αρχίζει ένα έργο αν δεν καθορίσει και τα μέσα με τα οποία θα εκτελέσει το έργο αυτό.

Αυτή ακριβώς τη μορφή πρέπει να παίρνει και κάθε εργασία στο Νέο Σχολείο. Πρέπει δηλαδή:

1ο. Να τίθεται μπροστά στα παιδιά το θέμα το οποίο είναι ανάγκη να έπεξεργασθώ ή το έργο το οποίο πρέπει να εκτελεσθώ.

2ο. Να καθορίζεται απ' αυτά τα ίδια το σχέδιο εργασίας και να εξευρίσκονται τα μέσα με τα οποία μπορεί να εκτελεσθώ (οι πηγές δηλαδή).

3ο. Να ανακοινώνει ένας, όταν πρόκειται για θέμα, ότι αντελήφθη.

4ο. Να συμπληρώνουν και να διορθώνουν οι άλλοι διαλογικά.

5ο. Να προβάλλονται και να λύονται οι απορίες διαλογικά πάλι.

6ο. Να εκφέρονται κρίσεις για τις πράξεις και τα γεγονότα και να χαρακτηρίζονται τα πρόσωπα.

7ο. Να καταλήγουν σε κάποιο συμπέρασμα και να παίρνουν κάποια απόφαση.

8ο. Να αξιοποιούν, δηλ. να χρησιμοποιούν, ό,τι έμαθαν ή να εκτελούν, ό,τι απέφασαν.

Σ' όλη αυτή την εργασία ο δάσκαλος πρέπει να οδηγεί τα παιδιά, σ' αν αρχιμάστορας ή σ' αν ειδικευμένος τεχνίτης, σε βαθύτερη σκέψη, καλύτερη χρήση των πηγών γνώσεως, συστηματικότερη εργασία και να εξασφαλίζει τις αναγκαίες προϋποθέσεις.

Κ. ΜΠΑΛΛΑΣ

Η ΕΝΙΑΙΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ (Ε.Σ.Δ.) ΚΑΙ Η ΟΛΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ DECROLY ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥΣ (*)

Υπό ΠΑΝ. ΜΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΥ, Έπιθεωρητού Σχολείων

Υποδειγματική Διδασκαλία: Ένότης «ή έορτή του Αγίου Δημητρίου»

Μεθ' ο γενομένης συζητήσεως και γονίμων κριτικής επί της εισηγήσεως και αντιστηρίξεως των έντεταλμένων προς το αυτό δ' όλων, του Έπιθεωρητού - Προέδρου συγκεφαλαιώντος τα συζητούμενα, εξήχθησαν τα κάτωθι εν περιλήψει πορίσματα.

1.— Παραδεχόμεθα ότι η Ε.Σ.Δ. έχει αξιόλογον Παιδαγωγικήν σκοπιμότητα και αξίαν. Είναι το νέο θεμελιώδες και επιστημονικόν διδάγμα, που επιβάλλει αλλαγή, γιατί αλλαγὴν και βαθεῖς μετασχηματισμοὺς ἔφερεν ἡ ἑξελίξις καὶ ἡ πρόοδος εἰς τὸν τομέα τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ ὕλικου, τοῦ ἠθικοῦ, τοῦ πολιτικοῦ κλπ. πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Κι' ὅταν μάλιστα ἐμπιστευθῶμε εἰς τοὺς ἀξιόπιστους κήρυκας τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἐν Ἑλλάδι δὲν δυνάμεθα, σὰν ἄνθρωποι τῆς προόδου, παρὰ νὰ τὴν προσέξωμεν. Μὴ ὅμως παρυσυρθῶμε κατ' ἀρχὴν ἀπὸ τὸ ρεῖμα τῆς. Μὴ κοιμῶμε ἀπὸ τὸν θερμὸν ἀνεμὸν τῆς. Μὲ τέτοια πρόθεσι τὴν καλοδεχόμεθα καὶ τὴν θέλομεν.

2.— Ἀκλόνητος, θεμελιωμένη εἰς τὰς νεωτάτας κατακτήσεις τῶν παιδολογικῶν ἐπιστημῶν, μὲ κύριον πνεῦμα τὴν ἀρχὴν τῶν ὁλοτήτων ἐν παντὶ καὶ πᾶσι, μὴ δεχομένη διάσπασιν ἀντιρηχολογικὴ καὶ ἀφύσικη τῶν διδακτέων μαθημάτων, κηρύττει τὴν ἐνότητα, τὴν οργανικὴν ὁλότητα τούτων καὶ ἐπομένως τὴν δ' ὅλην τούτων ὁλικὴν καὶ ἀδιαίρετον, συγκεντρωτικὴν, ἀδιάσπαστον, διὰ τοῦτο καὶ τὴν εἶπον ἀρχὴν καὶ μέθοδον. Ἡ ἐνιαία ἀρχὴ ὅθεν πρέπει νὰ διέπῃ ὁλόκληρον τὴν ἐργασίαν εἰς τὸ σημερινὸν σύγχρονον σχολεῖον.

3.— Τὸ ὕλικόν τῆς ὅλο θὰ εἶναι βεβαίως ἐκεῖνο τὸ προκαθορισμένον ὑπὸ τῆς Ε.Σ.Δ. καὶ μάλιστα ἀκόμα περισσότερον πλουσιώτερον καὶ

συγχρονισμένον. Δὲν θὰ ἔχῃ ὅμως ἐκείνη τὴν τρομερὰν διάταξιν τῶν κεφαλαίων καὶ λεπτομερειῶν ὑποκεφαλαίων. Κατήργησεν ἡ Ε.Σ.Δ. τὴν τροχοπέδη καὶ ἔδωκε ἐλευθερίαν—ὄχι ἀσυνδοσίαν— στὸν δάσκαλον καὶ στὸν μαθητὴν γὰρ νὰ βροῦν τὴν ζωὴν, μέσα στὴν ζωὴ καὶ γὰρ τὴν ζωὴν. Τὸ ὕλικόν θὰ λαμβάνεται κατ' οργανικὴν ἐνιαίαν καὶ φυσικὴν ἀβάστων ἐκλογὴν ἀπὸ τὸ περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ καὶ ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τοῦ. Ἡ ἐκλογὴ δύναται νὰ παύσῃ ἀνάλογον μορφήν, προσαρμοζομένη πρὸς τὴν παραλλαγὴν ἐκείνην εἴτε τῆς αὐθορμητοῦ συγχ. δ' ὅλης, εἴτε τῶν κέντρων ἐνδιαφέροντος— σύμφωνα μὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κλαπορέντ καὶ Ντεκρολύ, εἴτε πρὸς μίαν ἄλλην συνδιασμένην μορφήν.

4.— Τὸ πρόγραμμα τῆς πρέπει νὰ μελετηθῇ νὰ καταστρωθῇ κατόπιν συνεργασίας Ἐπιθεωρητοῦ καὶ τῶν ἐπιθυμούντων νὰ ἐργασθῶν κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο δ' ὅλων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν ἀρχῶν π.χ. τῆς ἐπαιδαγωγικῆς, κοινωνικῆς, παιδιολογικῆς, οἰκονομικῆς, ἐπιστημονικῆς ἀρχῆς κλπ. κατὰ τρόπον ὄχι μονομερῆ. Μπορεῖ δὲ τὸ περίγραμμα τοῦ ὕλικου τῆς Ε.Σ.Δ. νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τοὺς ἑξέτους, πλὴν τὸ χροῖμα καὶ ἡ κυρίως φόρμα θὰ προσαρμοσθῶν εἰς τὰς συνθήκας τῆς χώρας μας. Τὸ συνέδριον εἴχεται, ὅπως τὸ Κέντρον ἐκπόνησι πλοῦσια Ἑλληνικῆς πραγματικότητος προγράμματα— γενικά— ἐπ' αὐτῶν εἰς τὰ ὅποια, παρεχομένης πρωτοβουλίας, θὰ ἐργασθῶν τὰ τοπικά Ἐπιθεωρητοῦ (Ἐκπαιδευτικὰ Περιφέρειαι καὶ Γενικά Ἐκπαιδευτικὰ Περιφέρειαι) διὰ τὰς περαιτέρω. Δὲν ἐπιτρέπεται ὅμως Ε.Σ.Δ. χωρὶς πρόγραμμα.

5.— Τὸ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον διατεταγμένον ὕλικόν τῆς Ε.Σ.Δ. κατὰ μέγαν πλοῦσιν καὶ οργανικὰ κέντρα, δύναται, δι' ἀνακοινώσεων καὶ συζητήσεων ἢ ἄλλων φυσικῶν καὶ ἀδιάστων παιγνιδίων καὶ χαρμολύχων, ὥς θὰ λεχθῇ κατωτέρω ἀφορμήσεων— κεντρισμάτων, νὰ περνεῖν ἀπὸ τὸν φυσικὸν κόσμον τοῦ παιδὸς ὥς ὑποκείμενον διδ' ὅλης μὲ καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα μαθήσεως καὶ ἀφομοιώσεως ἀντα καὶ χωρὶς ἐξωτερικοὺς κατατεμα-

(*) Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ ἀποσταλέντα πρὸς δημοσίευσιν πολυγραφημένα πρακτικά παιδαγωγικοῦ συνεδρίου συνεληθέντος στὸ Κιλκίς ὅταν ὑπηρετοῦσε ἐκεῖ ὁ κ. Μελετόπουλος. Λόγω τῆς βαρύτητος τὴν ὅποιαν ἀποδίδομε στὰ ἀνωτέρω πορίσματα τὰ δημοσιεύομε σήμερα, ἔστω καὶ κάπως καθυστερημένα.

Χ. Π.

χισμούς, ενώ κατ' ούσίαν θα εξαντλώνται αὐτὸς ὑπὸ τῆς Ε.Σ.Δ. μεταδοτέα γνώσεις.

6.— Πρὸς διευκόλυνσίν μας εἰς τὴν ἐπιτυχὴ ἀφόρμῃσιν καὶ ἐπεξεργασίαν τοῦ ὑποζητήσιν θέματος — ἐνόητος, ἀνάγκη νὰ ὀδηγῶνται τὰ παιδιὰ ἐπὶ τοῦ τόπου τῶν ὑπαρχόντων καὶ τῶν γιγνομένων. Ἐκεῖ θὰ γίνεταί παρατήρησις, συζήτησις, προβολὴ ἀποριῶν, λύσις αὐτῶν, καὶ μάλιστα ὑπὸ εἰδικῶν ὅπου εἶναι δυνατόν, σημειώσις σπουδαίων κ.τ.τ. (πρβλ. ἐντ' ἀνωτέρω πορίσματα Φυσιολογικῶν ἀριθ. 4 κ.ἐ.). Ἐνταῦθα ὁ συνεργάτης καὶ φίλος διδῶν ἐνθαρρύνει, ἐκπαιδεύει, ἐξαιρεί, παρορμᾷ ἢ καὶ κἀμινεῖ τὸν ἀγνοοῦντα. Συνεργάζεται φυσικῶς ἐνιαύως καὶ συγκεντρωτικῶς.

7.— Οἱ μορφές ἐργασίας μας καὶ ἐπεξεργασίας τῶν κέντρων ἢ ἐνοτήτων θὰ εἶναι ἡ παρατήρησις, ἡ Σύνδεσις καὶ ἡ Ἐκφρασις, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ ἀκαμψίαν, ρουτίνα ἢ αὐστηρὰ στάδια, διότι ποτὲ δὲν ἐπιτρέπεται καθε μὴ μοναδικὴ πορεία νὰ ἀπολήξῃ εἰς πᾶν σύστημα, ὁποτεωμένο καὶ ἀλύγιστο. Τέτοιο πᾶν δὲν μᾶς διδάσκει ἡ ψυχολογία, ποὺ ζητεῖ προσαρμολογῆν τῶν μεθόδων διδῶν καὶ μορφώσεως εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰ διαφέροντα τοῦ Παιδός, τὰ ὅποια ἔχουν διαρκὴ ἐξέλιξιν καὶ ροήν. Ἀλλὰ χωρὶς ἐξ ἄλλου νὰ σημαίνῃ τοῦτο ὅτι ὅπως καὶ νὰ ἔχη τὸ πᾶν ὁ μαθητὴς εἶναι αὐτόδοτος. Ὁχι. Ἡ διδῶν δὲν παύει νὰ εἶναι διδῶν. Ἡ σύνδεσις, ἡ λογικὴ καὶ ἡ παραδοσιακὴ ἐλευθερία, ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ χαρακτηρίζουν τὴν ἐργασίαν μας, καὶ ὅχι ἡ αὐτοδοσία ὡς καὶ ἡ ὀλιγοκρατία. Ἐπιδιώξας μᾶς δὲ εἰς κάθε φάσιν ἐργασίας μας, θὰ εἶναι ἡ αὐτενέργεια καὶ αὐτοτελής σκέψις καὶ ἐκδήλωσις τοῦ μαθητοῦ. Ἡ ἐπιτυχία μας ἔγκειται εἰς τὴν φυσικὴν καὶ ἀπαρατήρητον πτώσιν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μαθήματος εἰς τὸ ἄλλο κατ' ὀργανικὴν πορείαν καὶ ἐξέλιξιν, μετὰ τὴν καὶ ἀνεσιν. Ἡ ἐπιδεξιότης τοῦ διδῶν ν' ἀποσπᾷ φυσικῶς καὶ ὀργανικῶς ἀπὸ μίαν μεγάλην ἐνότητα, ἀνάλογα πρὸς τὴν πνευματικὴν βαθμίδα τῶν παιδιῶν, ὅλα τὰ κύρια εἰδικὰ μαθήματα καὶ εἰς ἀνάλογον χρόνον καὶ αὐτὴ λογίζεται ὡς ἐπιτυχία. Τότε δὲ γίνεται τοῦτο: ὅταν ὀλοφάνερα δείχνει τὸ παιδί ὅτι ἔπαυσε τὸ ἐξεταζόμενον νὰ ἡλεκτρίζῃ τὴν ψυχὴν του.

8.— Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν ὅμως ὅλα αὐτὰ χρειάζεται νὰ ἀσκηθῶν ἐπιμελῶς καὶ ἐπιμόνως οἱ μαθηταὶ καὶ νὰ ἀποκτήσουν τὴν δεξιότητα καὶ ἱκανότητα νὰ συνδιαλέγονται ἐλευθερῶς μετὰ τὰς ἐνότητες καὶ στοχασμῶν. Καὶ νὰ ἔχουν ἀποκτήσει σταθερότητα καὶ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν οὐλήν καὶ διατύπωσιν τῶν ἀποριῶν των. Νὰ ἔχουν ἀσκηθῇ εἰς τὴν παρατήρησιν,

γιατὶ ἡ τροφή, μποροῦμε νὰ εἰποῦμε, τῆς Ε.Σ.Δ. εἶναι λεπτοφυὲς καὶ λεπτομερὲς παρατήρησις. Νὰ προσέξωμεν ὅμως τὸ ἐγωϊστικόν, ἀτομικιστικόν πνεῦμα. Αἱ ὁμαδικαὶ ἄλλωστε ἐργασίαι τίθενται γὰρ τὸ κοινωνικόν πνεῦμα. Ἡ ἐπέμβασις τοῦ διδῶν δὲν ἀποκλείεται ὅταν εἶναι συνεργατικὴ, ἐπιδεξιὰ καὶ εὐπρόσδεκτος.

9.— Ὁ διδῶν διὰ νὰ ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι μορφωμένος, μνημένος, δεξιότατος, εὐστροφος, ὑγιής, ἀκάματος, εὐσυνείδητος πλήρως ἀγάπης καὶ πατρικῆς στοργῆς πρὸς τὸ παιδί. Χρειαζόμεθα ὅμως καὶ ποιόν, ἐμψυχον δηλ. ὕλικόν κατάλληλον καὶ σχολεῖα πλούσια εἰς σύγχρονα μέσα καὶ κοινωνία ἐξυψωμένη πολιτιστικῶς, ἠθικῶς καὶ οἰκονομικῶς.

10.— Ὅσον διὰ τὰ μέσα αὐτὸ ἐνδοκείται εἰς τὴν πρωτοβουλίαν καὶ δραστηριότητα τοῦ διδῶν. Πολλὰ θὰ κατασκευάσουν οἱ μαθηταὶ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἄριστον τρόπον αὐτοδραστηριότητος, ὑπάρξεως πηγῶν ἐνδιαφέροντος καὶ κινήτρων φυσικοῦ πρὸς περαιτέρω δράσιν διὰ τὴν ἀπόκτησιν καὶ ἄλλων ὁμοίων κ. ο. κ. Ἐδῶ ἀκριβῶς χρειάζεται ἡ οἰκονομικὴ εὐμάρεια τῶν κατοικῶν καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία καὶ ἀρωγή.

11.— Τὸ Συνέδριον παραδέχεται ὅτι εἶναι καιρὸς ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς Ε.Σ.Δ. εἰς τὰς δύο, Α' καὶ Β', τάξεις τοῦ Δημ. εἰς τὴν περιφέρειαν ἀπὸ τοὺς ἔχοντας τὰ ἐφόδια καὶ τὸν ζῆλον καὶ τὰς προϋποθέσεις διδῶν, κατόπιν στενῆς συνεργασίας καὶ ἐπαφῆς μετὰ τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ.

12.— Τὸ συνέδριον ἐπιθυμεῖ νὰ ἀκουσθῇ ἀνακοινώσεις ἡμερολογιακῶς καὶ ἐπιμελῶς τηρηθείσης ἀπὸ παρατήρησιν, πειραματισμῶν καὶ ἔλεγχον εἰς τὴν πράξιν. ἀπὸ τὰ σχολεῖα τῆς περιφέρειας καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ἐφαρμοστάς.

13.— Πρὸς τοῦτο οἱ βουλόμενοι καὶ ἔχοντες ἔφεσιν καὶ ζῆλον καὶ περισσότερον θάρρος νὰ πειραματισθῶν ὡς ἀναλάβουν κατόπιν συνεννοήσεως καὶ ἀδείας τοῦ προϊσταμένου κ. Ἐπιθεωρητοῦ τὸν φρόνιμον καὶ ἐσχεδιασμένον πειραματισμὸν των, φιλοδοξοῦντες, ὅπως φανοῦν οἱ φωτεινοὶ καὶ πειστικοὶ ὁδηγοὶ τῶν ἄλλων συναδέλφων των. Πάντως χωρὶς ὑπερβολικοὺς ἐνθουσιασμοὺς καὶ κεκτημένη ταχύτητα. Εἶναι ἀνάγκη νὰ μελετηθῶν ὅλα τὰ σχετικὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ τῶν περὶ τὴν Ε.Σ.Δ. προβαδισάντων, νὰ μελετηθῶν αἱ τοπικαὶ συνθήκαι τῶν σχολείων, κατάστρωσις σχεδίου καὶ αἰτιολόγησις τοῦτου μετ' ἀνεσιν κ.λ.π. Αἱ μεγάλαι διακοπαὶ τοῦ θέρους παρέχουν πᾶσαν δυνατότητα. Καὶ

14.— Διὰ τὰς μεγαλειτέρας τάξεις, διὰ νὰ μὴ ἀφιστάμεθα τῶν νέων καὶ ὀρθῶν παιδαγωγικῶν καὶ ψυχολογικῶν καὶ διδακτικῶν ἀποφάσεων, ὡς ξεκινᾶμε ἀπὸ ἐνδολεψίας παραλλαγὰς συγκεντρώσεως, ποὺ περισσότερο ἀνταποκρίνονται καὶ ἀποδίδουν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν των, ὅπως ἡ συγκεντρώσις περὶ τὰ τέσσαρα κυρίαρχα μαθήματα — ἡγεμονικά — διανθίζοντες τὴν διδασκαλίαν μετὰ πλουσίαν σχολικὴν ζωὴν ὅπως καὶ εἰς τὴν Ε.Σ.Δ., μετὰ ἑορτές, παραστάσεις, ἐπισκέψεις κ.λ.π. καὶ μετὰ τὴν σχολικὴν Κοινότητα.

ΣΤ' Εἰς τὴν Ἀν. ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν.

Κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἰδεοπαιδείας καὶ ὀλικῆς μεθόδου τοῦ Δος Ο. Ντεκρολύ.

Υποδειγματικὴ διδῶν :

Ἐνότης: «Τὸ μῆλον»

Εἰς ἡγεσίς καὶ ἀντεπιστήν.

Καὶ ἐνταῦθα μετὰ ἐπιφελῆ καὶ διεξοδικὴν συζήτησιν καὶ γόνιμον κριτικὴν ἐπὶ τῆς υποδειγματικῆς διδῶν καὶ τῆς εἰσηγήσεως καὶ ἀντεισηγήσεως τῶν ἐντεταλμένων πρὸς τοῦτο διδῶν, τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ - Προέδρου συγκεφαλαιοῦντες τὰ συζητούμενα, ἐξήχθησαν τὰ κατωθὶ ἐν περιλήψει πορίσματα:

1.— Ἡ μέθοδος τῆς πρώτης Ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς κατὰ τὸ σύστημα Ντεκρολύ, ἀποτελοῦσα τὸ ὑφάδι τῆς Ε.Σ.Δ. καὶ στοιχοῦσα πρὸς τὰ ἐγκυρώτερα ἤδη διδάγματα τῶν τελευταίων ψυχολογικῶν, παιδαγωγικῶν καὶ βιολογικῶν κατακτήσεων ἔχει ἀποβῇ ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἐλπίς τῶν νέων διδασκάλων.

2.— Ἀκριβῶς διότι τὰ ἐν τῇ πράξει ἐφαρμοσθέντα παραγγέλματα τοῦ συστήματος τοῦτον ἀπέδωκαν ἐνθαρρυντικὰ καὶ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα καὶ ἐλύτρωσαν ἐν πολλοῖς τὸν διδῶν ἀπὸ τὸν ἐφιαλτικὸν φόβον, πῶς νὰ ἀποκτήσουν οἱ μαθηταὶ τὴν ἀναγνωστικὴν δεξιότητα καὶ γραφὴν, ποὺ εἶναι πράγματι ἐπιπλέον καὶ δύσκολον ἔργον.

3.— Ἡ μέθοδος αὕτη ξεκινᾶ ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν τῆς ψυχολογίας τῶν ὁλοτήτων, ἔλαβεν διαφορὰς καὶ πολλὰς μορφὰς παραλλαγῶν τῆς αἰ. ἢς τὸ πρῶτον ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου πατρός τῆς Ο. Ντεκρολύ. Ἐπιδιώκει καὶ ὑποστηρίζει τὴν διὰ φράσεων καὶ λέξεων ἐντύπωσιν, ἀναγνώσιν καὶ γραφὴν τῶν μορφῶν, σχημάτων καὶ περιεχομένων τῶν λέξεων τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου. Καὶ πάντα ταῦτα μετὰ πνεῦμα ἐλευθερίας, ζωῆς, χαρᾶς, ἐνιαίας καὶ ἀδιασπᾶστου πορείας, μετὰ φυσικὴν καὶ ἀβίαστον μορφωτικὴν ἐπίδρασιν μετὰ τὴν ζωὴν μέσα στὴν ζωὴν καὶ γὰρ τὴν ζωὴν.

4.— Τὸ ὕλικόν λαμβάνεται καὶ δίδεται, ἐνυφαίνεται καὶ ἐπεξεργάζεται εἰς τὴν Ε.Σ.Δ. καὶ μετὰ τὴν Ε.Σ.Δ.

Μέθοδος ἀναγνώσεως μετὰ Ντεκρολύ καὶ Ε.Σ.Δ., ἰδίᾳ εἰς τὰς Α' καὶ Β' τάξεις, θὰ εἶναι τὰ δίδυμα ἀδελφὰ, ποὺ θὰ φέρουν τὸ νέον πνεῦμα, τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνέσεως εἰς τὸ Σχολεῖον. Δύναται νὰ λαμβάνεται ἀπὸ ἐλευθερίας ἀνακοινώσεις, συζητήσεις, εὐκαιρίας αὐθεντικῶν γεγονότων κ.λ.π. ὅπου τυχὸν δὲν ἐφαρμόζεται πλήρως ἡ Ε.Σ.Δ.

5.— Ἀναγκαῖον κρίνεται νὰ γίνῃ ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου κατὰ μίαν δόκιμον καὶ μᾶλλον εὐκόλῃ παραλλαγὴν τῆς εἰς τινα σχολεῖα τῆς περιφέρειας μετὰ σχέδιον καὶ πρόγραμμα, κατόπιν συνεννοήσεως, μελέτης, χορηγήσεως τῆς ἐγκρίσεως ὑπὸ τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ.

6.— Ὡς πρὸς τὰ μέσα τῆς ἐκφράσεως τῆς φράσεως τῆς διδακτικῆς πορείας, τὴν ἐξωτερικὴν ὀργάνωσιν, τὴν πίσιν καὶ τὴν κατάρτισιν τοῦ διδῶν, τοὺς εὐμενεῖς τοῦ περιβάλλοντος ὅρους, τὰς τεχνικὰς δυσκολίας κ.λ.π. τὸ Συνέδριον παραδέχεται τὰ αὐτὰ ὅσα ἐλέγχθησαν καὶ διετυπώθησαν εἰς τὰ πορίσματα ἐνθα ἀνωτέρω τῆς Ε.Σ.Δ. ἐφ' ὃ καὶ συνιστᾷ τὴν μελέτην τούτων καὶ τὴν συσχέτισιν.

7.— Τὸ Συνέδριον συνιστᾷ τὴν φροντίδα πρὸς κατάλληλον πειστικὴν διαφώτισιν τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι θὰ ἀντιδράσιν εἰς τὰ νέα κηρύγματα, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ βλέπουν τὰ παιδιὰ τους καὶ μετὰ τὴν «φυλλάδα» ὡς λέγουσιν συνήθως τὸ ἀλφαριθμητικόν.

8.— Διὰ τοῦτο οἱ περισσότεροι θεαίως, ποὺ θὰ ἐργασθῶν μετὰ τὸ ἀλφαριθμητικόν καὶ τὴν ἀναλυτικὴν μεθόδον, ὡς φροντίζουσιν ἵνα στοιχοῦν εἰς τὴν ψυχολογίαν τῶν ὁλοτήτων νὰ ἀποσποῦν φράσεις ἢ λέξεις ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν πινάκιδαν καὶ ἐνότητα τοῦ ἀλφαριθμητικοῦ καὶ νὰ ἐντυπώνων ὅπως ὀλικῶς προσδίδοντες τοῖσιν τι χρῶμα Ντεκρολύ εἰς τὴν πρώτην ἐντύπωσιν καθὼς καὶ εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ πινάκιδαν διὰ πινάκιδον, καρτελλῶν κ.λ.π. τηροῦντες ὅρα συνδιαστικῶς καὶ τὴν ἄλλην μορφήν διδασκαλίας.

9.— Ὡς μὴ διστάσιν οἱ δυνάμενοι οἱ μνημένοι, οἱ ἐμπειροί, οἱ τομηροί, οἱ προσδεμένοι ν' ἀρχίσιν πρῶτοι παρρητικῶς τὴν ἐργασίαν, νὰ ἀναφέρουν καὶ νὰ συνεργασθῶν μετὰ τὸν προϊστάμενόν των, καὶ νὰ συμβουλευθῶν ὀλοκληρῶν τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν καὶ ἀρθρογραφίαν, ν' ἀνταλλάξουν ἐπιστολάς μετὰ προβαδισάντων, νὰ καταρτίσιν πρόγραμμα, νὰ κρατήσιν λεπτομερῆ ἡμερολόγιον νὰ πειραματισθῶν ἐργαζόμενοι φιλοτίμως χωρὶς ἀπαισιοδο-

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΩΝ (*)

Υπό Γ. ΣΤΕΡΓΙΟΥ, 'Επιθεωρητοῦ Σχολείων

1.—ΣΚΟΠΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Ἡ πλήρης, λεπτομερής καὶ σαφής, εἰ δυνατόν, γνώσις ἐν ἐνιαίῳ ὄλῳ τοῦ ζῳικοῦ καὶ φυτικού κόσμου, ἀρχικῶς μὲν τῆς ἰδιαίτης πατρίδος τοῦ μαθητοῦ, εἰτα δὲ καὶ τοῦ ὑπολοίπου ἀπομεμαρυσμένου κόσμου πρὸς τὸν σκόπον, ὅπως καταστή ὁ μαθητὴς γνώστης κατὰ τὸ δυνατόν τῶν ἐν τῇ φύσει κρατούντων νόμων τῆς ζωῆς.

Διὰ τῆς τοιαύτης, ἔστω καὶ ἀμυδρᾶς κατ' ἀρχὴν, γνώσεως οὐ μόνον ἀποκτᾷ τὸ ἄκμον τὴν ἐπιβεβλημένην, χρήσιμον διὰ τὴν ζωὴν του ἐμπειρίαν, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη δίδει διαρκῶς τὴν Ὑπερτάτην Διευθύνουσαν τὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ Ἀρχήν, τὸν Δημιουργὸν Θεόν, ὅστις τὰ πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν.

2.—ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ — ΚΥΡΙΑ ΜΕΣΑ ΦΥΣΙΚΟῦ ΣΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

α') Ὁ διδάσκαλος δέον νὰ γνωρίζῃ λεπτο-

(1) Ἀπὸ τὰ πορίσματα τοῦ παιδαγωγικοῦ συνεδρίου τῆς περιφερείας του.

Ξίαν ἔστω μὲ κράμα κατ' ἀρχὴν παραλλαγῶν οἱ δὲ ἐλάχιστοι κατ' αὐστηράν ἀμυγῇ παραλλαγῇ, ἂν ἐργασθῶν ἐνιαίως εἰς τὸ σχολεῖον τῶν καὶ ἐνιαίως εἰς τὴν κοινὴν προσπάθειαν καὶ ἄς ἐτοιμασθῶν νὰ φέρουν τὸ φῶς τῆς πράξεως καὶ τὴν δάδα τῆς κατακτίσεως εἰς τὸ ἐπόμενον συνέδριον μὲ τοπικὰ ντοκουμέντα, γὰρ νὰ συμβῇ τὸ εὐχάριστον τῆς ἀναλήψεως πρωτοβουλίας πρὸς πειραματισμὸν καὶ ἄλλων πολλῶν, ὅπερ διασπλίζεται πανταχόθεν.

10.— Διὰ τοὺς ἀρχαίους ἐπιχορηγούμενους μάλ' ὅσον κατ' ἀρχὴν καὶ δογματικῶς ἡ μέθοδος τῶν προτύπων λέξεων καὶ ἡ κατὰ συμπερασμὸν ἀνεύρεσις καὶ ἀνάγνωσις τούτων κλπ. ὡς ἀναφέρεται εἰς σχετικὴν βιβλιογραφίαν, δὲν θὰ ξεμακρύνωμεν ἄνωγ ἀπὸ τὰ σύνελα, θὰ ἀπέχωμεν δὲ ἀπὸ τὰς βεβιασμένας ἀναλύσεις εἰς γράμματα, γὰρ ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐδῶ, ὅτι τὸ ἐνιαῖο πνεῦμα τόσον εἰς τὴν ὁργάνωσιν τοῦ σχολείου ὅσον καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ προσωπικοῦ εἶναι ἐν τῶν ὄντων ἄνευ.

11.— Ἀληθὲς εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχει καθιερωμένη καὶ ἐπιβεβλημένη μορφή διδασκαλίας. Κάθε διδασκαλία ὑπὸ τὸ γενικὸν βεβαί-

μερῶς καὶ ἐν ἐκτάσει τὴν Χλωρίδα καὶ τὴν Πανίδα τοῦ τόπου τοῦ Σχολείου του, ὡς καὶ ἄλλων περιοχῶν.

β') Ὁ σχολικὸς κήπος περιλαμβανὼν ἀρκετὴν ἐκτασιν ἐκ τῶν ὄντων οὐκ ἄνευ.

γ') Αἱ προμήθειαι, συλλογαὶ καὶ κατασκευαὶ εἰκόνων, κινηματογραφικῶν ταινιῶν, προπλάσμάτων, βιβλιοθηκῶν, μουσείων, γλαστρῶν, παροιμιῶν, διηγημάτων κ.λ.π. ὡς καὶ ἡ διατήρησις ζωοτροφείων (ὀρνίθων, μελισσῶν, κοινύλων, μεταξοσκώληκος κ.λ.π.) φέρουσι τοὺς μαθητὰς ἐγγύτερον πρὸς τὰ γινόμενα καὶ δημιουργοῦσι τὴν ἐν πολλοῖς ἐπιδιωκτέαν αὐτοσυναναστροφὴν.

δ') Τὰ μαθητικά ἡμερολόγια ἐπὶ τῶν ἐκάστοτε παρατηρήσεων ὡς καὶ αἱ συχναὶ ἐκδρομαὶ καὶ ἐπισκέψεις δημιουργοῦσι τὴν ἀπαιτούμενην ἀφόρμησιν διὰ τὴν ἐρευναν τῶν περὶ γινόμενων ἐν τῇ φύσει καὶ

ε') Συστηματικὴ καὶ βάσει σχεδίου ἐκλογὴ καὶ διάταξις ἐκείνης διδασκομένης Φυσιολογικῆς ὕλης.

3.—ΕΚΛΟΓΗ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΥΛΗΣ

Ἡ κατὰ βιοκοινότητος ἐκλογὴ καὶ διάταξις

ὡς πνεῦμα δίδει τὴν προσωπικὴν του σφραγίδα καὶ τὸ τοπικὸν χεῶμα.

12.— Ἀς μελετήσωμεν τοὺς συντηρητικῶς ἐργασθέντας καὶ ἄς ἐφαρμοσώμεν τὰς μεθόδους τῶν ὁσαύτως συντηρητικῶς καὶ εἰς ὀλίγα κατ' ἀρχὴν σχολεῖα, γὰρ τὴν ἀνοικοδομοῦνται τὰ ἐρεῖπια, τὰ ὕλη καὶ τὰ ἡθικά, τῶν χωριῶν μας, τὴν ἡλθον ἀπὸ τὸν στρατὸν, χθὲς ἀνελάβοντες καθήκοντα οἱ περισσότεροι, σημειοῦντες ἐπιμελῶς ἀποτυχίαν καὶ ἐπιτυχίαν, καταμερίζοντες ἀγαθῶς τὰς εὐθύνas μας γὰρ μᾶς φαίνονται σωστὰ τὰ ὑπὸ σοφοῦ τινος τῆς Παιδείας ἀνδρὸς λεχθέντα: Μὰ ὅσο γοργὰ καὶ ἂν γίνετα ἡ διαδοχὴ, βασικὴ ἀπαιτήσις εἶναι νὰ μὴ προβαίνομε σ' ἀλλαγὴς ποτοῦ ἀφαιμοῦσιν καὶ στερίωσιν, ὅτι κερδίσαιμε σὲ πρόβον συγκριτικὰ μὲ τὰ χθεσινά. Κάθε πρόβος εἶναι ὁργανικὰ ἐσωτερικὰ συνδεδεμένη μὲ τὴν προηγουμένη τῆς μορφῆς, ὅπως καὶ ὅλος ὁ πολιτισμὸς μᾶς γενεᾶς στηρίζεται, σὸν πολιτισμὸ τῆς περασμένης. Καὶ περαιτέρω: Στὸ δικό μας λαϊκὸν σχολεῖο, ἀνοίχτηκε δυνατότητα ποὺ περιμένει τὴν πραγματοποίησιν τῆς.

τῆς Φυσιολογικῆς ὕλης κρίνεται ὡς πλεονεκτικώτερα καὶ ἐπωφελεστέρα.

Ἐν τῇ βιοκοινότητι, ὡς π.χ. ἡ οἰκία, ἡ αὐλή, ὁ κήπος, ὁ ἀγρός, ὁ ἀμπελὼν, ὁ λιμὼν, τὸ ρυάκιον, τὸ ἔλος, τὸ δάσος, ἡ λίμνη, ἡ θάλασσα κ.λ.π., θὰ ἐξετάζονται ἅπαντα τὰ ἀποτελοῦντα καὶ συζῶντα κατὰ τοὺς νόμους τῆς συντηρήσεως ζῶα ἢ φυτὰ, κατ' ὅσον ταῦτα ὑφίστανται τὰς αὐτὰς φυσικὰς καὶ χημικὰς ἐπιδράσεις καὶ διότι ἐπιδρῶσιν ἐπ' ἄλληλων ἀλληλεξαρτώμενα ἀπ' ἄλληλων καὶ ἐκ τοῦ συνόλου.

4.—ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Αὕτη δέον ν' ἀρχῇται ἐκ τῶν πρώτων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου κατὰ τρόπον φυσικόν, ἀβίαστον καὶ εὐχάριστον μὲ ἀφόρμησιν ἀπὸ τῶν ζωντανῶν φυσικῶν περιβάλλον τῆς ἰδιαίτης Πατρίδος τῶν μαθητῶν, ὡς τοῦτο τὸ περιβάλλον τροφοδοτεῖ τὴν ἐκάστοτε Ἑννοίαν Συγκεντρωτικὴν Διδασκαλίαν.

Διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις Γ', Δ', Ε' καὶ ΣΤ' ἡ ἀφόρμησις δύναται νὰ γίνῃ ἀπὸ προηγουμένων μαθημάτων, ἀπὸ παρατήρησιν, εἰκόνα, ἀπὸ τεχνικὸν τι διήγημα καὶ γενικῶς ἀπὸ διδομένην τινὰ εἰκαιρίαν, δυναμένην νὰ προκαλέσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν.

Ἀπαραίτητος τυγχάνει ἡ καθ' ὁμάδας ἡ κατ' ἄτομον ἐπίσκεψις, παρατήρησις καὶ ἐξετάσεις μᾶς ὁρισμένης τοπικῆς ἐνότητος, ἐνὸς ὁρισμένου ἀγροῦ ἢ λιμῶνος κλπ. τῶν διδασκομένων, ἐξεταζομένων ὅπου ταῦτα ζῶσιν, ὑπάρχουσιν, ἀναπτύσσονται ἢ γίνονται καὶ μάλιστα οὐχὶ εἰς μίαν στιγμὴν τῆς ζωῆς τῶν, ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν ταύτης καὶ κατὰ τὰς 4 ἐποχὰς τοῦ ἔτους.

Ἐκ τῆς γενικῆς κατ' ἀρχὰς ἐπισκοπῆσεως, ὡς συνόλου, ἐκάστης βιοκοινότητος ἡ ἐξέτασις θὰ προχωρῇ εἰς τὰ ἐπὶ μέρους συνυπάρχοντα ζῶα ἢ φυτὰ, ὅν οἱ κυριώτεροι καὶ περισσότερον χαρακτηριστικοὶ ἀντιπροσωπεύοντες δέον νὰ ἐξετάζονται λεπτομερέστερον πῶς ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς ἢ ὁμοειδεῖς πρὸς αὐτοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ὁσίων ἢ ἐξέτασις δέον νὰ γίνῃται συντομώτερον διὰ συσχέτισεως.

Οἱ μαθηταί, εἶναι ἀνάγκη νὰ κατανοήσωσι ὅτι ὑπάρχει ἐνότης, ἁρμονία καὶ ομοιογένεια ἐν τῇ φύσει, ὅτι ἄνευ τῆς αἰτιώδους συσχέτισεως δὲν δύναται νὰ γνωρίσωσι τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ καὶ ὅτι ὁλόκληρος ὁ ζωικὸς καὶ φυτικὸς κόσμος ἀσχετὴς ἐπιδράσιν καὶ ἔχει σημασίαν διὰ τὴν ἐν γένει ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὡς ἀναγκαῖα κρίνεται ἐπίσης ἡ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ὁργάνωσις τῶν μαθητῶν εἰς τοὺς τρέ-

πους τῆς ἐρεῦνης, παρατηρήσεως, συλλογῆς, ταξινομήσεως καὶ συστηματοποίησεως τῶν διδασκομένων, ὡς καὶ ἡ πρόσκλησις εἰς τὸ Σχολεῖον τῶν εἰδικῶν ὅπως ἀναπτύξωσι τὰ λίαν γνωστὰ εἰς τοὺς ἀντικείμενα τῶν ἀσχολιῶν ἢ τῶν ἐπὶ ζήσεών των.

Μορφή καὶ πορεία διδασκαλίας:

Κατὰ τὴν ἐργασίαν ἐνδείκνυται ὁ περιγραφικὸς τρόπος διὰ τὰς κατωτέρας τάξεις καὶ ὁ τῶν αἰτιῶδων σχέσεων, βιολογικῶς, διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις, μὴ ἀπαιτοῦντος τοῦ διδασκάλου ἀναζητήσεως βιολογικῶν ἀληθειῶν, ὅταν τοῦτο δὲν εἶναι ἐμφικτόν, ὡς συνήθως συμβαίνει εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις.

Ἡ βιολογικὴ ἐξέτασις τῶν διδασκομένων μὲ τὴν ἐξήγησιν τῆς κατασκευῆς τῶν διαφόρων ὁργάνων τοῦ σώματος τῶν ζῶων καὶ τῶν φυτῶν, τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸ σύνολον τοῦ ὁργανισμοῦ τυγχάνει ἐπιβεβλημένη διὰ τὴν πλήρη γνώσιν τοῦ σώματος ζῶον ἢ φυτοῦ καὶ διότι αὕτη δύνει τὴν κρίσιν καὶ ἀναπτύσσει ἀρετὰς, ὅπως τὴν συμπάθειαν πρὸς τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ὁρμὴν ἀντίληψιν τῆς θέσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ φύσει.

ΠΟΡΕΙΑ: Ἡ τριμερὴς ἄνευ δεσμεύσεως τοῦ διδασκάλου ὡς πρὸς τὴν διαδοχὴν τῶν φάσεων τῆς, καθ' ὅσον αὐταὶ θὰ ρυθμίζονται ἀναλόγως τῶν ἐμφανιζομένων περιπτώσεων καὶ τῆς φύσεως τοῦ διδασκτέου.

Ἐνδείκνυται ἡ συγκεντρωτικὴ ἀνασκόπησις τοῦ διδασκτέου καὶ ἡ ἐξέτασις τῆς σπουδαιότητος του ἐν τῇ φύσει ὡς καὶ τῆς σημασίας ἢ ἐνέχει τοῦτο διὰ τὸν ἀνθρώπον. Ἡ μετάβασις ἀπὸ μᾶς βιοκοινότητος εἰς ἑτέραν δέον νὰ γίνῃται μετὰ ἐπισκόπησιν τῶν διδασκτέων καὶ μετὰ συσχέτισιν καὶ συγκρίσιν ταύτης πρὸς προηγουμένης ἐξετασθείσας βιοκοινότητος.

Ἐνταῦθα δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἐξάντησις ἐκάστης ἐξετασθείσης βιοκοινότητος ἀποβαίνει ἀνεφικτός.

Κατὰ τὴν ἐκφρασὴν ἡ ἐξέτασις καὶ ἀναπαράστασις δι' ἱκανογραφημάτων τῶν διδασκτέων κρίνεται ὡς ἀπαραίτητος, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἐργασίᾶν ταξινομήσεως, συλλογῶν, περιποιήσεων, φροντίδων κ.λ.π.

Εἰς τὴν Φυσικὴν Πειραματικὴν καὶ τὴν Χημικὴν θὰ πρέπει οἱ μαθηταὶ νὰ μάθωσι νὰ ἐξηγῶν τὰ γύρω τους φυσικὰ καὶ χημικὰ φαινόμενα. Ἡ τοιαύτη γνώσις, χρήσιμος διὰ τὴν ζωὴν, ἱκανοποιεῖ ἐν ταύτῃ τὴν περιέργειαν καὶ δίδει ἀπάντησιν εἰς τὸ

Η ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ Η ΚΥΡΙΩΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ (*)

Του **κ. Β. ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ**, 'Επιθεωρητοῦ Σχολείων

Α' ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΙΑ

1.—'Εννοια τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος.

'Ιδιαιτέραν λέγοντες, ἐννοοῦμεν τὸν τόπον ἔνθα ἐγεννήθη ὁ μαθητής, ἐμεγάλωσε καὶ ἔζη καὶ τὸν ὅποιον δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν μετὰ τῶν μαθητῶν μας μεταβαλίνοντες περὶ.

2.—Σπουδαιότης τοῦ μαθήματος.

'Ερευνᾶν ψυχολόγων καὶ παιδαγωγῶν κατέληξαν εἰς τὸ πόρισμα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν πῶσι καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γνωρίσῃ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς τὸν περιβάλλοντα αὐτὸν κόσμον. 'Εκαστος ἡμῶν εἶναι στενὰ συνδεδεμένος μετὰ τὸ φυσικὸν τοπεῖον εἰς τὸ ὅποιον ἐγεννήθη καὶ ἐμεγάλωσε μετὰ τοὺς συγγενεῖς του καὶ τοὺς λοιποὺς συγχωριανοὺς του, μετὰ τὰ ἔθνη, τὰ κράτη, τὰ παραδόσεις κ.τ.λ.

Αὐτὸ εἶναι φυσικὸν διότι εἰς τὴν ἰδιαιτέραν μας πατρίδα εἶδμεν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἀνεπνεύσαμεν τὸν ζωογόνον ἀέρα τῆς, ἠσθάνθημεν τὴν στοργὴν τῶν γονέων μας, ἠσπάσθημεν μετὰ

(*) Πορίσματα ἀπὸ παιδαγωγικὸ συνέδριον τῆς περιφέρειας Σιντικής.

αὐτῶν προβαλλόμενον πῶς καὶ γιὰ τὴν φαινομένην.

Διὰ τοῦ πειράματος ἐκτελούμενου κανονικῶς θὰ πρέπει οἱ μαθηταὶ νὰ παρατηρήσουν τὸ φυσικὸν καὶ χημικὸν φαινόμενον ὅπως τοῦτο ἐκτυλίσσεται.

Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πειράματος ἐπιβεβαιωμένη τυγχάνει ἡ περιγραφή τοῦτου ὡς καὶ ἡ λύσις τῶν προβαλλομένων ἀποριῶν, τῇ βοήθειᾳ τοῦ διδασκάλου.

Εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐκφράσεως ἰχνογραφοῦνται τὰ διάφορα ὄργανα ἢ καὶ κατασκευάζονται καὶ βιογραφεῖται ὁ φερερτής.

Διὰ τοῦ μαθήματος τῆς 'Ορολογίας θὰ πρέπει οἱ μαθηταὶ νὰ γνωρίσουν τὸν φυσικὸν πλοῦτον τῆς χώρας τῶν καὶ τοῦ ξένου κόσμου, ὡς καὶ τὴν σημασίαν ἣν ἔχει οὗτος διὰ τὸν ἄνθρωπον.

'Επὶ τοῦ προκειμένου αἱ ἐπισκέψεις τοιούτων περιοχῶν φέρουσι τοὺς μαθητὰς ἐγγύτερον πρὸς τὰ πράγματα.

σεβασμὸν τὴν ἱερὰν εἰκόνα τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας, ἠκούσαμεν μετὰ προσοχὴν καὶ περιέργειαν διαφόρους θρύλους, παραδόσεις καὶ τραγούδια καὶ τέλος ἐκεῖ ἐμάθομεν τὰ πρῶτα γράμματα.

'Ενεκα τῶν ἀνωτέρω ψυχολογικῶν λόγων ἀποκτᾶ τὸ μάθημα τῆς πατριδογνωσίας μεγάλην ἀξίαν. 'Επιβάλλεται δὲ νὰ στηρίζωμεν εἰς αὐτὸ τὸ ὅλον ἔργον τῆς ἀγωγῆς.

Τὸ μάθημα τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν βάσιν ὅλων σχεδὸν τῶν μαθημάτων καὶ κυρίως τῆς Γεωγραφίας, 'Ιστορίας καὶ Φυσιγνωστικῶν.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ λάβῃ ἀντίληψιν τῆς εὐρύτερας πατρίδος τοῦ ὁ μαθητής, ἐὰν δὲν γνωρίσῃ καλῶς τὴν ἰδιαιτέραν του τοιαύτην. Ποτὲ δὲν θὰ κατορθώσῃ νὰ συλλάβῃ τὴν ἔννοιαν τῶν διαφόρων γεωγραφικῶν στοιχείων, ἐὰν δὲν ἐπισκεφθῇ καὶ ἐξετάσῃ μετὰ τὸν διδασκάλον του τὸ ποτάμι, τὴν λίμνην, τὸν λόφον κτλ. τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος.

Εὐκόλως θὰ κατανοήσῃ τὰ διάφορα γεγονότα, ἅτινα θὰ διδαχθῇ εἰς τὰς μεγαλύτερας τάξεις, ἐὰν γνωρίσῃ τοὺς μύθους καὶ τὰς παραδόσεις, τὰ ἡρωϊκά τραγούδια τοῦ τόπου τοῦ κ.τ.λ.

Διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τοῦτου, ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀσκήσις καὶ ἀνάπτυξις πολλῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν ἱκανοτήτων.

Διὰ τῶν ἐκδρομῶν πρὸς παρατήρησιν διατηρεῖται ἡ υγεία τῶν μαθητῶν. 'Επίσης ἀσκεῖται ἡ παρατήρησις, αὐτενέργεια, βούλησις, συναισθημα κ.τ.λ.

'Επιτυγχάνεται προσέτι ἡ ἀπόκτησις σταθερῶν γνώσεων, ἡ καλλιέργεια τῆς ἀγάτης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὰ ἀθάνατα ἑλληνικὰ ἰδανικά καὶ εἰσάγεται ὁ μαθητής φυσικῶς καὶ ἀδιάσπῳ εἰς τὰ ὕλικά καὶ πνευματικὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ.

3.—Σκοπὸς τοῦ μαθήματος

'Ο σκοπὸς τοῦ μαθήματος τῆς πατριδογνωσίας δὲν θὰ ἦτο καθόλου τομηρὸν νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἀποτελεῖ τὸν βασικὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς. Πρέπει ἐπομένως νὰ καταβληθῇ ἐκ μέρους βλῶν ἡ προσπάθεια πρὸς δημιουργίαν ἐνὸς στενοῦ καὶ ἀκαταλύτου βιοψυχικοῦ συνδέσμου τῶν μαθητῶν μετὰ τὸ πατρικὸν ἔδαφος μετὰ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος, ὅπως ἐκδηλώνεται εἰς τὰς ὑψηλὰς ἀνατάσεις τῆς Χριστιανικῆς μας Θεοσεβείας, εἰς τὴν ἔνδοξον ἡμῶν ἱστορίαν, τὴν τοπικὴν λαϊκὴν τέχνην, τὰ

ἀγνὰ ἑλληνικὰ ἔθνη καὶ ἔθιμα γιὰ νὰ γίνωμεν ὅταν μεγαλώσωμεν οἱ μαθηταί, σκαπανεῖς τοῦ ὕμνου ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ἥρωες ὅταν χρειασθῇ νὰ ὑπερασπίσωμεν τὴν πατρίδα τῶν.

'Η πατριδογνωσία, ὡς προεισαγωγικὸν μάθημα τῆς Γεωγραφίας ἔχει ὁρισμένους καὶ συγκεκριμένους σκοποὺς.

1.—Νὰ ἐξετάσῃ καὶ γνωρίσῃ ὁ μαθητής τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, φυσικῶς, πλουτοπαραγωγικῶς καὶ πολιτιστικῶς π.χ. Νὰ μάθῃ τὰ ὄρη, τοὺς ποταμούς, τὸ κλίμα, τὰ προϊόντα, τέχνας, ἔθνη καὶ φυτὰ, τὰ ἔθνη καὶ ἔθιμα τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου αὐτοῦ.

2.—Νὰ κατανοήσῃ τὰς θεμελιώδεις γεωγραφικὰς ἐννοίας π.χ. τί εἶναι ὄρος, δάσος, ποταμός, λίμνη κ.λ.π. καὶ τὰ σύμβολα αὐτῶν, ἵνα εἰσαχθῇ βραδύτερον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς κυρίως Γεωγραφίας καὶ ἀνάγνωσιν τοῦ Γεωγραφικοῦ χάρτου καὶ

3.—Νὰ γνωρίσῃ τὰ διάφορα μετεωρολογικὰ φαινόμενα τῆς πατρίδος του. Π.χ. βροχάς, ἀνέμους, χιόνιας, κ.λ.π. 'Ωφέλιμα διὰ τὴν πρακτικὴν ζωὴν του.

4) 'Υλὴ καὶ διάταξις αὐτῆς

Οἱ μαθηταὶ θὰ διδαχθῶν ὅτι ἀφορᾷ τὴν ἰδιαιτέραν τῶν πατρίδα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἡτοι :

Τὸ σχολεῖον καὶ ἡ ζωὴ τῶν εἰς αὐτό. 'Η ζωὴ τῶν παιδιῶν εἰς τὸ σπίτι, τοὺς δρόμους καὶ τὴν ἐξοχὴν. 'Η ζωὴ τῶν κατοίκων τῆς στενωτέρας πατρίδος.

Αἱ ἐργασίαι τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας εἰς τὸ σπίτι, εἰς τὰ κτήματα, εἰς τὰ χειροτεχνικὰ ἔργα καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας ἀσχολίας.

Τὸ ἐμπόριον, ἡ συγκοινωνία, αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως, αἱ ἐρταὶ καὶ διασκέδασεις, ἡθὴ καὶ ἔθιμα, ἰδιωματισμοί, παραμύθια, παροιμίαι, ναυορίσματα καὶ εὐχαὶ τοῦ συνηθίζονται σὲ καθεστὸς.

'Η φύσις καὶ τὰ ἀντικείμενά της π.χ. ἄγροι, δάση, λόφοι, βουνά, ὄρη, λίμνες, ποταμοί, ὁρμητικαί, καταρράκται, πεδιάδες, ὁροπέδια κ.τ.λ.

Εἰς αὐτὰ πρέπει ἀκόμη νὰ προστεθῶν ὡς ἀντικείμενα ἐξετάσεως τὸ ἔδαφος καὶ ὑψόμενος, τῆς πατρίδος, ἡ βλάστησις καὶ ὁ ζωικὸς κόσμος, οἱ ἄνθρωποι, τὸ κλίμα, καιρικὰ μεταβολαί, οὐράνια φαινόμενα.

Προβλεπόμενος τοῦ σώματος καὶ ἀπόκτησις ὁρισμένων ὑγιεινῶς συνηθειῶν.

Ἀκόμη θὰ ἐξετασθῶν τὰ διάφορα ἔργα λαϊκῆς τέχνης τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τὰ χάρσιν καὶ αἱ ἐκκλησίαι καὶ ὅλα γενικῶς τὰ ἔργα τὰ ὅποια ἡ τέχνη τῶν προγόνων μᾶς παρέδωκε καὶ

πρὸς τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἀναπτύξωμεν τὸν σεβασμὸν τῶν μαθητῶν.

Κατὰ τὸν χειμῶνα νὰ διδάσκωνται τὰ πολιτιστικὰ στοιχεῖα καὶ κατὰ τὴν ἀνοιξὴν καὶ καλοκαίρι τὰ φυσιογνωστικὰ στοιχεῖα.

5. Τρόπος διδασκαλίας.

'Η πατριδογνωσία δὲν πρέπει νὰ διδάσκηται εἰς ἰδιαιτέρον μάθημα, ἀλλὰ νὰ ἐνυφαινῇται καὶ νὰ ἀποτελῇ τὴν βάσιν τῆς ἐνιαίας συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας.

'Εντὸς αὐτῆς θὰ ἐνυφαινῶνται τὰ θρησκευτικά, Φ. 'Ιστορία, πραγματογνωσία, λεκτικαὶ ἀσκήσεις, ἱστορία τοῦ τόπου κ.τ.λ.

Διότι ἂν χωρισθῇ ἀπὸ τὰς ὡς ἄνω μαθήματα ἡ πατριδογνωσία παύει νὰ ἔχῃ τὴν πραγματικὴν ἔννοιαν καὶ ἀξίαν δηλ. νὰ θεωρῇται ὡς γνῶσις τῆς πατρίδος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

Αὐτὸ δὲν ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι οἱ μὴ διδάσκοντες κατὰ τὸ σύστημα τῆς πρέπει νὰ παραμελῶσι τὸ μάθημα τῆς πατριδογνωσίας.

Οὗτοι θὰ διδάσκωσι τὸ μάθημα τοῦτο ὡς καὶ οἱ ἐργαζόμενοι μετὰ τὸ σύστημα τῆς Ε.Σ.Α. κατὰ τὸν κατωτέρω ὑποδεικνυόμενον τρόπον.

'Η διαφορὰ θὰ ἔγκειται εἰς τοῦτο. Οἱ μὲν ἀκολουθοῦντες τὸ σύστημα τῶν χωριστῶν μαθημάτων θὰ διδάσκωνται τοῦτο ὡς ἰδιαιτέρον μάθημα, οἱ δὲ ἄλλοι θὰ ἐνυφαινῶσι ὅλα σχεδὸν τὰ μαθήματα.

Σύμφωνα μετὰ τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν ἐγγὺς τοπικῶς καὶ ψυχολογικῶς πρὸς τὰ μακρὰν θὰ ἀρχίσωμεν τὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τὴν αἰθουσαν τῆς διδασκαλίας. 'Επειτα θὰ διδαχθῶν τὸ σχολεῖον, αὐτὴ καὶ τὰ κτήματα, τοὺς δρόμους, συνοικία, ἐκκλησία ὅπου δὲ θὰ εὐρύνεται ὁ κύκλος τῆς ἐργασίας μας.

Εὐνόητον τυγχάνει βεβαίως ὅτι δὲν πρέπει νὰ σπεύδωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν ταυτοχρόνως πολλῶν ζητημάτων, οὔτε νὰ νομίζωμεν ὅτι πρέπει κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πρώτου σχολικοῦ ἔτους νὰ ἐξετασθῶν ὅλα τὰ ζητήματα. Θὰ προσφερθῇ τόση καὶ τοιαύτη ὕλη, ὅση εἶναι δυνατόν νὰ ἀφομοιώσωμεν οἱ μαθηταί.

Οὕτω εἰς τὴν Βαν τῶν εἰς εἶναι δυνατόν νὰ διδαχθῶν περὶ σχολεῖον, ἐκκλησίας, οἰκίας καὶ τῶν πέριξ αὐτῶν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐργασίαν εἰς αὐτὰ. 'Επίσης κατὰ τὸν ἀπλούστατον τρόπον περὶ τῶν σημείων τοῦ ὁρίζοντος, γεωγραφικῶν στοιχείων καὶ μετεωρολογικῶν φαινομένων.

Εὐχαρίστως θὰ ἀκούσωμεν οἱ μαθηταὶ διαφορὰς θρύλους, μύθους, παραμύθια, παροιμίαι καὶ τραγούδια τοῦ τόπου. Μετὰ μεγάλην δὲ προθυμίαν, θὰ διδάσκωμεν ὅτι ζητήσωμεν οἱ μαθηταὶ νὰ μάθωσι, λαμβάνοντες ἀφορμὴν ἀπὸ πα-

ρατηρήσεις τὰς ὁποίας θὰ κάμουν κατὰ τὰς συχνὰς ἐκδρομὰς μας πρὸς τὸν σχολὸν τοῦτον.

Εἰς τὴν Βαν τάξιν θὰ ἐξετάζονται τὰ ὡς ἄνω καλλίτερον καὶ θὰ εὐρύνεται ὁ κύκλος.

Εἰς τὴν Γην τάξιν ἡ ἐξέτασις θὰ γίνηται ἐπιστημονικώτερον πῶς, θὰ ἐξετάζηται δὲ ἡ ἰδιαιτέρα πατρίς ἀπὸ πύσης ἀπόψεως. Ἐάν ἔχωμεν καιρὸν θὰ διδάσκωμεν καὶ τὸν Νομὸν τοῦ μαθητοῦ.

Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἐάν εἰπωμεν ὅτι τὸ μᾶθημα τοῦτο δὲν ἐξαντλεῖται οὔτε κατὰ τὰ ἐξ ἡμέρας τῆς φοιτήσεως τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον. Καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτου θὰ φέρωμεν τὸ παράδειγμα ὅτι ὁ διδάσκαλος ὅταν διδάσκει εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς Στ' τάξεως ἱστορίαν ὀφείλει νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου τούτου.

Διὰ νὰ ἐπιτυγχώμεν εἰς τὸ μᾶθημα τοῦτο, θὰ ὀδηγώμεν τοὺς μαθητὰς μας καὶ στὸ ὑπαιθρο, λαϊκὰς ἀγοράς, κτίρια κ.λ.π. καὶ θὰ προβαίνομεν εἰς παρατηρήσεις, μετρήσεις, συγκρίσεις, συλλογὰς καὶ κρατοῦνται δὲ διάφοραι σχετικαὶ σημειώσεις.

Βον ΚΥΡΙΩΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

1.— Σ π ο υ δ α ι ὅ τ η ς .

Τὸ μᾶθημα ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα καὶ συντελεῖ τὰ μέγιστα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σχολικοῦ τῆς ἀγωγῆς. Διότι:

α) Ἐφοδιάζει τοὺς μαθητὰς μὲ χρησίμους γνώσεις διὰ τὴν ζωὴν. Μανθάνει ὁ μαθητὴς τὰς θέσεις ἐκάστης ἐλληνικῆς πόλεως ἢ ξένης. Πληροφορεῖται περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἐδάφους, τοῦ πολιτισμοῦ, τὸν συγχωριανῶν κ.λ.π. πράγματα χρήσιμα διὰ τὴν ζωὴν του. Προσέτι προφυλάσσει αὐτὸν ἀπὸ τὴν γελοιποίησιν.

β) Διὰ τῆς ἐξετάσεως τῆς ἰδιαιτέρας καὶ ευρύτερας του πατρίδος ἀναπτύσσεται ἡ φιλοπατρία.

γ) Διὰ τῆς παρατηρήσεως τῶν θαυμασίων τῆς φύσεως καὶ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων προάγεται ἡ πίστις πρὸς τὸν Θεόν, οὐρῶν καὶ καλλιεργοῦνται τὰ συναισθήματα τοῦ καλοῦ, τῆς μετριοφροσύνης κ.τ.λ.

δ) Συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παρατηρητικότητος, τῆς κρίσεως, μνήμης, φαντασίας, ἐργονευτικῆς ἰκανότητος κ.τ.λ.

ε) Ὑποβοηθεῖ εἰς τὴν κατανόησιν ἄλλων μαθημάτων ὡς τῶν Φυσικογνωστικῶν, ἱστορίας κ.τ.λ.

2.— Σ κ ο π ὅ ς .

Σκοπὸς τοῦ μαθήματος τῆς Γεωγραφίας εἶναι:

α) Νὰ παρῶσιν εἰς τοὺς μαθητὰς σαφὴ εἰκόνα τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ὅπως διαμορφοῦται αὕτη ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν στοιχείων τῆς φύσεως καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου.

β) Νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ κατανοήσουν τοὺς λόγους τῆς διαμορφώσεως αὐτῆς. Νὰ κατανοήσουν τὰς αἰτιώδεις σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται μεταξὺ τῶν παραγόντων αὐτῶν καὶ τὰς γεωγραφικὰς ἀληθείας καὶ Νόμους πού διέπουν τὰς σχέσεις αὐτῶν, νὰ ἀναπτύξῃ δηλ. τὴν γεωγραφικὴν σκέψιν καὶ δημιουργήσῃ συνείδησιν περὶ τοῦ χώρου καὶ τῆς ζωῆς.

3.— Ἐ κ λ ο γ ῇ τ ῆ ς ὕ λ η ς :

Πρέπει νὰ κατανοηθῇ ἀπὸ ὅλους μας, ὅτι πρέπει πρῶτον ὁ μαθητὴς νὰ γνωρίσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ κατόπιν νὰ προχωροῦμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ξένων χωρῶν.

Ἐκ τῶν ξένων Κρατῶν νὰ ἐξετάζονται λεπτομερῶς αἱ ἔχουσαι σχέσιν πρὸς τὴν πατρίδα μας.

Περὶ τῶν εὐρισκομένων μακρὰν τῆς Ἑλλάδος καὶ μὴ ἔχουσιν σχέσιν πρὸς αὐτήν, θὰ γίνηται μικρὰ συζήτησις. Θὰ ἀναφέρονται δηλ. ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς καὶ ὀλίγα πινὰ περὶ τοῦ ἐδάφους, κλίματος καὶ πολιτισμοῦ.

Καταστρέφει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μαθητοῦ, τὴν μνήμην του κ.λ.π. οὗτω δὲ ἀποτυγχάνει ὁ σκοπὸς τοῦ μαθήματος, ὅταν ἐξ ἐλάχιστης περιοχῆς ἀναφέρωμεν λεπτομερείας καὶ ὅλα τὰ χωρία, εἰρηνοδικεῖα κ.τ.λ.

Θὰ παρέχονται ὀλίγα καὶ ὀφέλιμα μόνον γεωγραφικὰ στοιχεῖα τόσα ὅσα ἀπαιτῶνται διὰ νὰ σχηματίσῃ ὁ μαθητὴς σαφὴ εἰκόνα τῆς περιοχῆς ἢ χώρας.

Νὰ ἐξετάζονται τὰ σπουδαιότερα γεωγραφικὰ στοιχεῖα καὶ αἱ σχέσεις αὐτῶν μεταξὺ τῶν καὶ πρὸς τὸν ἀνθρώπου ὡς καὶ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς αὐτά, ἥδη, ἔθνη, τραγούδια, πολιτισμός, συγχωριανία, θρησκεία κ.τ.λ.

Θὰ ἀρχίσωμεν τὴν διδ(δ)λίαν μας ἀπὸ τὸ σχολεῖον, τὸ χωριὸν τοῦ μαθητοῦ, τὴν περιοχὴν αὐτοῦ καὶ οὕτω προχωροῦντες θὰ ἐξετάσωμεν ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα.

Ὅταν εἰμεθα βέβαιον, ὅτι κατέχουν ἀρκετὰ στοιχεῖα περὶ τῆς πατρίδος μας θὰ ἐξετάσωμεν τὰ γειτονικά κράτη.

Ἡ ἐξέτασις τῶν γειτονικῶν κρατῶν θὰ γίνῃ ἐπὶ τῶν μαθητῶν τῆς Εἰς τάξεως κατὰ τὸ 2ον ἐξάμηνον.

Μὲ τοὺς μαθητὰς τῆς Στῆς τάξεως, ἀφ' οὗ ἐξετάσωμεν τὴν γῆν ὡς (οὐράνιον) πᾶν καὶ τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῆς μαθηματικῆς γεωγραφίας.

Ἡ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΑΣ ΣΤΙΣ ΠΡΟΤΥΠΕΣ Β' ΚΑΙ Ε'-ΣΤ' ΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΜΕΣΣΕΝΙΚΟΛΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

Τοῦ κ. ΚΩΝΣΤ. Γ. ΚΑΜΠΟΥΡΗ, Δ)λου

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1958, κατόπιν ἀποφάσεως τῆς ἐκ διδασκάλων ἐπιτροπῆς ὁργανώσεως «Προτύπων σχολείων», ἐπὶ τὴν Προεδρίαν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ μας κ. Δ. Λαζακοπούλου, τῆς συστάσεως κατόπιν τῆς ἐπ' ἀριθ. 1583)24-7-58 Διαταγῆς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ μας κ. Κ. Μπάλλα, ἀνέλαβον τὴν ὁργάνωσιν τῶν Β' καὶ Ε' ΣΤ' τάξεων τοῦ ὡς ἄνω Δημοτικοῦ Σχολείου ὡς Προτύπων τοιοῦτων.

Ἡ λειτουργία τῶν Προτύπων τάξεων ἤρχισεν εὐθὺς ἀμέσως, συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ συνταχθέντος ἐπὶ τῆς ἐπιτροπῆς «Πρακτικοῦ λειτουργίας Προτύπων σχολείων» τῆς 26-11-58. Εἶναι γεγονός, ὅτι πλείστα δυσκολίας καὶ ἐμπόδια συνηγήσαμεν μέχρι σήμερον καὶ

φίας (μεσημβρινός, ἰσημερινός, γεωγραφικὸν πλάτος καὶ μήκος, ἥλιος, σελήνη, ἐκλείψεις αὐτῶν) θὰ ἐπιλαμβανόμεθα τῆς ἐξετάσεως τῶν ὑπολοίπων χωρῶν ὡς ἀνωτέρω ἀναφέρουμεν.

4.— Ἐ π ε ξ ε ρ γ α σ ί α τ ῆ ς ὕ λ η ς

Ὁ καλλίτερος τρόπος διδ(δ)λίας τῆς γεωγραφίας τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ ἐξέτασις κατὰ φυσικὰς γεωγραφικὰς περιοχάς.

Αἱ περιοχαὶ αὗται περιλαμβάνουν ὅλα τὰ συνανήκοντα γεωγραφικὰ στοιχεῖα ἐνῶ τὰ ὅρια τῶν Νομῶν χωρίζουν αὐτά.

5.— Τ ρ ὀ π ο δι δ α σ κ α λ ί α ς .

Ὑπάρχουν οἱ ἐξῆς τρόποι διδ(δ)λίας τῆς Γεωγραφίας.

α) Ὁ διδ(δ)λος ἢ μαθητὴς τι ἀναγινώσκει ἑκτὸς βιβλίου Γεωγραφίας, οἱ δὲ μαθηταὶ παρακολουθοῦν εἰς τὸν χάρτην.

β) Καλοῦνται οἱ μαθηταὶ νὰ παρατηρήσουν ἐπὶ τινὰ λεπτὰ τῆς ὥρας τὸν χάρτην των. Μετὰ ταῦτα ἐπακολουθεῖ συζήτησις καὶ τέλος γίνεται ἡ ἐφαρμογὴ δηλ. ἡ ἐκπομπὴ, χαρτογράφηση, κατασκευὴ ἀναγλύφου χάρτου, νοερὰ ταξείδια, ἀνάγνωσις ἐκ βιβλίου, ἐφημερίδων ἢ περιοδικῶν κ.τ.λ.

γ) Λαμβάνομεν ἀφορμὴν ἐκ τινος χαρακτηριστικοῦ γνωρίσματος τῆς περιοχῆς π.χ. καλλιέργειαν σίτου, σταφίδος κ.λ.π. ἢ ἐκ τινὸς γεγονότος καὶ καταλλήλως ὀδηγοῦντες τοὺς μαθητὰς ἐξετάζομεν ὅλα τὰ στοιχεῖα.

Ἐχομεν τὴν γνώμην, ὅτι δὲν πρέπει νὰ

πολλὰ προβλήματα ἀνέγκωμεν κατὰ τὴν περιοδὸν ταύτην. Ἐκαστος διδάσκαλος, εἰς τὸ σχολεῖον του δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ συναντήσῃ τοιαῦτα προβλήματα καὶ ἐμπόδια.

Προκειμένου ὅμως περὶ προτύπων τάξεων, ταῦτα πολλαπλασιάζονται, διότι καὶ αἱ ἀπαιτήσεις πολλαπλασιάζονται. Ἀναφέρονται δὲ ταῦτα κυρίως εἰς τὸν διδακτῆρικόν τομέα, τὸν τομέα τῶν ἀναγκῶν τοῦ σχολείου, ὡς ἡ ἐλλείψις τῶν ἀναγκαίων ἐποπτικῶν μέσων καὶ διδακτικῶν ὁργάνων κ.ο.κ. Διὰ τοῦτο καὶ κατ' ἀρχὰς μετ' ἐπιφυλάξεως ἀπεφασίσαμεν νὰ ἀναλάβωμεν προτύπους τάξεις. Μὲ τὴν βοήθειαν ὅμως τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ μας ἀντιμετωπίσαμεν ὅλας τὰς δυσκολίας καὶ δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι ἀνταπε-

μείνομεν προσκεκολλημένοι εἰς ἓνα τρόπον διδασκαλίας.

Ἐκεῖνα κυρίως, τὰ ὁποῖα προέχουν εἶναι:

1) Νὰ μὴ περιορίζηται ἡ αὐτενέργεια τοῦ μαθητοῦ διὰ τῆς παροχῆς τῆς ὕλης ἐτοιμῆς ἐπὶ τοῦ διδ(δ)λου. Οἱ μαθηταὶ νὰ ἀνατρέχουν διὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ὕλικου καὶ τὴν ἀνακρίνωσιν εἰς τοὺς σημμαθητὰς των.

Κατὰ τὴν συζήτησιν νὰ μὴ ἐπεμβαίνει ὁ διδ(δ)λος εἰ μὴ μόνον, ὅταν ὑπάρχῃ λόγος. Νὰ συνηθίσουν οἱ μαθηταὶ νὰ συζητοῦν ὡς πολιτισμένοι ἄνθρωποι.

2) Ὅλοι οἱ μαθηταὶ νὰ ἔχουν ἐνώπιόν των χάρτας κατὰ τὴν συζήτησιν, ὁ δὲ χάρτης τοῦ σχολείου νὰ εἶναι μεγάλων διαστάσεων καὶ ἄνεν πολλῶν λεπτομερειῶν.

3) Ὅλοι οἱ μαθηταὶ νὰ ἔχουν τετράδια χαρτογραφίας, εἰς τὰ ὁποῖα νὰ χαρτογραφοῦν τὰς διδασκόμενας χώρας.

4) Νὰ ἔχωμεν ἀφθονὰ ἐποπτικά μέσα.

Τοιαῦτα εἶναι 1) Σχολικὸς κινηματογράφος, 2) Διάφοροι χάρται. 3) Διάφοροι εἰκόνες. 4) Συλλογαὶ ἀντικειμένων προσερχομένων ἐκ τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἐλάχιστοτε, πραγματευόμεθα, ἥτις ἐπιτυγχάνεται δι' ἀλληλογραφίας τῶν μαθητῶν. 5) Ὑδρογείος σφαῖρα. 6) Κατάλληλα βιβλία. 7) Σχεδιαγράμματα κ.λ.π. 8) Σπουδαῖον ἐποπτικὸν μέσον εἶναι τὸ διάγραμμα τῆς περιοχῆς εἴτε ἐπὶ φύλλον χάρτου ἐν μεγεθυθείῃ ἢ ἐπὶ τοῦ πίνακος διὰ κινωλίας, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ τοποθετοῦν οἱ μαθηταὶ τὰ διάφορα στοιχεῖα κατὰ τὴν συζήτησιν.

κρίθημεν εἰς τὰ ἀνατεθέντα καθήκοντα.

Διὰ τοῦτο θεωροῦμεν χρέος μας νὰ ἀναφέρωμεν ἐδῶ, ὅτι εἰς κύριον παράγον τῆς ἐπιτυχίας τῆς δλῆς ἐν ταῖς προτύποις τάξεσιν ἐργασίας μας, ἦτο ἡ συμπαράστασις, βοήθεια καὶ φωτεινὴ καθοδήγησις τοῦ ἀκουρασίου Ἐπιθεωρητοῦ μας κ. Δ. Δρακοπούλου, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἀρμονικὴ συνεργασία μας ἐπὶ ζητημάτων ἀφορώντων τὴν λειτουργίαν τῶν προτύπων τάξεων, μετὰ τῆς δημοδιδασκαλίσσης Ἄννας Μπουρλώτου. Τὰς δ)λίαις, τὴν ἐργασίαν, καὶ τὴν ἐν γένει λειτουργίαν τῶν προτύπων τάξεων, παρηκολούθησεν ὁ κ. Ἐπιθεωρητὴς καὶ τριάκοντα συνάδελφοι κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον. Αἱ ἀνωτέρω ἐπισκέψεις ἀπέβησαν λίαν ἐποικοδομητικαὶ διὰ τὴν δλῆν ἐργασίαν μας, διότι ἐλύθησαν ἀπορία καὶ ἀντηλλήγησαν ἀπόψεις, ἀφορώσαι κυρίως τὸ διδακτικὸν μέρος.

Κατωτέρω θὰ προσπαθήσωμεν νὰ παράσωμεν μίαν εἰκόνα τῆς λειτουργίας τῶν μνημονευθεισῶν τάξεων, σημαίνους πρὸς τὸ καταρτισθῆν τὴν 26-11-1958 ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς, «Πρακτικὸν λειτουργίας τῶν Προτύπων Σχολείων» καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νέου σχολείου.

Εἰδικώτερον, θὰ περιγράψωμεν τὸν τρόπον ἐφαρμογῆς τῶν διδακτικῶν καὶ παιδαγωγικῶν ἀρχῶν, τὸν τρόπον καθ' ὃν ἠσκηθῆσαν οἱ μαθηταὶ μας εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, γραφὴν, ὀρθογραφίαν, ἐκτέλεσιν ἀριθμητικῶν πράξεων, τὴν ἐπεξεργασίαν ἐνὸς θέματος, τὸ ὁρθῶς ἐκφράζεσθαι, τὴν κλίσιν ὀνομάτων, τὴν ἀνάγνωσιν χαρτῶν, ὡς καὶ τὰ ἀποτελέσματα καὶ συναχθέντα πορίσματα ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀνωτέρω ἐργασίας.

Α' ΤΡΟΠΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ

1. — Ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτενεργείας. — Ἐκάστη ἐργασία εἰς τὸ σχολεῖον, διὰ νὰ εἶναι ἐποικοδομητικὴ, δημιουργικὴ καὶ νὰ συντελῇ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, πρέπει νὰ διεξάγεται βάσει ὁρισμένων ἀρχῶν, τὰς ὁποίας ἡμεῖς ἐλάβομεν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν καὶ ἐφαρμοσάμεν εἰς τὰς προτύπους τάξεις μας. Μεταξὺ τῶν ἀρχῶν τούτων εἶναι καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτενεργείας. Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι βασικὴ καὶ τὴν ἐπιβάλλουν λόγοι βιολογικοί, ψυχολογικοί, παιδαγωγικοί καὶ κοινωνικοί. Ἡ ἀνωτέρω ἀρχὴ εὔρειν ἐφαρμογὴν εἰς τὸ σχολεῖον μας, τόσον κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν διαφορῶν μαθημάτων, ὅσον καὶ ἐκτὸς αὐτῆς.

α) Κατὰ τὴν διδασκαλίαν. Αἱ παρασχεθεῖσαι γνώσεις ἦσαν σύμμετροι πρὸς τὰς ψυχικὰς, πνευματικὰς καὶ σωματικὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν μας καὶ ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τὰ ἐκαστοτε ἀναφαινόμενα διαφέροντα καὶ τὰς κλίσεις αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο ἐπεδιώξαμεν ὥστε κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν διαφορῶν θεμάτων τῆς διδασκαλίας, νὰ συμμετέχουν οἱ ἴδιοι οἱ μα-

θηταί, ἐκλέγοντες ἐκεῖνο ἐκ τῶν θεμάτων, τὸ ὁποῖον τοὺς ἐνδέφερεν ἀμέσως καὶ τοὺς συνεκίνει ἰδιαίτερως. Δὲν εἶναι δυνατόν θετικῶς εἰς ὅλα τὰ μαθήματα νὰ ἀφῇ ἐλεύθερος ὁ μαθητὴς πρὸς ἐκλογὴν τῶν ὑπὸ ἔρευναν καὶ ἐξέτασιν θεμάτων. Τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα, βάσει τῶν ἀναγκῶν καὶ ἀπαιτήσεων τῆς ζωῆς, ὁρίζει τίνες ἐκ τῶν γνώσεων τῶν διαφορῶν μαθημάτων πρέπει νὰ διδασθῶσιν. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐμποδίζει τὸν διδάσκοντα νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθέρως ἐκλογῆς τῶν θεμάτων ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ὅπου τοῦτο εἶναι εὐκόλον καὶ δυνατόν. Εἰς τὸ μάθημα τῆς ἀναγνώσεως π.χ. πάντοτε μόνον οἱ μαθηταὶ μας ἐξέλεγον τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν θέμα, τὸ ὁποῖον εἶχε σχέσιν μὲ γνωστὰ ἱστορικὰ δεδομένα ἢ τὸν θερησκευτικόν, ἠθικόν, κοινωνικόν, οἰκονομικόν βίον, τὸν πολιτικόν καὶ τὴν φύσιν κ.ο.κ.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς ἐλευθέρως ἐκλογῆς τῶν θεμάτων ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐτηρήθη καὶ εἰς ἄλλα μαθήματα, ὡς εἰς τὴν Γεωγραφίαν, Φ. Ἱστορίαν, κ.λ.π. εἰς διάφορα ἀναγνώσματα, παιχνίδια τῆς προτιμῆσός των, μὲ σκοπὸν νὰ προκαλῆται αὐτενεργίαν ἢ συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ ἐπεξεργασίαν των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπετύχομεν.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐτηρήθη καὶ εἰς τὴν Β' τάξιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζεται ἡ Ε.Σ.Δ. Ἡ ὕλη ὅλων τῶν μαθημάτων, ἡ ὁποία ἐδιδάχθη μὲ τὸ σύστημα τοῦτο, εἶχε πάντοτε σχέσιν μὲ τὴν ἰδιαίτεραν πατρίδα τοῦ μαθητοῦ, τὸν τόπον ἐν τῷ ὁποίῳ ἐγεννήθη, τὸν ὁποῖον ἠγάπησεν καὶ μὲ τὸν ὁποῖον συνεδέθη ἀναποσπάστως. Ἡ διδασκαλία ἐξέκίνησεν ἀπὸ τὸ σχολεῖον, τοὺς μαθητάς, τὸ προαίλιον τοῦ σχολείου, τὰς ἀνάγκας καὶ τὰ βιώματα τῶν μικρῶν μαθητῶν καὶ ἐπεξετάθη ἀργότερον εἰς τὴν στενὴν πατρίδα των, μὲ τὰ μνημεῖα τῆς, τοὺς θρύλους, τὰς παραδόσεις, τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα, τὰ ζῶα καὶ φυτὰ, τὰ καταστήματα κ.λ.π. Αἱ πλεῖστα ἐνότητες ἦσαν εὐκαιριακαὶ καὶ βλαβερὰς ἀπολύτως συνδεδεμένα μὲ τὰ διαφέροντα τῶν μαθητῶν. Τοῦτο ἰσοῦται μὲ τὸ ὅτι αὐταὶ ἦσαν τῆς ἀπολύτου ἐκλογῆς των, προκαλοῦσαι τὴν αὐτενεργίαν συμμετοχὴν αὐτῶν κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν.

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὴν ἐξέτασιν μιᾶς ἐνότητος. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ παλαιὸν σχολεῖον διέφερεν οὐκ ὀλίγως ἀπὸ τὸ νέον ὡς πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν παρέχοντο αἱ γνώσεις εἰς τὸν μαθητὴν. Τὸ Π.Σ. ἀπῆλθε ἀπὸ τὸν μαθητὴν ἀκίνησιαν καὶ ἀκράδασιν τῶν προσφερομένων γνώσεων. Τὸ Ν. Σ. ἀπαιτεῖ ἀπὸ τούτου νὰ λαμβάνῃ ἐνεργὸν μέρος κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν μιᾶς ἐνότητος, καταβάλλων προσπάθειαν καὶ χρησιμοποιοῦν ὅλας τὰς δυνάμεις, σωματικὰς καὶ ψυχικὰς. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐτηρήσαμεν εἰς ἅπαντα τὰ διδασκόμενα μαθήματα καὶ εἰς πᾶσαν ἐργασίαν. Συγκεκριμένως δὲ ἡ μορφή τὴν ὁποίαν ἐλάβανεν ἡ ἐργασία ἐντὸς τῆς τάξεως, ἦτο ἡ φυσικὴ τοιαύτη, ἥτοι: Εἰς μαθητῆς ἀνακονοῖ εἰς

τὴν τάξιν ἐν θέμα ἢ κάποιο ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἤκουσεν, ἐδιάβασεν κ.λ.π. Οἱ ἄλλοι μαθηταὶ ἀκούουν τούτων προσεκτικῶς καὶ ὅταν τελειώσῃ, λαμβάνουν τὸν λόγον μὲ τὴν σειρὰν καὶ συμφωνοῦν ἢ διαφωνοῦν μὲ τὰ λεχθέντα συμπληρώνουν, διορθώνουν κ.λ.π. Ὅλα αὐτὰ γίνονται μὲ συζητήριον μεταξὺ των, εἰς κάθε σχολικὴν ἐργασίαν, μὲ ἐλεύθερον διάλογον. Οὗτος εἰσῆχθη εἰς τὴν τάξιν μας ὡς κύριον ὄργανον τῆς διδασκαλίας, τὰ ἀποτελέσματα δὲ αὐτοῦ τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν λαμπρά, θὰ ἐκτεθῶσιν κατωτέρω. Μετὰ τὴν συζήτησιν, ἡ ὁποία διεξάγεται μεταξὺ τῶν μαθητῶν διαλογικῶς καὶ ἐφ' ὅσον προκύψῃ διαφωνία ἢ ἀμφισβήτησις, καταφεύγουν οὗτοι εἰς τὸν διδάσκαλον, τοῦ ὁποῖου ἡ γνώμη εἶναι βαρύνουσα, ἢ ἀνατρέχουν εἰς σχετικὸν βιβλίον, ἐὰν τοῦτο εἶναι εὐκόλον, ἑκαστος μόνος ἢ ὁμαδικῶς. Μετὰ ταῦτα προβάλλονται καὶ λύονται αὐταὶ κατὰ τρόπον διαλογικόν. Προκειμένου περὶ τῆς ἀναγνώσεως, λαμβάνει χώραν καὶ ἐρμηνεῖα ἀγνωστων λέξεων, δυσκόλων φράσεων καὶ λοιπῶν ἀγνωστων στοιχείων ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν μαθητῶν. Ἐξάγονται ἔπειτα τὰ κύρια σημεία, ἡ κεντρικὴ ἰδέα, γίνεται κρίσις τῶν πράξεων, χαρακτηρισμὸς τῶν δρώντων προσώπων, ἐξάγονται διαλογικῶς ἀνάλογα διδάγματα καὶ συμπεράσματα καὶ λαμβάνονται ἀποφάσεις πῶς δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν εἰς πράξεις καὶ ἔργα τὰ διδασκόμενα. Τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μας καὶ τὸ σπουδαιότερον, διότι ἐὰν αἱ γνώσεις καὶ τὰ διδάγματα δὲν μεταβληθῶσιν εἰς πράξεις καὶ ἀξίας, ἐξ ὧν νὰ ὠφεληται τὸ σύνολον, τότε κτίζομεν ἐπὶ τῆς ἄμμου. Ἡ ἀνωτέρω ἐργασία γίνεται μὲ αὐτενεργὸν συμμετοχὴν ὅλων τῶν μαθητῶν μας. Κατὰ ταύτην ἐφαρμόζομεν τὸν μεθοδικὸν κανόνα: «Οὐδὲν νὰ προσφέρω ἔτοιμον, ὅπερ οἱ μαθηταὶ δύνανται προσηκόντως ὀδηγοῦμενοι νὰ εὗρουν καὶ νὰ λέγω πάντοτε ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον, νὰ ἀρίνω δὲ τοὺς μαθητάς ἐλευθέρους, ὅπως δι' ἰδίας νοητικῆς ἐργασίας εὐρίσκωσιν καὶ λέγωσιν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα». Γενικῶς ἡ προπαρασκευὴ καὶ ἐπεξεργασία τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα λαμβάνονται ἀπὸ τὸ ἐπίσημον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα ἢ τὰς ἀνάγκας τῆς τάξεως ἢ τὰ βιώματα τῶν μαθητῶν, γίνεται μὲ αὐτενεργίαν αὐτῶν, ἡ ὁποία ἐξελίσσει τὴν διάνοιαν, ἀναπτύσσει τὰς ψυχικὰς ιδιότητας καὶ τὴν ἐν γένει ἀτομικότητά των. Μόνον οὗτοι παρατηροῦν, ἐρευνοῦν, ἐφευρίσκουν, ἐπεξεργάζονται πάντοτε βάσει σχεδίου, ἐξάγουν νόμους καὶ κανόνες, κἀκινουν συγκρίσεις, παραλληλισμούς γεγονότων, σχηματίζουν ἐννοίας, κρίσεις καὶ συλλογισμούς. Ἡ προπαρασκευὴ πολλῶν μαθημάτων, ὡς τῆς ἀναγνώσεως, Γεωγραφίας, Φυσ. Ἱστορίας, Φυσ. Πειραματικῆς καὶ Χημείας καὶ εἰς ὁρισμένας περιπτώσεις τῆς Ἱστορίας, τῶν Θερησκευτικῶν κ.λ.π. γίνεται κατ' οἶκον, διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτενεργείας.

Ἐκτὸς τῆς ἀπὸ κοινοῦ διδ)λίας, εἰς τὴν τάξιν μας εἰσῆχθη εὐρύτητα ὁ θεσμὸς τῶν ὁμαδικῶν ἐργασιῶν καὶ ἐκαλλιεργήθη ἡ μορφή τῶν ἀτομικῶν ἐργασιῶν τῶν μαθητῶν. Αἱ ὁμαδικαὶ ἐργασίαι τῶν μαθητῶν μας ἀναφέρονται εἰς ὁλοὺς τοὺς τομεῖς τῶν γνώσεων καὶ εἰς πάντα τὰ μαθήματα. Ὁ τόπος καθ' ὃν ἐργάζονται οὗτοι, ἵνα παρουσιάσουν μίαν ὁμαδικὴν ἐργασίαν εἶναι ὁ ἐνδεδειγμένος πρὸς ὑποδομήσιν τῆς ἐκδηλώσεως τῆς αὐτενεργείας αὐτῶν. Καὶ αἱ ἀτομικαὶ τῶν ἐργασιῶν ἐν τῷ σχολείῳ καὶ κατ' οἶκον, γινόμεναι βάσει σχεδίου, τὸ ὁποῖον γνωρίζουν οὗτοι, ὑποβοηθοῦν τὴν ἐκδήλωσιν τῆς αὐτενεργείας των, διότι στηρίζονται κυρίως ἐπὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν δυνάμεων. Κατ' αὐτὰς ἐκδηλοῦται ἡ δημιουργικὴ των δύναμις καὶ συνηθίζονται οὗτοι νὰ σκέπτονται, συναισθάνονται, ἀποφασίζουν καὶ πράττουν αὐτοτελῶς. Ἡ ὅλη ἐν τῷ σχολείῳ διδακτικὴ ἐργασία, αἱ ἀτομικαὶ καὶ ὁμαδικαὶ ἐργασίαι τῶν μαθητῶν, ἐπιβάλλουν ὅπως οὗτοι ἐθισθοῦν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν πηγῶν τῆς γνώσεως, περὶ τῆς ὁποίας ὁ λόγος κατωτέρω.

Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς αὐτενεργείας τῶν μαθητῶν μας, εἰσηγώμεν τὰς ἐλευθέρως ἀνακονώσεις καὶ ὥρας ἐλευθέρως ἐργασίας. Αἱ ἐλευθέρως ἀνακονώσεις καὶ συζητήσεις ἐγένοντο ἐκάστη Δευτέραν καὶ ἐπὶ 15' πρὸ τῆς ἐνάρεως τῶν πρωίνων μαθημάτων. Καθ' ἑβδομάδα ἐπίσης, ὁρίσθη μία ὥρα ἀπογευματινὴ δι' ἐλευθέρως ἐργασίαν. Τὰ μέτρα ταῦτα ἀπέβησαν λίαν συντελεστικά εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἰδιοφυΐας τῶν μαθητῶν μας καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ψυχικῶν των λειτουργιῶν.

6) Ἐκτὸς τῆς διδασκαλίας: Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς αὐτενεργείας διηκολύνθη εἰς τὴν τάξιν μας καὶ διὰ τῆς λήψεως διαφορῶν ἄλλων μέτρων. Ταῦτα εἶναι ἡ ἐλευθερία ἐκλογῆς τῶν παιχνιδιῶν, ἡ συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν εἰς ζητήματα ἐκδρομῶν καὶ λοιπῶν ἀσχολιῶν, εἰς ἐργασίας ἀναφερομένας εἰς τὸν ἀερισμὸν τῆς αἰδοῦσης καὶ τὴν καθαριότητα αὐτῆς, τὴν τακτοποίησιν τῶν ἐπιπλῶν, τὸν καθαρισμὸν τοῦ πίνακος, τὴν ἐξέρεσιν καὶ προαγωγὴν ἐποπτικῶν μέσων κ.ο.κ. Δὲν εἶναι μικροτέρας σημασίας ἡ εἰσαγωγή εἰς τὴν τάξιν μας τοῦ θεσμοῦ τῆς σχολικῆς ἀλληλογραφίας μετὰ σχολείων τῆς πατρίδος μας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἡ καλλιέργεια ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ μικροῦ μας σχολικοῦ κήπου καὶ αἱ περιουσιότητες τῶν φυτῶν, ἡ συγκρότησις ὁμάδων ἐρευρηστικῶν μαθητῶν, ἡ εἰσαγωγή τοῦ θεσμοῦ τῆς μαθητικῆς κοινότητος, ἡ αὐτενεργὸς συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν μας εἰς ζητήματα ἀφορώοντα τὴν ὁργάνωσιν διαφορῶν σχολικῶν, ἐθνικῶν, θερησκευτικῶν ἐορτῶν, αἱ παντὸς εἶδους συλλογαὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν μας πρὸς πλουτισμὸν τοῦ σχολικοῦ μουσεῖου, ὁ πλουτισμὸς τοῦ σχολικοῦ φαρμακείου ὑπ' αὐτῶν, ὁ ἐθισμὸς αὐτῶν νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των πρὸς δυστυχεῖς καὶ

ἀναξιοπαθούντας κ.ο.κ. Όλα τὰ ἀνωτέρω μέτρα διηκολύνουν κατὰ τρόπον ἄριστον τὴν αὐτενέργειαν τῶν μαθητῶν μας.

2.—**Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐποπτείας.** Ἐκ τῶν σπουδαιότερων καὶ βασικῶν ἀρχῶν τοῦ Ν. Σ. εἶναι ἡ ἀνωτέρω ἀρχή. Αὕτη ἐφημερόσθη εἰς πάντα τὰ μαθήματα καὶ εἰς κάθε σχολικὴν ἐργασίαν.

α) **Εἰς τὴν Β' τάξιν.** Ὁ ἀνωτέρω ἀνεφέρθη, ἡ διδασκαλία εἰς τὴν Β' τάξιν ἐγένετο μὲ τὸ σύστημα τῆς Ε.Σ.Δ. Αἱ ἐνόητες τὰς ὁποίας ἐπεξεργάσθημεν, ἐλήφθησαν ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερον πατριδα τῶν μαθητῶν μας, τὴν ψυχὴν καὶ τὰ βιώματά των, τὸν οἰκογενειακὸν, φιλικὸν καὶ τὸ σχολικὸν περιβάλλον. Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν μιᾶς ἐνότητος ἦτο προγενεστέρα ἐπίσκεψις καὶ παρατήρησις ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν πραγμάτων. Π. χ. ἀφοῦ μᾶς ἐδόθη ἡ ἀφορμὴ ὑπὸ πινος μαθητοῦ πρὸς ἐξέτασιν τῆς ἐνότητος «Καθαριότης» μετέβημεν εἰς τὴν πλατείαν καὶ τοὺς δρόμους τῆς κομποπόλεως πρὸς παρατήρησιν τῶν ἀκαθάρτων μερῶν. Ἐπὶ παρατηρήσαμεν τὸ ἀκάθαρτον προαύλιον οἰκίας, ἀκαθάρτους μαθητὰς κ.ο.κ. καὶ συνεζητήσαμεν ἔπειτα περὶ τῆς ἀτομικῆς καὶ γενικῆς καθαριότητος.

Προκειμένου νὰ ἐξετασθῇ ἡ ἐνότης «Ἀνοιξὶς» ἐξήλθομεν τοῦ σχολείου, παρατηρήσαμεν τὸ περᾶν τοῦ λιβάδι, τὰ λουλούδια, τὰ χελιδόνια, τοὺς πελαργούς, τὸν ὡραῖον γαλάζιον οὐρανὸν καὶ ἐκεῖ ἐγένετο καὶ ἡ ἐπεξεργασία τῆς ἀνωτέρω ἐνότητος. Πολλὰ αὕτη συνεχίζετο καὶ ἐντὸς τῆς τάξεως διὰ ποικίλους λόγους. Κατεβάλλομεν προσοψίδειαν ὥστε ὅλας τὰς ἐνότητας νὰ ἐπεξεργαζώμεθα κατόπιν προγενεστέρας ἐπισκέψεως τῶν τόπων καὶ πραγμάτων, περὶ ὧν θὰ ἐγίνετο λόγος. Ἐποῖ οἱ μαθηταὶ μας ἐσχημάτιζον κατ' αἰσθησὶν ἐποπτείας, ἀκριβῆ ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων. Αἱ ἐποπτείας ἦσαν πάντοτε σύμμετροι πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν καὶ ἐλαμβάνετο ὑπ' ὅψιν ἡ ἀτομικότης αὐτῶν (ὀπτικοί, ἀκουστικοί, κινητικοί τύποι). Οἱ μαθηταὶ μας ἐσυνήθισαν εἰς τὴν προσεκτικὴν καὶ συστηματικὴν παρατήρησιν καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν πραγμάτων, τῶν ἐχόντων σχέσιν μὲ τὴν ἐνότητα, ἀπὸ τῶν χειρῶν. Εἰς πλείστας ἐνότητας, ὅπου δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ πλήρης ἐκ τοῦ φυσικοῦ παρατήρησις, παρουσιάζοντο εἰς τοὺς μαθητὰς σχετικαὶ πρὸς τὴν ἐνότητα εἰκόνες.

Ἡ ἀνωτέρω ἀρχὴ ἐφημερόσθη καὶ εἰς τὰ ἐπὶ μέρους μαθήματα, ἥτοι Ἀριθμητικὴν, Ἀνάγνωσιν, Θρησκευτικὰ κ.λ.π. Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀριθμητικῆς ἐγένετο πάντοτε δι' ἐποπτικῶν μέσων, ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας.

β) **Εἰς τὰς Ε'—Στ' τάξεις:** κατεβλήθη προσπάθεια ὥστε καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν ἀνωτέρω τάξεων νὰ σχηματίζουν ἐποπτείας κατ' αἰσθησὶν. Π. χ. προκειμένου νὰ διδάξωμεν περὶ τῶν ἱερῶν ἀμφίων ἢ τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἐκκλησιῶν ἢ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν ναῶν κ.λ.π.

ἐγένετο μετάβασις καὶ παρατήρησις τῶν ἀνωτέρω πραγμάτων ἐπὶ τόπου. Εἰς τὰς περιπτώσεις ὅμως, καθ' ἃς δὲν ἦτο δυνατός ὁ σχηματισμὸς κατ' αἰσθησὶν ἐποπτεῶν, τὸν λόγον εἰχον αἱ εἰκόνες, θρησκευτικαί, γεωγραφικαί, ἱστορικαί, φυσιογνωστικοὶ περιεχομένου κ.λ.π. Ἡ ἡλικία ἄλλωστε τῶν μαθητῶν τῆς Ε' καὶ Στ' ἐπιτρέπει τὸν σχηματισμὸν γλωσσικῶν παραστάσεων καὶ χρησιμοποίησιν αὐτῶν κατὰ τὴν διανόησιν. Ἐπεδιώκετο πάντοτε, ὥστε κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων νὰ ἔχουν οἱ μαθηταὶ πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἀναγκαίας εἰκόνας καὶ ἐποπτικὰ μέσα. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον προσέβημεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἀφθόνων εἰκόνων, χαρτῶν καὶ ἄλλων ἐποπτικῶν μέσων καὶ τὴν συλλογὴν πολλῶν ἀντικειμένων καὶ πραγμάτων διὰ τὸ σχολικὸν μουσεῖον, ἥτοι φύλλον δένδρων, τοποθετηθέντων εἰς εἰδικὰ μπλόκ, γραμματοσώμιων, κάρτ-ποστὰλ, τοπίων, ἀγίων, σπουδαίων κτιρίων, σημαίων τῶν κρατῶν, ἐντόμων τοποθετηθέντων εἰς εἰδικὰς προθήκας, φυλῶν, χημικῶν προϊόντων, ξηρῶν καρπῶν, ὡραίων χειροτεχνημάτων ἐκ ξύλου, χάρτου, γύψου, πηλοῦ, κατασκευασθέντων ὑπὸ τῶν μαθητῶν, γεωμετρικῶν σχημάτων κ.λ.π.

Κατεβλήθη μέριμνα ὥστε πᾶσαι αἱ γνώσεις, θρησκευτικαί, ἠθικαί, καλαισθητικαὶ κ.λ.π. νὰ στηρίζονται ἐπὶ συγκεκριμένον γεγονότων καὶ νὰ μὴ παρέχονται ἔτοιμοι εἰς τοὺς μαθητὰς, ἀλλὰ νὰ προσκτώνται ὑπ' αὐτῶν δι' ἰδίας νοητικῆς ἐργασίας.

Ἐφροντίσαμεν ὥστε οἱ νόμοι, οἱ κανόνες, ὡς καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀλήθειαι, νὰ σχηματίζονται ὑπὸ τῶν μαθητῶν διὰ συγκεκριμένων παραδειγμάτων καὶ περιπτώσεων ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Ἐν συνόψει ἡ διδασκαλία μας ἐσθητοῦ ἐπὶ τὸ μέγα βιβλίον τῆς φύσεως, ἥτοι τὸν σχολικὸν κήπον, τὰς ἐκδρομὰς καὶ τὰ ταξίδια, τὰς πάσης φύσεως συλλογὰς καὶ τὰ τεχνητὰ ἐποπτικὰ μέσα, ἥτοι: εἰκόνες, χάρτες καὶ ὑδρογεῖον ἀετῶν, σχεδιαγράμματα καὶ ἱερογραφήματα, δραματικὰς ἀναπαραστάσεις, περιοδικὰ, βιβλία κ.λ.π.

3).—**Ὁ σεβασμὸς τῆς παιδείας ἢ τῆς ἡλικίας:** Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν διδάσκαλον νὰ μὴ ἀντικρούῃ τὸν μαθητὴν ὡς ἐνῆλικον, ἀλλ' ὡς ἐξελισσόμενον ὄργανισμὸν. Εἰς ὅμως ἐξελισσόμενος ὄργανισμὸς ἔχει πολλὰς ἀνάγκας, ὡς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναπτύξεως, σωματικῆς καὶ πνευματικῆς, τὴν ἀνάγκην κινήσεως, παιχνιδιοῦ, μεγάλης ἀναπαύσεως, καλῆς τροφῆς, προσοχῆς πρὸς ἀποφυγὴν ὑπερκοπώσεως, παρακολούθησεως καὶ προσοχῆς, ὥστε νὰ ἐξελιχθῇ ἐμάλως, ἀπληλαγμένος συμπλεγμάτων κ.ο.κ. Τοῦτέστιν ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ διαφυλάξῃ ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ὑγίαν τοῦ μαθητοῦ καὶ νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν δόλπλευρον ἐξελίξιν του. Διὰ τοῦτο ἐλάβομεν ὅλα τὰ ἐνδεχόμενα μέτρα. Ἐφροντίσαμεν ὥστε νὰ ἰ-

κανοποιῇται ἡ ἀνάγκη τῆς κινήσεως τῶν μαθητῶν μας ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς τάξεως. Ἐν τῇ τάξει διὰ τῆς μὴ ἐπιβολῆς τῆς αὐστηρᾶς πειθαρχίας, ὡς συνέβαιναν μὲ τὸ παλαιὸν σχολεῖον, ἀλλὰ πειθαρχίας ἐσωτερικῆς, ἐκπαιγεύσεως ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῶν μαθητῶν. Ἐκτὸς τῆς τάξεως διὰ τοῦ παιχνιδιοῦ κυρίως, τοῦ σχολικοῦ χοροῦ, τῶν ἐκδρομῶν κ.λ.π. Τὴν ἀνάγκην τῆς κινήσεως ἱκανοποιήσαμεν ἐπίσης διὰ τῆς εὐρείας εἰσαγωγῆς εἰς τὴν τάξιν μας τῶν διαφόρων χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν, ὡς Ξυλοκοπικῆς, Χαρτοκοπικῆς, Συρματοτεχνίας, κατασκευῆς ἀντικειμένων ἐκ ξύλου, γύψου, πηλοῦ, κ.λ.π., εἰς τὰς ὁποίας οἱ μαθηταὶ μας πολλὰκις τῆς ἐβδομάδος ἐργάζοντο, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τῶν δραματικῶν ἀναπαραστάσεων εἰς τὰ διάφορα μαθήματα. Ἀλλὰ ἡ συνεχὴς κίνησις καὶ ἡ ἔλλειψις ἀναπαύσεως εἶναι δυνατόν νὰ προκαλέσουν σωματικὴν ὑπερκόπωσιν. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπροσέχθη ἰδιαίτερος τόσον εἰς τὸ σχολεῖον, ὅσον καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ. Εἰς τὸ σχολεῖον μὲν, διότι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἰδιαίτερότητα τῶν μαθητῶν μας. Ἐκτὸς αὐτοῦ δὲ διὰ τοῦ διαφωτισμοῦ τῶν γονέων περὶ τῆς ἀνάγκης ἀναπαύσεως, καλῆς τροφῆς, ἐπαρκοῦς ὕπνου, μὴ ὑπερβολικῆς πνευματικῆς καὶ σωματικῆς ἐργασίας τῶν τέκνων τους. Ἡμεῖς, ὡς ἐλέχθη, εἰς κάθε σχολικὴν μας ἐργασίαν, ἐλαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἡλικίαν τῶν μαθητῶν μας, τὸ πνευματικόν των ἐπίπεδον, τὰ διαφέροντα, τὴν ἀτομικότητά των. Ἐποῖ, νομίζομεν ὅτι ἡ ἐργασία μας ἀνταπεκρίνεται πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἀρχήν. Ἐπειδὴ ὁ μαθητὴς βλέπει, ἐκτιμᾷ καὶ ἀγαπᾷ τὸν διδάσκαλον ὡς πατέρα του καὶ ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκην τῆς ἀγάπης του, ἐπεδιώχθη ὥστε οὐδεὶς μαθητὴς νὰ στερηθῇ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ.

Πρὸς ἀποφυγὴν δημιουργίας καὶ ἀναπτύξεως ἐπιβλαβῶν ψυχικῶν συμπλεγμάτων, ὡς τῆς μειονεξίας, ἐκδικήσεως, σχολικοῦ συμπλέγματος κ.λ.π. ἡ ὅλη στάσις μας ἐν τῇ τάξει καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἦτο τοιαύτη, ὥστε εἰς τὴν ψυχὴν τῶν μαθητῶν μας νὰ καλλιεργητῇ τὸ θάρρος, ἡ πρωτοβουλία, ἡ χαρὰ πρὸς ἐργασίαν καὶ δημιουργίαν, ἡ ρεαλιστικὴ ἀντιμετώπισις τῆς ζωῆς καὶ τῶν προβλημάτων της. Ἐν ὀλίγοις ἀντικρούσαμεν τὸν μαθητὴν μᾶς ὡς ὄργανισμὸν ἐν πλήρει ἐξελίξει μὲ ἀνάγκας ἰδιαίτερας καὶ διαφόρους ἀπὸ τὰς τοῦ ἐνήλικος.

4).—**Ἡ ἀρχὴ τοῦ διαφύροντος:** Ἡ μάθησις ἔχει ἀμεσώτατην σχέσιν μὲ τὰ διαφέροντα τῶν παιδίων. Ὁ μαθητὴς ἐπιθυμεῖ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ πράγματα καὶ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα τοῦ διεγείρουν τὸ διαφέρον του. Καὶ αἱ προσκτώμεναι γνώσεις τότε μόνον εἶναι μόνιμοι, διαρκεῖς, σταθεραί, μορφωτικαί, ὅταν αὐταὶ ἔχουν σχέσιν μὲ τὰ διαφέροντα αὐτοῦ. Βάσει τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς καὶ ἀπαιτήσεως ἐρρυθμίσσαμεν τὴν ὅλην σχολικὴν μας ἐρ-

γασίαν. Ἰδιαίτερος ἐπροσέξαμεν τὴν ἀνωτέρω ἀρχὴν εἰς τὴν Β' Τάξιν. Ὅλαι αἱ ἐνόητες, τὰς ὁποίας ἐπεξεργάσθησαν κατὰ τὴν διόρκειαν τοῦ ἔτους, ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον εὐκαιρικαὶ καὶ ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τὰ ἐκαστοτε ἀναφαινόμενα ἀφερόντα τῶν μαθητῶν. Προήρχοντο αὐταὶ ἀπὸ τὰς ἀνάγκας καὶ τὰ βιώματά των, τὸν οἰκογενειακόν, τὸν ἀτομικόν, τὸν σχολικόν καὶ κοινωνικόν βίον, τὸ ἄμεσον φυσικοκοινωνικὸν περιβάλλον ἐν γένει. Ἡ διδασκαλία εἰς τὴν Β' Τάξιν ἐγένετο διὰ συγκεκριμένων στοιχείων καὶ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἤγειρον εἰς τοὺς μαθητὰς μας συναισθήματα καὶ ἐκέντριζον τὴν βούλησιν τῆς περαιτέρω μορφώσεως. Ἡ διδασκαλία εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἐλάμβανεν μορφήν παιγνιώδη.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μεγαλυτέρας τάξεις ἐφημερόσθη ἡ ἀρχὴ τοῦ διαφύροντος. Εἰς ταύτας βεβαίως, ὁ διδάσκων ἔχει δεσμεύσεις ἀπὸ τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα. Εἰς πλείστας ὅμως περιπτώσεις, ὡς εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀναγνωστικοῦ χειμένου, τὴν Φυσ. Ἱστορίαν, Γεωγραφίαν κ.λ.π. ἡ ἀρχὴ αὕτη εὗρεν εὐρείαν ἐφαρμογὴν. Εἰδικώτερον δὲ ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν μας ὅτι εἰς τὸ παιδί, ἀπὸ τῆς ἡλικίας τοῦ 10—15 ἔτους, ἐμφανίζεται τὸ ἔμμενον διαφέρον. Ἡ περίοδος αὕτη εἶναι καὶ ἡ σπουδαιότης ἀπὸ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως, διότι ἔχει σχέσιν μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν καὶ ἀποφασιστικὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἀτομικότητος.

Τὰ διαφέροντα εἶναι διάφορα εἰς τοὺς μαθητὰς, ἀναλόγως τῆς ἀτομικότητος των. Διὰ τοῦτο ἐδίδομεν εὐκαιρίας ἱκανοποιήσεως τῶν διαφερόντων εἰς τοὺς μαθητὰς μας. Τοιαύτας δὲ εὐκαιρίας μᾶς ἐδίδον ὅλα τὰ μαθήματα καὶ αἱ καθημεριναὶ ἐργασίαι καὶ ἀσχολίαι ἐν τῷ σχολεῖν καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ. Εἰς τὴν ἡλικίαν αὕτη ἄλλοι μαθηταὶ μας ἐστράφησαν εἰς τὴν ἱστογραφίαν, ἄλλοι εἰς τὴν γεωγραφίαν, εἰς διαφόρους συλλογὰς, εἰς χειροτεχνικὰς ἐργασίας κ.ο.κ. Ἐν ὀλίγοις ἀπεβλήσαμεν νὰ ἱκανοποιήσωμεν, εἰς τὰς Ε' Στ' τάξεις, τὰ γενικά διαφέροντα, ἀλλὰ καὶ τὰ εἰδικὰ τοιαῦτα τῶν μαθητῶν μας.

5).—**Ἡ ἀρχὴ τοῦ περιβάλλοντος:** Εἶναι μία βασικὴ ἀρχή, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ τηρῇ τὸ σχολεῖον. Τὸ περιβάλλον ἐν τῷ ὁποίῳ ἔχῃ καὶ ἀναπτύσσεται ὁ μαθητὴς, εἴτε τοῦτο εἶναι ἐμφυτον, εἴτε ὁ ψυχον, πρέπει νὰ εἶναι προσηρμοσμένον πρὸς τὴν παιδικὴν πραγματικότητα, ἐάν τὸ σχολεῖον θέλῃ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του. Τὸ πρῶτον τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπηγορεύον ἦτο νὰ εὐρισκώμεθα ὡς διδάσκαλοι ἐν στενῇ ψυχικῇ ἐπαφῇ μετὰ τῶν μαθητῶν μας. Ἡ ἀγάπη μας ἐξηπλοῦτο ἐπὶ πάντας τοὺς μαθητὰς μας, μικροὺς καὶ μεγάλους. Ἐδουλοῦργήσαμεν μεταξὺ τῶν μαθητῶν ἀποδοφαιραν ἀγάπης, συνεργασίας ἀλληλεγγύης. Ἡ χαρὰ, τὸ γέλιο, ἡ δημιουργικὴ ἐργασία ἐβασίλευσεν εἰς τὴν τά-

Ξιν μας. Ένα κοινωνικόν περιβάλλον, ένα περιβάλλον ζωής επεκράτησε. Έξησφαλίσαμε τον αναγκαίον χώρον δι' έκαστον μαθητήν, θέρμαν, καθαρίστη, χώρον διά τας παιδιάς. Ίκανοποιήθη ή κινητικότητα των μαθητών μας διά του παιχνιδιού, των εκδρομών και περιπάτων. Έξησφαλίσαμεν τὰ αναγκαία εποπτικά μέσα ήτοι χάρτες, εικόνες, κ. λ. π. Έπλουτίστη τὸ σχολικὸν μουσεϊον, αἱ συλλογαὶ τοῦ ὁποίου ἀποτελοῦν τὸ σπουδαιότερον φυσικὸν εποπτικὸν μέσον.

6.—**Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν γνώσεων:** Οὐδεμία γνώσις ἔχει ἀξίαν, ἐὰν αὕτη δὲν μεταβληθῇ εἰς πράξιν καὶ ἀξίαν. Οἱ μαθηταὶ μας ἐσυνήθισαν νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ ἀξιοποιῦν τὰς γνώσεις των. α) Έσυνήθισαν νὰ ἐργάζονται εἰς χειροτεχνικὰς ἐργασίας καὶ νὰ παρουσιάζουν ὥρατα ἔργα. β) Νὰ ἀγαποῦν τὰς χειρωνακτικὰς ἐργασίας, ἐργαζόμενοι εἰς τὸν σχολικὸν κήπον. γ) Νὰ μετροῦν ἀποστάσεις ἢ ἐμβαδὰ καὶ νὰ λύουν προβλήματα, χοῖσμα διὰ τὴν ζωὴν των. δ) Νὰ προσφέρουν τὰς υπηρεσίας των εἰς τοὺς αἰτοῦντας αὐτὰς καὶ νὰ βοηθοῦν τοὺς ἀναξιοπαθόντας καὶ δυστυχεῖς. Οὗτω ἐβοήθησαν τοὺς ἀσθενεῖς τοῦ νοσοκομείου Καρδίτιος, τὰς ἀπόρους οἰκογενείας τοῦ χωρίου των, τοὺς πτωχοὺς συμπατριῆτάς των. ε) Νὰ ἀγαποῦν τὰ ζῶα καὶ φυτὰ καὶ νὰ περιποιῶνται αὐτὰ. Νὰ φυτεύουν δένδρα. στ) Νὰ σέβονται τὸν Θεὸν καὶ νὰ μεταβαίνουν τακτικὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. ζ) Νὰ ἀγαποῦν τὴν πατρίδα των (στενὴν καὶ εὐρύτεραν). η) Νὰ ἀγαποῦν τὴν καθαριότητα. θ) Νὰ παρέχουν πρώτας βοηθείας. ι) Νὰ συνεργάζονται εἰς διαφόρους διαιδικὰς ἐργασίας καὶ νὰ ἔχουν ἀλληλεγγύην. ια) Νὰ κατανοοῦν τὰ ἀναγινωσκόμενα, νὰ ἐξάγουν κρίσεις καὶ συλλογισμούς.

7.—**Ἡ ἀρχὴ τῆς ὁλότητος:** Κατὰ τὰ πορίσματα τῆς μορφολογικῆς Ψυχολογίας, ἵνα μία γνώσις γίνῃ κτῆμα τοῦ μαθητοῦ καὶ ἀσκήσῃ μορφωτικὴν δύναμιν ἐπ' αὐτοῦ, πρέπει αὕτη νὰ προσπέσῃ εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ὅς ὁλότης, ὡς ἐνιαῖον ὅλον καὶ οὐχὶ κατατεταγμένη. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐφηρμοσάμεν εἰς πάντα τὰ μαθήματα καὶ εἰς πᾶσαν περίπτωσιν. Εἰς τὴν Β' Τάξιν, αἱ διδασκόμεναι ἐνότητες μετ' ἑνὸς ὅλου καὶ ὡς τοιοῦτον ἐξητάζοντο. Π.χ. αἱ ἐνότητες: Τὰ Χριστούγεννα, τὸ Πάσχα, ἡ 28η Ὀκτωβρίου, ἡ καθαριότης, τὸ δάσος κ.λ.π. ἐξητάζοντο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐπὶ μίαν, δύο, τρεῖς καὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐὰν τοῦτο ἀπῆται τὸ πλῆθος τῆς ἐνότητος.

Εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Β' τάξεως, αἱ ἐνότητες ἐδιδάσκοντο πάντοτε συνολικῶς. Εἰς τὴν ἀριθμητικὴν ἀνῆλθοντες ἕως τοῦ 100 μετὰ βάσιν τὴν συνολικὴν ἀντίληψιν τοῦ παιδιοῦ. Τὸ αὐτὸ ἐπράξαμεν καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις.

Εἰς τὴν Ἀνάγνωσιν, Ἱστορίαν, Γεωγραφίαν, Φ. Ἱστορίαν, Φυσικὴν καὶ Χημείαν, Θρησκευτικὰ κ.λ.π., αἱ ἐνότητες ἐδιδάσκοντο συνολικῶς καὶ οὐχὶ τεμαχισμέναι. Έξαίρεσις ἐγένετο μόνον εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν μία ἐνότης, ὡς π.χ. ἡ ἐνότης «μέλισσα» ἦτο δυνατόν λόγω τῆς φύσεως νὰ ἐξετασθῇ καὶ τμηματικῶς. Έπίσης εἰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας αἱ ἐνότητες, λόγω τοῦ μήκους των, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξετασθοῦν εἰς μίαν διδακτικὴν ὥραν.

8.—**Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπισχεδίου ἐργασίας:** Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐφηρμοσθῇ εὐρέως κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ποικίλων ἐργασιῶν, ἀτομικῶν καὶ ὁμαδικῶν, ἐν τῷ σχολείῳ ἢ ἐκτὸς αὐτοῦ. Αὕτη ἐφηρμοσθῇ ἐπίσης κατὰ τὴν ὁργάνωσιν καὶ διεξαγωγὴν διαφόρων σχολικῶν ἐορτῶν, εκδρομῶν, συλλογῶν ἐντόμων, ἀντικειμένων κ.λ.π. διατήρησιν τῶν συλλεγομένων, τὴν καθαριότητα τοῦ σχολείου καὶ τῶν ἔξω αὐτοῦ χώρων, τὰς ἀσχολίας εἰς τὸν σχολικὸν κήπον κ.λ.π. Πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς, οἱ μαθηταὶ ἐλάμβανον γνώσιν τοῦ σχεδίου ἐργασίας, εἰσῆγοντο εἰς τὴν μέθοδον τοῦ ἐργάζεσθαι καὶ ἐγνωρίζον αὐτὴν καλῶς κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐργασίας. Τὰ σχέδια διεξαγωγῆς τῆς ἐργασίας κατηρτίζαμεν μετὰ τῶν μαθητῶν μας καὶ ἐν συνεχείᾳ κατεγράφοντο ταῦτα εἰς τὸν πίνακα, ἵνα γίνων κτῆμα τῶν μαθητῶν. Έτσι ἐγίνεν σχέδιον ἐργασίας διὰ τὴν ἀνάγνωσιν, θρησκευτικὰ, ἱστορίαν, ἀριθμητικὴν, γεωγραφίαν, γραμματικὴν, Φ. Ἱστορίαν, Φ. Πειραματικὴν καὶ Χημείαν κ.ο.κ. Οἱ μαθηταὶ μας βύσει τῶν σχεδίων τούτων δύνανται νὰ ἀναγινώσκουν καὶ ἐπεξεργάζωνται ἐν θέμᾳ, νὰ κρίνουν πράξεις καὶ χαρακτηρίζουν πρόσωπα, νὰ ἀντλοῦν πᾶσαν χρήσιμον γνώσιν ἀπὸ περιοδικὰ, λεξικά, βιβλία διάφορα. Δύνανται νὰ ἀπομνημονεύουν ποιήματα, νὰ διαλέγονται, νὰ κάμνουν χρῆσιν λεξικῶν, νὰ μετροῦν ἀποστάσεις καὶ λύουν προβλήματα, νὰ ἀναγινώσκουν καλῶς τὸν χάρτην, νὰ ἐκτιμοῦν ἀποστάσεις, νὰ εὐρίσκουν τὸ κλίμα, τὰς ἀσχολίας, τὰ προϊόντα κ.λ.π. ἐνὸς τόπου, νὰ ταξινομοῦν διαφόρους γνώσεις, νὰ ἐξάγουν κανόνας καὶ νόμους, νὰ ἐκτελοῦν διαφόρους χειροτεχνικὰς καὶ ἄλλας ἐργασίας.

9.—**Ἡ ἀρχὴ τῆς χορήσεως τῶν πηγῶν τῆς γνώσεως:** Τὸ σχολεῖον μας δυστυχῶς δὲν διαθέτει πλουσίαν Βιβλιοθήκην πρὸς εὐρείαν ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ταύτης. Παρ' ὅλα ταῦτα οἱ μαθηταὶ μας ἐσυνήθισαν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν πηγῶν τῆς γνώσεως. Τοῦτο ἐπετεύχθη ὡς ἑξῆς: Μετὰ τὸ μάθημα ἢ τὴν ἐργασίαν μας, μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ ἡμῶν, ἐγίνετο συζήτης καὶ καθορισμὸς τῶν βιβλίων εἰς τὰ ὁποία οὗτοι ἠδύναντο νὰ ἀνατρέξουν ἵνα ἀντλήσουν τὰς ἀναγκαίας γνώσεις. Οἱ μαθηταὶ τῆς Ε'—ΣΤ' ἐσυνήθισαν νὰ εὐρίσκουν ἀπὸ τὸ Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν οἰανδήποτε γνώσιν, ἢ ὁποία τοὺς

Ἡ ἸΔΕΟΠΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ ὍΠΩΣ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΑΙ ΣΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ ΜΕΡΑΜΒΕΛΛΟΥ (*)

Τοῦ κ. ΚΩΣΤΑ ΜΑΡΚΑΚΗ, Ἐπιθεωρητοῦ Μεραμβέλλου

Ἀπὸ τὸ 1952 ἄρχισε, στὴν ἀπόμερη αὐτῆς γωνίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, πειραματικὴ προσπάθεια ἐφαρμογῆς τῆς δικῆς μεθόδου, στὴν πρώτη ἀνάγνωσιν καὶ γραφῇ, μετὰ τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν τῶν ΠΡΟΤΥΠΩΝ Νεαπόλεως, 3) ταξίου καὶ 1) ταξίου.

Ἡ ἐργασία ποὺ παρατίθεται εἶναι ἓνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τὴ δεύτερη φάσιν τῆς ἰδεοπτικῆς μεθόδου, τὴ φάσιν τῆς Ἀνάλυσης καὶ Σύνθεσης, ὅπως παρουσιάστηκε στὸ παιδαγωγικὸ συνέδριον τῆς περιφέρειας, στίς 18-12-1954, ἀπὸ τὴ διδασκάλισσα Χατζηγιάνην Μαρίαν, στὸ κατώτερο τμήμα τῆς Α', Β' τάξεως τοῦ 3) ταξίου προτύπου.

Στὸ τμήμα αὐτὸ ἐργάζεται ἀπὸ τὸ 1925 ἡ διδασκάλισσα Μακράκη Ἐλευθερία, μεταεκπαιδευθεῖσα στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἀλλὰ ἀπὸ θυμῆνους ἀναπληρώνεται ἀπὸ τὴ διδασκάλισσα Χατζηγιάνην Μαρίαν.

Οἱ δασκάλοι τῆς περιφέρειας καλοῦνται κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα, κάθε χρόνο, καὶ παρακολουθοῦν τὴν ἐργασίαν τῶν προτύπων καὶ ἄλλων σχολείων τῆς περιφέρειας καὶ συμπληρῶνουν τίς γνώσεις των, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἀνοιχθοῦν ὅλοι, σιγά-σιγά, στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ νέου σχολείου.

Σήμερα ἔχουν ἐπισκεφθῇ τὰ πρότυπα, ὑποχρεωτικὰ ὅλοι οἱ δασκάλοι τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου, καὶ προαιρετικὰ οἱ τῆς ἐπαρχίας Λατινείου.

Εἶναι παρόντες 85 διδάσκαλοι ἐκ τῶν 106 τῆς περιφέρειας.

Κατὰ βούλησιν παρακολουθοῦν τὴν προεργασίαν. Γνωρίζουν σήμερον εἰς ποῖα βιβλία θὰ ἀνατρέξουν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν γνώσεών των. Έτσι οἱ μαθηταὶ μας, πολλάκις ἔφερον εἰς τὸ σχολεῖον σχετικὰ μετὰ διδασκέντα μαθήματα, ἀποκόμματα ἐφημερίδων ἢ μᾶς διηγήθησαν κατὰ τὸ ὁποῖον εὐρέθηκαν εἰς βιβλία, περιοδικὰ κ.λ.π. Σήμερα δύνανται μόνον νὰ ἀνατρέχουν εἰς σχετικὰ βιβλία καὶ ἀντλοῦν, διὰ τοὺς ἐνδιαφέρει.

(Συνεχίζεται)

μεσημβρινὴ ἐργασία ἐνὸς ἐκ τῶν τμημάτων τοῦ 3) ταξίου, ἢ τὸ 1) ταξίου.

Οἱ περισσότεροι, ὕστερα ἀπὸ τὴν πρώτην κοινὴν προεργασίαν τῶν μαθητῶν, μπαίνουν στὴν Α', Β' τάξιν τοῦ 3) ταξίου Προτύπου καὶ παρακολουθοῦν τὴν ἐργασίαν ποὺ γίνεται ἐκεῖ. Τὸ τμήμα αὐτὸ παρακολούθησαν καὶ γώ, καὶ δίδω τὴν περιγραφήν τῆς δουλειᾶς, ὅπως ἐξεδιπλώθηκε μετὰ κεῖ.

Στὸν ἐπισκέπτη τῶν προτύπων Νεαπόλεως, προξενεῖ ἐντύπωση, ἡ ἀρίστη διδακτικὴ ἐμφάνισιν, ὡς καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης, ποὺ ἀπλώνεται καὶ ἀγκαλιάζει ὅλους, μαθητὰς καὶ διδασκάλους.

Ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ τάξις, ἐκινημένη ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ἐλευθερίαν τοῦ μαθητῆ, καὶ ἀπὸ τὸ συναίσθημα τοῦ ἀλληλοσεβασμοῦ καὶ τῆς αὐτοπειθαρχίας, εἶναι τὸ πλαίσιο πάνω στὸ ὁποῖο πλασιώνεται ἡ ὅλη ζωὴ τῶν Προτύπων. Μετὰ ἀληθινὴν ψυχικὴν ἐξάρσιν γίνεται ἡ κοινὴ προεργασία τῶν μικρῶν, στὴν εὐρύχωρη αὐλὴ τοῦ διδασκτηρίου.

Ἡ εἴσοδος τῶν μαθητῶν στίς αἴθουσες διδασκαλίας, ἡ ἐξοδὸς τους ἀπ' αὐτὰς στὰ διαλείμματα, καὶ ἡ παραμονὴ τους στοὺς διαδρόμους τοῦ σχολείου, ἢ στὴν αὐλὴ, εἶναι ἡρεμὸς. Ἐδῶ, δὲν ἀκούεται θόρυβος, ἀπ' τίς φωνὰς καὶ τὰ τρελλὰ τρεξίματα τῶν μικρῶν, ἀντικαθιστοῦν τὰ ὁργανωμένα παιχνίδια, οἱ ἡρεμεῖς κινήσεις καὶ συζητήσεις τῶν παιδιῶν.

42 δασκάλοι μπαίνουν στὴν Α', Β' τάξιν τοῦ 3) ταξίου προτύπου. Στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ τμήματος αὐτοῦ, ποὺ ἀπλετα φωτίζεται, εἶναι τοποθετημένα σὲ σχῆμα Π, 21 δίετρα καινούργια ὁργανωμένα θρανία. Μπορεῖ στὸ ἀνοιγμα τοῦ Π τῶν θρανίων, εἶναι ἓνα μεγάλο ἀμμοδοχεῖον μετὰ ἄμμο, γιὰ τίς ἐργασίας τῶν παιδιῶν, καὶ στὸν ἀντικρυνὸ τοίχον.

(*) Ἡ ἐργασία αὕτη μᾶς εἶχε σταλῇ πρὸς δημοσίευσιν πρὸ πολλοῦ. Τὴν καταχωροῦμε ὅμως τώρα. Πάντα εἶναι ἐπίκαιρη καὶ μάλιστα τώρα στὴν ἀρχὴ τοῦ σχολικοῦ ἔτους.

Χ. Π.

κρέμεται ὁ μελανοπίνακας σὲ μεγάλες διαστάσεις.

Σὰν ἀφήρη τὸ μάτι τοῦ ὁ ἐπισκέπτης, νὰ πέση στὰ γύρω, παρατηρεῖ πάνω σ' ὅλα τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ μέρη τοῦ δωματίου, καρτέλλες μὲ ὀνομασίες. Κάθε καρτέλλα εἶναι κρεμασμένη στὸ ἀντικείμενο ἢ τὸ μέρος τῆς αἰθούσης πού φέρει τὸ ὄνομά του. Ἔτσι, στὸ πάνω μέρος τοῦ μαυροπίνακα, εἶναι κρεμασμένη καρτέλλα μὲ τὴ λέξη «πίνακας», στὴν πόρτα ἢ καρτέλλα μὲ τὴ λέξη «πόρτα», ἢ καρτέλλα «παράθυρο» στὸ παράθυρο, ἢ καρτέλλα «θρανίον» στὸ θρανίον κ.λ.π.

Πάνω στὰ θρανία εἶναι κρεμασμένες κάρτες μὲ τὰ ὀνόματα τῶν μαθητῶν πού κάθονται ἐκεῖ.

Σχεδὸν ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τῶν τοίχων, εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ χαρτοταινίες, μὲ φράσεις βγαλμένες ὅλες ἀπὸ τὴν ἐργασία τῆς ἐνιαίας διδασκαλίας, καὶ πού χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀναγνωστικὸ ὕλικό τῆς Α' τάξεως.

Ὁ ἐπισκέπτης διαδίδει ἐκεῖ κατὰ σειρά τὶς φράσεις :

Ὁ οὐρανὸς ἔχει σύνεφα
Τώρα ἔχομε φθινόπωρο
Ἡ ἐβδομάδα ἔχει 7 μέρες
Ὁ μήνας ἔχει τριάντα μέρες
Ἐχὼ ἓνα ἡμερολόγιο
Ἀπὸ τὰ στράφυλλα βγαίνει ρακί
Θέλω ἓνα σπουριγιάκι
Ἀρχιστὰν οἱ πρῶτες βροχές
Τὸ φθινόπωρο πέφτουν τὰ φύλλα
Ὁ ἥλιος εἶναι πολὺ ψηλὰ
Χθὲς πήγαμε περίπατο
Τὴ νύχτα βλέπομε ἄστρα
Μᾶς ἀρέσει τὸ ἄσπρο ψωμί
Αὐριο θὰ πάμε στὴν ἐκκλησία
Ὁ μύλος γυρίζει καὶ βγάζει νερό
Σήμερα ἔφαγα σαλιγγάρια
Ἐφυγὰν τὰ χελιδόνια
Ἡ κότα κάνει αὐγά

Καὶ συνεχίζονται. Εἶναι τόσες, ὅσες καὶ οἱ μέρες οἱ ἐργασίες τῶν παιδιῶν, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ σχολικοῦ χρόνου.

Πέρα πέρα, ἐκεῖ, διαδίδει καθεὶς καὶ τὶς φράσεις, πού ἐνῆκαν ἀπὸ τὶς ἐργασίες τῶν παιδιῶν γύρω ἀπὸ τὴν μεγάλῃ ἐνότητα «τὰ Χριστούγεννα», πού τὰ ἀπασχολεῖ τώρα καὶ μερικὲς μέρες.

Ἡ Παναγία γέννησε τὸ Χριστὸ στὴ Βηθλεὲμ

Τὸ ἀστὲρ ὠδήγησε τοὺς Μάγους στὸ Σπήλαιον

Ὁ Ἡρώδης ζήτησε νὰ σφάξῃ τὸ Χριστὸ

Ἡ Ἀγία οἰκογένεια ἔφυγε στὴν Αἴγυπτο

Καὶ οἱ ἀριθμοὶ ἔχουν πάρει καὶ αὐτοὶ θέση, στὸν τοῖχο τοῦ σχολικοῦ δωματίου. Διαδίδει κανεὶς κατὰ σειρά, σὲ μιὰ συγκεντρωμένη ἀπόσπασή τὸν ἓνα ἀπὸ τὸν ἄλλο, τοὺς ἀριθμοὺς ἀπὸ τὸ 1 ὡς τὸ 10, καὶ κάτω ἀπὸ κάθε ἀριθμὸ, δίδει νὰ κρέμονται ἱσαριθμὰ πράγματα, μῆλα, κάστανα, καούδια, ἀκίδες καὶ εἰκόνες μὲ ἱσαριθμὸς πρὸς τὸν ἀριθμὸ παραστάσεις πραγμάτων. Π.χ. φρούτων, ἀνθῶν, φυτῶν, ζώων, πουλιῶν, ψαριῶν κ.λ.π.

Πρὸς ἐκεῖ δίδει κανεὶς, ὅλους τοὺς δυνατοὺς συνδυασμοὺς τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀριθμῶν, ἀπὸ τὸ 1 ὡς τὸ 11. Οἱ συνδυασμοὶ παριστάνονται μὲ ἀντικείμενα, ἢ εἰκόνες ἀντικειμένων, μαζὶ καὶ μὲ τὴ γραφικὴ παράσταση τῶν ἀριθμῶν.

Π.χ. εἶναι κρεμασμένο ἓνα μῆλο, καὶ κάτω ἀπ' αὐτὸ ὁ ἀριθμὸς 1. Πλάϊ ἄλλ', ἓνα μῆλο, καὶ κάτω ἀπ' αὐτὸ ὁ ἀριθμὸς 1. Καὶ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται τέσσερις φράσεις.

Μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν 1 εἶναι τὸ τετράκι τῆς προσθέσεως +, καὶ μετὰ τὸ τέταρτο 1, τὸ σημάδι =. καὶ συνέχεια ὁ ἀριθμὸς 4 μὲ κρεμασμένα πάνω ἀπ' αὐτὸν τέσσερα μῆλα. Ἡ παράστασις αὐτὴ, παρουσιάζει τὴν σύνθεσιν τοῦ 4, μὲ κρεμασμένα πάνω ἀπ' αὐτὸν τέσσερα μῆλα. Ἡ παράστασις αὐτὴ, παρουσιάζει τὴν σύνθεσιν τοῦ 4, ἀπὸ τὴν μονάδα. $8.λ. 1+1+1+1=4$.

Καὶ οἱ ἀριθμοὶ ἔχουν πάρει καὶ αὐτοὶ θέση τοῦ 4 μὲ 2 συν 2 ἴσον 4, ἢ 1 συν 1 συν 2 ἴσον 4 ἢ 1 συν 3 ἴσον 4 ἢ καὶ διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ 2 ἐπὶ 2 ἴσον 4. Ἔτσι ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ τοίχου, καταλαμβάνουν οἱ σχηματικὲς παραστάσεις τῶν ἀριθμῶν, ἀπὸ τὸ 1 ὡς τὸ 11 κατὰ τὸν παραπάνω τρόπο, μὲ κατ' αἰσθησὶν ἐποπτεία, ἀλλὰ καὶ ἀφαιρετικὰ, μὲ τὶς γραφικὲς παραστάσεις τῶν ἀριθμῶν.

Ἐκεῖ, σ' ἓνα μέρος, δίδει κανεὶς τὶς παραστάσεις μεγάλων ἀριθμῶν, μὲ βάση τὴν δεκάδα. Δεσίδες ἀπὸ καλοκομμένα καὶ συμμετρικὰ ξύλα, πού κάθε μιὰ εἶναι μιὰ δεκάδα, κρέμονται στὴ σειρά.

10	δεκάδα ἀπὸ δέκα ξυλαράκια
20	δύο δεκάδες
30	— τρεῖς δεκάδες
40	— τέσσερες δεκάδες
50	— πέντε δεκάδες
60	— ἕξι δεκάδες
70	— ἑπτὰ δεκάδες
80	— ὀκτὼ δεκάδες
90	— ἐννέα δεκάδες
100	— δέκα δεκάδες

Ἐνα τραπέζι μὲ πολλὰ τετράδια καὶ ποιικίλη γραφικὴ ὕλη, πού δὲν μοιάζει σὰν τὴν ἔδρα τοῦ δασκάλου τοῦ παλαιοῦ σχολείου, παρὰ σὰν τὸν πάγκο ἐνὸς ἐργαστηρίου, μὲ τὰ ἐργαλεῖα τῆς δουλειᾶς πάνω σ' αὐτόν, βρίσκεται ἐκεῖ στὴ γωνιά, στὴν ἄκρη τοῦ ἐνὸς σκέλους τοῦ Π τῶν θρανίων, καὶ πλάϊ στὴν πόρτα.

Πάνω ψηλὰ στὸν τοῖχο, ἐκεῖ στὸ ἀνοιγμα τοῦ Π, γιὰ νὰ ἀντικρούεταί ἀπὸ τὰ παιδιά, εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Ἑσταυρωμένου.

Σήμερα ἔχουν προστεθῇ στὴν αἴθουσα, πίσω ἀπὸ τὰ θρανία, πάγκοι, γιὰ νὰ φιλοξενηθοῦν τοὺς δασκάλους, ἐπισκέπτες τοῦ σχολείου.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν αἴθουσα βρίσκονται τώρα 40 δασκάλοι πού θέλουν νὰ παρακολουθήσουν αὐτὸ τὸ τεῖμα, ἐπειδὴ ἡ πειραματικὴ παιδαγωγικὴ ἐργασία τοῦ τετράτου αὐτοῦ, μὲ τὴν ἐνιαίαν διδασκαλίαν, καὶ τὴν ὁλικὴν μέθοδο στὴν πρώτη ἀνάγνωση καὶ γραφῇ, εἶναι ἡ πιὸ δύσκολη, καὶ πιὸ ἐπαναστατικὴ ἐν συγκρίσει μὲ τὴν καθιερωμένη παλαιὰ παιδαγωγικὴ σκέψη καὶ δουλειά. Πάνω στὰ θρανία εἶναι καθισμένα, ἑνὰ δύο, 42 παιδιά τῆς Α' καὶ Β' τάξεως, καὶ ἀνάμεσά τους βρίσκεται ἡ διδασκάλισσα.

Ἐχουν συνηθίσει τὶς ἐπισκέψεις οἱ μικροί, καὶ δὲν φαίνονται συνεσταλμένοι. Στὰ πρόσωπάκια τους εἶναι ζωγραφισμένη ἡ χαρὰ καὶ ἡ ὁρεξὴ γιὰ δουλειά. Ἡ ἀνησυχία γιὰ τὸ ξεκίνημα τῆς δουλειᾶς, καθρεφτίζεται στὶς ζωηρὲς κινήσεις τῶν ματιῶν τους, καὶ στὴν παρακολούθησιν τῆς δασκάλως τους, πού στέκεται κι' αὐτὴ ἐτοιμὴ ἀνάμεσά τους. Περιμένει νὰ πάρουν τὴ θέση τους, ἐκεῖ στοὺς πάγκους, οἱ ἐπισκέπτες δασκάλοι, καὶ νὰ ξεκινήσει.

Καὶ νὰ τὴν τώρα, ὕστερα ἀπὸ λίγα λεπτά, τρίβοντας τὰ χέρια τῆς, γελαστή-γελαστή, κινεῖται στὸ ἀνοιγμα τῶν θρανίων, ρίχνει τὴ ματιὰ τῆς γύρω, σ' ὅλα τὰ παιδιά, καὶ τοὺς ζητάει νὰ πῶν, ποῖα μέρα τῆς ἐβδομάδος εἶναι σήμερα.

Ὅλα τὰ χέρια τῶν μικρῶν πετιοῦνται ψηλὰ, καὶ μὲ τὸ δείκτη τεντωμένο, ζητοῦν νὰ ἀπαντήσουν στὴν ἐρώτησιν τῆς δασκάλως τους.

Ἐνας μικρὸς, πού ὀρίζεται ἀπὸ τὴ διδασκάλισσα, λέει :

— Σάββατο δεσποινίς.

— Χθὲς ποῖα μέρα εἶχαμε παιδιά ; Πῶς τὴ λέμε τὴ χθεσινὴ μέρα ; Νὰ μᾶς πῇ ὁ Τάκης.

Ὁ Κωστᾶκης, μὲ μιὰ δυνατὴ φωνή, πού

ἀφήνει νὰ ξεχυθῇ, ὅλη ἡ ζωτανία τοῦ παιδικοῦ του εἶναι λέει :

— Χθὲς εἶχαμε, δεσποινίς, Παρασκευή.

— Τώρα θέλω νάρθῃ ἕνας ἐδῶ, στὸ ἡμερολόγιο τῆς τάξεως μας, ἕνας ἀπὸ σᾶς, καὶ νὰ ἀλλάξωμε τὶς καρτέλλες, νὰ θάλωμε αὐτὲς πού πρέπει. Θέλω ὅμως νάρθῃ ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιά τῆς Α' τάξεως.

Τώρα, ὅχι μόνον σκλῶνουν τὰ χέρια οἱ μικροί, ἀλλὰ καὶ φωνάζουν : «Δεσποινίς ἐγὼ νάρθω», «ἐγὼ Δεσποινίς», «Δεσποινίς ἐγώ».

Στέκεται σιωπηλὴ, ἡ διδασκάλισσα, γιὰ λίγο, μὲ τὴ ματιὰ τῆς σὲ ἔκφραση παρατήρησης, καὶ ἀμέσως πᾶνουν οἱ φωνές, καὶ μένουν ὑψωμένα μόνο τὰ χέρια τῶν παιδιῶν.

— Μὰ δὲν εἶπαμε πῶς δὲν πρέπει νὰ φωνάζωμε ; Τόσες καὶ τόσες φορὲς εἶπαμε, πῶς θὰ σκλῶνωμε μόνο τὸ χέρι, ὅταν θέμε νὰ μιλήσωμε, καὶ θὰ περιμένωμε ἡσυχα-ἡσυχα, νὰ μᾶς ὀρίσουν. Γιὰ σκεφθῆτε πόσο θόρυβο καὶ ἀταξία κάνετε τώρα, μὲ τὶς φωνές σας. Ὀρίζεται ὁ Μιχαήλης, ἕνας μικρούλης ἀπὸ τὰ 20 παιδιά τῆς Α' τάξεως, καὶ νὰ τὸν βλέπατε μὲ πόση χαρὰ ξεπετιέται ἀπὸ τὸ θρανίον του, καὶ μὲ πηδήματα τρέχει πρὸς τὸ ἡμερολόγιο τῆς τάξεως, πού εἶναι ἐκεῖ πλάϊ ἀπὸ τὸ μαυροπίνακα, κρεμωμένο στὸν τοῖχο.

— Νὰ μᾶς διαβάσῃ ὁ Μιχαήλης, τί γράφει τὸ ἡμερολόγιό μας γιὰ τὴ χθεσινὴ μέρα. Τάλλα παιδιά νὰ προσέχουν μήπως δὲν μᾶς τὰ διαβάσῃ καλά, γιὰ νὰ διορθώσουν.

— Ὁ Μιχαήλης διαδίδει καὶ δείχνει αὐτὸ πού διαδίδει :

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΑΣ

Χθὲς ἦταν Πέμπτη.

Σήμερα εἶναι Παρασκευή.

Εἶναι ὁ μήνας Δεκεμβρίου.

Εἶναι χειμῶνας.

Κάνει κρύο.

Τὸ ἡμερολόγιο διαβάστηκε χωρὶς λάθη.

Ὁ Μιχαήλης, νὰ μᾶς διορθώσῃ τώρα τὸ ἡμερολόγιό μας, καὶ νὰ ἀλλάξῃ τὶς καρτέλλες πού πρέπει, γιὰ νὰ μιλήσῃ γιὰ τὴ σημερινὴ μέρα. Ποῖα μέρα ἔχομε σήμερα, Μιχαήλη, τὸ εἶπαμε καὶ ποῖν.

— Σάββατο Δεσποινίς.

— Βρὲς τὴν καρτέλλα πού λέει. Σάββατο.

Ὁ μικρὸς ψάχνει τὶς καρτέλλες, πού εἶναι πάνω στὸ τραπέζι, τὶς διαδίδει ὀλικά, καὶ βρίσκει ἐκεῖνη πού γράφει Σάββατο. Πάνω στὸ τραπέζι εἶναι πολλὲς καρτέλλες μὲ τὶς ὀνομασίες ὅλων τῶν ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος : Κυριακή, Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη, Παρασκευή, Σάββατο.

Είναι ακόμη εκεί καρτέλλες από ονόματα όλων των μηνών του χρόνου:

Ιανουάριος, Φεβρουάριος, Μάρτιος, Απρίλιος, Μάιος, Ιούνιος, Ιούλιος, Αύγουστος, Σεπτέμβριος, Οκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος.

Ακόμα είναι και καρτέλλες με τις φράσεις: Είναι φθινόπωρο, είναι χειμώνας, κάνει κρύο, είναι συνεφιά, είναι ωραία μέρα, ο ουρανός είναι καθαρός, δρέχει λίγο, δρέχει πολύ, φυσά αέρας δυνατός.

Είναι στο κάτω-κάτω μέρος ή καρτέλλα Σάββατο, στίβαγμένη από τις άλλες καρτέλλες, και ο Μιχαλάκης αναγκάζεται να διαβάσει σωπηρά όλες σχεδόν τις κάρτες, για να την βρει.

Την βρίσκει, την σηκώνει ψηλά στα χέρια του, και την δείχνει στους μικρούς συμμαθητές του για να πιστοποιήσουν και αυτοί, διαβάζοντάς την, ότι είναι η καρτέλλα που πρέπει να πάρη, η καρτέλλα Σάββατο.

Κρατώντας ο Μιχαλάκης την χαρτοταινία αυτή, έρχεται κοντά στο ημερολόγιο, και εγάζει με τα χεράκια του την κινητή λέξη Παρασκευή, και στη θέση της βάζει τη λέξη που κρατά, Σάββατο. Βγάζει ακόμα από το ημερολόγιο τη λέξη Πέμπτη, που είναι επίσης κινητή, και στη θέση της τοποθετεί την καρτέλλα με τη λέξη Παρασκευή.

Έπειτα στέκεται για λίγο σκεπτικός, κυττάζοντας το ημερολόγιο, ρίχνοντας κάπου-κάπου τη ματιά του και στη δασκάλα, σαν να θέλει να ρωτήσει κάτι.

—Τί μήνα έχουμε;

—Δεκέμβριο, Δεσποινίς.

—Δεν έχουμε να αλλάξουμε τότε καρτέλλα του μήνα.

—Ποιά εποχή;

—Χειμώνα.

—Ωστε, ούτε και την καρτέλλα της εποχής, δεν θα αλλάξουμε.

—Πώς σου φαίνεται Μιχαλάκη, η σημερινή μέρα; Και σεις παιδιά να μάς πείτε τη γνώμη σας.

Οι μικρούληδες, που όλοι παρακολουθούν την εργασία του Μιχαλάκη στο ημερολόγιο, με προσοχή και διαφέρον, για να δούν αν γίνεται καλά ή αλλαγή, υψώνουν τα χέρια τους, και ζητούν να πουν την γνώμη τους, για τη σημερινή μέρα.

Ένας πιτσιρίκος της Αης, δεν κρατιέται, και κάτω από την εσωτερική, την ατομική του ψυχική πίεση, αναγκάζεται να δώσει διέξοδο στο συναισθηματικό του φορτίο,

και φωνάζει: «Δεσποινίς, είναι ωραία μέρα».

—Μάλιστα, μάλιστα, πάρα πολλά μάλιστα, ακούονται, και μέσα στον ήχο τους ξεδιακρίνει κανείς τη χαρά και την ευθυμία διάθεση των μικρών.

Στέκεται πάλι, για μιὰ στιγμή, σωπηλή ή διδασκάλισσα, αγκαλιάζοντας με τη ματιά της όλους τους μικρούς της, και παρατηρεί:

—Αί, Παιδιά, με στενοχωρείτε. Είπαμε και ξαναείπαμε, πως μόνο ένας θα μιλή. Κάθε φορά, και όταν τον όρισω, και όλοι έμεις οι άλλοι θα ακούμε, για να πούμε τη γνώμη μας, αν δεν συμφωνούμε με αυτά που θα ακούσουμε να μάς λέη ο συμμαθητής σας.

Σεις δεν κρατηθήκατε πάλι, και ξεφωνήσατε όλοι μαζί, και κάνατε θόρυβο και αταξία.

Τί λες Μιχαλάκη; συμφωνείς και σύ, μ' αυτό που μάς είπαν τα παιδιά, πως «είναι ωραία μέρα»;

—Μάλιστα Δεσποινίς.

—Έλα λοιπόν, βρες την καρτέλλα που λέει αυτό, και βάλε την στη θέση της, εκεί στο ημερολόγιο. Πρόσεξε να την βρής. Κύτταξε μην κάνεις λάθος, και ντροπιαστής στους συμμαθητές σου.

Ο μικρός ψάχνει στίς καρτέλλες, που είναι στίβαγμένες πάνω στο τραπέζι, και αναζητεί την κάρτα που γράφει «είναι ωραία μέρα».

Την βρίσκει, την σηκώνει ψηλά στα χέρια του, και την δείχνει στους συμμαθητές του, για έλεγχο. Την διαβάζει φωναχτά, και έπειτα έρχεται στο ημερολόγιο του τοίχου. Αφαιρεί την κινητή καρτέλλα με τη φράση: «κάνει κρύο», και στη θέση της τοποθετεί την καρτέλλα που βρήκε, για τη σημερινή μέρα, «είναι ωραία μέρα». Έτσι καταρτίστηκε (γράφτηκε) το ημερολόγιο της σημερινής ημέρας.

—Προσέξτε τώρα παιδιά, να μάς διαβάση ο Μιχαλάκης το ημερολόγιό μας, όπως το φτιάξαμε τώρα, να δούμε τί λέει. Προσέξτε, μήπως δεν μάς διαβάση καλά ο Μιχαλάκης, να διορθώσετε εσείς. Μη ξεχνάτε όμως, πως πρέπει να είστε ήττοχα, να σηκώνετε τα χεράκια σας, αν έχετε να πείτε τίποτα, άμα διαβάση ο Μιχαλάκης, και όποιον όρισω, αυτός θα μάς μιλήσει, να μάς πη, εκείνο που έχει να μάς πη.

Εμπρός τώρα, Μιχαλάκη, πάρε τη ρίγα, δείχνε και διάβαζε το ημερολόγιό μας. Πρόσεξε, μη διάβασει, για να προφάνουμε να σε

βλέπουμε, και να σε ακούμε, και για να μη κάμεις λάθη από τη βιασύνη σου.

Ο μικρούλης, δείχνοντας με την ρίγα, διαβάει:

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΑΣ

Χθές ήταν Παρασκευή.

Σήμερα είναι Σάββατο.

Είναι ά μηνες Δεκέμβριος.

Είναι χειμώνας.

Είναι ωραία μέρα.

Τό ξαναδιαβάζει ο μικρούλης, κι' έπειτα και μερικοί άλλοι, αρκετοί της Α' τάξης και λίγοι της Β', από εκεί που βρίσκονται, από τα θρανία τους.

Η διδασκάλισσα, τρίβοντας πάλι τις γούφες των χειρών της—έτσι συνήθισε—, έρχεται ανάμεσα στους πιτσιρίκους της, αφού πρώτα είπε και κάθισε στο θρανίο του ο μικρός Μιχαλάκης, και ρίχνει μιὰ ματιά σ' όλα τα παιδιά. «Ολα, ήσυχα, και ζωηρά στην έκφρασή τους, κυττάζουν τη δασκάλα τους, και περιμένουν την ερώτηση. Τηνμαντεύουν από τη συνέχεια της δουλειάς τους, όπως γίνεται κάθε μέρα, όπως περιμένουν να ακούσουν, για να σκεφτούν και ζητήσουν να μιλήσουν».

—Και τώρα, αφού φτιάξαμε το ημερολόγιό μας, για τη σημερινή μέρα, θα ήθελα, ν' ακούσουμε τα νέα σας. Πιστεύω να έχετε να μάς πείτε πολλά νέα, ε; Έμπρός λοιπόν, ποιος θέλει να μάς ανακοινώση τα νέα του;

«Αλλο, που δεν ήθελαν κι' οι μικροί. Ευκαιρία να μιλήσουν, να δώσουν διέξοδο στη συναισθηματική τους κατάσταση, που σκλαβωνόταν πάνω στα ποδάρια τους, θα ήθελαν, μιλώντας, κινήσεις των χειρών τους, των ποδιών τους, όλου του κορμιού τους, θα έβγαιναν ίσως και έξω από το θρανίο, για να παρατήσουν στους συμμαθητές τους ζωντανά, εκείνο που θα τους ανέκοινωναν. Θα ικανοποιούνταν ακόμη, τη μέσα στον άνθρωπο ένυπαργουσα όρμη προς ανακίνωση. Και νοιώθει την όρμη αυτή, την τάση προς ανακίνωση, πιο έντονη ο μικρός, επειδή δεν έχει τη δύναμη ακόμη της αυτοεπιβολής, της αυτοπειθαρχίας και αυτοκυριαρχίας, δυνάμεις που στηρίζονται εξ' ολο-

κλήρου στη βουλευτική δύναμη, ενισχυμένη και από τη δύναμη τη νοητική».

Τη ζωή του μικρού παιδιού, της Α', Β' τάξης του Δημοτικού, δηλ. του παιδιού των 6 ως 8 χρόνων, χαρακτηρίζει ή συναισθηματικοκινητική κατάσταση.

«Όλες οι κινήσεις του, κάθε του ενέργεια, όλη του ή ζωή και δράση, είναι ξεκινημένη από εκεί, από τις ανάγκες του, και γίνονται για την εξυπηρέτηση των αναγκών του αυτών».

Μόνο σαν εξετάσουμε τη συμπεριφορά του μικρού παιδιού, πίσω από τη λειτουργική σκοπιά, θα μπορέσουμε να μελετήσουμε, και να γνωρίσουμε πραγματικά το παιδί.

Αντικρύζοντας και βλέποντας την ενέργειά του, την κάθε εκδήλωσή, με το φακό της λειτουργικής ανάγκης, θα κατορθώσουμε να μπούμε στα μυστικά της ζωής του, να δούμε το παιδί, και να συλλάβουμε την υπαρκτή του, την υπόσταση και διάρθρωσή του.

Μόνο από το μέρος αυτό, αν έρευνήσουμε το παιδί, θα κάμουμε επιστήμη και θα έρευνήσουμε καλά και θα αντλήσουμε γνώσεις σωστές γι' αυτό. Σ' οποιοδήποτε άλλο μέρος κι' αν σταθούμε, δεν θα μπορέσουμε να δούμε το πραγματικό παιδί. Θα δούμε στη θέση του πραγματικού παιδιού, ένα άλλο παιδί: φανταστικό, ψεύτικο, όχι αληθινό.

Έτσι τώρα ξεσηκώθηκαν και οι 40 μικρούληδες της Α', Β' τάξης, σήκωσαν τα χέρια τους, ψηλά-ψηλά, πολλά σηκώθηκαν και πάνω στα ποδάρια τους, για να ικανοποιήσουν ανάγκες τους εσωτερικές. Την ανάγκη προς κίνηση των μελών τους, όλων των μελών του σώματός των, που είναι στενά συνδεδεμένη με την ανάπτυξή τους. Ακόμα τους ώθησε να σηκωθούν, και να σηκώσουν τα χέρια τους, μιὰ άλλη ανάγκη, το ίδιο έντονη και ισχυρή, που ξεκινάει από μιὰ άλλη σφαίρα του είναι τους, την ψυχική, την ανάγκη προς ανακίνωση. Ανάγκες λοιπόν ατομικές ικανοποιεί ο μικρούλης μας, σε όλες τις κινήσεις και ενέργειές του, και με την ικανοποίηση των αναγκών του αυτών, όταν συνδέεται ή όλη αγωγή του, και ή σχολική αγωγή, είναι ωφέλιμη και πραγματική αγωγή.

(Συνεχίζεται)

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ ΗΛΕΙΑΣ

Επιθεωρητής Σχολείων: Κ. ΚΟΛΟΒΟΣ

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

Η κλίμαξ παριστάνει τα είς την πραγματικότητα μεγάλα είς μικρόν μέγεθος εν τῷ σχεδίῳ.

Επίσης είς τὸ σχέδιον μικρὰ μετατρέπονται διὰ τῆς φαντασίας είς μεγάλα, διότι εἶναι εὐκόλου νὰ βαίνουν οἱ μαθηταὶ τὴν ἀντίστροφον ὁδὸν ἐκείνης, ἣν ἠκολούθησαν.

Ὁμοίως ἐκ τῶν γεωγραφικῶν στοιχείων βαίνοντες εἰς τὰ σχέδια τούτων ὑπὸ κλίμακα καὶ κατόπιν ἐκ τῶν σχεδίων εἰς τὰ φυσικὰ γεωγραφικὰ στοιχεία. Οὕτω μόνον καθίσταται δυνατὴ ἡ ἀντίληψις καὶ ἀνάγνωσις τοῦ χάρτου, ὁ ὁποῖος περιέχει τὰ σύμβολα τῶν γεωγραφικῶν στοιχείων.

β) Ἐτέρα προϋπὸθεσις εἶναι ἡ ὑπαρξίς ἀφθόνων καὶ καταλλήλων ἐποπτικῶν μέσων.

γ) Ἡ δραστηριότης καὶ ὁ ζήλος τοῦ διδασκάλου εὐρίσκουν διέξοδον.

Δ' ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ) εἰς τὴν Στ' τάξιν, ὑπὸ ΠΙΕΡΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ τοῦ Β' 6) ταξίου (προτύπου ΠΥΡΓΟΥ).

Τὸ Συνέδριον κατέληξεν εἰς τὰ κατωτέρω πορίσματα ἐν σχέσει πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας:

1) Σημασία καὶ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῆς Φυσ. Ἱστορίας.

α) Ἡ ἀλληλεξάρτησις καὶ ἀλληλεπίδρασις μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων εἶναι τοιαύτη ὥστε δὲν νοεῖται ἀνθρώπινος βίος ἄνευ τῆς ὑπάρξεως τῶν φυσικῶν τούτων ἀντικειμένων καὶ τῆς τελείας γνώσεως καὶ καλλιέργειας τούτων ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

β) Ἐκ τοῦ ὅτι τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα εἶναι προϋπὸθεσις τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ τρόπου διαβιώσεώς του ἐξάγεται ἡ σημασία, ἣν ἔχει ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας.

γ) Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας θὰ εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ γενικοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, ὅσον φυσικὰ ἐξαρτάται ἐκ τοῦ μαθήματος τούτου.

Εἰδικότερον ἡ Φυσικὴ Ἱστορία πρέπει νὰ ἔχη ὡς φυσικὸν σκοπὸν νὰ βοηθήσῃ τοὺς μαθητὰς νὰ στρέψουν τὴν δημιουργικὴν πνοήν των εἰς μεγαλύτεραν ἄμεσον ἀσχολίαν μετὰ

φυσικὰ ἀντικείμενα τῆς πατρίδος των ἐν ἀρχῇ καὶ κατόπιν τοῦ ὑπολοίπου κόσμου, δηλ. τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ, τὰ ἔχοντα διαφέρον δι' αὐτὸν τοῦτον τὸν ἄνθρωπον κ.λ.π.

δ) Διὰ τῆς ἀναστροφῆς αὐτῆς μετὰ τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα σκοπεῖται ἡ ἀνάπτυξις τῆς χαρᾶς καὶ διαθέσεως τῶν μαθητῶν πρὸς ἐργασίαν, ἡ ἐξέλιξις τῆς ἱκανότητος πρὸς παρατήρησιν καὶ σκέψιν, ἡ εὐρύνσις τῶν ἐμπειριῶν των καὶ ἡ μεγαλύτερα διασάφισις καὶ μονιμότης τῶν γνώσεων. Πέραν τούτων σκοπεῖται ἡ ἐκκινήσις τοῦ πνεύματος, ἡ προαγωγή τοῦ συναισθήματος καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῆς βουλῆσεως τῶν μαθητῶν.

ε) Διὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀναστροφῆς μετὰ τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα καὶ τῆς ὁρθῆς ἐρεύνης τῆς ζωῆς τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν σκοπεῖται ἡ δημιουργία ἀγάπης πρὸς τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα, τὴν φύσιν καὶ τὴν πατρίδα καὶ ἡ τὸν νοῦν τοῦ θερησκεπτικοῦ συναισθήματος τῶν μαθητῶν ἐκ τῆς γνώσεως τῆς πανσοφίας τοῦ Δημιουργοῦ τῶν πάντων.

στ) Ἐπίσης διὰ τῆς γνώσεως καὶ ἐρεύνης τοῦ ἀνωτέρου φυσικοῦ ὄντος, τοῦ ἀνθρώπου, σκοπεῖται νὰ συναισθανθῶν οἱ μαθηταὶ τὸ νόημα τῆς ζωῆς, τὴν σημασίαν τῆς ὕλης, τῆς καθαριότητος, τῆς καλῆς διατροφῆς, τῆς ὑγιεινῆς ἐργασίας, τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς ψυχγωγίας, ὥστε νὰ μάθουν νὰ ζοῦν ὡς πολιτισμένοι ἄνθρωποι.

2) Ἐκλογὴ καὶ διάταξις τῆς ὕλης.

α) Εἰς τὰς μικροτέρας τρεῖς τάξεις ἡ ὕλη εἶναι φυσικὰ ἀντικείμενα, ζῶα καὶ φυτὰ, τῆς ἰδιαίτερας πατρίδος, τὰ ὅποια φέρομεν εἰς ἐπαφήν, εἰς ἀναστροφήν μετὰ τῶν μαθητῶν.

Ἡ ἐπαφή αὕτη ἤρχισε πολὺ πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν μαθητῶν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ πρέπει νὰ συνεχισθῇ καὶ εἰς τὰς τρεῖς μικροτέρας τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

β) Δὲν γίνεται καμμιὰ διάταξις τῆς ὕλης κατὰ συμβιωτικὰς κοινότητος ἢ ἄλλως πως. Ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς Ἑνιαίας Συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας θὰ φέρωμεν εἰς ἄμεσον ἐπαφήν τοὺς μαθητὰς μετὰ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα ζῶα καὶ φυτὰ τῆς ἰδιαίτερας πατρίδος.

γ) Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὁρισθῇ ἡ ὕλη ὑπὸ τοῦ Ε.Α.Π. Αὕτη ποικίλλη ἀναλόγως τοῦ τό-

που (χωρίου, πόλεως ἢ περιοχῆς) καὶ ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε ἐνοτήτων τῆς Ἑνιαίας Συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας. Καὶ εἰς τὸ αὐτὸ σχολεῖον ἀπὸ ἐξαμήνου εἰς ἐξαμήνον ποικίλλουν αἱ ἐνότητες τῆς Ἑνιαίας Διδασκαλίας καὶ ἐπομένως καὶ τὰ θέματα τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, ἥτις ἐνυφαίνεται, ἀναλόγως τῶν ἐκδρομῶν, τῶν εὐκαιριῶν τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἀφορμῶν, ἐξ ὧν ἡ συγκέντρωσις τῆς ὕλης πρὸς διδασκαλίαν.

δ) Εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις, ὅπου τε ἐμφανίζονται τὰ θεωρητικὰ διαφέροντα, οἱ μαθηταὶ ἐνδιαφέρονται διὰ φυτὰ καὶ ζῶα πέραν τῆς ἰδιαίτερας πατρίδος, τῆς εὐρύτερας πατρίδος καὶ πέραν αὐτῆς τῶν ξένων χωρῶν.

ε) Οἱ μαθηταὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔρχονται εἰς ἄμεσον ἐπαφήν μετὰ τὰ ἐξεταζόμενα ζῶα καὶ φυτὰ. Πρέπει ὅμως νὰ ἔρχονται εἰς ἄμεσον αὐτοσυναστροφὴν μετὰ αὐτὰ δι' αὐτοερέυνας καὶ αὐτοσυλλογῆς πληροφοριῶν ἀπὸ ταξιθεύοντες εἰς ξένας χώρας, ἀπὸ βιβλία ταξιδιῶν καὶ διηγημάτων, ἀπὸ βιβλία Φυσικῆς Ἱστορίας, ἀπὸ λεξικά, ἀπὸ αὐτοῦσια ἀντικειμένων, εἰκόνας, κινηματογραφικὰς ταινίας κ.λ.π.

στ) Ἡ διάταξις τῆς ὕλης εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις εἶναι ἡ κατὰ συμβιωτικὰς κοινότητος. Ἐπίσης ἡ ὕλη εἶναι κατανεμημένη εἰς κλάδους Φυσικῆς Ἱστορίας (Ζωολογία - Φυτολογία - Φυσικὴ Ἀνθρωπολογία).

3) Μέθοδος

α) Εἰς τὰς τρεῖς κατωτέρας τάξεις κάμνομεν χρῆσιν τῆς περιγραφικῆς μεθόδου ἐξετάσεως τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων μετὰ ἀπόπειραν χρησιμοποιοῦσεως τῆς βιολογικῆς ἀρχῆς εἰς τὸ τέλος τῆς τρίτης τάξεως, διότι οἱ μαθηταὶ μὲν στεροῦνται θεωρητικῶν διαφερόντων ἀπ' ἐνὸς καὶ ἀπ' ἑτέρου ἀδυνατοῦν νὰ εἰσέρχονται εἰς τὴν οὐσίαν, νὰ εὐρίσκουν ἐσωτερικὰ γνωρίσματα καὶ σχέσεις καὶ νὰ κάμνουν κρίσεις καὶ συγκρίσεις.

β) Εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις κάμνομεν χρῆσιν περισσότερον τῆς βιολογικῆς καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς αὐτὴν καὶ τῆς περιγραφικῆς, διότι οἱ μαθηταὶ μὲν ἔχουν τὰ ἀνωτέρω γνωρίσματα ὡς ὁριμώτεροι.

γ) Ἡ συστηματικὴ παρατήρησις εἶναι βασικὴ μεθοδικὴ ἀπαιτήσις. Ἀπὸ τὰς μικρὰς τάξεις συνήθιζομεν τοὺς μαθητὰς νὰ παρατηροῦν. Εἰς τὰς ἀνωτέρας ἢ παρατήρησις γίνεται βαθύτερα φθάνουσα μετὰ τῶν βαθυτέρων οὐσιωδῶν γνωρισμάτων καὶ σχέσεων εἰς τὰ ζῶα, τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ φυτὰ.

δ) Ἡ Φυσικὴ Ἱστορία εἶναι τὸ κατ' ἐξο-

χὴν μάθημα αὐτῆς ἐργείας. Πρέπει νὰ ἀφήνωμεν ὅτι μαθητὰς νὰ εὐαρεσθῇ τοῦ ἐν σιγῇ καὶ ἀφου γεννῶνται εἰς αὐτοὺς ἀπορίαι νὰ ἀπευθύνονται κατόπιν εἰς τὴν τάξιν πρὸς λύσιν.

ε) Εἶναι ἀνάγκη οἱ μαθηταὶ νὰ ἐκφράζονται μετὰ πάντα τρόπον τὰ ἀντικείμενα τῆς διδασκαλίας καὶ ἰδίᾳ, κλασσικῶς, ἱχνογραφικῶς, γλωσσικῶς καὶ μιμητικῶς, ὅταν εἶναι δυνατόν.

4) Πορεία διδασκαλίας

α) Εἰς τὰς τρεῖς κατωτέρας τάξεις θὰ ἀφήσωμεν τοὺς μαθητὰς νὰ ἔλθουν εἰς ἀναστροφήν μετὰ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ, τὰ ἐξεταζόμενα ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Ἑνιαίας Διδασκαλίας. Θὰ περιποιοῦνται τὰ ζῶα καὶ θὰ παίζουσιν μαζὶ των, θὰ καλλιερگوῦν φυτὰ, θὰ διηγούνται ἢ θὰ ἀκροῶνται ἱστορίας ἢ παραμύθια περὶ αὐτῶν, θὰ συλλέγουν ἄνθη, εἰκόνας, θὰ πλάθουν μετὰ πηλὸν ἢ πλαστικὴν, θὰ ἱχνογραφοῦν κ.λ.π.

β) Δὲν πρέπει νὰ γίνονται περιγραφαὶ λεπτομερεῖς, ἢ διαπιστώσεις αἰτιωδῶν σχέσεων περὶ τῶν ὁργάνων καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ζώου ἢ ἄλλου ὄντος.

Αὐτὰς τὰς ἐργασίας θὰ κάμῃ πρῶτον ὁ διδάσκαλος ὑποδειγματικῶς μέχρις ὅτου συνήθισουν οἱ μαθηταὶ, ὅποτε ἀφήνονται νὰ ἐκτελοῦν μόνοι των αὐτὰς μετὰ πλήρη αὐτενέργειαν καὶ πρωτοβουλίαν.

γ) Ἡ παρατήρησις, ἡ ὁποία γίνεται αὐθορμήτως καὶ φυσικῶς εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τῆς μεταβάσεως εἰς τὸν σχολικὸν κῆπον καὶ δι' ἐπισκέψεων συχνῶν.

δ) Εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις ἡ Φυσικὴ Ἱστορία εἶναι χωριστὸν μάθημα εἰς τακτὰς ὥρας.

Εἰς αὐτὰς ἡ πορεία εἶναι ἡ τομικὴ (πρόσκησις-ἐπεξεργασία-ἐμπέδωσις). Αὕτη δύναται νὰ λάβῃ τὴν κάτωθι μορφήν, ἥτις δὲν πρέπει νὰ θεωρῇται παγία, ἀλλὰ θὰ ἀλλάσῃ ἀναλόγως τοῦ κλάδου τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας (Ζωολογία - Ὀρνιθολογία - Ἀνθρωπολογία) καὶ τοῦ ἐκάστοτε ἐξεταστέου ἀντικειμένου.

α) Θέσις τοῦ προβλήματος, τοῦ ἐξεταστέου φυσικοῦ ἀντικειμένου. Προϋπὸθεσις ἡ ὑπαρξίς ζωοῦ καὶ μονίμου διαφερόντος.

β) Ἀναζήτησις ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν μέσων ἐργασίας. Ζητοῦν οἱ μαθηταὶ πληροφορίας ἀπὸ γονεῖς ἢ ἄλλους συγγενεῖς ἢ εἰδικούς, εὐρίσκουν λεξικά, βιβλία σχετικὰ, εἰκόνας, ἀντικείμενα κ.λ.π.

γ) Κατάστροφαις τοῦ σχεδίου ἐργασίας, δηλαδὴ τῆς ἀκολουθητέας ὁδοῦ.

Τὸ σχέδιον ἢ πορεία ἐργασίας πρέπει νὰ γίνεται βάσει τῶν αἰτιωδῶν σχέσεων καὶ τῆς

βιολογικής άρχης (σχέσεις οργάνων του φυσικού αντικειμένου προς την ζωή αυτού κ.λ.π.)

δ) Παρατήρησης του φυσικού αντικειμένου. Αυτή πρέπει να είναι συστηματική και να γίνεται εις τόν τόπον όπου ζή, καλλιεργείται ή υπάρχει τὰ αντικείμενα (κήπος, σταύλος, οικία, δάσος κ.λ.π.).

5) Έπεξεργασία

Ι.—Η εξέταση των φυσικών αντικειμένων γίνεται μετά την παρατήρησιν.

Η σειρά της εξέτασης πρέπει να είναι ή εξής :

α) Θα εξετάζεται τὸ περιβάλλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται τὸ φυτὸν, τὸ ζῶον, ὁ ἄνθρωπος.

β) Ὁ τρόπος διαβίωσης αὐτοῦ.

γ) Τέλος τὰ ὄργανα τοῦ σώματός του, αἱ σχέσεις αὐτῶν μεταξύ των, πρὸς τὴν ζωήν τοῦ ἀντικειμένου καὶ πρὸς τὸ περιβάλλον.

Ὁ τρόπος οὗτος προτιμᾶται, διότι συνηθίζει τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ παρατηρεῖν, ὠθεῖ αὐτοὺς εἰς ἐρευναν, εἰς σκέψιν καὶ ὁρᾶσιν καὶ δὲν εἶναι πάντοτε ὁ ἴδιος.

ΙΙ.—Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας οἱ μαθηταὶ προβάλλουν ἀπορίας εἰς τὴν τάξιν πρὸς λύσιν.

ΙΙΙ.—Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τηρεῖται ἀπολύτως ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτενεργείας.

ΙV).—Ὁ Ἐλεύθερος Διάλογος χρησιμοποιεῖται ἐνρῦτατα.

ΙV.—Ὁ διδάσκαλος ἐπεμβαίνει ὅταν ἐρωτᾶται ἢ ὅταν θεωρῇ τοῦτο ἐπιβεβλημένον.

6) Ἐμπέδωσις

Κατ' αὐτὴν γίνονται :

α) Ταξινομήσεις καὶ ἐκφράζεται τὸ διδανθὲν φλωσσικῶς, γραπτῶς (με' ἐκθέσεις ἢ ἄλλως πως), ἰχνογραφικῶς, πλαστικῶς κ.λ.π. Ἀναγινώσκονται περιγραφαί, λέγονται ἱστορίαι σχετικαί, μῦθοι καὶ ποιήματα.

β) Εἶναι ἀπαραίτητον ὁ διδάσκαλος νὰ συνηθίσῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν πορείαν αὐτῆς τῆς διδασκαλίας γενικῶς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐργασίας.

Αἱ αὐτὸ ὁ διδάσκαλος θὰ ἐργασθῇ κατ' ἀρχὰς ὑποδειγματικῶς πρὸς τῶν μαθητῶν. Θὰ παρατηρήσῃ ὁ ἴδιος καὶ θὰ ὑποδείξῃ πῶς γίνεται ἡ συστηματικὴ παρατήρησις. Θὰ ἀναζητήσῃ βιβλία εἰς τὴν μαθητικὴν βιβλιοθήκην, θὰ ἀνευρίσκῃ εἰς τὸ λεξικόν, ἐνδὲς τῶν βλέπων οἱ μαθηταί, τὸ ἐξεταστέον.

Θὰ ἀναγνώσῃ κεφάλαια με' περιγραφάς, θὰ εὑρῇ σχέσεις, θὰ κάμῃ κρίσεις, θὰ διηγηθῇ ὅ, τι γνωρίζῃ, θὰ περιποιηθῇ ζῶα καὶ θὰ καλλιεργήσῃ φυτὰ κ.λ.π.

γ) Ἡ ὑποδειγματικὴ ἐργασία τοῦ διδασκάλου θὰ ἐξακολουθήσῃ μέχρις ὅτου οἱ μαθηταὶ θὰ ἀρχίσουν νὰ μετέχουν αὐτῆς. Εἰς τὴν ἀρχὴν θὰ βοηθοῦν τὸν διδάσκαλον καὶ σιγά-σιγά, προϊόντος τοῦ χρόνου, ὁ διδάσκαλος θ' ἀποσύρῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ θὰ περιορίσῃ τὴν ἐπέμβασίν του.

Ἡ ἐργασία θὰ ἐξελίσσεται οὕτω καὶ θὰ βελτιοῦται μέχρι καὶ τῆς Ε' τάξεως.

δ) Εἰς τὴν ΣΤ' τάξιν ἡ ἐργασία θὰ λάβῃ μεγαλυτέραν εὐρύτητα. Ὁ διδάσκαλος ἀποσύρει ἔτι περισσότερον τὴν ἐπέμβασίν του, ἀλλὰ θὰ ἐξακολουθῇ πάντοτε νὰ συνεργάζεται με' τὴν τάξιν παραμένον ὁ σκηνοθέτης τῆς ὅλης ἐργασίας.

7) Προϋποθέσεις ἐπιτυχοῦς διδασκαλίας τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας

1) Ὁ χρόνος τῆς διδασκαλίας τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἄλλος ἀπὸ ἐκεῖνον εἰς τὸν ὁποῖον γεννῶνται, φύονται, ἀναπτύσσονται καὶ γενικῶς βιοτὴν τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ἀπαραίτητος εἶναι ἡ μετάβασις εἰς τὸν τόπον τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων καὶ ἡ εξέτασις αὐτῶν ἐκεῖ.

2) Ὁ χρόνος τῆς εξέτασης πρέπει νὰ εἶναι μακρὸς, ὥστε νὰ παρακολουθοῦνται τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα εἰς πάντα τὰ στάδια τῆς ἐξελίξεώς των.

3) Νὰ γίνωνται σκοπῶς ἐκδρομαὶ καλῶς ὁργανωμέναι καὶ προγραμματισμέναι.

4) Ὁ σχολικὸς κήπος εἶναι ἀπαραίτητος εἰς κάθε σχολεῖον. Οὗτος θὰ καλλιεργῇται ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Εἰς αὐτὸν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ζωολογικὸν τμήμα, ὅπου θὰ τρέφονται ζῶα (ὄρνιθες, κύνες, περιστέραι, μελίττα κ.λ.π.).

Εἰς τὸ σχολεῖον δὲ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐνυδρεῖον.

5) Σπουδαιότατὴ προϋπόθεσις εἶναι ἡ ὑπαρξὶς πλουσίων καὶ καλῶν ἐποπτικῶν μέσων. Μεταξὺ αὐτῶν προέχουσιν θέσιν ἔχει ὁ κινηματογράφος.

Ὁμοίως αἱ ποικίλαι συλλογαὶ (ἐντόμων, πτηνῶν, φωλεῶν, ὄσων, ζῶων, ἰχθύων, φυτῶν, ἀνθέων, σπερμάτων, καρπῶν, συλλογαὶ πινάκων ἐξελίξεως φυτῶν, ζῶων, συλλογαὶ εἰκόνων, καρπῶν, καὶ πινάκων Ἀνθρωπολογίας, Ζωολογίας, Φυτολογίας κ.λ.π.) εἶναι ὑψηλῆς σημασίας καὶ ἀπαραίτητοι.

6) Βασικωτάτὴ προϋπόθεσις ἐπιτυχοῦς διδασκαλίας τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας ὡς καὶ πάντων τῶν μαθημάτων εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ κατάρτισις τοῦ διδασκάλου, ὁ ζήλος, ἡ εὐσυνειδησία, ἡ ἐργατικότης καὶ δραστηριότης τούτου.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἀπὸ τὸ σημερινὸ τεύχος ἀρχίζομε τὴ δημοσίευσιν ὧν τῶν εκπαιδευτικῶν εἰδήσεων καὶ τῶν πορισμάτων τῶν διαφόρων παιδαγωγικῶν συνεδρίων πού μᾶς ἔστειλαν οἱ διακεκριμένοι συνεργάται μας ἐπιθεωρηταὶ σχολείων καὶ οἱ κατὰ περιφέρειας ἀνταποκριταὶ τοῦ «Νέου Σχολείου». Ὅσα πορίσματα παρουσιάζουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον θὰ καταχωροῦνται σὲ ἀντίστοιχες θέσεις τοῦ περιοδικοῦ ὑπὸ μορφὴν ἀρθρῶν. Τὰ ὑπόλοιπα πορίσματα, ὅσα εἶναι ἐνυφασμένα μέσα στὰ κείμενα τῶν ἀνταποκρίσεων, θὰ δημοσιεύονται σὲ τούτῃ τῇ στήλῃ. Παρακαλοῦμε τοὺς κ. κ. ἐπιθεωρητὰς καὶ ἀνταποκριτὰς νὰ μᾶς στέλλουν ἀνελλιπῶς τὰ πορίσματα τῶν συνεδρίων τους καὶ τίς ἀνταποκρίσεις ἀπὸ τὴν παιδαγωγικὴν κίνησιν ἐν τῇ περιφέρειᾷ τους καὶ ἐμεῖς θὰ τὰ δημοσιεύωμε στὸ «Νέο Σχολεῖον». Ἀν καμμίᾳ φορᾷ καθυστερήσῃ ἡ δημοσίευσίς τους, τοῦτο θὰ ὀφείλεται ἐν τῇ πληθῶρῃ ὑλῆς.

Χ. Π.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΡΙΦΥΛΙΑΣ

Στὴν εκπαιδευτικὴ περιφέρεια Τριφυλίας ἄρχισε ἀπὸ τινος νὰ γίνεται μιὰ σοβαρὴ καὶ ἐπιστημονικὴ παιδαγωγικὴ ἐργασία, πού ἔχει δύο κύρια χαρακτηριστικά: Τὸ ἀθόρυβο καὶ τὴν καθολικότητα.

Μακριὰ ἀπὸ τὴν θορυβώδη καὶ σὲ λίγους ἐκλεκτοὺς περιορισμένη ἐργασία τῶν πειραματικῶν τάξεων καὶ τῶν προτύπων — πού εἶναι τὸ κεντρικώτερον στάδιον τῆς φυσιολογικῆς ἐξέλιξης τῆς γνήσιας παιδαγωγικῆς κίνησεως — σ' ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς περιφέρειας ἀπὸ τίς ἀρχὰς τοῦ Νοέμβριου γίνεται σιωπηρὰ καὶ με' ἰσχυρὰ κατεύθυνση μιὰ παιδαγωγικὴ ἐργασία πάνω σ' ὁρισμένο τομέα τοῦ καθημερινοῦ διδακτικοῦ ἔργου.

Βέβαια αὐτὸ φαίνεται, ὅταν τὸ κρίνομε ἐξωτερικῶς, πολὺ εὐκόλο καὶ τὸ πρῶτον πού πρέπει νὰ γίνῃται σὲ κάθε εκπαιδευτικὴ περιφέρεια ὅπως ὅμως γίνεται ἐν τῇ Τριφυλίᾳ δὲν ὑπῆρξε καὶ τόσο εὐκόλο.

Δύσκολο λοιπὸν ἀλλὰ καὶ ἀπλὸ τὸ ἔργο πού συντελεῖται ἀθόρυβα σ' ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Τριφυλίας. Ἀλλὰ ἂς ἐξετάσωμε λίγο τὴν ἱστορίαν τῆς γέννησεως καὶ τὴν παιδαγωγικὴν οὐσίαν τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1955 ἦλθε ἐν τῇ εκπαιδευτικῇ περιφέρειᾳ Τριφυλίας νέος Ἐπιθεωρητὴς ὁ κ. Χαρ. Θάνος. Ὑστερὰ ἀπὸ λίγες ἐπιθεωρήσεις, πού πρόλαβε νὰ κάμῃ, ἔστειλε πρὶν τελείωσιν τὸ σχολικὸν ἔτος μίαν ἐγκύκλιον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκαλοῦσε ὅλους τοὺς δασκάλους τῆς περιφέρειας του κατὰ τὸν ἀπολογισμὸν τῆς ἐργασίας τοῦ λήγοντος σχολικοῦ ἔτους νὰ ξεχωρίσουν τὰ ἐπιτυχημένα καὶ τ' ἀδύνατα σημεῖα τῆς ὅλης σχολικῆς ἐργασίας τους· ἰδιαίτερα ἐπεσημάνει τρία σημεῖα τῆς σχολικῆς διδακτι-

κῆς πράξεως: 1) τίς σιωπηρὰς ἐργασίας, 2) τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀνάγνωστος ἐν ἀντίθετοις τάξεσι καὶ 3) τὴν διδασκαλίαν τοῦ ποιήματος. Γύρω ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ ζητήματα ἐκλήθησαν νὰ ἐργασθῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν θερινῶν διακοπῶν ὅλοι οἱ διδάσκαλοι τῆς περιφέρειας, διότι ἐν ἀρχῇ τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους θὰ συνεκροτεῖτο συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ διαπραγματεύοντο τὰ θέματα αὐτὰ οἱ διδάσκαλοι, πού θὰ τοὺς ἐβγαίε ὁ κληρὸς πού θὰ γινόταν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ συνεδρίου. Γι' αὐτὸ ὅλοι οἱ διδάσκαλοι τῆς περιφέρειας ὑποχρεωθήκανε νὰ ἀνασκοπήσουν βαθύτερα τὴν διδακτικὴν τοὺς ἐμπειρίαν, νὰ ξεφυλλίσουν πάλι τὰ σχολισμένα τους βιβλία καὶ νὰ προμηθευτοῦν καινούργια γιὰ νὰ ἐνημερωθοῦν ἐν τῇ συγχρόνῃ διδακτικῇ θεωρίᾳ.

Στὶς ἀρχὰς τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1955 — 56 ἐπέστρεψαν ὅλοι οἱ διδάσκαλοι ἐν τῇ σχολεία τους με' ἀνανεωμένες καὶ αἰχμημένες τίς γνώσεις τους ἐπὶ τὰ τρία θέματα, με' ἀρετὴς ἀπορίαι καὶ προβλήματα καὶ με' καθορισμένες ἀντιλήψεις ἐπὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν λεπτομερειῶν, ἀλλὰ πρὶν τελείωσιν ὁ Σεπτέμβριος νεώτερος ἐγκύκλιος τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ ἐκάλεσε ὅλους τοὺς διδασκάλους νὰ δηλώσουν ποῖο ἀπὸ τὰ τρία θέματα προτιμᾷ ὁ καθένας καὶ νὰ ἐτοιμαστοῦν με' γραπτὴν εἰσήγησιν σ' αὐτὸ μὴνᾶ.

Τὸ συνέδριον ὁρίσθη γιὰ τὴν 29 Ὀκτωβρίου ὅλοι οἱ διδάσκαλοι εἶχαν προετοιμασθῇ καὶ ἐν τῇ τρία θέματα καὶ καθένας εἶχε περισσότερον ἀσχοληθῇ με' ἓνα, διότι σ' αὐτὸ δὴν ἦσαν οἱ δύο ἐγκύκλιοι τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν ἐπιτυχημένη ἐφαρμογὴν τῆς συγχρόνου διδακτικῆς ἐκορύφωσε με' τὴν πλήρη ἐλευθερίαν κατὰ τὴν διαπραγματεύσιν τῶν θεμάτων ὅποιος θέλησε ἀνέγνωσε ὁλόκληρον τὴν εἰσήγησιν

του, ενώ οι άλλοι ήταν τα κυριότερα σημεία ή τις απαραίτητες χροίες επάνω στις κύριες εισηγήσεις. Στη συζήτηση πήραν μέρος οι περισσότεροι συνάδελφοι και την παρακολούθησαν όλοι με ζωηρό ενδιαφέρον. Χαρακτηριστικό για την άμιλλα και την όμορφη συναδελφική ατμόσφαιρα που δημιουργήθηκε είναι και το εξής:

Την πρώτη εισήγηση επάνω στο θέμα «Εννοια, σκοπός και θέσις των σιωπηρών εργασιών» έκανε ένας μετεκπαιδευθείς συνάδελφος, που άναπτύξε σχεδόν από όλες τις πλευρές του το θέμα για μια στιγμή ενομίσαμε ότι ήτο περιττή άλλη εισήγηση πάνω του. Έπιθεωρητού: «Ποιος άλλος επιθυμεί να αναγνώσει την εισήγησή του επί του θέματος των σιωπηρών εργασιών, βλέπομε να ανεβαίνει στο βήμα άλλος συνάδελφος και να δηλώνει: «Ακούσατε αγαπητοί συνάδελφοι όσα σοφά και σπουδαία επί του θέματος των σιωπηρών εργασιών μ' έειπεν ο συνάδελφος που έχει πλουτίσει τον επιστημονικόν του εξοπλισμό και στο Πανεπιστήμιον, σ' παρακαλώ τώρα να ακούσετε και έναν άλλον συνάδελφον που θα σ' μιλήσει από διαφορετικό από τη σχολική του εμπειρία, που την έχει πλατύνει με τις άνησυχίες και τις αναζητήσεις της ατομικής του αυτοεμπόρευσης» με λογοτεχνικόν ύφος και με συναισθηματικόν τόνον άναπτύξε το θέμα του και εκράτησε μέχρι τέλους άμείωτο την προσοχή όλων των συναδέλφων, που με μεγάλο ενδιαφέρον έπληραν μέσος στην συζήτηση, που έπληκλούθησε και στην αποκρυστάλλωση των πορισμάτων, τα όποια συγκεντρωτικώς διέτύπωσαν στο τέλος ο κ. Έπιθεωρητής.

Τα πορίσματα και των τριών θεμάτων έχουν υπόψη τους τώρα όλοι οι δάσκαλοι της περιφέρειάς, οι όποιοι προσπαθούν να τα εφαρμόσουν εις τα σχολεία τους κρατώντας σχετικόν ήμερολόγιο, όπου σημειώνουν τις δυσκολίες και τις έλλείψεις, που βρίσκουν στην καθημερινή σχολική πράξη.

Την άνοιξη έγιναν μερικά τοπικά συνέδρια, όπου εξητάσθησαν πρακτικώς τα τε ία θέματα με υποδειγματικές διδασκαλίες και πρακτικές εφαρμογές του και στο τέλος του σχολικού έτους έγινε πάλι ένα γενικό συνέδριο πρακτικο-θεωρητικής μορφής με τελικό καταστάλαγμα τί δύναται και τί όφείλει να γίνεται στα σχολεία της περιφέρειάς επάνω στη συγκεκριμένη εφαρμογή των σιωπηρών εργασιών και της διδασκαλίας της αναγνώσεως και του ποιήματος. Ούτω εξασφαλίσθηκε και ένα ένιαίο, συγκεκριμένο, εφαρμόσιμο και απλό κριτήριο ομοίμορφης αξιολόγησης της διδακτικής εργασίας

ας των διδασκάλων στις διάφορες επιθεωρήσεις.

Για την σύνταξη του κριτηρίου αυτού χρησιμοποιήθηκε ένας δόκιμος χρόνος και η εργασία όλων ανεξαιρέτως των διδασκάλων της περιφέρειάς' έπίσης δημιουργήθηκε η βάση για την επέκταση και την ολοκλήρωσή του σ' όλους τους τομείς του διδασκαλικού έργου.

Έννοείται ότι η εργασία αυτή δεν έχει στενό επαγγελματικό χαρακτήρα, αλλά ευρύτερο κοινωνικό, όπως της ταιριάζει και το συνέδριο το παρακολούθησαν αντιπρόσωποι της Μέσης Εκπαιδευσεως και όλων των Άρχων της Έπαρχίας και ιδίως των θρησκευτικών με αυτόπρξωπον παρουσίαν του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Τριφυλίας και Όλιμπίας κ. Δαμασκηνού, ο όποιος όμιλησε στους διδασκάλους, έτόνισε την ύψηλή άποστολή τους και έχαράκτισε αυτούς είρεεις χωρίς πετράχειλι και άμφια, οι όποιοι λειτουργούν μέσα εις τον Ναόν της Παιδείας.

Κατόπιν όμιλησεν ο Έπιθεωρητής μας κ. Χ. Θάνος

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΛΗΜΝΟΥ

Ό Γκαίτε, για να δείξει, ότι τα πρωταρχικά κίνητρα των θεωρητικών αναζητήσεων και συλλήψεων του ανθρώπινου πνεύματος τα προσφέρει ή ζωή με τις ανάγκες της και τα προβλήματά της, άντέστρεψε την πλατωνική διατύπωση του Εύαγγελιστού Ιωάννου «έν αρχή ήν ο Λόγος...» με τη γνωστή του ρήση: «έν αρχή ήν ή Πράξις». Βεβαίως έτσι την προτεραιότητα της πράξης, συγκριτικά με το λόγο, στις θεωρητικές κατασκευές. Για την παιδαγωγική ιδιαίτερα, που είναι στην ουσία της δεοντολογική Έπαστήμη, ο παραπάνω γκαίτιχός λόγος ταιριάζει απόλυτα, γιατί ή πράξη στάθηκε ως τα τώρα ή Μητέρα όλων των γνωστών παιδευτικών συστημάτων. Η πράξη αναταράζει τον παιδαγωγικό στοχασμό με τα ισχυρά παρορμητικά της κίνητρα, για να πραγματώσει τις κατασκευές του στη σφαίρα του Θεωρητικού Λόγου και να βοηθή τις έσχατες άρχές, που πρέπει να διέπουν την Παιδεία, σάν έτερόνυμη πνευματική και κοινωνική λειτουργία. Ένα τέτοιο καθολικώτερο άντίκρισμα μπορεί να δικαιολογήσει και να δικαιώσει τελικά τα τοπικά παιδαγωγικά συνέδρια, που άγγίζουν περισσότερο πρακτικά ζητήματα.

Ό έχλεκτός επιθεωρητής κ. Παν. Γαλιώτος, μεστά και βαθυστόχαστα, σημασιολόγησε τα τοπικά συνέδρια στην εισαγωγική του όμολία στο συνέδριο Μούδρου, που την άποδίδομε περιληπτικά. «Η προσφορά των

τοπικών παιδαγωγικών συνεδρίων—έλε—είναι σημαντική για δύο κυρίως λόγους: α) Δίνεται ή ευκαιρία ν' ανακηρυχθούν οι γνώσεις μας και ως ένα σημείο να έμψυχισθούν με τα καινούρια έπιτεύγματα της Έπιστήμης. Η παιδαγωγική και οι συναφείς Παιδολογικές έπιστήμες, που τη θεμελιώνουν και τη στηρίζουν, έξελίσσεται συνεχώς και άπαιτείται να την παρακολουθούμε άδιάκοπα, εάν θέλομε ν' άσκούμε το παιδολογικό μας έργο με συνείδηση της άνέριας μας πνευματικής ευθύνης. Η διαπραγμάτευση ώρισμένων θεωρητικών θεμάτων στα τοπικά συνέδρια εκπληρωθείται άπαισία τον παραπάνω μορφωτικό σκοπό. β) Με την παρακολούθηση υποδειγματικών διδασκαλιών ώρισμένων συναδέλφων μ'ς παρέχεται ή ευκαιρία να κοιτάξουμε στα γενικά και στα καθέκαστα σημεία, πώς ο δάσκαλος συνάδελφος εφαρμόζει τα διδάγματα της Διδακτικής στην Πράξη. Η διδασκαλία είναι, σ' έσχάτη άνάλυση, μι ά μορφή Τέχνης, στην όποία φανερώνεται έντονα ο υποκειμενικός παράγοντας, που προσδίδει σ' αυτή απόλυτα προσωπικό χαρακτήρα. Το προσωπικό στοιχείο της διδασκαλίας είναι βασικό και κυρίαρχο στις διδακτικές μέθοδους, που χρησιμοποιείται ο έλεύθερος διδακτικός διάλογος και ή τάξη εργάζεται και κινείται σά σύνολο. Ό δάσκαλος θα φέρει σ' έπαφή την τάξη με το μορφωτικό αγαθό, θα μεταχειριστεί τεχνάσματα κι' έπινόσεις στην πορεία της διδασκαλίας, που δεν μπορεί να προβλέψει ο συγγραφέας της Ειδικής Διδακτικής. Καί πορές—πορές κάποιες μεθοδικές λεπτομέρειες του διδάσκοντος φωτίζουν τόσο καλά τις γενικές διδακτικές οδηγίες, ώστε να αποκλύπουν άνάμφισβήτητες.

Ό κάθε δάσκαλος, δουλεύοντας με τους μαθητές του σά μι ά διδακτική ένότητα και ακολουθώντας ώρισμένη μέθοδο, θα οργανώνει στις λεπτομέρειες έτσι την εργασία του, ώστε να παραλλάζει συγκριτικά με την εργασία άλλου συναδέλφου με τα ίδια παιδιά και στην ίδια ένότητα. Δικαιολογημένα ο ΜUNCH θέλει το δάσκαλο χαλιτέχνη, ικανό κι άξιο ν' ανανεώνει μορφικά άδιάκοπα τη διδασκαλία του και να την έμψυχώνει με την άνασάμιά του.

Από την άποψη αυτή δεν είναι δίχως κάποια σημασία οι υποδειγματικές διδασκαλίες στα τοπικά συνέδρια. Προσφέρουν την ευκαιρία να γίνουν μέσα μας γόνιμες συγχρίσεις και αυτό διόρθωσις. Όλα ενδιαφέρουν σά μι ά διδασκαλία: Από την πάλη του διδασκάλου και των παιδιών να κατακτήσουν γνωστικά τα μορ-

φωτικά αγαθά, ως την άρθρωση του δασκάλου, το ύφος του έμψυχου προφορικού του λόγου, το καθοδηγητικό του τάχ, τη στάση του, τις κινήσεις του και τα τεχνάσματα να ανατυρακτώνει το διαφέρον των μαθητών και να σπηρνίζει την προσοχή των, για να μη βαλτώνουν στην άνία και στην πλήξη. Στην όμαδική εργασία της τάξης δύο δάσκαλοι, ακολουθώντας την ίδια πανμοιότητα ή άπαράλλαχτη μέθοδο, την χάνουν προσωπικά κατόρθωμα με το ύφος και ισχυρό ψυχολογικό παράδειγμα.

Οι βασικές τούτες άρχές του διαλεχτού Έπιθεωρητού κ. Παν. Γαλιώτου, που περιληπτικά και κατά προσέγγιση άποδώσαμε, έρμηνεύουν ως ένα σημείο τη διάρθρωση των θεμάτων των πέντε τοπικών συνεδρίων της περιφέρειάς μας της περασμένης σχολικής χρονιάς. Έστερα από το προπερισμένο γενικό παιδαγ. συνέδριο, τα περιουσία έγιναν για να καταστήσουν έντονότερη την άρξαιμένη άναμορφωτική παιδαγωγική προσπάθεια στο νησί μας. Δέν είναι ύπερβολή άν πούμε, ότι τα συνέδρια και οι τακτικές μορφωτικές όμιλίες πρds τους γονείς, που έγιναν σ' άλλα τα σχολεία από τους δασκάλους και σά τρία κεντρικά από τον κ. Έπιθεωρητή, άποτελούν τις μοναδικές πνευματικές εκδηλώσεις στο νησί μας, που σά γιγνός σκελετόβραχος στέκεται άπομονωμένο κατάμεσα στο πέλαγος και δένεται άλύπητα από τους Θρακικούς βοριάδες.

Προκαταβολικά πρέπει να τονίσουμε τη τεράστια σημασία, που άποδίδει ο Έπιθεωρητής, στην εφαρμογή ψυχοδιανομοτικών μεθόδων στο σχολείο και στην τήρηση ψυχολογικών φακέλλων των μαθητών. Έχτιμώντας, όμως, σωστά τις δυσκολίες μ'ς τέτοις προσπάθειας, βαθίζει άργά, μεθοδικά και με σύνεση. Για να μνήσει τους δασκάλους στην τεχνική των TESTS, έκανε ο ίδιος μετοήσεις νοημοσύνες στο συνέδριο του Κάστρου. Όταν νομίσει, ότι οι δάσκαλοι άπέκτησαν τον απαραίτητο ψυχολογικό εξοπλισμό και κατέκτησαν την τεχνική των TESTS, θα επέκτεινει, όπου τούτο είναι δυνατό, βαθμιαία την εισαγωγή στα σχολεία ψυχογραφικών μεθόδων.

Από την περυσινή σχολική χρονιά γίνεται μι άξίεπαιτη κίνηση σ' όλα τα σχολεία για την κατάρτιση συλλόγων στα έπίπεδα μ'ς εύγενούς άμιλλας. Μι ά προσπάθεια άξιοπρόσεκτη, συστηματική, αλλά άθόρυβη, και σά συνάρτηση με την όλη σχολική εργασία. Συλλογές, όμως, που τις κάνουν οι μαθητές και όχι οι δασκάλοι..., γιατί τότε μετατρέπεται ή προσπάθεια σά φτηνή έπίδειξη...

Δίνουμε παρακάτω τα θέματα των διαφόρων συνεδρίων.

1.—Συνέδριον Μουσικής: 1) 'Υποδειγματική Ε.Σ.Δ. στην Α' τάξη, Κ. Λάρδας, 2) 'Υποδειγματική διδασκαλία 'Ορογραφίας στην Γ': Π. Γαλιώτος, 'Επιθεωρητής, 3) 'Υποδειγματική διδασκαλία ρυθμικής γυμναστικής Ε' ΣΤ': Π. Γαλιώτος, 'Επιθεωρητής, 4) Μέτρησης εφύψιας μαθητών Α' τάξ.: Π. Γαλιώτος, 5) 'Υποδειγματική ταξίχου ζωού: Π. Γαλιώτος, 6) Κριτική και συζήτηση επί των διδασκαλιών.

2.—Συνέδριον Κονδία: 1) 'Ανακοινώσεις για το συνέδριο Μυρτίνης από τον κ. Παν. Γαλιώτον, 'Επιθεωρητήν, 2) 'Υποδειγματική διδασκαλία 'Ωδικής Ε' και ΣΤ' τάξεων: Αικ. Τσοχόνα, 3) 'Υποδειγματική διδασκαλία Γραμματικής Γ' και Δ' τάξ.: Π. Γαλιώτος, 'Επιθεωρητής, 4) 'Ο σχολικός κήκος: Εύαγγ. Καραμαλούδης, 5) 'Οργάνωση σχολικής ζωής, εισηγ. Χ. Βαφέας, 6) 'Η χειροτεχνία στη δημοτικό σχολείο, σκοπός ταύτης και μέθοδοι εξευρέσεως των απαραίτητων υλικών: Β. Ρηγόπουλος, 7) Κριτική στις εισηγήσεις και στις διδασκαλίες.

3.—Συνέδριον 'Αττικής: 1) 'Ομιλία κ. 'Επιθεωρητού, 2) 'Ανακοινώσεις για τα δύο προηγούμενα συνέδρια: Β. Κορνιώτης, 3) 'Υποδειγματική διδασκαλία Φ. 'Ιστορίας Γ' και Δ' τάξ.: Π. Κοντέλλης, 4) 'Υποδειγματική διδασκαλία Γεωγραφίας Ε' και ΣΤ' τάξ.: Π. Γαλιώτος, 'Επιθεωρητής, 5) 'Ανάλυση και κριτική του βιβλίου: «Ζητήματα σχολικής πράξεως»: Εύαγγ. Παπαϊωάννου—Γ. Φωτιάδης, 6) Κριτική στις διδασκαλίες.

4.—Συνέδριον Κορυμπού: 1) 'Ομιλία κ. 'Επιθεωρητού, 2) 'Ανακοινώσεις για τα 3 προηγούμενα συνέδρια: Π. Κοντέλλης, 3) 'Υποδειγματική διδασκαλία παραμυθιών: 'Ελ. Καλογερά, 4) 'Υποδειγματική διδασκαλία Φ. Πειραματικής Ε' και ΣΤ' τάξ.: Γ. Παξιμαδάς, 5) 'Υποδειγματική διδασκαλία Ρυθμικής Γυμναστικής: Π. Γαλιώτος, 'Επιθεωρητής, 6) Οι συλλογές Ζωολογίας και Φυτολογίας: Α. Παπαστυλιανός, 7) Οι 'Ελληνικοί χοροί και τα δημοτικά τραγούδια στο δημοτικό σχολείο: Στυλ. 'Αρσένη, 8) Κριτική στις διδασκαλίες και στις εισηγήσεις.

5.—Συνέδριον Μοῦδρου: 1) 'Ομιλία κ. 'Επιθεωρητού, 2) 'Ανακοινώσεις από τα προηγούμενα συνέδρια: Α. Βελιανούτης, 3) 'Υποδειγματική διδασκαλία προσεχής στην Α' τάξη: 'Αν. 'Αναγνωστοπούλου, 4) 'Υποδειγματική διδασκαλία 'Ιχθυογραφίας Ε' και

ΣΤ' Χ. Καραπαναγιώτης, 5) Οι εκθέσεις στο Δημοτικό σχολείο: εισηγ. 'Ι. Βρούντζος, 6) Οι εκδρομές: Γ. Καραγιάννης, 7) Ποιά ή άξια συνεργασίας σχολείου και οικογενείας και με ποιο τρόπο θά προσελχίσουμε τους Δημιόνους γονείς στις συγκεντρώσεις: 'Αλ. Βενετόπουλος, 8) Κριτική στις διδασκαλίες και εισηγήσεις.

Τὰ στενά περιθώρια του παρόντος χρονικού δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ σταθοῦμε στὰ καθεκτά των ὑποδειγματικῶν διδασκαλιῶν, τῶν εισηγήσεων καὶ τῶν εὐρυτάτων συζητήσεων, πὺν ἐπακολούθησαν. Θὰ ἦταν οὐσιώδης παράλειψη ἐὰν δὲν μνημονεύαμε τίς ἀρτίες διδασκαλίες τοῦ κ. 'Επιθεωρητοῦ σ' ὅλα τὰ συνέδρια, πὺν τίς δούλεψε μετέχοντες σ' ὅλες τῶν τίς λεπτομέρειες καὶ τίς παρουσίαι σάν ζωντανὰ παραδείγματα διδασκτικῶν ὅρων καὶ μεθοδικότητος. Διδασκαλίες παράλληλα σάν τοῦ κ. Παξιμαδά, τοῦ κ. Καραπαναγιώτου καὶ τῆς κ. 'Αναγνωστοπούλου τράβηξαν ἀμέρῃ τὴν προσοχὴ τῶν συνέδρων καὶ ἐδειξαν τὰ ὅρια τῶν ἱκανότητων τῶν δασκάλων μας, πὺν προβληματίζονται ἀδιάκοπα καὶ ἀντικρίζουν τὴ διδασκαλία σάν σύνθετη ἐνέργεια τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας. Μὲ τὴν ἴδια λαχτὰρα κινήθηκαν καὶ οἱ ἄλλοι διδάσκαλοι σὲ διδασκαλίες των, νὰ τίς παρουσιάσουν δηλ. σάν ξεστὸ ἀνάβρυσμα τῆς ψυχῆς των, ὅπως ἐτόνισε στὸ συνέδριο τοῦ Μοῦδρου ὁ κ. 'Επιθεωρητής.

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Θὰ μεταφέρω τώρα τὰ συμπεράσματα τῆς συζητήσεως γιὰ τὸ παραμῦθι, ὅπως τὰ ἀποκρυστάλλωσε ὁ κ. 'Επιθεωρητής, γιὰ τὸ φωτίζουν ἱκανοποιητικὰ τὸ θέμα τοῦ παραμυθιοῦ καὶ τῆς μορφωτικῆς του ἀξίας. 1) Τὰ διδασκτικὰ παραμῦθια, μετέχοντες τὸν ἠθικὸ σκοπὸ, σὲ τὴν ἡλικία αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι σύντομα, κατὰ τὸ δυνατόν, γιὰ νὰ συναρπάξουν τὸ παιδί... 2) Εἶναι προτιμώτερον τὰ παραμῦθια μετέχοντες πλοκή, στὰ ὅποια τὸ «μυστικὸν» καὶ τὸ «ἐπερφορικὸν» φανερόνται ἀνάγλυφα. Σὰ διδασκτικὰ παραμῦθια, συνέστησε νὰ δίνονται καὶ οἱ μῦθοι τοῦ Αἰσώπου, πὺν εἶναι ἐξαιρετικὰ ἠθολογικὰ καὶ μαθήματα, σύντομα καὶ συναρπαστικά... 3) Νὰ ἀποφεύγονται οἱ ἐμβαθύνσεις. 'Αντὶ αὐτῶν νὰ κλείνουν τὰ παιδιὰ τὰ μάτια, νὰ ἐπακρατεῖ ἀπόλυτη ἡσυχία, καὶ ὕστερα νὰ γίνεται φανταστικὴ ἐπέκταση τῶν διαφόρων σχημάτων. 'Ετσι γίνεται ἐπανάληψη χαρούμενη καὶ ἀνασύνθεσις τοῦ Παραμυθιοῦ ἀπὸ τὸ παιδί. 4) Οἱ ἐμβαθύνσεις σκοτώνουν τὰ ἔντονα βιώματα, πὺν δωρίζει στὸ παιδί τὸ καλὸ παραμῦθι. Τὸ παραμῦθι περιέχει μέσα του, μετέχοντες ποσολογημένα, ὅλα τὰ μορφωτικὰ στοιχεῖα, σάν τὸ μῆτρικὸ γόλα. Αὐτὰ μόνον τὸν ἐπαδρῶν στὸ παιδί δίχως τίς δι-

κὲς μας ἀναλυτικὲς βυθομετρήσεις. 5) Νὰ δίνουμε πολλὰ παραμῦθια στὰ παιδιὰ, γιὰ εἶναι μιὰ πνευματικὴ τροφή πάρα πολὺ ἐλκυστικὴ καὶ πολύπλευρα μορφωτικὴ. 6) Νὰ οργανώνουμε εἰδικὲς ἐλεύθερες ὥρες παραμυθιοῦ, σὲ ὅποιες νὰ καλοῦμε καταλλήλους ἀφηγητὲς ἀπὸ τὴν Ε' καὶ ΣΤ' τάξη. 7) 'Όταν τὸ παραμῦθι ἐπιδέχεται δραματοποίηση, πρέπει νὰ γίνεται ἀπαραίτητα, γιὰ τὸ ἀποδοσεῖν τίς ἐκφραστικὲς δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ.

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

'Η εἰσήγησις τῆς συναδ. κ. 'Αρσένης Βενετοπούλου γιὰ τὸ Δημοτικὸ τραγούδι τράβηξε ἰδιαίτερα τὴν προσοχὴ τῶν συνέδρων μετέχοντες τὴν ἀριτιότητά της. Κινήθηκε σ' ἕνα ἄλλο ἀνερεῖντο ἀκόμα παιδαγωγικὰ καὶ ψυχολογικὰ καὶ ἐφώτισε ἀρκετὰ σημεῖα τοῦ γενναῖα καὶ πρωτότυπα. 'Ενα εἶναι τὸ αἶμα σήμερα: νὰ ἐρευνηθεῖ καὶ παιδαγωγικὰ ὁ πανόριος καὶ μονάρχιδος αὐτὸς θησαυρὸς τῆς λαογραφίας μας, νὰ ἐπισημανθοῦν τὰ μορφωτικὰ στοιχεῖα, πὺν περιχλείει, καὶ νὰ ἐξακριβωθεῖ ἐπιστημονικὰ ποῖα ἀπ' αὐτὰ, ἢ ἂν ὅλα, ταιριάζουν σὲ τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου. 'Η φαντασία τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἐπικὴ καὶ ὅχι λυρικὴ—καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ προσέξουμε πολὺ, ὅταν μελετᾶμε τὸ πρόβλημα τῆς ποιήσεως στὸ δημοτικὸ σχολεῖο—γιὰ τὴν ἄγνοιά του ὁδηγεῖ σὲ σοβαρὰ λάθη κατὰ τὴν ἐκλογὴ τῶν ποιημάτων. 'Απὸ τὰ πολλὰ δημοτικὰ τραγούδια θὰ περιοριστοῦμε στὰ ἱστορικὰ περιεχόμενα (κλέφτικα) καὶ σὲ παραλογές, τὰ ὅποια πρέπει νὰ διδάσκουμε ἀφθονα. 'Εχουν ἐπὶ τοῦ χαρακτήρα καὶ ἔντονο μῦθικὸ στοιχεῖο, πὺν ταιριάζουν στὸ χαρακτήρα τῆς παιδικῆς φαντασίας. 'Ο κ. 'Επιθεωρητής, διαφωνώντας μετέχοντες τὴν εἰσηγήτρια, ἀπέκλεισε ἀπὸ τὴν διδασκαλία τὰ μοιρολόγια καὶ τὰ τραγούδια τοῦ χάρου. Τὸ παιδί—εἶπε—ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ χαρὰ. 'Ας μὴ γευτεῖ τὴν πίκρα τοῦ θανάτου...

'Ο SERANGE% εἶπε: ἀπὸ τὴν αὐγερινὸ-στόλιστη πόρτα τῆς ἀμορφίας ἔξοιγεται ὅλος ὁ κόσμος. Στὰ καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα τῶν περασμένων χρόνων εἶναι ἀπλωμένες οἱ μεγάλες συλλήψεις τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ δημοτικὰ τραγούδια μετέχοντες τὴν μορφικὴν τους ἀριτιότητα, τὴν ἀπλότητά τους εἶναι πολὺτιμα ποιητικὰ ψήγματα τῆς εὐαίσθητης ψυχῆς τοῦ λαοῦ μας, πὺν τραγούδησε τὴν ἀγάπη, τὸ θάνατο, τὴν λευτεριά, πανανθρώπινες ἰδέες καὶ λαχτάρεις, αἰώνια θέματα τῆς Τέχνης. Μποροῦν,

ὅταν διαλεχτοῦν μετέχοντες παιδαγωγικὰ καὶ ὅχι καθαρὰ αἰσθητικὰ κριτήρια, νὰ φέρουν τὸ παιδί σ' ἐπαφὴ μετέχοντες τὴν ἀμορφία καὶ νὰ τὸ καλλιεργήσουν αἰσθητικὰ.

'Αναμφισβήτητα, τὰ παιδαγωγικὰ συνέδρια, πὺν ὁργάνωσε πέρυσι ὁ εὐσυνείδητος 'Επιθεωρητής κ. Παν. Γαλιώτος μετέχοντες τὴν πλατεῖα τοῦ πνευματικῆς ἀκτινοβολίας, στάθηκαν γιὰ τοὺς δασκάλους τῆς περιφερείας μας γόνιμα καὶ δημιουργικὰ. Συνεχίζει ἀκούραστα καὶ δημιουργικὰ τὴν παιδαγωγικὴ ἀναμορφωτικὴ του προσπάθεια καὶ ὁλοένα τὴν βαθαίνει καὶ τὴν ἀπλώνει σὲ πολλοὺς τομεῖς. Μὲ στοργὴν ἀληθινή οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Λήμνου παρακολουθοῦμε τὴν δρᾶσή του.

Α. ΒΑΡΚΟΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΟΥΡΥΝΙΑΣ

'Εγένοντο καὶ ἐστέφθησαν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας τρία παιδαγωγικὰ συνέδρια εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν περιφέρειαν Γουρυνίας, ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην αἰγίδα τοῦ ὁρητοροῦ καὶ ἀκαμάτου 'Επιθεωρητοῦ κ. Παν. Κασσιμάτη.

Α' Εἰς τὴν Δ. η. η. τ. σ. α. ν. ν. μετέχοντες θέματα: 1) Σύγχρονα μεθοδικὰ προβλήματα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Τρόπος ἀντιμετωπίσεως των. 2) 'Η διὰ τῶν Νυκτερινῶν Σχολείων καταπολέμησις τοῦ ἀναλφαριθμητισμοῦ. 3) Παρατηρήσεις καὶ ὁδηγίαι γενικαὶ τοῦ 'Επιθεωρητοῦ καὶ 4) 'Υποδειγματικὴ διδασκαλία ὁρογραφικῶν κειμένων.

Β' Εἰς τὰ Λ. α. γ. α. δ. ι. α. μετέχοντες θέματα: 1) Σημασία καὶ δυνάμεις τοῦ παραμυθιοῦ τοῦ διδασκάλου. 2) 'Η καλύτερα ὁργάνωσις τοῦ διδακτοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου 3) Διδασκαλία Γυμναστικῆς εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις 4) Διδασκαλία ἀναγνώσεως εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις καὶ 5) 'Οδηγίαι καὶ παρατηρήσεις γενικαὶ τοῦ 'Επιθεωρητοῦ.

Γ' Εἰς τὴν Β. υ. τ. ι. ν. α. ν. μετέχοντες θέματα: 1) 'Η σημασία τῆς ἐποπτείας κατὰ τὴν διδασκαλίαν. Ποῖα τὰ μέσα ἐποπτείας εἰς ἕκαστον μάθημα. 2) 'Ο καλύτερος τρόπος ὁργάνωσεως καὶ λειτουργίας τῶν Μαθητικῶν κατ' ἀσκηνώσεων. 'Αποτέλεσμα λειτουργίας τῶν μαθητικῶν συσσιτίων. 3) Διδασκαλία Φυσικῆς 'Ιστορίας εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις, καὶ 4) Παρατηρήσεις καὶ γενικαὶ ὁδηγίαι τοῦ 'Επιθεωρητοῦ.

Εἰς τὰς ὡς ἄνω συγκεντρώσεις παρέστησαν οἱ τοπικοὶ παράγοντες καὶ ὑπερδιπλάσιοι συνάδελφοι ἀπὸ τοὺς εἰς ἕκαστον τμήμα ἐπηρεαζόμενους νὰ παραστώσιν. Αὐτὰ δεικνύει τὴν δειψὴν τῶν διδασκάλων πρὸς μὴ σιν εἰς τὰ νέα ἐπιτεύγματα τῆς παιδαγωγικῆς

και ψυχολογικής επιστήμης και την φλόγα και έφεσιν προς αυτοαγωγήν και επιμόρφωσιν.

Ο ύπουργός της Παιδείας παρακολουθών μετ' ιδιαιτέρου ενδιαφέροντος τα τοπικά μας συνέδρια έστειλε τηλεγράφημα κατά την 1ην Ιουνίου και παρακαλούσε εις αυτό να συζητηθῇ μετὰ τῶν ἄλλων θεμάτων και τὸ : «Εκπαιδευτικὸν πρόγραμμα κοινοτικῆς ἀναπτύξεως». Εἰς αὐτὸ ἔλαβον μέρος πολλοὶ εἰσηγηταὶ και τὸ θέμα ἀνεπτύχθη και ἀπὸ τὴν θεωρητικὴν και πρακτικὴν του ἀποψιν, ἀλλὰ και ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν του και Ἑθνικὴν του σημασίαν.

Τὰ ἐξαχθέντα πορίσματα πρόκειται νὰ ἐκτυπωθῶν, ἵνα γίνωυν κτῆμα ὅλων τῶν συναδελφῶν.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ τελευταίου συνεδρίου οἱ συνάδελφοι μετὰ τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ ἐπραγματοποίησαν εκπαιδευτικὴν ἐκδρομὴν εἰς τὴν ἱστορικὴν Ἀγίαν Λαύραν.

Ἀξίζουν ἔπαινοι εἰς τὸν ἀόκνως και μετὰ ἐνθέρμου ζήλου συνεργάτην και ἀρχηγέτην τῶν διδασκάλων τῆς περιφερείας μας κ. Π. Κασσιμάτην, διὰ τὴν σύγκλησιν τῶν τῶσών ἀποδοτικῶν συνεδρίων.

ΠΑΝΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

Κατωτέρω παραθέτομεν στιγμιότυπον ἀπὸ τοῦ συνεδρίου Βυτίνης, ὅπως μᾶς τὰ περιέγραψεν ὁ ἀνταποκριτὴς μας κ. ΣΤ. ΣΤ. :

...Ἐπειτα ἄρχεται ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πρώτου θέματος «Ἡ σημασία τῆς ἐποπτείας και ποῖα τὰ δι' ἑαυτὸν μάθημα ἐποπτικὰ μέσα» ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ κ. Γιαννημάρα Ἀθανασίου δημοδιδασκάλου Νυμφασίας ὁ ὁποῖος λίαν ἐμπεριστατωμένως και μὲ πολλὴν κατανόησιν ἀνέπτυξε τὸ θέμα ἀπὸ πάσης πλευρᾶς. Ἠκολούθησε ὑποδειγματικὴ διδασκαλία Φυσικῆς Ἰστορίας εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς Ε' και ΣΤ' τάξεων ὑπὸ τοῦ κ. Μπακογιαννῶτη Γεωργίου, δημοδιδασκάλου Βυτίνης ὅστις κατ' ἀριστοτεχνικὸν τρόπον ἐδίδαξεν τὸν «λέοντα» δημιουργήσας τοιαύτην ἀτιμωσίαν ὥστε μαθητὰς και παρακολουθοῦντας διδασκάλους μᾶς μετέφερον εἰς τὴν Ζούγκλαν ὑπὸ τὰς φωλεᾶς, τοὺς θορυχημοὺς και τὰ πηδήματα τοῦ βασιλέως τῶν δασῶν. Οἱ μαθηταὶ σπινθηροβόλοι και ἐθισμένοι εἰς αὐτενεργὸν σχολικὴν ζωὴν και τάξιν ἐξονύχησαν ἀπὸ δυνάμεως μέχρι κεφαλῆς τὸν «λέοντα» και κατενόησαν πλήρως τὸ διδασκόμενον μ' εὐάρεστα λίαν συναισθήματα. Ἀκολουθεῖ εὐρεία συζήτησις εἰς ἣν μετέσχον, ἐκτὸς τῶν εἰσηγητῶν, οἱ δημοδιδάσκαλοι Τζαβάρας Πέτρος, Εὐστάθιος Σταθόπουλος, Τσῶκος Παν., Βραχνῶς, Σπυρίδουλος, Βασιλικός, Παρασκευάπουλος, Τσατᾶς, Ρηγοπούλου και ἄλλοι. Προσφέρεται

ἀναγκαστικὸν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου Φιλοπροόδων και μετὰ τὴν μεσημβρινὴν διακοπὴν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τρίτου θέματος : «Ποῖος ὁ καλύτερος τρόπος ὁργανώσεως και λειτουργίας τῶν μαθητικῶν κατασκηνώσεων και ποῖα τ' ἀποτελέσματα ἐκ τῆς καλῆς λειτουργίας τῶν μαθητικῶν συσσιτίων» μὲ εἰσηγητὴν τὸν κ. Εὐστάθιον Ἰωάν. Σταθόπουλον δημοδιδάσκαλον Μυγδαλιᾶς ὅστις μὲ ἡρεμὸν τόνον και πολλὴν κατανόησιν και βαθεῖαν γνώσιν ἀντιπαρήλθεν διεξοδικώτατα τὸ θέμα, ἐξονυχίσας τοῦτο κατὰ βάθος και πλάτος ἀπὸ πάσης πλευρᾶς. Ἠκολούθησεν συζήτησις μετὰ τῶν δημοδιδασκάλων ὅτε ὁ βαθυστόχαστος Ἐπιθεωρητὴς Γορτυνίας συμπληροῖ, ἀνακεφαλαιοῖ, δίδει γενικὰς κατευθύνσεις κ' ἐξάγονται ὑπὸ τῶν συνέδρων πορίσματα τὰ ὁποῖα δι' ἑλλειψιν χώρου ἀδυνατοῦμεν νὰ δημοσιεύσωμεν.

Ἀκολουθεῖ τὴν δευτέραν ἡμέραν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ θέματος : «Ἡ δυνατὴ ἐφαρμογὴ και τ' ἀποτελέσματα τοῦ εκπαιδευτικοῦ προγράμματος κοινοτικῆς ἀναπτύξεως» μὲ τὸ ὁποῖον ἡσχολήθη ἡ συγκέντρωσις κατόπιν τηλεγραφικῆς διαταγῆς τοῦ Σου ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας. Εἰς τὸ θέμα τοῦτο ὁμίλησαν οἱ δημοδιδάσκαλοι Χούπας Ἰωάννης, Ἀντωνόπουλος Π., Σταθόπουλος Γ., Λαδάτουλος Μίμης, Κατσίκας Χρ., Τσιατᾶς, Δάρας και πολλοὶ ἄλλοι. Πορίσματα ἐξήχθησαν ἅτινα κ' ἐστάλησαν εἰς τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον Παιδείας.

Εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο, τὸ ὁποῖον διήρξασεν δύο σχεδὸν ἡμέρας, ὁμίλησαν πλέον τῶν τεσσαράκοντα ὁμίληται, οἵτινες ἐχειρίσθησαν τὰ θέματα μὲ θαυμαστὴν γνώσιν τῶν προβλημάτων τοῦ σχολείου και πολλὴν ἀντίληψιν τῶν πορισμάτων τῆς παιδαγωγικῆς επιστήμης.

Μ' εὐρὴ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα διεξήχθησαν αἱ συζητήσεις και μ' ἐγκάρδιον συναδελφικὴν εὐπρέπειαν.

Ὁ ζήλος τῶν δημοδιδασκάλων ἀπαράμυλλος, τὸ ἐνδιαφέρον ἐντατικόν, ἡ ἐπιστημονικὴ κατάρτισις ἀρτία. Ὁ ἀνυπόκριτος Ἐπιθεωρητὴς κ. Κασσιμάτης Παναγ. μὲ τὴν γλαφυρότητα τοῦ λόγου του και τὴν ἀνυπόκριτον ἀγάπην του, και τὸν ἐνθουσιασμόν του δυνεῖ, συγκινεῖ, συναρπάζει, ἡλεχτρίζει, καταγοητεύει, καταπλήσσει, ἀναπτέρωνει, ἀναβαπτίζει και ἀποδεικνύει ὅτι κέκεται τὰ προσόντα και γενικώτερον νὰ ὠφελήσῃ τὴν Ἑκπαίδευσιν.

Τελευτῶν ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησιν του ἐκ τῶν ἐργασιῶν τῆς συγκεντρώσεως, τοῦ θερμοῦ ζήλου ὃν ἐπέδειξαν οἱ δημοδιδάσκαλοι και τοῦ ἀδιαπτώτου ἐνδιαφέροντος μεθ' οὗ παρεκλούθησαν τὰς διαφόρους συζητήσεις. Ἐξάγει τὴν φιλότιμον και λίαν ἐπαινετὴν και ἀρτίαν ἐρ-

γασίαν τῶν εἰσηγητῶν συγκαίρων θερμότητα τοῦτους καθὼς και τοὺς πρακτικογράφους και τοὺς συνέδρους και κηρύσσει τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς παιδαγωγικῆς συγκεντρώσεως. Μεθ' ὃ οἱ σύνεδροι ἐπιβαίνουν αὐτοκινήτων και ξεκινοῦν γιὰ τὸ προσκύνημα τῶν ἁγίων και ἱερῶν τόπων τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλείου, τῆς Ἀγίας Λαύρας και Καλαβρύτων. Ἡ διήμερος αὐτὴ παιδαγωγικὴ και κατανυκτικὴ προσερχὴ εἰς τοὺς ἱεροὺς αὐτοὺς τόπους θὰ μείνῃ ἀλησμόνητος.

Εἶδαν κ' ἐθαύμασαν, ἐγνώρισαν, κατενόησαν τὰ ἱερὰ κειμήλια τῶν ἱερῶν Μονῶν τῆς Ἀγίας Λαύρας και ἐπροσκύνησαν εὐλαβῶς τὰ ἱερὰ αὐτὰ μέρη.

Μετὰ ταῦτα, ὁ ἐπιθεωρητὴς δημ. σχολείων Γορτυνίας μετὰ τῶν δημοδιδασκάλων του, προσήλθον εὐλαβεῖς προσκυνῆσαι εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου τῶν ὑπερχυλίων Καλαβρυτινῶν ἐν οἷς κ' ὁ ἐπιθεωρητὴς και οἱ διδάσκαλοι ἐμαρτύρησαν και εἰς ἐνδειξιν βαθυτάτης τιμῆς και εὐγνωμοσύνης κατέθεσαν στέφανον δι' ἐμπνευσμένης προσλαλίας, μὲ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι οἱ εκπαιδευτικοὶ τῆς Γορτυνίας θὰ συνεχίσωμεν ὡς πιστοὶ θεματοφύλακες τῶν ἱεροτέρων ἐθνικῶν παραδόσεων τῆς Φυλῆς μας τὴν συνέχισιν και διαπαιδαγώγησιν τῶν νῦν και τῶν ἐπερχομένων γενεῶν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ και τῆς αἰωνίας παρακαταθήκης τοῦ «Μητροῦς τε και πατρὸς και τῶν ἁλλων προγόνων τιμιώτερον και ἀγιώτερον ἐστὶν πατρίς...». Μετὰ τὴν ἐπισκεψιν ὅλων τῶν ἀξιολόγων μερῶν τῆς περιφερείας Καλαβρύτων και τὸ ἱερὸν προσκύνημα τῶν μονῶν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου και τῆς Ἀγίας Λαύρας οἱ εὐλαβεῖς προσκυνῆται δημοδιδάσκαλοι Γορτυνίας μετὰ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν παρεκάθησαν εἰς κοινὸν γεῦμα εἰς ἕνα ξενοδοχεῖον τῆς πόλεως τῶν Καλαβρύτων. Εἰς τὸ κοινὸ αὐτὸ γεῦμα ἡ ἀτιμωσίαν ἦτο λίαν ἐγκάρδιος και τὸ κέφι διετηρήθη ἐπ' ἀρετόν. Ἡ λαβὸντα χώραν τοιαύτη κοινὴ ἐστίασις τῶν δημῶν, ἀπότοκος ἐν πολλοῖς τῆς θαυμασίας κοινωνικῆς δράσεως τῶν προσεκάλεσεν εὐμενέστατα σχόλια.

Μεθ' ὃ οἱ δημῶλοι ὀπλισμένοι ἐκ τῶν συνεδρίων και τῆς ἐκδρομῆς μὲ περισσώτερα ἐφόδια διὰ τὴν ἀπόδοτικώτεραν λειτουργίαν τῶν σχολείων ἐπατήθησαν εἰς τὸ βαρὺ, ἀλλὰ γλυκὺ θεῖον ἔργον τῶν. Ἡ κοινωνία ἥτις παρακολουθεῖ τὰς λαμπρὰς ταύτας ἐργασίας τῶν δημοδιδασκάλων ἐξεφράζεται μὲ εὐμενέστατα και λίαν τιμητικὰ λόγια, διότι ἐπροξένησεν εἰς αὐτὴν μεγάλην ἐντίκωσιν και ἀξίζει πρὸς τοῦτο κάθε ἔπαινος εἰς τὸν ὁργανωτὴν κ' ἀθροῦτως δρα-

στήριον Ἐπιθεωρητὴν κ. Κασσιμάτην Παναγιώτην και τοὺς δημοδιδασκάλους του.

ΣΤ. ΣΤ.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΛΜΩΠΙΑΣ

Εἰς τὸ Α' Δημοτικὸν Σχολεῖον τῆς πόλεως μας ἐπραγματοποιήθη παιδαγωγικὴ συγκέντρωσις τῶν διδασκόντων εἰς τὰς Α' και Β' τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων Ἀλμωπίας κ. Σωτηρίου Ἀθ. Φάσσα και μὲ θέμα : 1) Ἡ ἐνιαία συγκεντρωτικὴ διδασκαλία στὶς συνδιδασκόμενες τάξεις Α' και Β' και 2) τὸ πρῶτο στάδιο τῆς ἰδεοπτικῆς μεθόδου πρώτης ἀναγνώσεως και γραφῆς (παροχὴ καρτελλῶν).

Τὸ πρῶτον θέμα διεξήγαγεν ἡ διδασκαλίσα τοῦ Β' δημοτικοῦ Σχολείου Ἀριδαίας Περγεφὸν Νάτσου (Ποζίδου) διδάξασα εἰς τὰς δύο τάξεις τῆς «τὰ μάλλινα ρούχα—ὁ ἀργαλειὸς» μὲ πλήρη συμμετοχὴν εἰς τὸν μετὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ ἀργαλειοῦ διάλογον κ.τ.τ. ὅλων τῶν μαθητῶν τῆς.

Ἐν συνεχείᾳ ἀνέθεσε τὴν γραφὴν τῶν ἑλευθέρων ἀνακρινώσεων εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς Β' τάξεως και ἐξακολούθησεν ἐν ὀλίγοις τὴν συζήτησιν μὲ τοὺς μαθητὰς τῆς Β' τάξεως διὰ νὰ καταλήξουν εἰς ὁρισμένον φράσιν.

Οἱ σύνεδροι παρακολουθοῦν τῶρα τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν και γραφὴν κατὰ τὴν ἰδεοπτικὴν μέθοδον εἰς τὴν αἰθουσαν διδασκαλίας τῆς Α' τάξεως τοῦ Α' δημοτικοῦ Σχολείου, ὑπὸ τῆς διδασκαλίας Παναγιώτας Μασοῦνης (Ἀναστασοπούλου). Ἡ τάξις σιγήτᾳ διὰ τὸ μάλι και τὸν τρόπον τῆς ἐπεξεργασίας του, ὡς παρεκλούθησαν εἰς τὴν λανάραν τῆς πόλεως, μὲ τάξιν και ἐνθουσιασμόν και καταλήγει εἰς τὴν φράσιν «τὸ μάλι μᾶς εἶναι πολὺ ὠφέλιμον».

Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου οἱ σύνεδροι ἐπανερχοῦνται εἰς τὰς Α' και Β' τάξεις και παρακολουθοῦν τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἐλευθέρου ἀναγνώσματος ὑπὸ τῆς Β' τάξεως. Ἀκολουθῶντες ἐπιστροφόντες εἰς τὴν Α' τάξιν ἵνα παρακολουθήσωσιν τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀναγνωστικῆς διδασκαλίας ὡς θὰ γίνῃ τὴν ἐπομένην, τ.ἔ. παροχὴ καρτελλῶν, παίγνια, κ.τ.δ.

Μετὰ τὸ τέλος τῶν ὑποδειγματικῶν διδασκαλιῶν συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν αἰθουσαν ἐργαστηρίου τῶν μαθητῶν τοῦ Α' Σχολείου και ὁ Ἐπιθεωρητὴς κ. Φάσσας ἐχαίρεισε δι' ὀλίγων τὸν τιμήσαντα διὰ τῆς εἰγενοῦς παρουσίας του τὴν παιδαγωγικὴν συγκεντρώσιν, ἀκάματον κ. Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσος κ. Κωντίνον Γιαννακόπουλον και ἐβεβαίωσε τοῦτον, ὅτι οἱ ἀκριτα

Εκπαιδευτικοί Λειτουργοί ιστανται ἀχόμητοι ἐνθουσιώδεις ἐθνικοί φρουροί. Ἐπικολούθησεν εἰσήγησις τῶν διδασκάντων διδασκαλιστῶν Νάτσκου καὶ Μασόνη, εὐρεία συζήτησις τῶν διδασκάλων, ἀνακεφαλαιώσεις ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων καὶ συμπλήρωσις καὶ διόρθωσις σημείων ὑφίστησις παιδαγωγικῆς σημασίας ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Κων)τίνου Γιαννακοπούλου.

Τέλος ὁ κ. Γενικός Ἐπιθεωρητής ἐξήρε τὴν σημασίαν τῶν παιδαγωγικῶν συνεδρίων καὶ ἐξέφρασε τὴν χαρὰν του, διότι εὐρίσκεται μεταξὺ τῶν ἀκριτῶν διδασκάλων καὶ συνέστησε τὴν διατήρησιν τῆς πίστεως, ἀφοσιώσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὸ καθήκον τῶν ἐργατῶν τοῦ πνεύματος τῆς ἰδιαυτοῦς ταύτης Ἐκπαιδευτικῆς Περιφέρειας.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΟΣ

Ἡ ἀκριτική περιφέρεια Ὁρεστιάδος ποτὲ δὲν ὑστέρησε στὴν παιδαγωγική της κίνηση. Κάθε χρόνο διοργανώνονται σ' αὐτὴν παιδαγωγικά συνέδρια εἰς τὰ ὁποῖα οἱ διδάσκαλοι περιφέρειας Ὁρεστιάδος παρακολουθοῦν τὴν ἐξέλιξιν τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης. Τὴν μεγίστην σημασίαν τῶν παιδαγωγικῶν συνεδρίων κατενόησε πλήρως ὁ τοποθετηθεὶς ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1955 εἰς τὴν περιφέρειάν μας Ἐπιθεωρητής κ. Κωνσταντῖνος Ζαρκῆς. Μὲ τὴν πλατεῖάν του μόρφωση, μὲ τὴν ἀπέραντη καλωσύνη του, μὲ τὸ μελίχιο χαρακτῆρα του καὶ γεμῖον εὐγένεια ἦθος του, μὲ τὴν ἀνεξάντλητη ζωτικότητα ποὺ τὸν διακρίνει ἐδημιούργησε μιὰ ἀτμόσφαιρα ἐνθουσιώδη καὶ φλογερὰ καὶ ἔδωσε στὴν περιφέρειαν μιὰ νέα ζωὴ καὶ κίνησιν. Μὲ τὰς ἐμπνευσμένας ἐγκυκλίους ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς τοποθετήσεώς του καὶ μὲ συνεχεῖ ἐπαρὴ καὶ συνεργασία μὲ τοὺς διδασκάλους τῆς περιφέρειας του ἔδωσε τὰς κατευθυντήριους γραμμὰς πᾶσι εἰς τὰς ὁποίας θὰ βαδίζουσιν οἱ διδάσκαλοι σταθερὰ διὰ νὰ ἀποβαίνει ἡ ἐργασία τους γόνιμη καὶ ἀποδοτική. Δὲν ἠκούσθη μόνον εἰς αὐτά. Λόγω τῆς μεγάλης διασποράς τῶν σχολείων τῆς περιφέρειας του, χώρισε ταύτην εἰς δύο τμήματα καὶ συνεκρότησε δύο τοπικά παιδαγωγικά συνέδρια πρακτικῆς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μορφῆς, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπαληθεύθησαν διάφοροι παιδαγωγικαὶ θεωρίαι δι' ἀμέσους ἐφαρμογὰς, εἰς τὰς διαφόρους ἐποχὰς τῶν σχολείων. Τὸ πρῶτον παιδαγωγικὸν συνέδριον ἐγένετο σὺν ἐξατάξιον Δημοτικῶν Σχολείων Ὁρεστιάδος εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβον μέρος οἱ 50 διδάσκαλοι. Τὸ δεύτερον συνέδριον ἐγένετο σὺν ἐξατάξιον Δημοτικῶν Σχολείων Ὁρεστιάδος εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβον μέρος οἱ 50 διδάσκαλοι. Τὸ πρόγραμμα ἀνέλαμβανε πλουσιώτατα θέματα τοῦ παιδαγωγικοῦ διδασκαλίου.

Τὸ δεύτερον τοπικὸν παιδαγωγικὸν συνέδριον ἐγένετο εἰς τὸ 3) τάξιον Δημοτικὸν Σχολεῖον Σπηλαίου. Ἐνταῦθα ἰδιαίτερος πρέπει νὰ ἐξάρωμεν τὴν πρόθυμον προσέλευσιν τῶν διδασκάλων τοῦ Τριγώνου λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὴν παντελὴ ἔλλειψιν συγκοινωνιακῶν μέσων καὶ τὴν καταιγίδα τῆς προηγουμένης ἡμέρας ἧτις κατέστησε τὸ ὁδικὸν δίκτυον ἀδιάβατον. ἔλαβε καὶ τοῦτο τὰ αὐτὰ θέματα μὲ τὰ ὁποῖα ἠσχολήθη τὸ πρῶτον συνέδριον Ὁρεστιάδος, ἦτοι: 1) Ὑποδειγματικὴ διδασκαλία ἀναγνώσεως εἰς τὴν Στ' τάξιν παρακολούθησις καὶ κριτικὴ ἐπ' αὐτῆς.

2) Κριτικὴ ἐπὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως τοῦ διδασκαστοῦ, ἀνασκευὴ τῶν ἐπιχειρήσεων ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ σχολείου ὡς καὶ τοῦ προσωπικοῦ.

3) Ποῖος ὁ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας καὶ ποῖος ὁ καλύτερος τρόπος διδασκαλίας ταύτης ὥστε καὶ γνώσεις νὰ παρέχονται καὶ τὸ πατριωτικὸν συναίσθημα νὰ πυρακτοῦται.

4) Πῶς θὰ δυνηθῶμεν καλλίτερα ν' ἀφομοιώσωμεν δι' εἰρηγικῶν μέσων τὰς ξενοφώνους μειονότητες τῆς περιφέρειας.

καὶ 5) Ἐὰν ἔχει ἐπιτύχει εἰς τὴν περιφέρειάν μας ὅσον πρέπει τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον καὶ τί δέον νὰ προσθέσῃ περαιτέρω ὥστε ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς προσδοκίας τῆς πατρίδος.

Κατ' αὐτὸ ἐδίδαξαν προτύπως καὶ ἐπιτυχῶς ὁ διδάσκαλος κ. Χρήστος Δαζικίδης Ἀνάγνωσιν εἰς τὴν ΣΤ' τάξιν τὸ κεφάλαιον: «Μία θανατοῦ Κοινωνία τῶν μελισσῶν» ἠκολούθησεν δὲ ἀμέσως εὐρυτάτη κριτικὴ εἰς ἣν ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος ὁ κ. Ἐπιθεωρητής καὶ κατὰ σειράν οἱ διδάσκαλοι κ.κ. Κουφὸς Ζερβὸς, Λιπάκης, Γαλετῆς, Φραντζῆν, Βλονέλης, Φραγκοῦλη καὶ Ἀνδρεαδάκης.

Τὸ δεύτερον θέμα εἰσηγήθησαν μὲ ἐμβρίθειαν οἱ εισηγηταὶ κ.κ. Γ. Κουφὸς καὶ Π. Ἀνδρεαδάκης. Τὰ δύο ἔτερα θέματα εἰσηγήθησαν τὸ μὲν πρῶτον ὁ κ. Ο. Ψαλτόπουλος, τὸ δὲ τελευταῖον ὁ κ. Κ. Τσιμπέλης.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἐπιθεωρητής κ. Κ. Ζαρκῆς ἔλαβε ἕνα ἐκτεταμένον ἀπολογισμὸν τῆς ἐπιτελεσθείσης παιδαγωγικῆς προσπάθειας ἀναφέρων διάφορα στοιχεῖα καὶ τὸ συνέδριον ἔληξε.

Ὅπως μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν διεξήχθησαν αἱ ἐργασίαι ἀμφοτέρων τῶν παιδαγωγικῶν συνεδρίων τῆς περιφέρειας μας εἰς τοιοῦτον αἶσιον σημεῖον ὥστε ἡ ἔκβασις αὐτῶν δὲν ὑστέρησε τῆς καθ' ὅλου ἀρίστης οργανωτικῆς πνοῆς τοῦ δημιουργικοῦ μας ἐπιθεωρητοῦ ἀξιότιμου κ. Κ. Ζαρκῆ.

Π. Α.

1. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Τὰ κέντρα ἐνδιαφέροντος καὶ ἡ συγκεντρωτικὴ διδασκαλία στὴν πράξιν, Β' ἔκδοσις	Δραχ. 20
2. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Ἡ ἀ' ἀνάγνωσις καὶ γραφὴ μὲ τὴν ἰδιοπτική μέθοδο Decroly Β' ἔκδοσις	» 20
3. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Ἡ ἀ' ἀρίθμηση μὲ τὴν συνολικὴ μέθοδο Decroly	» 15
4. Ε. CLAPARÉDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Α'	» 15
5. Ε. CLAPARÉDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Β'	» 15
6. Ε. CLAPARÉDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Γ'	» 15
7. Ε. CLAPARÉDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Δ'	» 15
8. Ε. CLAPARÉDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Ε'	» 15
9. Ε. CLAPARÉDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. ΣΤ'	» 15
10. Ε. CLAPARÉDE: Λειτουργικὴ παιδαγωγικὴ τ. Α'	» 25
11. Ε. CLAPARÉDE: Λειτουργικὴ Παιδαγωγικὴ τ. Β'	» 25
12. Μ. Α. CARROÏ—HANS AEBLIE: Ἡ παιδαγωγικὴ τοῦ Dewey	» 15
13. JOHN DEWEY: Πείρα καὶ ἀγωγή	» 15
14. GALLIEN—FONTEYNE: Εἰσαγωγή στὴ μέθοδο Decroly τ. Α' Ἀρχὲς τοῦ Σχολείου Ermitage	» 10
15. FONTEYNE: τ. Β': Ἡ παρατήρησις καὶ ἡ ἀρίθμηση μὲ τὴν μέθοδο Decroly	» 10
16. Α. CLARET, τ. Γ': Ἡ σύνδεσις τῶν ἰδεῶν, ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἱστορία μὲ τὴν μέθοδο Decroly	» 10
17. FONTEYNE—CLAPET, τ. Δ': Ἡ ἔκφρασις, τὰ τεχνικὰ καὶ τὰ ἄλλα μαθήματα μὲ τὴν μέθοδο Decroly	» 10
18. Ι. DEGNAD: Ἡ ἀ' ἀνάγνωσις μὲ τὴν μέθοδο Decroly	» 10
19. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Τὰ πρότυπα σχολεῖα καὶ τὰ Ν. Προγράμματα	» 20
20. C. FREINET: Συνεργασία Σχολείου καὶ οἰκογενείας	» 30
21. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Τὰ φυσιογνωστικὰ μαθήματα	» 20
22. Δ. ΛΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ: Τὰ τεχνικὰ μαθήματα	» 20
23. Ε. ΦΕΤΣΗ: Ἡ Γυμναστικὴ στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο	» 20
24. MARIA MONTESSORI: Ἡ μέθοδος Montessori στὴ θεωρία	» 25
25. MARIA MONTESSORI: Ἡ μέθοδος Montessori στὴν πράξιν	» 25

Ὁλόκληρη ἡ παραπάνω σειρά χρυσόδετη σὲ 9 τόμους γιὰ σχολικὰς ἐφορίες δρχ. 530. Γιὰ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς παρέχεται ἑκπτώσις 20 ο/ο ἐπὶ δεμένῶν καὶ ἀδέτῶν.

Γ' ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ (ΤΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ—ΜΑΚΗ—ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ)

1. Τὰ Ἑλληνόπουλα (γιὰ τὶς σχολ. καὶ ἐθνικὰς γιορτὰς)	δρχ. 10
2. Γιὰ τὴν λευτερίαν	» 10
3. Στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς	» 10
4. Στὸ βωμὸν τῆς Πατρίδος	» 10
5. Στὸ Βράχο τοῦ Ζαλόγγου	» 10
6. Ἀθάνατη Ἑλλάδα	» 10
7. Χριστουγεννιάτικο δέντρο (γιὰ τὴν Χριστουγεννιάτικην γιορτὴν)	» 10
8. Οἱ ἐξετάσεις (σχολικὴ—παιδικὴ ἐπιθεώρησις)	» 10
9. Ὁ κουφιοκεφαλάνης (κωμωδία γιὰ τὶς ἐξετάσεις)	» 10
10. Ἡ κοκκινোসκουφίτσα (μουσικὸν παραμυθόδραμα)	» 10

Καὶ τὰ 10 ἀνωτέρω μικρὰ θεατρικὰ χρυσόδετα σὲ ἕναν τόμον δρχ. 100.

ΔΙΑ ΠΡΩΤΗΝ ΦΟΡΑΝ

ΑΠΑΝΤΑ Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟΜΟΙ 15 - ΠΟΛΥΤΕΛΗΣ ΕΚΔΟΣΙΣ - Σελ. 6000

Τὰ «ΑΠΑΝΤΑ Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ» κυκλοφοροῦν κατὰ τὴν ἑξῆς σειρὰν:

Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ (τόμοι 5)

Β' ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ (τόμοι 3)

Γ' ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝ. ΕΘΝΟΥΣ (τόμοι 7)

— "Ἦτοι δλόκληρος ἡ σειρά τῶν «ΑΠΑΝΤΩΝ Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ» θὰ περιληφθῇ εἰς ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ (15) πολυτελεῖς τόμους τῶν 400 σελίδων ἑκαστος καὶ θὰ ἀποτελέσῃ ἀπόκτημα καὶ κόσμημα κάθε Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης.

— "Ὅσοι τυχόν ἔχουν προμηθευθῇ μέχρι σήμερον τὴν «ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ» ἐκ παλαιῶν ἐκδόσεων καὶ δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν τὴν νέαν ἰδικήν μας βελτιωμένην καὶ συμπεπληρωμένην πολυτελῆ ἑκδοσιν, δύνανται νὰ προμηθευθῶσιν μόνον τὴν «ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ» τοῦ Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ (τόμοι 5) καὶ τὰ «ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ» τοῦ ἰδίου (τόμοι 3). Οὕτω θὰ συμπληρώσουν τὰ «ΑΠΑΝΤΑ Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ».

— "Ὅσοι δμως δὲν ἀπέκτησαν τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» ἐκ παλαιῶν ἐκδόσεων (ἢ τὴν ἔχουν ἀποκτήσει ἀλλὰ ἐπιθυμοῦν τὴν ἰδικήν μας πολυτελῆ ἑκδοσιν), ἔχουν τώρα τὴν μοναδικὴν εὐκαιρίαν νὰ προμηθευθοῦν ὑπὸ εὐνοϊκοῦς ὁρους τὰ «ΑΠΑΝΤΑ Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ», ἀρχίζοντες ἀπὸ τὴν ἁγνωστον εἰς τοὺς πολλοὺς «ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ» τοῦ Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ.

ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΕΩΣ ΑΥΤΟΥ
ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΥΛΛΑΔΙΑ, ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΔΡΑΧΜΑΙ 5
ΤΙΜΗ ΧΡΥΣΟΔΕΤΩΝ ΤΟΜΩΝ, ΕΚΑΣΤΟΣ ΔΡΑΧΜΑΙ 150
ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ ΤΟ ΕΡΓΟΝ (15 τόμοι χρυσόδετοι) ΔΡΧ. 2.250

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΚΑΤΑΒΑΛΛΟΝΤΑΣ δλόκληρον τὴν ἀξίαν μόνον δραχμαὶ 1.500 (δηλαδή τοὺς παρέχεται ἑκπτώσις 33 ο/ο καὶ παραδίδεται εἰς αὐτοὺς ἑξοφλητικὸν τιμολόγιον ἐπὶ τῆς συνολικῆς ἀξίας τοῦ ἔργου καὶ λαμβάνουσι τὴν σχετικὴν ἑξοφλὴν ἀπόδειξιν).

ΤΑ "ΑΠΑΝΤΑ Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ"
Ἀληθινὸ στολίδι κάθε Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ : ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ - ΑΘΗΝΑΙ, ΣΤΑΔΙΟΥ 48 - ΤΗΛ. 36-188